

ŠTATISTICKÝ
ÚRAD
SLOVENSKEJ
REPUBLIKY

ŠTATISTIKA V SÚVISLOSTIACH

Hlavné trendy populačného vývoja v SR, 2023

DEMOGRAFIA
A SOCIÁLNE ŠTATISTIKY
jún 2024

Štatistický úrad Slovenskej republiky

Kód: 021324

Okruh: Demografia a sociálne štatistiky

Dátum: Jún 2024

Štatistika v súvislostiach

Hlavné trendy populačného vývoja v SR, 2023

Sekcia sociálnych štatistík a demografie

Generálny riaditeľ sekcie: Ľudmila Ivančíková

Odbor štatistiky obyvateľstva

Kontaktná osoba: Zuzana Podmanická, tel. +421/2/50 23 67 70

2024

Autori publikácie:

Zuzana Podmanická (editor)

Veronika Krišková (editor)

Neonila Foltánová

Andrea Galvánková

Ľudmila Ivančíková

Mária Katerinková

Martin Kočiš

Spolupracovali:

Viera Pilinská, Branislav Šprocha, Miroslava Šprochová (Výskumné demografické centrum)

Grafická úprava obálky: Tomáš Miško

Štatistický úrad Slovenskej republiky

Informačný servis

Lamačská cesta 3/C

840 05 Bratislava 45

tel. +421/2/50 23 63 35, +421/2/50 23 63 39

e-mail: info@statistics.sk

www.statistics.sk

ISBN 978-80-8121-985-6 (online)

ISBN 978-80-8121-990-0 (tlačená verzia)

Rozmnožovanie obsahu tejto publikácie, ako aj jednotlivých častí, v pôvodnej alebo upravenej podobe pre komerčné účely, je možné len s písomným súhlasom Štatistického úradu SR. Údaje, ktoré sú obsahom tejto publikácie, je možné použiť len s uvedením zdroja.

Práca neprešla jazykovou úpravou.

Obsah

Úvod.....	5
1. Systém demografickej štatistiky na Slovensku.....	6
2. Stav a prírastky obyvateľstva.....	16
3. Demografické procesy.....	19
3.1 Sobášnosť.....	19
3.2 Rozvodovosť.....	25
3.3 Pôrodnosť a plodnosť.....	31
3.4 Potratovosť.....	39
3.5 Úmrtnosť.....	44
3.6 Zahraničná migrácia.....	52
3.7 Medzinárodné porovnanie demografických procesov.....	61
4. Demografické štruktúry.....	70
4.1 Štruktúra obyvateľstva podľa pohlavia.....	70
4.2 Štruktúra obyvateľstva podľa veku.....	72
4.3 Štruktúra obyvateľstva podľa rodinného stavu.....	74
4.4 Štruktúra obyvateľstva podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania.....	79
4.5 Štruktúra obyvateľstva podľa národnosti.....	83
4.6 Štruktúra obyvateľstva podľa štátneho občianstva.....	86
4.7 Medzinárodné porovnanie demografických štruktúr.....	89
5. Predpokladaný vývoj obyvateľstva Slovenska.....	95
5.1 Kmeňová prognóza vývoja obyvateľstva Slovenska.....	95
5.2 Predpokladaný vývoj obyvateľstva krajín EÚ podľa projekcie Eurostatu.....	98
Záver.....	101
Literatúra.....	105

Úvod

Publikácia vychádza v sérii *Štatistika v súvislostiach*, kde sa ročne analyzujú demografické procesy (sobášnosť, rozvodovosť, pôrodnosť, úmrtnosť a sťahovanie). Doteraz boli vydané: „Hlavné trendy vývoja sobášnosti v SR v roku 2018“, „Hlavné trendy vývoja plodnosti v SR v roku 2019“, „Hlavné trendy vývoja úmrtnosti v SR v roku 2020“, „Hlavné trendy vývoja rozvodovosti v SR v roku 2021“, „Hlavné trendy vývoja migrácie v SR v roku 2022“.

Predkladaná publikácia ponúka komplexný prehľad trendov populačného vývoja, ktoré nastali v demografických procesoch a demografických štruktúrach obyvateľstva Slovenskej republiky (ďalej len „SR“) od roku 1993 až po rok 2023.

V prvej kapitole je definovaný systém demografickej štatistiky na Slovensku, prostredníctvom ktorej sa získavajú informácie o pohybe a stave obyvateľstva.

Druhá kapitola sa venuje populačnému vývoju v SR v súvislosti s vývojom počtu obyvateľov a prírastkov v SR od roku 1993 po rok 2023.

Tretia kapitola sa venuje analýze demografických procesov – sobášnosť, rozvodovosť, pôrodnosť a plodnosť, potratovosť, úmrtnosť a zahraničná migrácia a ich medzinárodnému porovnaniu v rámci krajín Európskej únie (ďalej len „EÚ“).

Štvrtá kapitola sa venuje zmenám v demografických štruktúrach obyvateľstva SR podľa pohlavia, veku, rodinného stavu, najvyššieho dosiahnutého vzdelania, národnosti a štátneho občianstva. Súčasťou kapitoly je aj medzinárodné porovnanie hlavných zmien v demografických štruktúrach obyvateľstva krajín EÚ.

Pre spoločnosť je dôležité poznať nielen súčasný a minulý vývoj, ale aj budúci populačný vývoj na Slovensku. Kapitola „Predpokladaný vývoj obyvateľstva Slovenska“ ponúka predikciu populačného vývoja v SR podľa národnej prognózy do roku 2080. Tiež je popísaný predpokladaný populačný vývoj v krajinách EÚ podľa projekcie Eurostatu (EUROPOP2023).

Údaje v publikácii boli získané spracovaním štatistických hlásení radu OBYV 1-5/12 v rámci Programu štátnych štatistických zisťovaní a z databázy Štatistického úradu Európskej únie (ďalej len „Eurostat“). Na publikácii spolupracovali aj pracovníci z Výskumného demografického centra (ďalej len „VDC“).

1. Systém demografickej štatistiky na Slovensku

Demografická štatistika spolu s pravidelne sa opakujúcimi sčítaniami obyvateľstva zabezpečuje údaje o obyvateľstve v SR ako celku, o jeho priestorovom rozmiestnení, stave, štruktúrach, ako aj charakteristikách v konkrétnom časovom období.

Údaje pre demografickú štatistiku sa získavajú zo štatistického zisťovania o prirodzenom a migračnom pohybe obyvateľstva, ktoré každoročne organizuje Štatistický úrad Slovenskej republiky štatistickými hláseniami radu OBYV 1-5/12.

Štatistické zisťovanie o pohybe obyvateľstva sa týka celej populácie v SR, vrátane cudzincov s trvalým pobytom. Je to vyčerpávajúce zisťovanie, organizované a vykonávané na základe Programu štátnych štatistických zisťovaní. Program štátnych štatistických zisťovaní je legislatívny dokument, podľa ktorého vzniká spravodajským jednotkám podľa § 18 ods. 3 zákona NR SR č. 540/2001 Z. z. o štátnej štatistike spravodajská povinnosť vzťahujúca sa na všetky štatistické zisťovania.

Zber údajov sa zabezpečuje prostredníctvom spravodajských jednotiek, ktorými sú matriky, zdravotnícke zariadenia, súdy, ohlasovne pobytu obecných a mestských úradov, pracoviská Ministerstva vnútra SR pre cudzincov a osobitná matrika pre registráciu udalostí týkajúcich sa občanov SR v zahraničí.

Zisťovanie a základné spracovanie demografickej štatistiky je na Slovensku založené na individuálnych hláseniach o jednotlivých demografických udalostiach u každého obyvateľa s trvalým pobytom na území SR (t. j. občanov SR a cudzincov).

Sú to:

- OBYV 1-12 Hlásenie o uzavretí manželstva,
- eOBYV 2-12 Hlásenie o narodení,
- OBYV 3-12 List o prehliadke mŕtveho a štatistické hlásenie o úmrtí,
- OBYV 4-12 Hlásenie o rozvode,
- OBYV 5-12 Hlásenie o sťahovaní,
- Z (MZ SR) Žiadosť o umelé prerušenie tehotenstva a hlásenie potratu.

Štatistika uzavretých manželstiev sa získava spracovaním Hlásenia o uzavretí manželstva (OBYV 1-12). Spravodajskými jednotkami sú matričné úrady. Hlásením o uzavretí manželstva sa zisťujú nasledujúce informácie: dátum uzavretia manželstva, osobné údaje ženícha a nevesty (trvalý pobyt, rodinný stav, najvyššie dosiahnuté vzdelanie, národnosť, štátne občianstvo), poradie manželstva, u rozvedených a ovdovených ženíchov a neviest dátum rozvodu, resp. ovdovenia.

Štatistika narodených sa získava spracovaním Hlásenia o narodení (eOBYV 2-12). Spravodajskými jednotkami sú matričné úrady. Od apríla 2023 prebieha zber údajov len elektronickou formou na úrovni systém-systém z Centrálného informačného systému matrik (CISMA). Matrika pred zaslaním štatistického hlásenia na Štatistický úrad SR overí vierohodnosť a úplnosť údajov vyplnených zdravotníckym zariadením pri narodení dieťaťa. Hlásením o narodení sa zisťujú nasledujúce informácie: osobné údaje narodeného dieťaťa (dátum narodenia, miesto narodenia, pohlavie, štátne občianstvo pri narodení), základné údaje o pôrode (vitalita, druh pôrodu, pôrodná hmotnosť a dĺžka, týždeň tehotenstva, poradie narodeného dieťaťa, dátum narodenia predchádzajúceho dieťaťa), osobné údaje o rodičoch dieťaťa (dátum narodenia, miesto narodenia, trvalý pobyt, najvyššie dosiahnuté vzdelanie, národnosť, štátne občianstvo a dátum uzavretia manželstva rodičov, rodinný stav matky).

Štatistika zomretých sa získava spracovaním Listu o prehliadke mŕtveho a štatistického hlásenia o úmrtí (OBYV 3-12). Spravodajskými jednotkami sú matričné úrady. Matrika pred zaslaním štatistického hlásenia Štatistickému úradu SR overí vierohodnosť a úplnosť údajov vyplnených lekárom pri prehliadke, resp. pitve zomretého. Hlásením o úmrtí sa zisťujú nasledujúce informácie: osobné údaje zomretého obyvateľa (dátum narodenia, miesto narodenia, trvalý pobyt, najvyššie dosiahnuté vzdelanie, pohlavie, rodinný stav, národnosť a štátne občianstvo), základné údaje o smrti (dátum úmrtia, miesto úmrtia, príčina smrti), údaje o pitve, súbor údajov zisťovaných u zomretých detí do 1 roka života (dĺžka života, pôrodná hmotnosť, legitimita, miesto úmrtia).

Štatistika rozvodov sa získava spracovaním Hlásenia o rozvode (OBYV 4-12). Spravodajskými jednotkami sú okresné/mestské súdy. Od roku 2024 prebieha zber údajov len elektronickou formou prostredníctvom informačného systému Štatistického úradu SR. Hlásením o rozvode sa zisťujú nasledujúce informácie: dátum uzavretia manželstva, počet detí z manželstva (z toho maloletých), osobné údaje rozvádzajúcich sa (trvalý pobyt, najvyššie dosiahnuté vzdelanie, národnosť, štátne občianstvo), základné údaje o rozvode (dátum rozvodu, poradie rozvodu, príčina rozvratu manželstva), údaje o procesnej činnosti súdu, kde definíciu položiek určuje Ministerstvo spravodlivosti SR (spisová značka, poradové číslo hlásenia, druh návrhu, výsledok konania, dôvod zamietnutia, odvolanie podal, výsledok odvolacieho konania atď.).

Štatistika sťahovania sa získava spracovaním Hlásenia o sťahovaní (OBYV 5-12). Spravodajskými jednotkami hlásení o sťahovaní sú ohlasovne pobytu pre občanov SR a pracoviská Ministerstva vnútra SR pre cudzincov. Hlásením o sťahovaní sa zisťujú nasledujúce informácie: osobné údaje osoby, ktorá zmenila miesto trvalého pobytu (dátum narodenia, miesto narodenia, pohlavie, rodinný stav, vzdelanie, národnosť a štátne občianstvo), základné údaje o sťahovaní (dátum zmeny trvalého pobytu, dôvod sťahovania, miesto predchádzajúceho a nového trvalého pobytu, resp. štát

1. Systém demografickej štatistiky na Slovensku

prist'ahovania alebo štát vyst'ahovania).

Do demografickej štatistiky je od roku 1958 zahrnutá aj **štatistika potratov** a umelých prerušení tehotenstva. Štatistický úrad SR preberá údaje z rezortného informačného systému Ministerstva zdravotníctva SR. Údaje o potratoch zbiera Národné centrum zdravotníckych informácií v Bratislave (ďalej len „NCZI“) prostredníctvom Žiadosti o umelé prerušenie tehotenstva a hlásenia potratu Z (MZ SR) 7-12.

Definície

Celkový prírastok/úbytok je súčet prirodzeného prírastku/úbytku a migračného salda.

Cudzinec je osoba, ktorá nie je štátnym občanom SR alebo je osobou bez štátnej príslušnosti.

Dĺžka trvania manželstva je rozdiel medzi dátumom sobáša a dátumom zisťovania alebo zániku manželstva, v rokoch.

Dojčenská úmrtnosť je úmrtnosť detí od narodenia do dovŕšenia prvého roka života. Jej úroveň sa meria prostredníctvom **miery dojčenskej úmrtnosti**, ktorá vyjadruje priemerný počet zomretých dojčiat na 1 000 živonarodených detí v danom kalendárnom roku.

Dokončený vek je vek dosiahnutý pri posledných narodeninách. Udáva sa v rokoch. Vekom obyvateľa sa v demografickej štatistike rozumie dokončený vek.

Emigrácia je sťahovanie sa z určitej územnej jednotky.

Hrubá miera celkového prírastku/úbytku je celkový prírastok/úbytok na 1 000 obyvateľov stredného stavu.

Hrubá miera emigrácie je počet vyst'ahovaných na 1 000 obyvateľov stredného stavu.

Hrubá miera imigrácie je počet prist'ahovaných na 1 000 obyvateľov stredného stavu.

Hrubá miera migračného salda je migračné saldo na 1 000 obyvateľov stredného stavu.

Hrubá miera prirodzeného prírastku/úbytku je prirodzený prírastok/úbytok na 1 000 obyvateľov stredného stavu.

Hrubá miera potratovosti je počet potratov na 1 000 obyvateľov stredného stavu.

Hrubá miera živorodenosti je počet živonarodených detí na 1 000 obyvateľov stredného stavu.

Hrubá miera rozvodovosti je počet rozvodov na 1 000 obyvateľov stredného stavu.

Hrubá miera sobášnosti je počet sobášov na 1 000 obyvateľov stredného stavu.

Hrubá miera úmrtnosti je počet zomretých na 1 000 obyvateľov stredného stavu.

Imigrácia je sťahovanie sa do určitej územnej jednotky.

Index femininity je počet žien na 1 000 mužov.

Index potratovosti je počet potratov na 100 narodených.

Index rozvodovosti (tiež rozvodový index) je počet rozvodov na 100 uzavretých manželstiev.

Index starnutia je počet osôb vo veku 65 a viac rokov pripadajúcich na 100 osôb vo veku 0 – 14 rokov.

Index umelej potratovosti je počet umelých potratov na 100 narodených.

Kvociet dojčenskej úmrtnosti predstavuje počet zomretých detí do jedného roka k počtu živonarodených detí v danom roku.

Kvociet novorodeneckej úmrtnosti predstavuje počet zomretých detí v prvých štyroch týždňoch života k počtu živonarodených detí v danom roku.

Maloleté dieťa je dieťa vo veku do 18 rokov.

Manželstvo je právne a spoločensky uznaný vzťah medzi dvoma partnermi opačného pohlavia.

Mediánový vek je vek, ktorý rozdeľuje populáciu na dve rovnako početné časti (polovicu s nižším a polovicu s vyšším vekom ako je medián veku).

Miera potratovosti podľa veku je počet potratov u žien v danom veku na 1 000 žien stredného stavu v tom istom veku. Počíta sa aj osobitne pre umelé a pre samovoľné potraty. Nazýva sa aj špecifickou potratovosťou.

Migračný prírastok je prírastok obyvateľstva sťahovaním, t. j. kladné migračné saldo.

Migračné saldo je rozdiel medzi počtom prisťahovaných a počtom vystťahovaných, resp. migračný prírastok alebo úbytok v danom štáte.

Migračný úbytok je úbytok obyvateľstva sťahovaním, t. j. záporné migračné saldo.

Migrant je osoba, ktorá mení miesto (obec) svojho trvalého (obvyklého) pobytu z jednej krajiny do druhej krajiny alebo z jedného regiónu do druhého regiónu v rámci krajiny.

Migrácia (sťahovanie) je pohyb cez hranice administratívnej jednotky, pri ktorom dochádza k zmene trvalého pobytu osoby.

Nadúmrtnosť mužov je prevaha úmrtnosti mužov nad úmrtnosťou žien (maskulinita zomretých). Vyjadruje sa počtom zomretých mužov pripadajúcich na 100 zomretých žien.

Narodený vyššieho poradia je dieťa narodené jednej matke v poradí ako druhé, tretie, atď. s ohľadom na všetky narodené predchádzajúce deti (živé aj mŕtve).

Novorodenecká a ponovorodenecká úmrtnosť je úmrtnosť detí zomretých v prvých 4 týždňoch, resp. od 28. dňa života do dovŕšenia prvého roka. Ich úroveň sa meria prostredníctvom **miery novorodeneckej úmrtnosti a miery ponovorodeneckej úmrtnosti**. V oboch prípadoch sú počty úmrtí vyjadrované na 1 000 živonarodených detí v danom kalendárnom roku.

Obyvateľstvo schopné uzavrieť manželstvo (sobášaschopné obyvateľstvo) je súbor obyvateľov, ktorý spĺňa podmienky pre uzavretie manželstva. V SR sú to osoby slobodné, rozvedené a ovdovené, ktoré dosiahnu aspoň minimálny vek potrebný pre uzavretie manželstva, ktoré sú svojprávne a medzi ktorými nie sú priame príbuzenské zväzky (predkovia, potomkovia, súrodenci). V tejto publikácii sa za sobášaschopné osoby považujú osoby vo veku 18 a viac rokov.

Plodnosť (fertilita) je realizovaná fyziologická plodnosť.

Počet rozvodov je počet rozvodových konaní, ktoré skončili rozvodom manželstva.

Počet potratov je súčet počtu samovoľných potratov a počtu umelých potratov.

Podiel detí narodených mimo manželstva je podiel detí narodených nevydatým ženám (slobodným, rozvedeným, ovdoveným) z celkového počtu narodených detí.

Poradie narodeného dieťaťa (parita) je poradie narodeného dieťaťa jednej žene s ohľadom na všetky narodené predchádzajúce deti (živé aj mŕtve).

Potrat je predčasné samovoľné alebo navodené ukončenie tehotenstva vrátane mimomaternicového tehotenstva, ak

- a) plod neprejavuje znaky života a jeho pôrodná hmotnosť je nižšia ako 1 000 g a ak hmotnosť nemožno zistiť a ide o tehotenstvo kratšie ako 28 týždňov,
- b) plod prejavuje niektorý znak života a jeho pôrodná hmotnosť je nižšia ako 500 g, ale neprežije 24 hodín po pôrode,
- c) z maternice bolo vyňaté plodové vajce bez plodu alebo tehotenská sliznica.

Potratovosť je demografický proces, odvodený od potratu ako demografickej udalosti sledovanej ako hromadný jav. Negatívne ovplyvňuje reprodukciu obyvateľstva, pretože znižuje intenzitu plodnosti a zároveň je svojou podstatou blízky úmrtnosti.

Pôrodnosť je rodenie detí, chápané ako demografický jav.

Priemerná dĺžka trvania manželstva pri rozvode je priemerný počet rokov, ktoré uplynuli od dátumu uzavretia manželstva po dátum rozvodu manželstva (v dokončených rokoch). Konštruovaná je z mier rozvodovosti podľa dĺžky trvania manželstva.

Priemerný vek je vážený aritmetický priemer počtu rokov, ktoré prežili príslušníci danej populácie do 31. 12. referenčného roka. Ide o priemerný vek žijúcich obyvateľov.

Priemerný vek muža/ženy pri rozvode je priemerný počet rokov osôb (mužov, žien) pri rozvode manželstva. Vekové štruktúry sa uvádzajú v dokončenom veku. Vypočítaný je z udalostí (rozvodov) triedených podľa veku rozvedeného muža/ženy v danom kalendárnom roku.

Priemerný vek muža/ženy pri sobáši a pri 1. sobáši je priemerný počet rokov od narodenia muža/ženy po dátum sobáša, resp. po dátum prvého sobáša muža/ženy. Počítaný je z počtu udalostí (uzavretých manželstiev) triedených podľa veku muža/ženy a poradia (v prípade sobášov slobodných) v danom kalendárnom roku.

Priemerný vek ženy pri narodení živého dieťaťa (narodení živého dieťaťa určitého poradia) je priemerný počet rokov od narodenia ženy po dátum pôrodu živého dieťaťa v danom kalendárnom roku.

Priemerný vek ženy pri umelom/spontánnom potrate je priemerný počet rokov od narodenia po dátum vykonania umelého potratu, resp. zaznamenanie spontánneho potratu žene. Počíta sa z vekovo-špecifických mier umelej/spontánnej potratovosti žien za jeden kalendárny rok.

Príčina rozvodu je dôvod, ktorý viedol k rozvodu manželstva. Konkrétnu príčinu rozvratu manželstva zisťuje súd. Sleduje sa oddelene pre mužov a pre ženy. Ako

1. Systém demografickej štatistiky na Slovensku

príčina rozvodu sa v SR v súčasnosti štatisticky vykazuje: 1. neuvážené uzavretie manželstva, 2. alkoholizmus, 3. nevera, 4. nezáujem o rodinu, 5. zlé zaobchádzanie, odsúdenie za trestný čin, 6. rozdielnosť pováh, názorov a záujmov, 7. zdravotné dôvody (vrátane neplodnosti), 8. sexuálne nezhody, 9. ostatné dôvody a 10. súd nezistil zavinenie.

Prirodzený prírastok/úbytok obyvateľstva je rozdiel medzi počtom živonarodených detí a zomretých osôb. Ak je tento rozdiel kladný, označuje sa ako prirodzený prírastok. Ak je tento rozdiel záporný, označuje sa ako prirodzený úbytok.

Prvosobášnosť je uzavieranie prvých manželstiev (sobáše slobodných) sledované ako hromadný demografický jav. Sleduje sa oddelene podľa pohlavia.

Reprodukčný vek je vek, počas ktorého je žena schopná rodiť deti, v demografickej štatistike je to vek 15 – 49 rokov.

Rodinný stav je demografický, sociálny, právny a štatistický znak, ktorý označuje stav osoby podľa väzby na manželstvo a rodinu: slobodní/slobodné sú osoby, ktoré nikdy neuzavreli manželstvo; ženatí/vydaté sú osoby žijúce v manželstve; rozvedení/rozvedené sú osoby, ktorých manželstvo právne zaniklo; vdovci/vdovy, sú osoby, ktorých manželstvo zaniklo smrťou manželského partnera (manžela, manželky).

Rozvodovosť je demografický proces, odvodený od rozvodu ako demografickej udalosti sledovanej ako hromadný jav.

Samovoľný potrat (spontánny potrat) je samovoľné ukončenie tehotenstva podmienené biologicky, bez zjavného vonkajšieho zásahu.

Sobáše vyššieho poradia je uzavieranie manželstiev, pri ktorých aspoň jeden zo snúbencov je rozvedený alebo ovdovený. Počíta sa oddelene podľa pohlavia.

Sobášne tabuľky sú tabuľky života popisujúce proces uzavierania manželstiev. Princíp konštrukcie je založený na určení pravdepodobnosti uzavretia manželstva osobou v danom veku v určitom období a na znižovaní tabuľkového počtu sobášaschopných osôb na základe týchto pravdepodobností. Počítajú sa podľa pohlavia a rodinného stavu pre vek od 15 do 49 rokov.

Sobášnosť je uzavieranie manželstiev sledované ako hromadný demografický jav. Sleduje sa oddelene podľa pohlavia.

Stredná dĺžka života mužov/žien pri narodení je počet rokov, ktoré v priemere môže prežiť práve narodený muž/žena za predpokladu, že sa úmrtnostné pomery nezmenia.

Údaj sa získava z prierezných úmrtnostných tabuliek počítaných nepriamou exponenciálnou metódou.

Stredná dĺžka života muža/ženy v určitom veku je počet rokov, ktoré v priemere ešte prežije osoba (muž, žena) v príslušnom veku za predpokladu, že sa úmrtnostné pomery nezmenia.

Stredný stav obyvateľstva sa počíta ako aritmetický priemer počiatočného (1. 1.) a koncového (31. 12.) stavu obyvateľstva v referenčnom roku. Do roku 2010 sa spracovával bilančnou metódou k 1. 7. referenčného roka, zmena vyplýva z postupov zaužívaných v európskom priestore.

Štandardizovaná miera úmrtnosti je priemerný počet zomretých osôb pripadajúcich na zvolený počet osôb štandardnej populácie. Práve aplikáciou fiktívnej štandardnej populácie pri výpočte mier pre všetky reálne populácie sa získava obraz o procese úmrtnosti, ktorý nie je zaťažený rozdielmi v ich vekových štruktúrach. Ako štandard bol v našom prípade zvolený tzv. Nový európsky štandard (EUROSTAT, 2013).

Štátne občianstvo je individuálny právny vzťah medzi jednotlivcom a štátom, získaný narodením alebo udelením občianstva, deklaráciou, voľbou, sobášom alebo niektorým z iných prostriedkov podľa príslušnej národnej legislatívy.

Tabuľková prvosobášnosť muža/ženy je podiel slobodných mužov/žien, ktorí by aspoň raz vstúpili do manželstva pred dovŕšením konca reprodukčného veku (50. roku života) pri zachovaní pravdepodobností sobáša slobodných mužov/žien z daného roku. Údaj je odvodený z jednovýchodných tabuliek sobášnosti slobodných mužov/žien konštruovaných priamou exponenciálnou metódou.

Úhrnná plodnosť je priemerný počet živonarodených detí pripadajúcich na jednu ženu počas jej celého reprodukčného obdobia, pri zachovaní úrovne plodnosti sledovaného roka. Je súčtom vekovo-špecifických mier plodnosti, ktoré sú konštruované ako počet živonarodených detí ženám v určitom veku k strednému stavu žien v tom istom veku.

Úhrnná rozvodovosť je priemerný počet rozvodov pripadajúcich na jeden sobáš v danom kalendárnom roku. Ide o úhrn mier rozvodovosti podľa dĺžky trvania manželstva.

Úhrnná sobášnosť muža/ženy je priemerný počet sobášov pripadajúcich na jedného muža/ženu, pri zachovaní úrovne sobášnosti sledovaného roka. Je súčtom vekovo-špecifických mier sobášnosti, ktoré sú konštruované ako počet sobášov mužov/žien v určitom veku k strednému stavu mužov/žien v tom istom veku v danom kalendárnom roku.

Úhrnná spontánna potratovosť je priemerný počet spontánnych potratov, ktoré by absolvovala jedna žena počas reprodukčného obdobia za predpokladu zachovania intenzity spontánnej potratovosti z daného roku. Počíta sa ako súčet vekovo-špecifických mier spontánnej potratovosti žien. Miery spontánnej potratovosti sú vyjadrené ako počet spontánnych potratov triedených podľa veku ženy k strednému stavu žien v tom istom veku (v jednom kalendárnom roku).

Úhrnná umelá potratovosť je priemerný počet umelých potratov, ktoré by podstúpila jedna žena počas reprodukčného obdobia za predpokladu zachovania intenzity umelej potratovosti z daného roku. Počíta sa ako súčet vekovo-špecifických mier umelej potratovosti žien. Miery umelej potratovosti sú vyjadrené ako počet umelých potratov triedených podľa veku ženy k strednému stavu žien v tom istom veku (v jednom kalendárnom roku).

Umelé prerušenie tehotenstva (umelý potrat) je navodené ukončenie tehotenstva vrátane mimomaternicového tehotenstva a iných potratov (napr. mola hydatidosa).

Úmrtnostné tabuľky sú tabuľky života popisujúce proces zomierania obyvateľstva. Princíp konštrukcie je založený na určení pravdepodobností úmrtia osôb podľa veku v určitom období a na zmenšovaní tabuľkového počtu žijúcich osôb na základe týchto pravdepodobností. Počítajú sa oddelene podľa pohlavia pre vek od 0 do 104 rokov.

Úmrtnosť je výskyt úmrtí v danej populácii sledovaný ako hromadný demografický jav.

Metodické poznámky

Od roku 2012 sa do počtu živonarodených detí nezarátavajú deti narodené v zahraničí matkám s trvalým pobytom v SR, sú zarátavané do počtu prisťahovaných pri prvom prihlásení na trvalý pobyt v SR.

Od roku 2019 nastala zmena metodiky zaraďovania potratov – potraty s diagnózami O021 (Zadržaný potrat) a O028 (Iný abnormálny výtvor počatia) boli preradené zo skupiny umelých potratov (druh potratu – iný) do spontánnych potratov.

V roku 2020 boli na pokyn Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) v MKCH-10 zaradené kódy pre príčinu úmrtia v súvislosti s infekciou COVID-19. Tieto kódy boli zaradené do kapitoly XXII. Kódy pre osobitné účely.

Štatistické informácie o obyvateľstve sa nachádzajú a sú priebežne aktualizované na internetových stránkach Štatistického úradu SR v doméne „Demografia“ a v databáze Štatistického úradu SR – DATAcube.

<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>

Štatistické informácie o obyvateľstve EÚ sa nachádzajú a sú priebežne aktualizované na internetovej stránke Eurostatu v doméne „Population and social conditions“. Údaje, ktoré sú použité v publikácii, boli stiahnuté dňa 25. 6. 2024 <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>.

Odchýlky v súčtoch podielov vznikajú zaokrúhľovaním údajov.

Ležatá čiarka (-) znamená, že jav sa nevyskytoval.

Bodka (.) znamená, že údaj nie je k dispozícii.

Použité skratky

abs. – absolútny počet

ČR – Česká republika

Eurostat – Štatistický úrad Európskej únie

EÚ – Európska únia

NCZI – Národné centrum zdravotníckych informácií

SDŽ – stredná dĺžka života

SR – Slovenská republika

Štatistický úrad SR – Štatistický úrad Slovenskej republiky

VDC – Výskumné demografické centrum

Použité skratky v tematických mapách

BE – Belgicko

BG – Bulharsko

CZ – Česko

DK – Dánsko

DE – Nemecko

EE – Estónsko

ES – Španielsko

FR – Francúzsko

HR – Chorvátsko

IE – Írsko

IT – Taliansko

CY – Cyprus

LV – Lotyšsko

LT – Litva

LU – Luxembursko

HU – Maďarsko

MT – Malta

NL – Holandsko

AT – Rakúsko

PL – Poľsko

PT – Portugalsko

RO – Rumunsko

SI – Slovinsko

SK – Slovensko

FI - Fínsko

SE – Švédsko

GR – Grécko

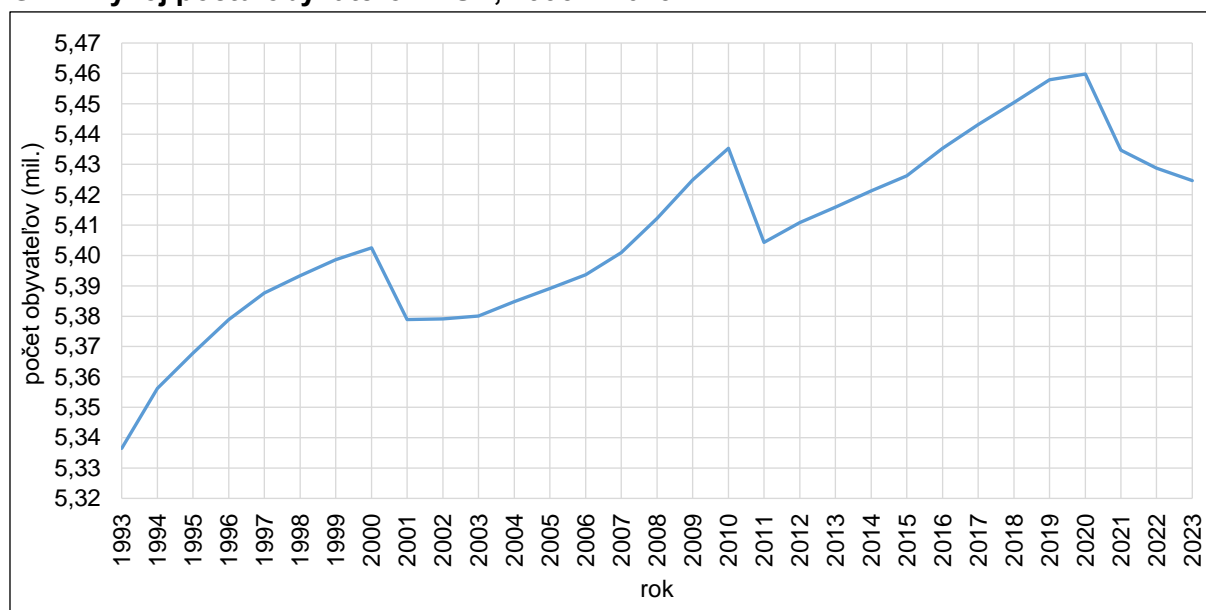
UK – Spojené kráľovstvo

2. Stav a prírastky obyvateľstva

V sledovanom období vykazoval počet obyvateľov Slovenska mierne rastúci trend. Kým na konci roka 1993 malo trvalý pobyt na Slovensku 5 336 455 obyvateľov, k 31. 12. 2023 to bolo 5 424 687 obyvateľov. Celkový nárast počtu obyvateľov medzi rokmi 1993 a 2023 predstavoval takmer 88,2 tisíce obyvateľov. Zvýšila sa aj hustota osídlenia, a to z pôvodných 109 obyvateľov na 1 km² na viac ako 111 obyvateľov na 1 km².

Pozitívny vývoj počtu obyvateľov SR, ktorý prebiehal od roku 1993, sa v dôsledku výrazného poklesu počtu živonarodených a nárastu počtu zomretých v posledných troch rokoch (2021 – 2023) začína meniť. Prevaha zomretých nad živonarodenými sa prehĺbila do takých rozmerov, že kladné migračné saldo už nestačí kompenzovať prirodzené úbytky. Je pritom zrejmé, že to nie je len problém pandemických rokov (2020 – 2022), pretože celkový úbytok pretrváva aj v roku 2023. Je to prvé dlhšie trvajúce obdobie v histórii samostatnej SR, kedy dochádza ku celkovému úbytku obyvateľstva.¹

G 2.1 Vývoj počtu obyvateľov v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7011rr](#), 2024

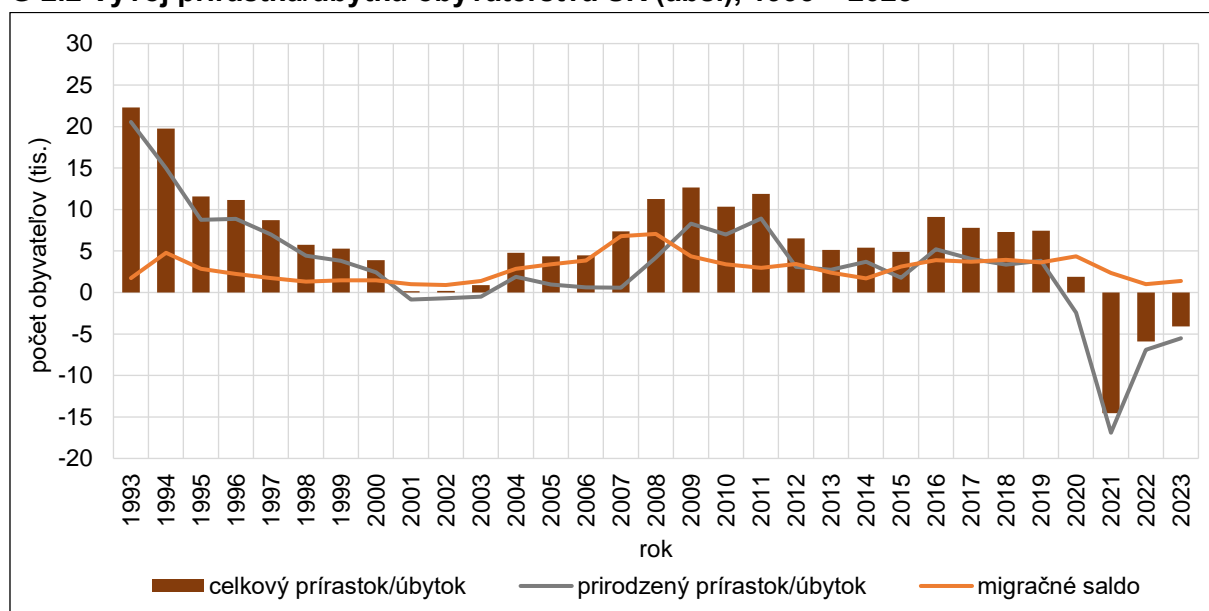
Najvýraznejšie celkové prírastky v absolútnom i relatívnom vyjadrení pritom boli v prvej polovici 90. rokov 20. storočia a boli výsledkom kombinácie pozitívneho migračného

¹ V rokoch 2001, 2011 a 2021 došlo tiež k medziročným poklesom, ale tie sú dôsledkom aktualizácie počtu obyvateľstva sčítaniami obyvateľov. Kľúčovým faktorom poklesu v rokoch sčítaní je fakt, že určitá časť emigrácie nie je v intercenzálnom období administratívne podchytená, pretože časť obyvateľov si nesplní odhlasovaciu povinnosť pri vysťahovaní do zahraničia a výsledky sčítaní tieto nahromadené udalosti následne v jednom okamihu revidujú.

salda a prirodzených prírastkov. Postupne však, najmä vďaka znižovaniu prevahy živonarodených nad zomretými, dochádzalo aj k poklesu celkových prírastkov.

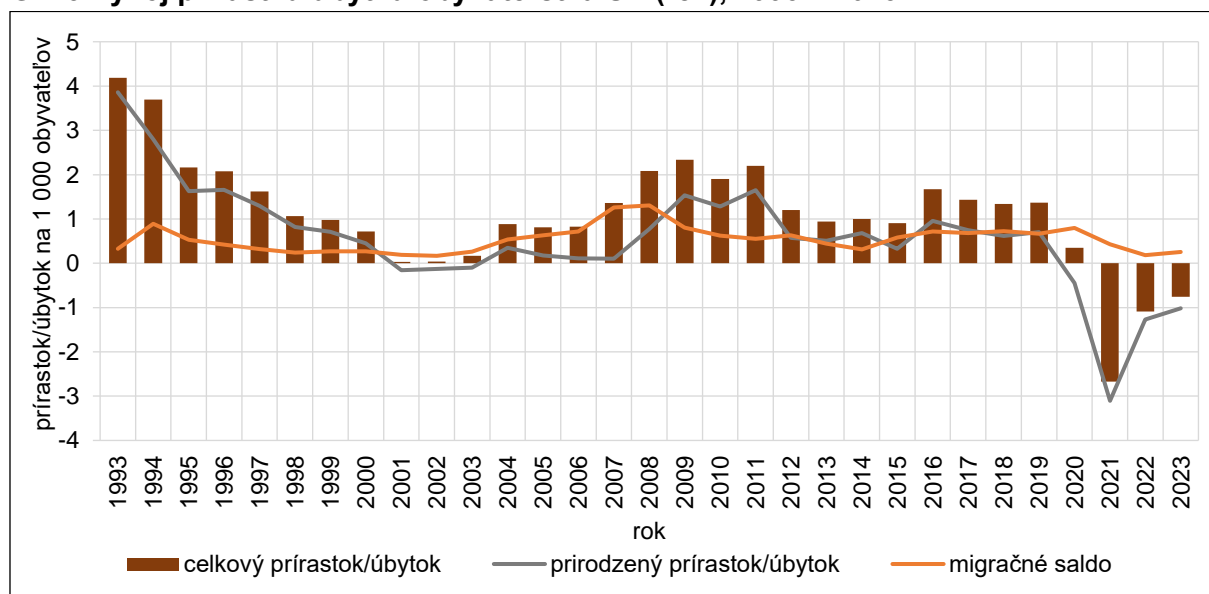
V znamení prirodzeného úbytku obyvateľstva Slovenska sa už niesol začiatok 21. storočia (2001 – 2003). Išlo o úbytok v rozsahu viac ako 2-tisíc osôb, čo dokázali ešte migračné zisky kompenzovať, a preto k celkovému úbytku obyvateľstva nedošlo. Aj keď v ďalších rokoch už nasledovali prirodzené prírastky, tie boli stále tak nízke (absolútne i relatívne), že primárnym faktorom pre celkový populačný vývoj bola stále zahraničná migrácia. Tento stav sa zmenil po roku 2008, keď jednak došlo k poklesu migračného salda, ale tiež k oživeniu pôrodnosti a rastu prirodzených prírastkov.

G 2.2 Vývoj prírastku/úbytku obyvateľstva SR (abs.), 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7011rr](#), 2024

G 2.3 Vývoj prírastku/úbytku obyvateľstva SR (rel.), 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7011rr](#), 2024

2. Stav a prírastky obyvateľstva

Aj v tomto prípade však išlo len o dočasný stav, ktorý v období 2012 – 2019 vystriedali takmer rovnaké (absolútne i relatívne) prírastky migráciou i prirodzeným pohybom obyvateľstva.

Pandémia ochorenia COVID-19 a s ňou spojený významný nárast počtu zomretých v rokoch 2020 – 2022 výraznou mierou ovplyvnili vývoj počtu obyvateľov na Slovensku. Situácia sa nezlepšila ani po roku 2022 aj napriek tomu, že počty zomretých sa znížili na takmer predpandemickú úroveň. Celkovo Slovensko v posledných štyroch rokoch stratilo prirodzeným pohybom takmer 32-tisíc obyvateľov. Úroveň migračného salda z toho dokázala nahradiť len viac ako 9-tisíc obyvateľov. Preto roky 2021 – 2023 sú rokmi celkového úbytku obyvateľstva.

3. Demografické procesy

3.1 Sobášnosť

Prvé roky samostatnej SR priniesli dynamický medziročný pokles, keď z takmer 30,8 tisíca sobášov v roku 1993 sa počet znížil na hodnotu 28,2 tisíca v roku 1994, aby sa následne do konca 90. rokov 20. storočia pohyboval v rozpätí 27,3 – 28,0 tisíca sobášov za rok. To znamenalo, že hrubá miera sobášnosti sa nielenže dostala trvalo pod hranicu 6 ‰, ale ešte v druhej polovici 90. rokov 20. storočia klesla na úroveň 5 sobášov pripadajúcich na 1 000 obyvateľov. Z hľadiska početnosti sobášov začiatok 21. storočia priniesol pokles pod hranicu 26-tisíc sobášov a v roku 2001 to bolo menej ako 23,8 tisíca. V relatívnom vyjadrení tak na 1 000 obyvateľov pripadalo menej ako 4,5 sobáša. Uvedený vývoj v sebe odzrkadľoval spolupôsobenie celej škály externých faktorov. Predovšetkým prvá polovica 90. rokov 20. storočia priniesla výraznú diskontinuitu životných podmienok. Mladí ľudia sa museli vysporiadať s viacerými aspektmi primárnej fázy transformácie a prechodu na trhovú ekonomiku. Došlo tiež k zmenám v populačnej politike a k zániku niektorých opatrení (napríklad mladomanželské pôžičky). Prehĺbili sa i problémy s dostupnosťou bývania. Pozícia, najmä absolventov, na pracovnom trhu bola značne neistá.

Prepad počtu sobášov, ako aj hrubej miery sobášnosti, bol v prevažnej miere podmienený významným poklesom intenzity s akou do manželstva v tomto období vstupovali muži i ženy. Kým v roku 1993 celková úhrnná sobášnosť mužov dosahovala 0,81 sobáša a u žien sa pohybovala tesne pod hranicou 0,80 sobáša, na konci 90. rokov 20. storočia to u oboch pohlaví bolo len mierne nad 0,60 sobáša na osobu. Navyše tento trend pokračoval aj na začiatku nového milénia, keď prvé historické minimum sobášnosť na Slovensku zaznamenala v roku 2001. Pri jej zachovaní by na jedného muža pripadlo v priemere len 0,56 sobáša. Na jednu ženu by to dokonca bolo len 0,54 sobáša.

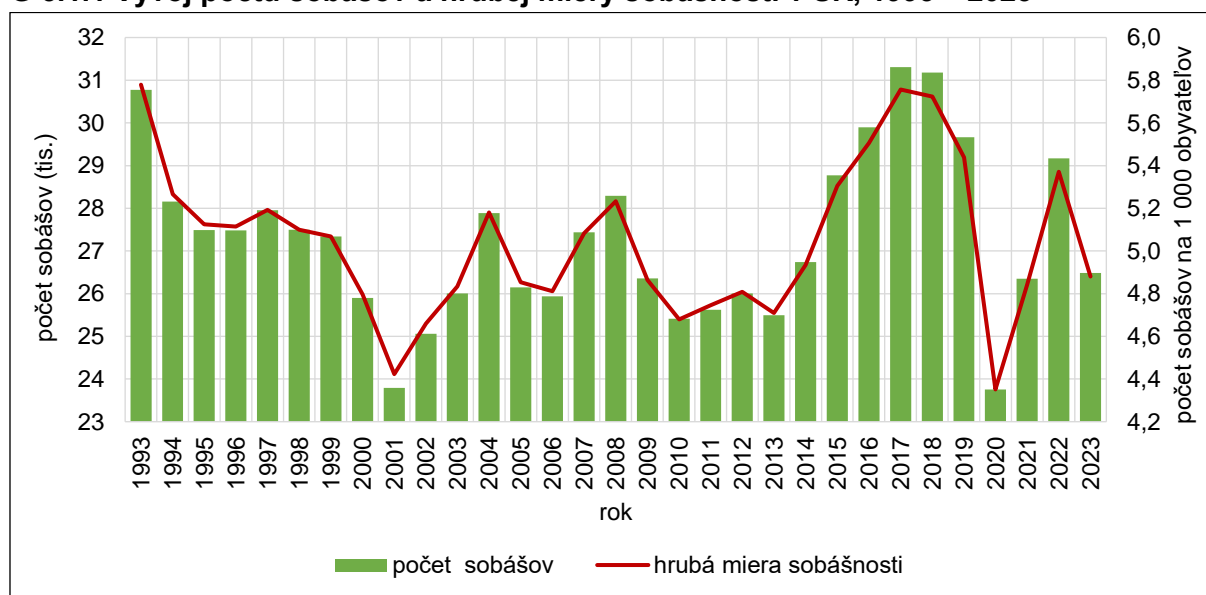
Po dosiahnutí minimálnych hodnôt v roku 2001 nasledoval nástup fázy oživenia sobášnosti. Tento trend vydržal len do roku 2004, keď úhrnná sobášnosť mužov dosiahla 0,65 sobáša a u žien sa dostala na hodnotu 0,64 sobáša. V tomto roku do manželstva vstúpilo takmer 27,9 tisíca párov, čo v relatívnom vyjadrení znamenalo 5,2 sobáša na 1 000 obyvateľov. V ďalších dvoch rokoch došlo k zvráteniu tohto pozitívneho trendu a sobášnosť, ako aj počet sobášov výrazne klesli. V rokoch 2007 a 2008 opäťovne prišlo k oživeniu sobášnosti, keď v roku 2008 počet sobášov po dlhšej dobe prekročil hranicu 28-tisíc. Úhrnná sobášnosť mužov sa zvýšila na 0,65 sobáša a u žien dosiahla 0,66 sobáša.

Zhoršenie ekonomických podmienok v dôsledku globálnej hospodárskej krízy a s ňou spojenéj neistoty prispeli na Slovensku opäťovne k rýchlemu prerušeniu trendu oživenia sobášnosti. Pokles vrcholil v roku 2010, keď do manželstva vstúpilo menej

3. Demografické procesy

ako 25,5 tisíca párov a úhrnná sobášnosť sa u oboch pohlaví dostala pod hranicu 0,60 sobáša. Nasledujúce roky sa niesli skôr v znamení stagnácie a výraznejší rast prinieslo až obdobie po roku 2013. Okrem naštartovania ekonomiky, nižšej nezamestnanosti, nižších úrokových sadzieb a vyššej dostupnosti bývania aj pre mladých k tomu pravdepodobne prispela aj zvýšená snaha o dobiehanie odložených sobášov. Tento pozitívny vývoj vrcholil v roku 2017 a 2018, keď sa uzavrelo ročne viac ako 31-tisíc manželstiev a hrubá miera sobášnosti sa tak dostala na úroveň 5,7 – 5,8 sobáša na 1 000 obyvateľov. Podľa úhrnnej sobášnosti by na jedného muža pripadalo pri zachovaní intenzity sobášnosti z týchto rokov 0,77 – 0,78 sobáša. U žien tento ukazovateľ v rokoch 2017 – 2019 prekračoval dokonca hranicu 0,8 sobáša.

G 3.1.1 Vývoj počtu sobášov a hrubej miery sobášnosti v SR, 1993 – 2023

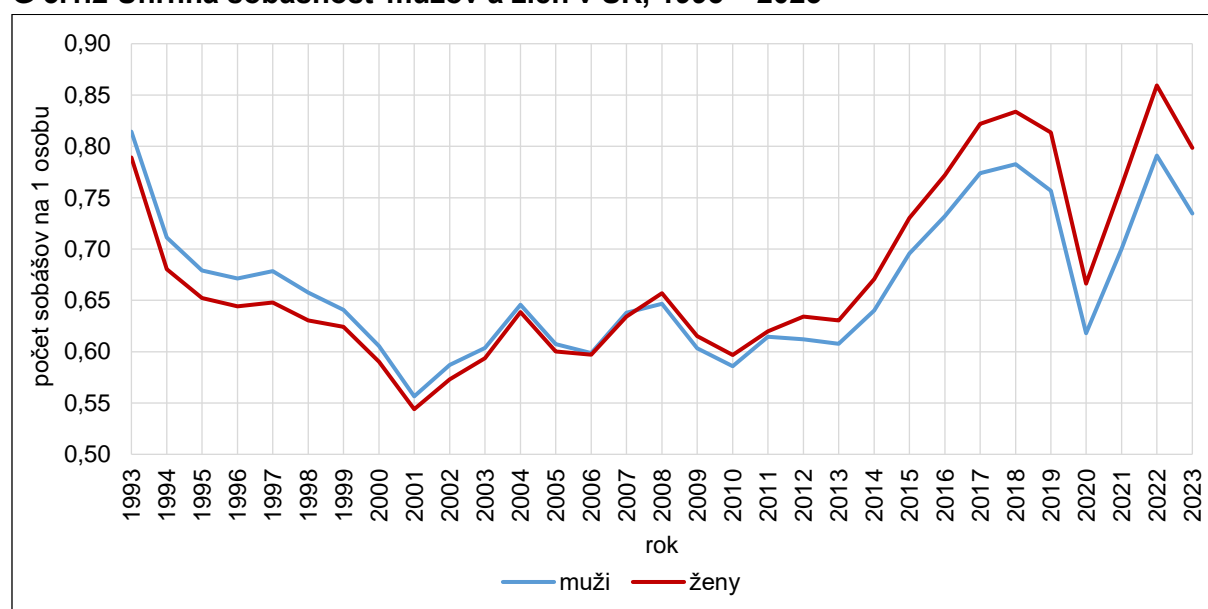

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7011rr](#), 2024

Dá sa predpokladať, že v roku 2019 sa efekt dobiehania odložených manželstiev z predchádzajúcich období vyčerpal, a preto došlo k miernemu medziročnému zníženiu. Zlomovým vo vývoji sobášnosti a počtu uzavretých manželstiev bol rok 2020. Šíriace sa ochorenie COVID-19, ktoré prerástlo v pandémiu, vyvolalo už počas prvej jarnej vlny na Slovensku prijatie celého radu opatrení. Ich hlavnou snahou bolo predovšetkým obmedziť pohyb a zhromažďovanie osôb, a tým zabrániť rýchlemu prenosu tohto ochorenia v populácii. Psychologický dopad spolu s neprehľadnou situáciou, častou zmenou podmienok, pravidiel a opatrení najmä v druhej polovici roku 2020 spolu so zhoršujúcou sa epidemiologickou situáciou predstavovali ťažko prekonateľné prekážky pri rozhodovaní o uzavretí manželského zväzku, čo viedlo k prehodnoteniu a odloženiu sobášov na neskoršie obdobie. Preto rok 2020 priniesol významný medziročný prepád počtu sobášov a hrubej miery sobášnosti. Z hľadiska absolútnych počtov došlo k medziročnému poklesu o viac ako 5,9 tisíca sobášov na hodnotu takmer 23,8 tisíca sobášov. V relatívnom vyjadrení to znamenalo, že na 1 000 obyvateľov pripadalo 4,4 sobáša, kým v roku 2019 to bolo o jeden sobáš viac. Hodnota úhrnnej sobášnosti sa medzi rokmi 2019 a 2020 prepadla u mužov z 0,76 na

0,62 sobáša. Rovnako dynamický bol pokles aj u žien, keď z 0,81 sobáša sa úhrnná sobášnosť dostala v roku 2020 na 0,67 sobáša pripadajúceho na jednu ženu. Druhý pandemický rok 2021, ktorý paradoxne z hľadiska epidemiologickej situácie a úmrtnostných pomerov bol oveľa horším, priniesol oživenie sobášnosti. Pozitívny trend vývoja sobášnosti sa potvrdil aj v roku 2022, keď počet sobášov opäťovne prekročil hranicu 29-tisíc a hrubá miera sobášnosti dosiahla 5,4 sobáša na 1 000 obyvateľov. V roku 2022 sa hodnota úhrnnej sobášnosti u oboch pohlaví dostala nad úroveň, ktorú dosahovala v roku 2019. Pri jej zachovaní by na jedného muža na Slovensku pripadalo v priemere 0,79 sobáša a na jednu ženu by to bolo takmer 0,86 sobáša. Kompenzačný efekt a s ním spojená snaha dobehnúť odložené sobáše v čase krízy mal len pomerne krátke trvanie, pretože v roku 2023 prišlo k poklesu počtu sobášov pod 26,5 tisíce a hrubá miera sobášnosti klesla pod 5 ‰. Úhrnná sobášnosť mužov sa znížila na 0,73 sobáša a u žien klesla tesne pod hranicu 0,8 sobáša.

G 3.1.2 Úhrnná sobášnosť mužov a žien v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

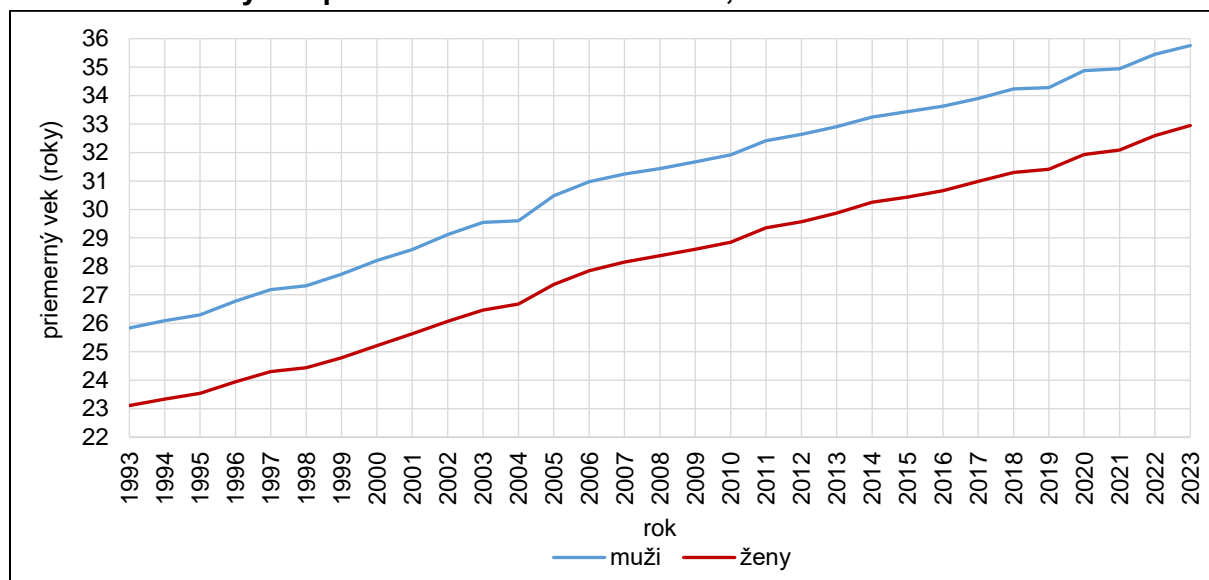
S odstupom času sa začali presadzovať faktory spojené s neskoršou fázou transformácie. Predlžovanie obdobia prípravy na výkon povolania, potreba nadobúdania vyššieho vzdelania, reštrukturalizácia ekonomiky, nutnosť flexibility a celoživotného vzdelávania, nové alternatívne možnosti voči manželskému životu a ich spoločenská akceptácia spolu s ďalšími faktormi pôsobili nielen na intenzitu, ale aj na časovanie procesu sobášnosti. Z hľadiska časovania je zrejmé, že dominantným transformačným znakom sa stalo odkladanie vstupu do manželstva u oboch pohlaví do neskoršieho veku. Priemerný vek muža i ženy pri sobáši rástol už od 90. rokov 20. storočia.

Jedným z kľúčových transformačných javov v procese sobášnosti na Slovensku od začiatku 90. rokov 20. storočia je odkladanie sobášov do vyššieho veku. Historický model sobášnosti realizovanej v mladom až veľmi mladom veku nenašiel v nových

3. Demografické procesy

spoločenských, hospodárskych, kultúrnych a politických podmienkach oporu a generácie mladých mužov a žien začali pomerne dynamicky odsúvať rozhodnutie vstúpiť do manželstva do čoraz vyššieho veku. Okrem prvých sobášov, ktoré pre časovanie sobášnosti sú kľúčové, sa čoraz neskôr sobášia aj rozvedené a ovdovené osoby. Spoločne to vplýva na hodnoty priemerného veku pri sobáši a ich vývoj.

G 3.1.3 Priemerný vek pri sobáši mužov a žien v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7026rr](#), 2024

Zmeny v časovaní sobášov u oboch pohlaví na Slovensku sa okrem priemerného veku odzrkadlili aj v mierach sobášnosti podľa veku. Kým v prvej polovici 90. rokov 20. storočia sa u mužov realizovalo vo veku do 25 rokov ešte 55 – 60 % z celkovej sobášnosti a u žien dokonca 74 – 78 %, na konci 20. storočia príspevky tejto vekovej skupiny v mužskej časti populácie len tesne prekračovali hranicu jednej desatiny a u žien v rokoch 2022 a 2023 klesli na hranicu 21 %. Celkom opačný vývoj bol v druhej polovici reprodukčného veku. V prvej polovici 90. rokov 20. storočia bola druhá polovica reprodukčného veku využívaná pre vstup do manželstva len minimálne. U mužov sa vo veku 30 a viac rokov realizovalo len 17 – 19 % z celkovej sobášnosti a u žien dokonca len viac ako 10 %. Najmä odkladanie prvého sobáša, ale čiastočne tiež posun opakovaných sobášov do vyššieho veku znamenali, že vek nad 30 rokov začal zohrávať v procese sobášnosti čoraz väčší význam. Podiel sobášnosti mužov realizovanej v tejto vekovej skupine sa už na konci prvej dekády 21. storočia dostal nad hranicu 50 % a v roku 2023 prekračuje úroveň 61 %. U žien, vzhľadom na skoršie časovanie prvých, ako aj opakovaných sobášov, bol podiel sobášov vo veku 30 a viac rokov menej zastúpený. Podiel sobášnosti žien realizovanej vo veku 30 a viac rokov sa dostal v roku 2020 na jednu tretinu. Pokračujúci rast znamenal, že v roku 2023 sa vo veku 30 a viac rokov už odohráva vyše 45 % z celej sobášnosti žien.

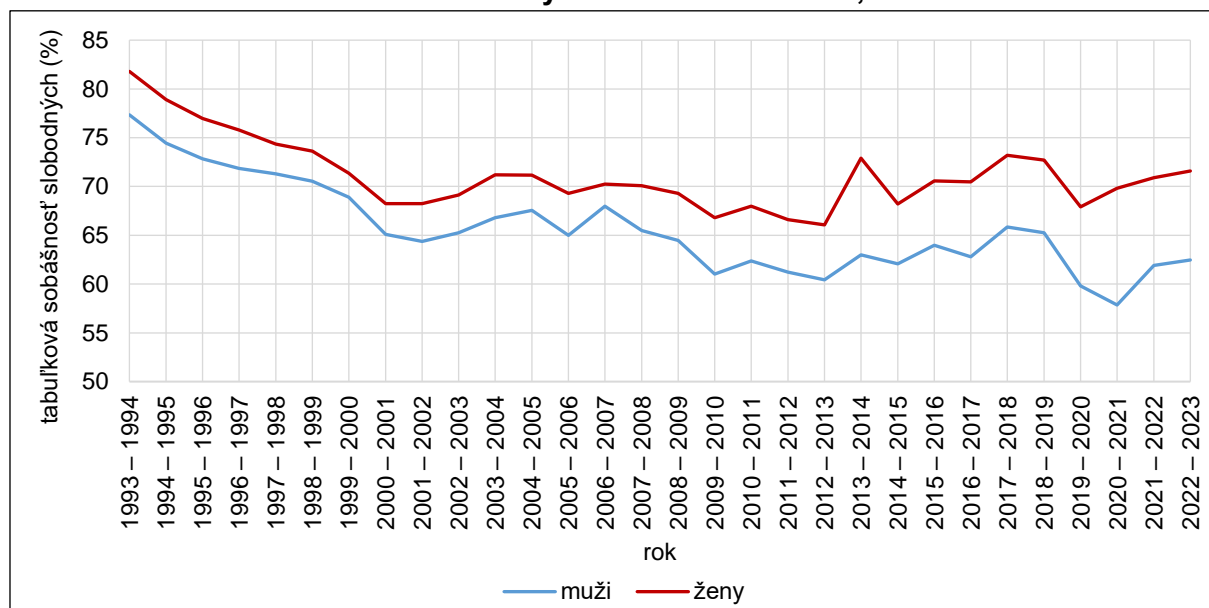
Aj napriek mierne sa zvyšujúcej váhe sobášov rozvedených osôb majú naďalej výraznú prevahu prvé sobáše, ktoré na strane ženícha i nevesty stále tvoria viac ako

80 % všetkých sobášov. Sobášnosť slobodných a jej časovanie tak stále zohráva kľúčovú úlohu pri formovaní úrovne a charakteru celého procesu sobášnosti na Slovensku. Intenzita prvosobášnosti mala celé 90. roky 20. storočia klesajúci trend s minimom, ktoré sa vytvorilo na začiatku nového milénia. Pri zachovaní intenzity tabuľkovej sobášnosti slobodných do veku 50 rokov by aspoň raz do manželstva vstúpilo v prvej polovici 90. rokov 20. storočia viac ako tri štvrtiny mužov a osem z desiatich žien. V prvých rokoch 21. storočia by to v mužskej časti populácie bolo menej ako 65 % a 68 % u žien. Ďalší vývoj síce priniesol mierne oživenie, keď sa tabuľková prvosobášnosť mužov dostala na menej ako 68 % a u žien prekročila úroveň 70 %, problémy spojené s globálnou hospodárskou krízou po roku 2008 prispeli k novému pomerne významnému poklesu intenzity vstupov do prvého manželstva u oboch pohlaví. Keďže tento trend vydržal niekoľko rokov, sformovalo sa historické minimum. Tabuľková prvosobášnosť sa u mužov dostala na úroveň 60 – 61 % a u žien len tesne prekročila hranicu 66 %.

Po naštartovaní hospodárskeho rastu po roku 2011 prišlo k pomerne významnému oživeniu intenzity s akou do prvého manželstva vstupovali muži i ženy. Vrchol tohto pozitívneho trendu bol tesne pred nástupom pandémie COVID-19. V rokoch 2017 – 2019 sa hodnota tabuľkovej sobášnosti slobodných mužov dostala na úroveň 65 – 66 % a u žien sa pohybovala na úrovni 73 %. Negatívne aspekty spojené s pandemickou krízou však následne prispeli k veľmi výraznému medziročnému poklesu. Ten prebiehal o niečo dlhšie a s vyššou dynamikou v mužskej časti populácie, keďže tabuľková prvosobášnosť sa v ich prípade dostala až pod hranicu 58 %, pričom minimum dosiahla v rokoch 2020 – 2021. U žien tabuľková prvosobášnosť najprv klesla na menej ako 68 %, no už v rokoch 2020 – 2021 bolo možné identifikovať určitý nárast. Ten sa u oboch pohlaví potvrdil aj v ďalšom dvojročnom období, ako forma určitej kompenzačnej fázy a realizácie dočasne odložených prvých sobášov.

Posledný vývoj naznačuje, že efekt kompenzačnej fázy bude krátkodobý a ďalšiemu rastu sobášnosti slobodných pravdepodobne bránia nové a v niektorých smeroch problematické podmienky spojené najmä so zhoršujúcou sa ekonomickou situáciou a rastúcou spoločenskou neistotou. Čiastočne to už potvrdzujú aj aktuálne úrovne tabuľkovej prvosobášnosti a ich medziročný vývoj, keď u mužov a žien došlo len k miernemu nárastu. Ukazuje sa tak, že nielen celková sobášnosť, ale aj sobášnosť slobodných mužov a slobodných žien na Slovensku v súčasnosti skutočne citlivo reaguje na viaceré externé faktory rôzneho pôvodu a povahy, v dôsledku čoho sú vývojové trendy poznačené pomerne častým striedaním fáz krátkeho oživenia a následného poklesu intenzity týchto procesov.

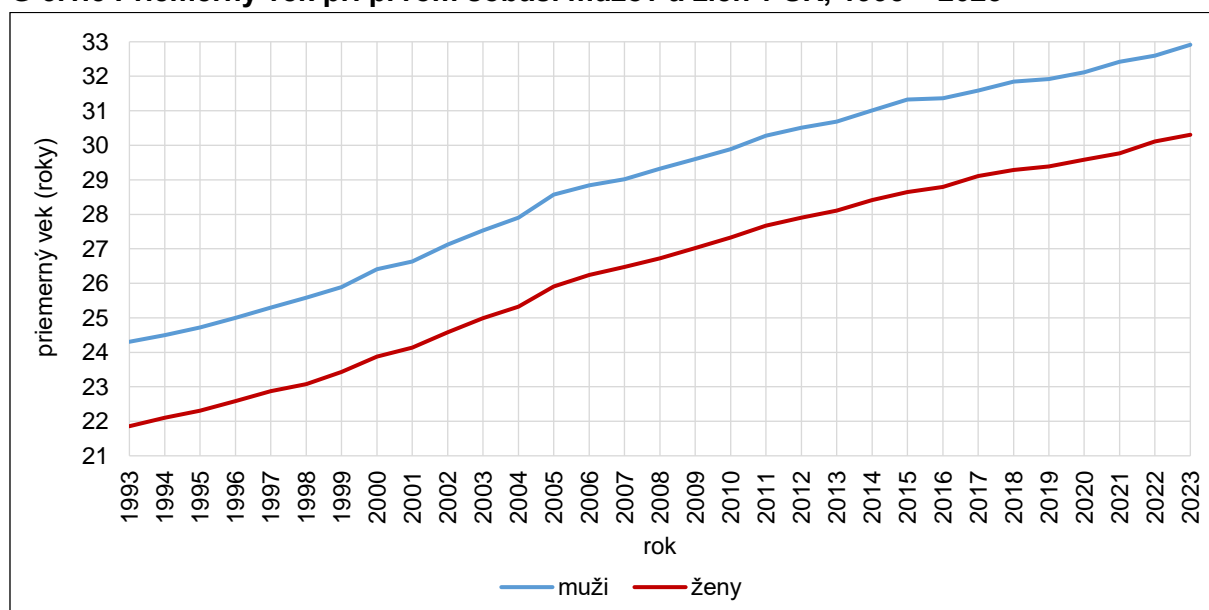
G 3.1.4 Tabuľková sobášnosť slobodných mužov a žien v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

Významnými zmenami prešla nielen úroveň s akou do prvého manželstva vstupovali a vstupujú slobodní muži a ženy, ale aj načasovanie tohto prechodu v ich životných dráhach. Práve posun prvosobášov do vyššieho veku a opustenie historicky platného modelu skorej sobášnosti predstavuje jeden z kľúčových transformačných znakov rodinného správania mladých osôb na Slovensku po roku 1989. Rast hodnôt priemerného veku pri prvom sobáši je kontinuálne identifikovateľným javom v celom sledovanom období.

G 3.1.5 Priemerný vek pri prvom sobáši mužov a žien v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7026rr](#), 2024

Ani z hľadiska medziročnej dynamiky zmien časovania prvých sobášov k významnejším zmenám zatiaľ nedošlo. Dôležitým zistením je tiež, že zvyšovanie hodnôt tohto ukazovateľa bolo rovnaké u oboch pohlaví. Potvrdzujú to napokon aj samotné údaje. Kým v roku 1993 sa v priemere prvýkrát muži ženili vo veku 24,3 roka, o tri desaťročia neskôr je to už takmer v 33 rokoch. U žien sa hodnota priemerného veku pri prvom sobáši v roku 1993 pohybovala len tesne pod hranicou 22 rokov. V rokoch 2022 a 2023 to už bolo vo veku nad 30 rokov.

3.2 Rozvodovosť

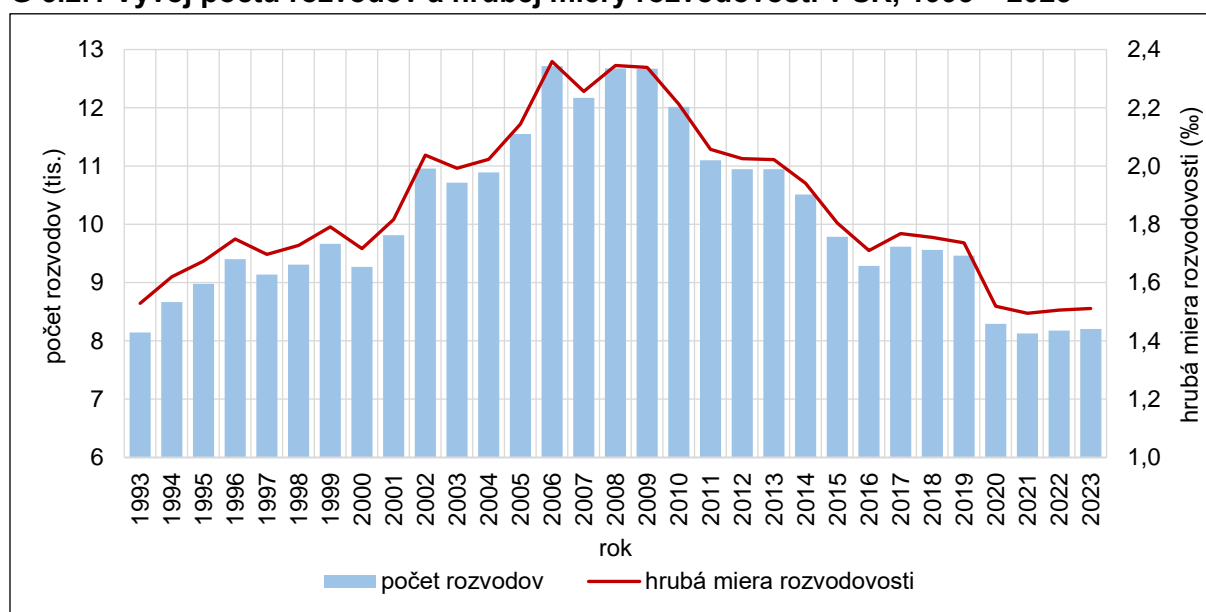
Počet rozvodov a hrubá miera rozvodovosti mali aj v 90. rokoch 20. storočia a v prvej dekáde 21. storočia rastúci trend. Navyše, po roku 1989 sa sformovala nová vývojová etapa v tomto procese, ktorú charakterizuje významná dynamizácia zvyšovania úrovne rozvodovosti. Tento fakt, spoločne s predchádzajúcou vysokou sobášnosťou realizovanou v mladom veku, pri zvýšenom riziku rozvodu už v prvých rokoch existencie takéhoto manželstva vytvárali podmienky pre spomínané zvyšovanie počtu rozvodov. Kým v roku 1993 sa rozviedlo viac ako 8,1 tisíce manželských párov, v roku 1995 to už bolo takmer 9-tisíc párov a v roku 2002 prekročil počet rozvodov prvýkrát v histórii hranicu 10-tisíc. To znamenalo, že hrubá miera rozvodovosti sa z pôvodných 1,5 ‰ dostala nad úroveň 2 ‰. Maximálny počet rozvodov Slovensko zažilo až o niečo neskôr, keď v rokoch 2006 – 2010 bolo legislatívne ukončených viac ako 12-tisíc manželstiev. V relatívnom vyjadrení to znamenalo, že na 1 000 obyvateľov pripadalo 2,2 – 2,4 rozvodu. Najmä v 90. rokoch 20. storočia boli medzi faktory rastúceho počtu rozvodov (ako aj rozvodovosti) zaradené niektoré negatívne dopady začínajúcej transformácie, ktoré prispievali k zhoršeniu životnej úrovne rodín a mohli tak vytvárať aj negatívnu rodinnú klímu, zvyšovať početnosť vnútorných konfliktov v rodine. Tieto faktory sa odzrkadlili aj na samotnom raste intenzity rozvodovosti. Potvrďuje to vývoj indexu rozvodovosti a predovšetkým úhrnnej rozvodovosti. Tá prezentuje podiel potenciálne rozvedených manželských zväzkov pri nezmenenej úrovni rozvodovosti z daného kalendárneho roka. Kým podľa údajov z roku 1993 by sa po určitej dobe rozviedlo vyše 21 % manželstiev, na začiatku 21. storočia by to už bola tretina. Index rozvodovosti vzrástol z pôvodných 26,5 rozvodu na 100 sobášov v roku 1993 na viac ako 40 rozvodov v roku 2001.

Kým sa počet rozvodov na Slovensku postupne zvyšoval, počet sobášov sa vyvíjal opačným smerom, a preto hodnoty indexu rozvodovosti dosahovali vždy vyššiu úroveň ako signalizovala úhrnná rozvodovosť. Index rozvodovosti dáva do pomeru rozvody a sobáše realizované v ten istý kalendárny rok, pričom však len malá časť rozvedených manželstiev pochádza práve z tejto sobášnej kohorty. Preto presnejšiu predstavu o celkovej intenzite rozvodovosti poskytuje úhrnná rozvodovosť, ktorá zohľadňuje príslušnosť rozvodov k jednotlivým sobášnym kohortám, z ktorých pochádzajú. Jej hodnoty vrcholili na Slovensku v rokoch 2008 a 2009, keď by sa pri zachovaní intenzity rozvodovosti rozviedlo 41 – 43 % manželských párov. Index rozvodovosti dosiahol

3. Demografické procesy

maximum už v roku 2006. Na 100 sobášov v tomto roku pripadalo 49 rozvodov. Nižšiu úroveň dosiahol v roku 2009, keď prekročil hranicu 48 %. Vývoj v nasledujúcom období sa z hľadiska početností rozvodov, ako aj samotnej intenzity rozvodovosti, niesol v znamení postupného poklesu. Aj keď sa počty rozvodov po pomerne výraznom znížení dočasne stabilizovali v rokoch 2015 – 2019 na úrovni 9,2 – 9,8 tisíca, teda 1,7 – 1,8 rozvodu na 1 000 obyvateľov, najmä rok 2020 priniesol ďalší prepád, a to tesne pod hranicu 8,3 tisíca rozvodov. Mierny pokles potvrdil aj rok 2021, keď sa početnosť rozvedených manželstiev dostala pod úroveň 8,2 tisíca. Vývoj v rokoch 2022 a 2023 poukazuje na určitý nárast, no ten bol len málo dynamický, počet rozvodov na Slovensku v roku 2023 bol 8,2 tisíca. V dôsledku toho sa hrubá miera rozvodovosti udržala na úrovni 1,5 ‰.

G 3.2.1 Vývoj počtu rozvodov a hrubej miery rozvodovosti v SR, 1993 – 2023

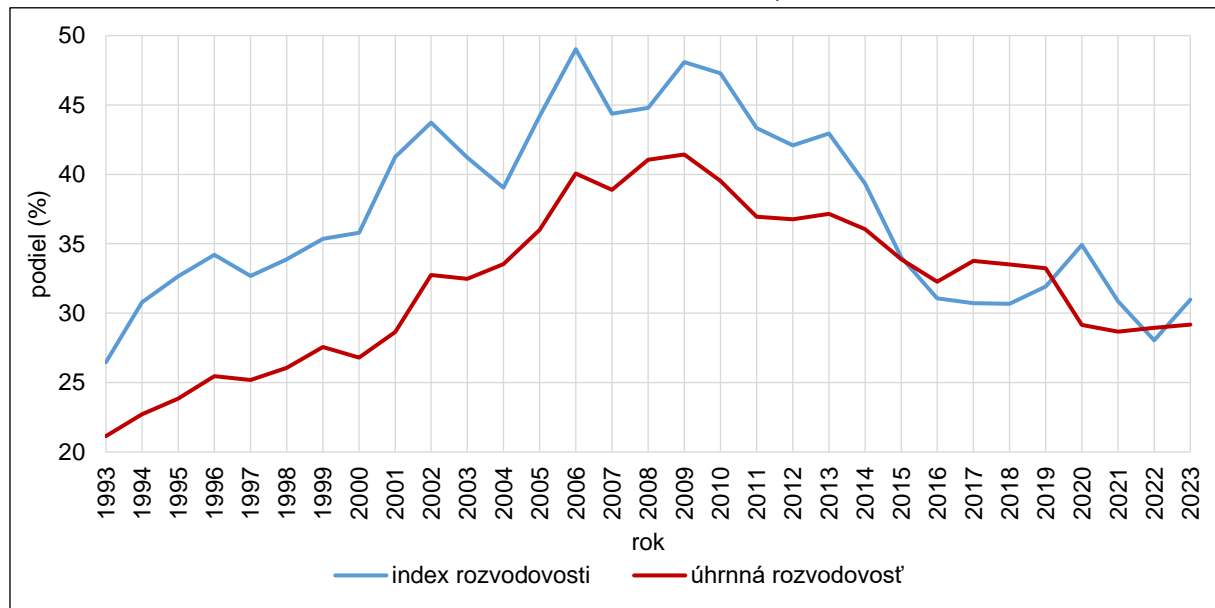
Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7011rr](#), 2024

Úhrnná rozvodovosť po dosiahnutí svojej maximálnej úrovne v roku 2009 tiež pomerne rýchlo v nasledujúcich dvoch rokoch klesla. Následne síce došlo k dočasnej stabilizácii na úrovni 37 %, no už po roku 2014 sa trend znižovania intenzity úhrnnej rozvodovosti opäť obnovil. Situácia sa zopakovala, keď medzi rokmi 2016 a 2017 došlo nielen k zastaveniu poklesu, ale aj k miernemu nárastu na 33 – 34 % a na tejto úrovni sa udržiavala úhrnná rozvodovosť až do roku 2019. Rok 2020 priniesol pomerne výrazný medziročný pokles a hodnota úhrnnej rozvodovosti sa prvýkrát po takmer dvoch desaťročiach dostala pod úroveň 30 %. K významnejším zmenám nedošlo ani v roku 2021 a ani v posledných dvoch rokoch, a tak sa úroveň úhrnnej rozvodovosti udržala tesne nad hodnotou 29 %.

Veľmi podobný priebeh mal aj index rozvodovosti, ktorého pokles vrcholil tiež v období 2016 – 2018, a to na úrovni 30 rozvodov na 100 sobášov z daného roka. Predovšetkým vzhľadom na extrémny prepád počtu uzavretých manželstiev počas roku 2020, jeho

úroveň dočasne vzrástla na 35 %, no už v nasledujúcich dvoch rokoch došlo najmä vďaka nárastu počtu sobášov k jeho návratu na hranicu 30 %.

G 3.2.2 Index rozvodovosti a úhrnná rozvodovosť v SR, 1993 – 2023

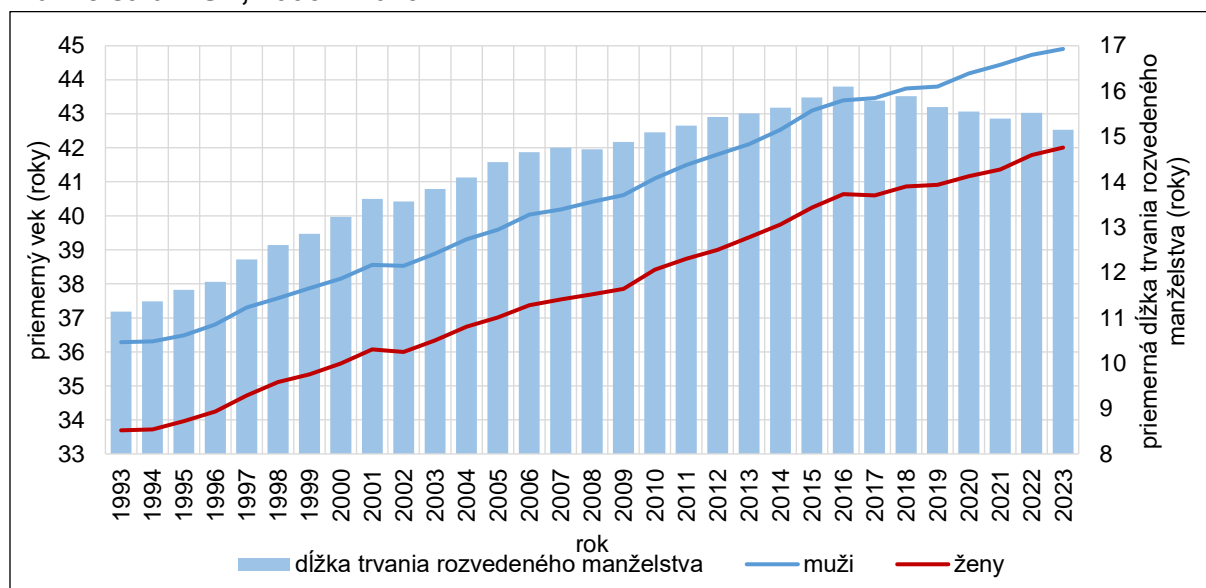

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7011rr](#), [om2009rs](#), 2024

Identifikovaný pokles úrovne rozvodovosti na Slovensku súvisí nielen s postupne lepšiacimi sa hospodárskymi podmienkami a životnými podmienkami rodín vo všeobecnosti, ale je tiež odzrkadlením premeny sobášneho správania, keď do manželstva jednak vstupujú osoby vo výrazne vyššom veku, ako aj čoraz častejšom predmanželskom „testovaní“ spoločného spolužitia.

V súvislosti so zmenami v časovaní sobášov a najmä prvých sobášov na Slovensku dochádzalo tiež ku kontinuálnemu posunu rozvodov do vyššieho veku. Priemerný vek mužov pri rozvode sa zvýšil medzi rokmi 1993 a 2023 z 36,3 roka na takmer 45 rokov. Podobne u žien došlo v rovnakom období k nárastu z 33,7 roka na 42 rokov. Na Slovensku sa rozvádzajú v priemere čoraz staršie osoby, ale na vývoj rozvodovosti má významnú úlohu aj zmena v rozložení rozvodov podľa dĺžky trvania rozvedeného manželstva. Signalizuje to už priemerná dĺžka trvania takéhoto manželstva, ktorá sa od roku 1993 posunula z 11 rokov na 16 rokov v roku 2016. Ďalší vývoj síce priniesol mierny pokles, no aj napriek tomu sa v roku 2023 v priemere rozvádzali manželské zväzky o štyri roky neskôr, ako tomu bolo v roku 1993. Zmeny v priemernej dĺžke trvania rozvedeného manželstva v sebe odrážajú štrukturálne posuny v riziku rozvodu podľa doby uplynutej od sobáša a tým aj v samotnom rozložení týchto udalostí.

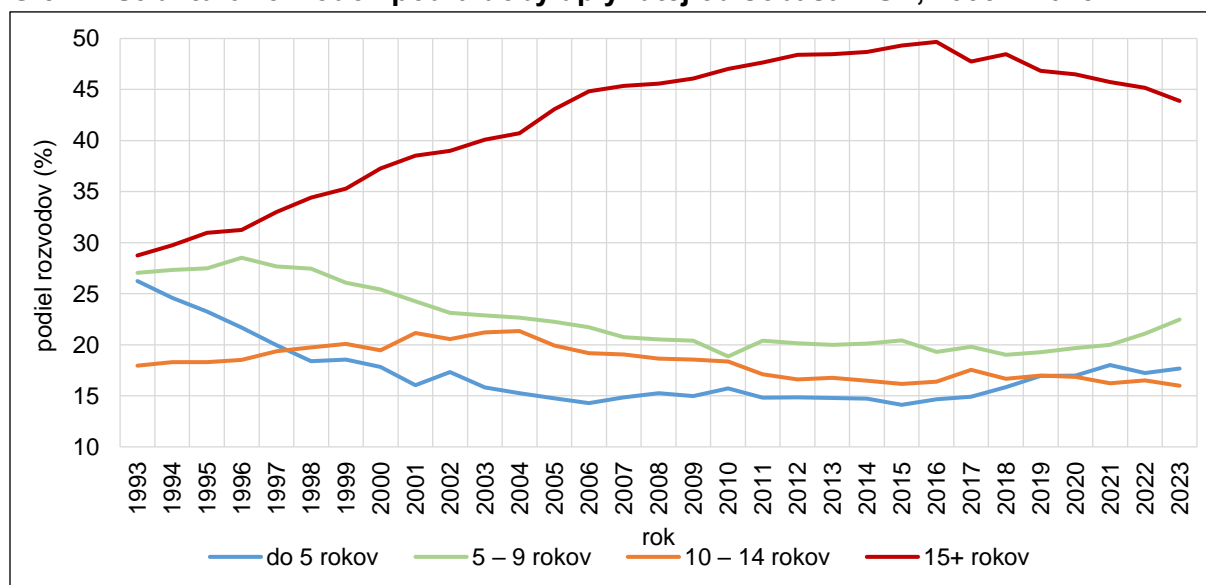
G 3.2.3 Priemerný vek pri rozvoze muža a ženy a priemerná dĺžka trvania rozvedeného manželstva v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7044rr](#), [om7043rr](#), 2024

Kým v roku 1993 tvorili rozvody manželstiev do 5 rokov od ich vzniku viac ako štvrtinu všetkých rozvodov a rovnaký podiel pripadal na manželské zväzky rozvedené od 5 po 10 rokov ich existencie, už na začiatku 21. storočia sa váha prvej menovanej skupiny pohybovala na úrovni 15 % a významne klesol aj podiel manželstiev rozvedených medzi 5. až 10. rokom, ktorý sa v druhej dekáde nového milénia stabilizoval na úrovni 20 %.

G 3.2.4 Štruktúra rozvodov podľa doby uplynutej od sobáša v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7039rr](#), 2024

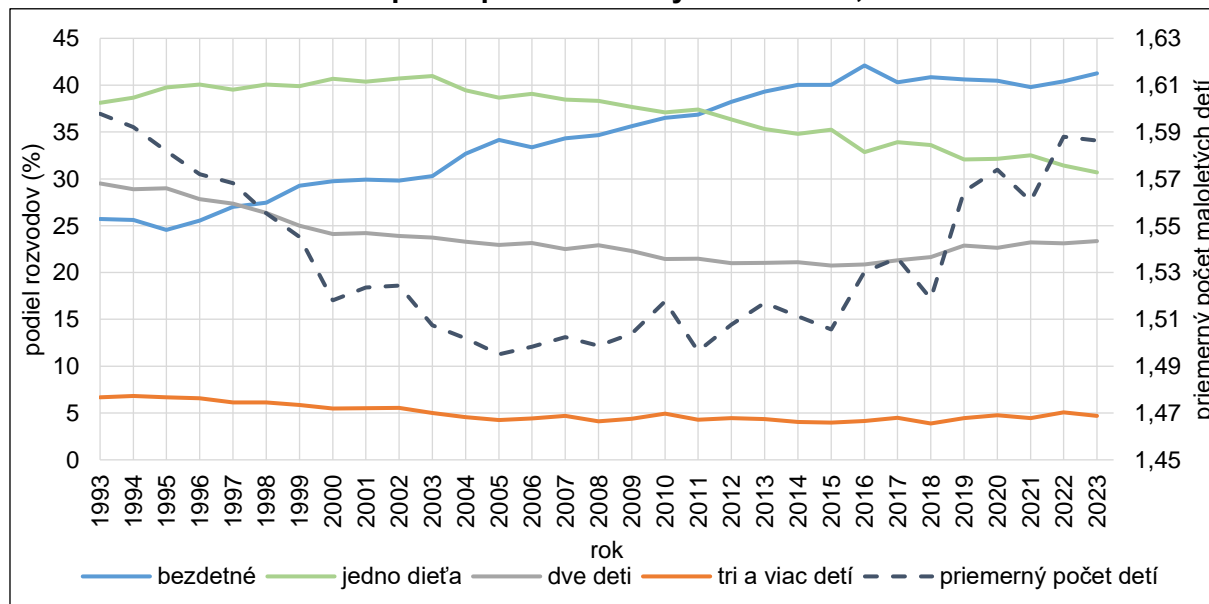
Mierny pokles po počiatočnom náraste zaznamenali aj rozvody manželstiev trvajúcich od 10 do 15 rokov. Celkom opačný trend bol v prípade dlhšie trvajúcich zväzkov. Ich podiel na všetkých rozvodoch na Slovensku vďaka kontinuálnemu rastu dosiahol

v roku 2016 svoje maximum, a to takmer 50 %. Ďalší vývoj priniesol určitý pokles pod úroveň 45 % v „prospech“ najmä rozvodov manželstiev trvajúcich 5 až 9 rokov. Napokon sa to odrazilo aj na spomínanom miernom poklese priemernej dĺžky trvania manželského zväzku pri rozvode na Slovensku.

Dôležitým transformačným znakom rozvedených manželstiev je rastúci počet takých zväzkov, v ktorých v čase rozvodu nebolo prítomné maloleté dieťa. Takéto bezdetné rozvedené manželstvá dnes tvoria na Slovensku už viac ako 40 % zo všetkých rozvodov, kým v roku 1993 predstavovali len štvrtinu. Celkom opačný trend malo zastúpenie rozvedených manželstiev s dvomi, tromi a viac maloletými deťmi. Po úvodnom miernom náraste došlo k poklesu aj v prípade zväzkov s jedným dieťaťom. Posledné roky síce priniesli mierne zvýšenie podielu dvojdetných manželstiev, no ich zastúpenie spomedzi všetkých rozvodov nepredstavuje menej ako jednu štvrtinu. Dlhodobou marginálnym sú prípady, keď v rozvádzanom zväzku nachádzame tri a viac maloletých detí. Tieto prípady v roku 2023 tvorili na Slovensku len 5 %. Vzhľadom na spomínaný pokles zastúpenia jednodetných manželstiev na viac ako 30 % majú už poslednú dekádu miernu prevahu práve rozvedené páry, u ktorých nebolo prítomné maloleté dieťa.

Uvedené zmeny v štruktúre nie sú len výsledkom poklesu počtu narodených detí podľa parity a vekového zloženia žien na Slovensku, ale v sebe odzrkadľujú aj tú skutočnosť, že k rozvodu dochádza vo vyššom veku a po dlhšom trvaní manželstva, keď vo zväzku už nie sú prítomné maloleté deti.

G 3.2.5 Štruktúra rozvodov podľa počtu maloletých detí v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7040rr](#), [om7045rr](#), 2024

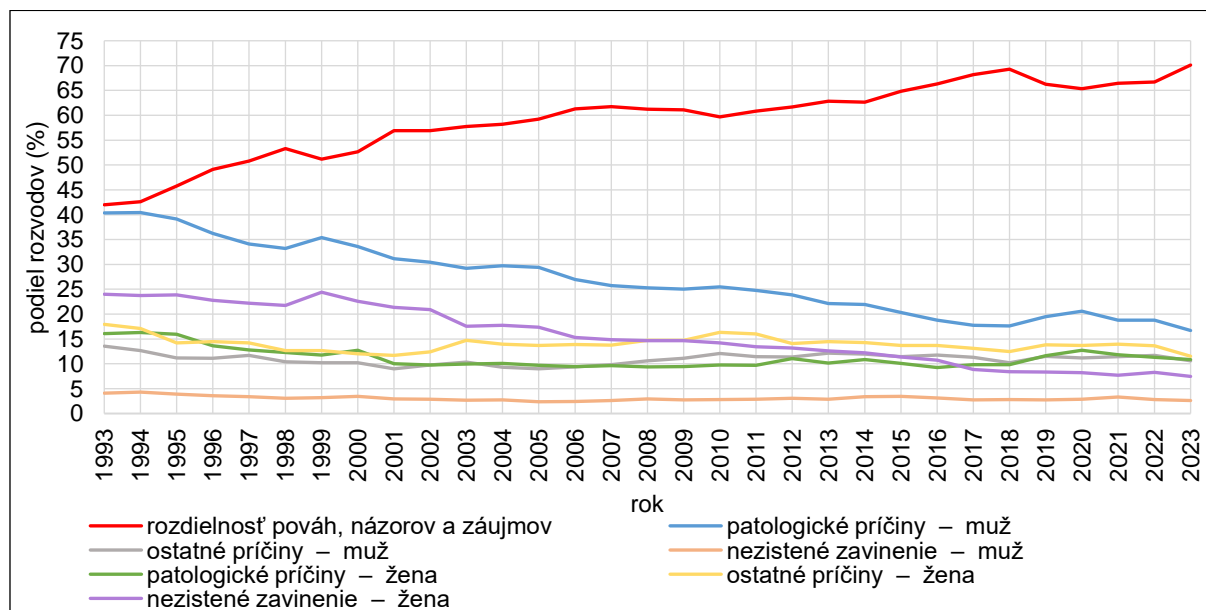
V prípade rozvedených manželstiev s maloletými deťmi, ich priemerný počet mal najprv mierne klesajúci trend. Ten bol podmienený spomínaným znižovaním

3. Demografické procesy

zastúpenia rozvodov manželstiev s dvomi, tromi a viac deťmi, kým jednoduché zväzky postupne zvyšovali svoju váhu. Uvedený pokles sa pohyboval na úrovni 0,1 maloletého dieťaťa, pričom vďaka stabilizácii a aj následnému miernemu nárastu vplyvu dvojdetných rozvedených manželstiev pri súčasnom poklese jednoduchých rozvedených manželstiev došlo v roku 2023 k návratu na pôvodnú úroveň, a to 1,59 maloletého dieťaťa na rozvedené manželstvo s maloletými deťmi.

Rozvody na Slovensku sú v čoraz väčšej miere výsledkom spoločného konsenzu oboch zainteresovaných strán, čo len potvrdzuje rastúci počet a podiel rozvodov z dôvodu rozdielnosti pováh, názorov a záujmov. Kým v roku 1993 pripadalo na túto skupinu príčin rozvodu 42 % všetkých rozvodov, v posledných rokoch sa jej podiel pohyboval v rozmedzí 65 – 70 %. Na druhej strane, významne klesla skupina tzv. patologických príčin, ktorá v sebe zahŕňa rozvody z dôvodu nevery, alkoholizmu, nezájmu o rodinu, či zlé zaobchádzanie a odsúdenie pre trestný čin. Tieto príčiny boli ešte v 90. rokoch 20. storočia pomerne časté na strane muža. Postupne však došlo k ich redukcii z takmer 40 % na menej ako 20 %. Podobne klesli tiež pomerne časté prípady v prvej polovici 90. rokov 20. storočia, keď súd nezistil zavinenie na strane ženy.

G 3.2.6 Štruktúra rozvodov podľa príčin rozvodu na strane muža a ženy v SR, 1993 – 2023

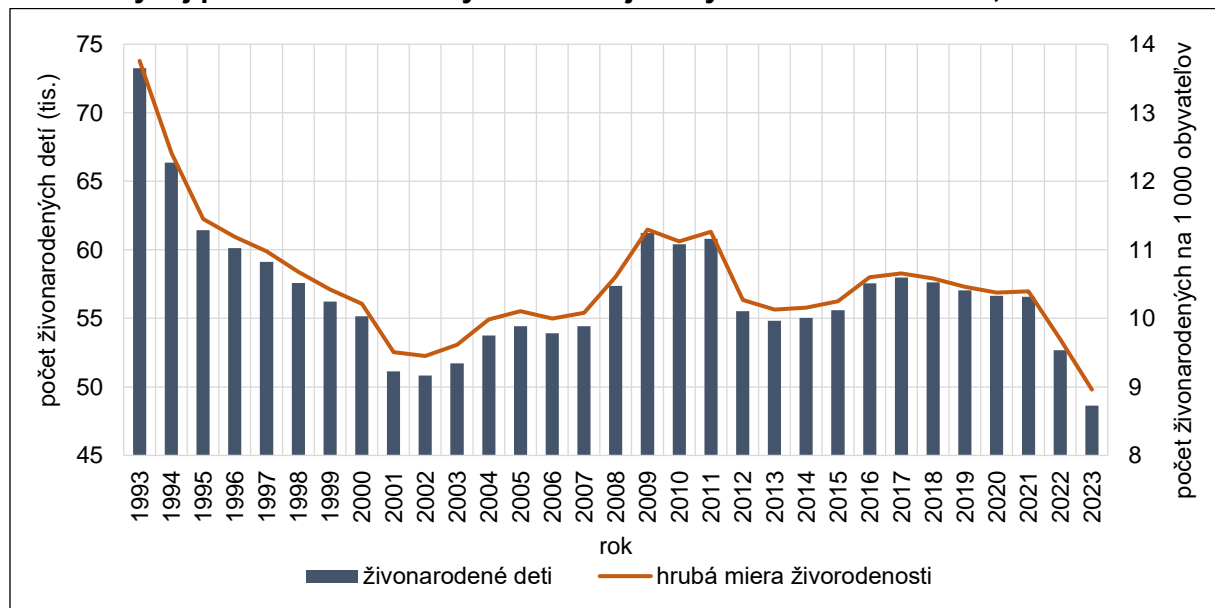
Pozn. patologické príčiny: alkoholizmus, nevera, nezáujem o rodinu, zlé zaobchádzanie, odsúdenie pre trestný čin
ostatné príčiny: neuvážené uzavretie manželstva, zdravotné dôvody, sexuálne nezhody, ostatné príčiny

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7041rr](#), 2024

3.3 Pôrodnosť a plodnosť

Pokles počtu živonarodených detí, ako aj samotnej intenzity plodnosti prebiehal už pred vznikom samostatnej SR a odzrkadľoval významné štrukturálne zmeny jednak v početnosti a vo vekovom zložení reprodukčnej základne, ako aj v pravdepodobnostiach narodenia druhých a ďalších detí, pri nízkej bezdetnosti a len mierne rastúcej jednodetnosti.

G 3.3.1 Vývoj počtu živonarodených a hrubej miery živorodenosti v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7011rr](#), 2024

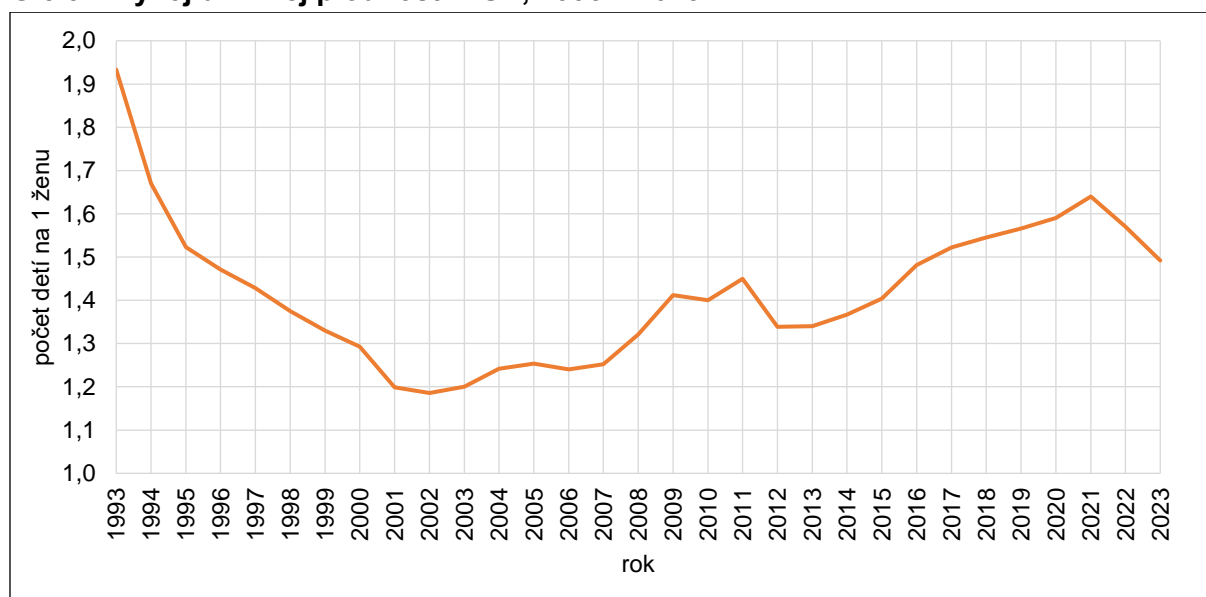
Diskontinuita životných podmienok po roku 1989, problematická transformácia v 90. rokoch 20. storočia a prechod k trhovému hospodárstvu a spoločne s tým spojené niektoré krízové javy prispeli výraznou mierou k urýchleniu poklesu počtu živonarodených, ako aj samotnej intenzity rodenia detí. Kým v roku 1993 sa živo narodilo viac ako 73-tisíc detí, čo v relatívnom vyjadrení predstavovalo takmer 14 ‰, od roku 1997 počet živonarodených na viac ako desaťrocie klesol pod hranicu 60-tisíc a hrubá miera živorodenosti sa dostala na hodnotu menej ako 11 živonarodených na 1 000 obyvateľov. Prvé historické minimum počas sledovaného obdobia bolo dosiahnuté v roku 2002, keď sa počet živonarodených detí dostal pod hranicu 51-tisíc, čo znamenalo, že na 1 000 obyvateľov pripadalo menej ako 9,5 živonarodeného dieťaťa. Uvedený vývoj prebiehal pritom v podmienkach postupného zväčšovania reprodukčnej základne, keď do reprodukčného obdobia vstupovali a postupne sa ním posúvali početné generácie žien narodené v 70. rokoch 20. storočia. Práve na začiatku nového milénia malo Slovensko vo veku 15 – 49 rokov najvyšší počet žien v reprodukčnom veku (1,4 milióna), ale paradoxne sa v tomto období narodilo v podstate najmenej detí.

Vysvetlenie spočíva v prudkom poklese intenzity plodnosti. Hodnota úhrnnej plodnosti ešte na začiatku 90. rokov 20. storočia dosahovala takmer 2 deti na ženu, čím sa

3. Demografické procesy

Slovensko zaraďovalo medzi populácie s najvyššou úrovňou rodenia detí v európskom priestore, no už v roku 1996 pokorilo hranicu veľmi nízkej plodnosti (menej ako 1,5 dieťaťa, Billari 2005) a od roku 2000 dokonca patrilo medzi krajiny s extrémne nízkou plodnosťou (pod 1,3 dieťaťa na ženu, Kohler et al. 2002). Minimálne hodnoty úhrnnej plodnosti boli práve na začiatku 21. storočia, keď v rokoch 2001 a 2002 klesla pod 1,2 dieťaťa na ženu. Po dosiahnutí spomínaného minima sa ďalší vývoj niesol v znamení mierneho nárastu počtu živonarodených, ako aj hrubej miery živorodenosti. To bolo podmienené nielen stále početnými kohortami žien vo veku najvyššej plodnosti, ale aj určitým oživením samotnej intenzity rodenia detí.

G 3.3.2 Vývoj úhrnnej plodnosti v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om2009rs](#), 2024

Dynamickejší rast však prinieslo obdobie po roku 2007, keď sa Slovensko vymanilo z extrémne nízkej úrovne plodnosti a v roku 2011 úhrnná plodnosť dosahovala takmer 1,45 dieťaťa. Tento trend bol ale dočasný. V rokoch 2009 a 2010 vplyvom globálnej hospodárskej krízy došlo k miernemu medziročnému poklesu intenzity rodenia detí.

Prepad hodnôt úhrnnej plodnosti medzi rokmi 2011 a 2012 je spôsobený metodickou zmenou². Deti narodené v zahraničí matkám s trvalým pobytom na Slovensku nie sú už spracovávané v počte narodených, ale sú zahrnuté do počtu prisťahovaných, v prípade ich prihlásenia na trvalý pobyt. Zmena metodiky mala vplyv aj na samotnú početnosť živonarodených a hrubú mieru živorodenosti. V rokoch 2009 – 2011 sa pritom na Slovensku po spomínanom náraste narodilo viac ako 60-tisíc živonarodených a na 1 000 obyvateľov pripadalo viac ako 11 detí.

² Zmena bola vykonaná na základe intervencie MV SR v súlade so Zákonom č. 253/1998 Z. z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky: §3, ods. 6 Ak ide o dieťa narodené na území Slovenskej republiky, je začiatkom trvalého pobytu deň jeho narodenia. Ak ide o dieťa narodené v zahraničí, je začiatkom trvalého pobytu deň jeho prihlásenia v ohlasovni.

Vývoj po roku 2012 bol z hľadiska početnosti najprv v znamení určitej stagnácie do roku 2015 na úrovni 55-tisíc živonarodených, aby následne došlo k ďalšiemu oživeniu až na takmer 58-tisíc. Hrubá miera živorodenosti sa dostala na 10,7 ‰. Tento vývoj sa realizoval v situácii, keď dochádzalo k redukcii reprodukčného potenciálu Slovenska, keďže početné kohorty žien narodené v 70. rokoch 20. storočia sa postupne dostávali mimo vek najvyššej plodnosti a presúvali sa do fázy neskorej a veľmi neskorej plodnosti (nad 35 resp. 40. rokov), kde intenzita rodenia detí zostáva nízka. Kľúčovým faktorom tak bolo najmä pomerne významné oživenie plodnosti, keď hodnoty úhrnnej plodnosti rástli v podstate až do roku 2021 a dosiahli 1,64 dieťaťa na ženu. Slovensko sa tak od roku 2017 vymanilo z pásma veľmi nízkej plodnosti.

Posledné dva roky priniesli nielen zastavenie, ale aj pomerne významný pokles. V dôsledku toho sa opätovne úhrnná plodnosť v roku 2023 dostala tesne pod 1,5 dieťaťa na ženu. Tento stav pravdepodobne súvisí s viacerými faktormi. Na jednej strane je to ešte dobiehanie negatívneho vplyvu pandémie COVID-19 a s ňou spojeného výrazného prepadu počtu uzavretých manželských zväzkov. Otázkou je tiež do akej miery páry strategicky odkladali rozhodnutie o narodení dieťaťa v dôsledku nepriaznivej epidemiologickej situácie, akú úlohu zohral faktor očkovania novými vakcínami a tiež spoločenská situácia v kontexte s vojnovou situáciou na Ukrajine. Práve identifikovaný pokles intenzity sa stal kľúčovým vysvetľujúcim determinantom celkového znižovania počtu živonarodených detí, ktorý v roku 2023 predstavoval len 48,6 tisíca. V relatívnom vyjadrení to znamenalo, že na 1 000 obyvateľov pripadalo necelých 9 živonarodených detí. Okrem spomenutej redukcie úrovne plodnosti sa dôležité zmeny udiali vo vekovej štruktúre žien v reprodukčnom veku a tým prišlo k redukcii reprodukčnej základne.

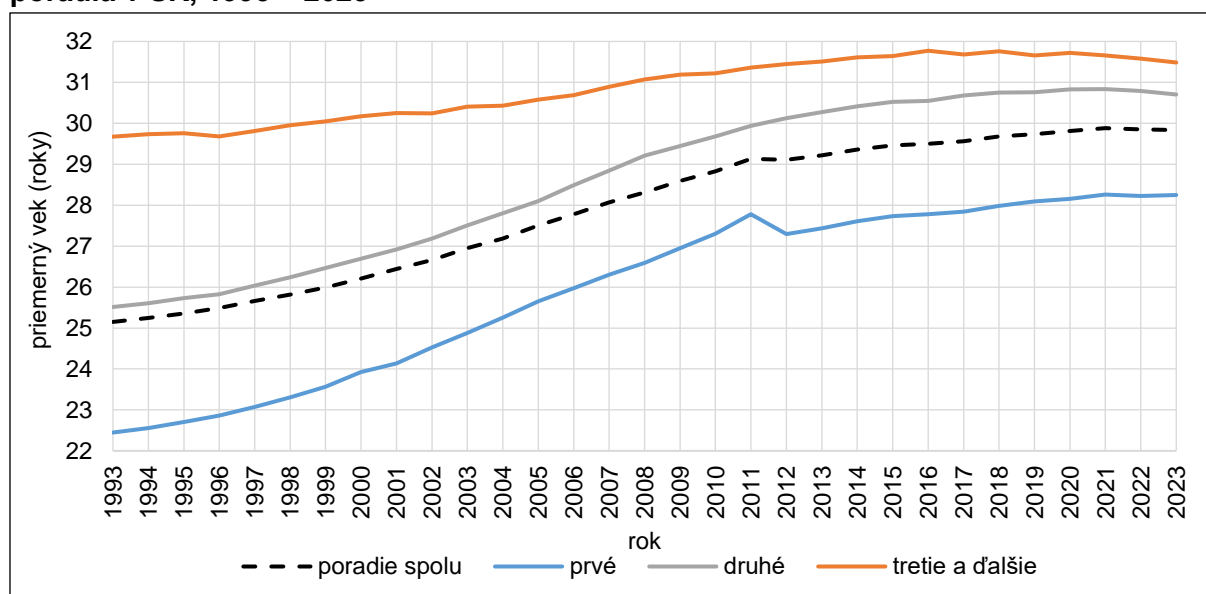
Ďalšou z transformačných zmien je posun rodenia prvých detí do vyššieho veku. Nikdy v histórii sa ženy na Slovensku nestávali prvýkrát matkami tak neskoro, ako je tomu v súčasnosti. Model skorých začiatkov materstva, ktorý bol navyše ešte upevnený a podporovaný špecifickými podmienkami minulého politického režimu, nenašiel po roku 1989 svoje uplatnenie. Empiricky to potvrdzuje aj vývoj hodnôt priemerného veku žien pri narodení prvého dieťaťa, ktorý sa medzi rokmi 1993 a 2023 zvýšil o takmer 6 rokov z pôvodných 22,4 na 28,2 roka. Posledný vývoj už tak výrazný rast priemerného veku pri prvom pôrode nepriniesol a postupne prichádza k stabilizácii časovania rodenia prvých detí.

S predlžovaním obdobia bezdetnosti je do určitej miery spojené aj vekové nastavenie realizácie ďalšej reprodukcie. Preto sa pomerne dynamicky zvyšovala tiež hodnota priemerného veku žien pri narodení druhého dieťaťa. Tá v analyzovanom období vzrástla z 25,5 roka na 30,7 roka. Tento vývoj neprebíhal až tak dynamicky, keďže je do určitej miery limitovaný biologickou schopnosťou ženy v druhej polovici reprodukčného veku počať a porodiť živé dieťa. Okrem toho sa ukazuje, že v posledných rokoch došlo nielen k vývojovej stagnácii, ale dokonca aj k miernemu

3. Demografické procesy

poklesu. Ten môže byť jednak výsledkom skrátenia medzipôrodných intervalov (medzi narodením prvého a druhého dieťaťa), ale aj zvýšením vplyvu určitej skupiny žien, ktorej začiatok reprodukcie je posunutý do mladšieho veku a tým aj narodenie ďalších detí môže byť potenciálne realizované pred dovŕšením 30. roku života. To bude pravdepodobne aj vysvetlenie jednak málo dynamického posunu hodnôt priemerného veku žien pri narodení tretieho a ďalšieho dieťaťa (z 29,7 na 31,5 roka), ako aj následnej viacročnej stagnácie, či poklesu v poslednom období. Vzhľadom na celkovo veľmi nízku intenzitu rodenia tretích a ďalších detí ide o relatívne malú a reprodukčne špecificky sa správajúcu subpopuláciu.

G 3.3.3 Vývoj priemerného veku žien pri narodení živého dieťaťa určitého biologického poradia v SR, 1993 – 2023

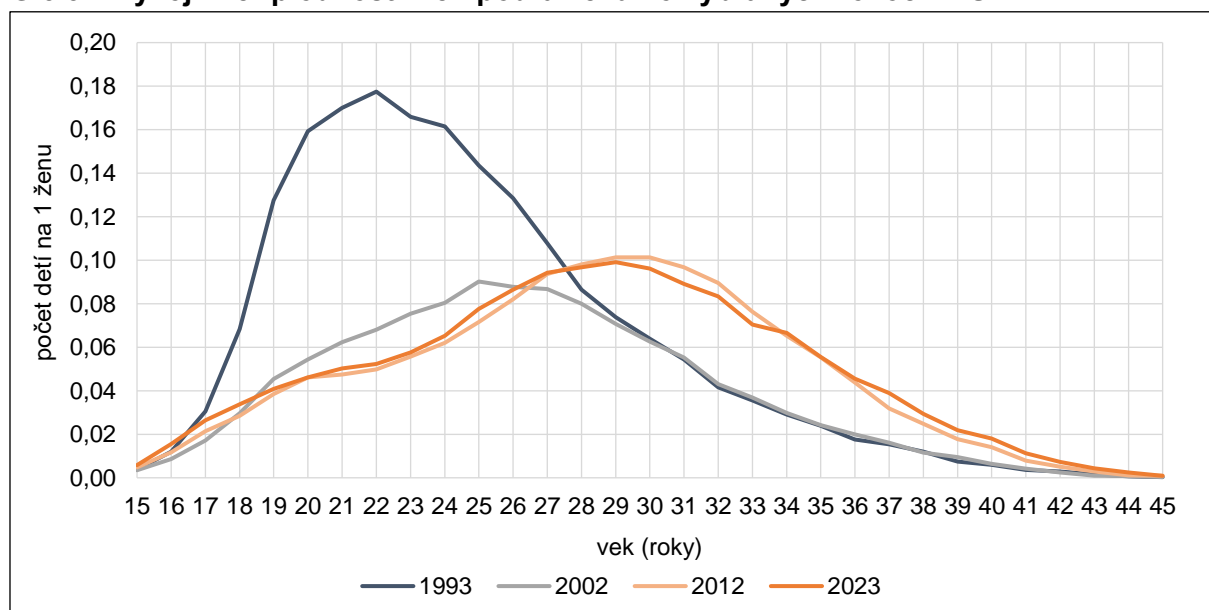
Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7031rr](#), 2024

Pre pochopenie zmien v intenzite a časovaní plodnosti na Slovensku je potrebné hlbšie analyzovať jej vekové rozloženie a transformačné posuny, ku ktorým došlo v posledných troch desaťročiach. Socialistický model reprodukcie sa vyznačoval skorými začiatkami materstva, čo sa ešte na začiatku 90. rokov 20. storočia prejavovalo rýchlym nárastom mier plodnosti v mladom veku žien a dosiahnutím maxima okolo 22. – 23. roku života. Súčasne s tým však existovala snaha realizovať svoje reprodukčné zámery krátko po sebe a s prevažujúcim dvojdetným, prípadne v menšej miere trojdetným modelom rodiny a preto plodnosť začala prudko klesať ešte pred dovŕšením 30. roka. Takáto veková koncentrácia v pomerne úzkom vekovom intervale tiež znamenala, že druhá polovica reprodukčného obdobia bola z hľadiska rodenia detí využívaná len vo veľmi malej miere.

V prvej fáze transformácie, ktorej kľúčové zmeny sa odohrali najmä v 90. rokoch 20. storočia, došlo na Slovensku v podstate len k významnému poklesu intenzity plodnosti vo veku do 28 rokov. To bol odraz spomínaného odkladania nielen prvých, ale aj ďalších detí na neskôr. Podmienila to nielen zmenená situácia mladých ľudí

v nových spoločenských, politických a hospodárskych podmienkach, ale po prekonaní úvodných problémov na ceste k trhovej ekonomike prispievali k upevňovaniu nového modelu reprodukcie aj ďalšie štrukturálne faktory, ako napr. nutnosť flexibility mladých ľudí, potreba dosahovania vyššieho vzdelania a tým celkovo dlhšej prípravy na výkon povolania, neistota absolventov na trhu práce, reštrukturalizácia hospodárskych odvetví a pod. Do úvahy je tiež potrebné brať aj zmeny v spoločenských normách a hodnotách, ako napr. vyššiu akceptáciu materstva nevydatých žien, posun vekových noriem pre ideálne materstvo, či rastúci vplyv alternatívnych foriem osobnostného naplnenia. Tieto determinanty spoločne podmienili, že model skorého až veľmi skorého začiatku rodičovstva začal byť pre väčšiu časť mladých ľudí na Slovensku problematickejší až neakceptovateľný. Na druhej strane materstvo stále zostáva jedným z dôležitých životných prechodov a len veľmi malá časť žien (párov) volí celoživotnú bezdetnosť. Pri procese odkladania začiatku materstva je otázkou, či sa tieto na neskôr odložené reprodukčné zámery podarí vo vyššom veku aj naplniť. Podrobnejšia analýza generačného vývoja plodnosti na Slovensku (Šprocha 2014, Šprocha a Tišliar 2016), ako aj poznatky zo zahraničia (napr. Sobotka a kol. 2011) potvrdzujú, že tomu tak nemusí byť, najmä v prípade rodenia druhých a ďalších detí.

G 3.3.4 Vývoj mier plodnosti žien podľa veku vo vybraných rokoch v SR

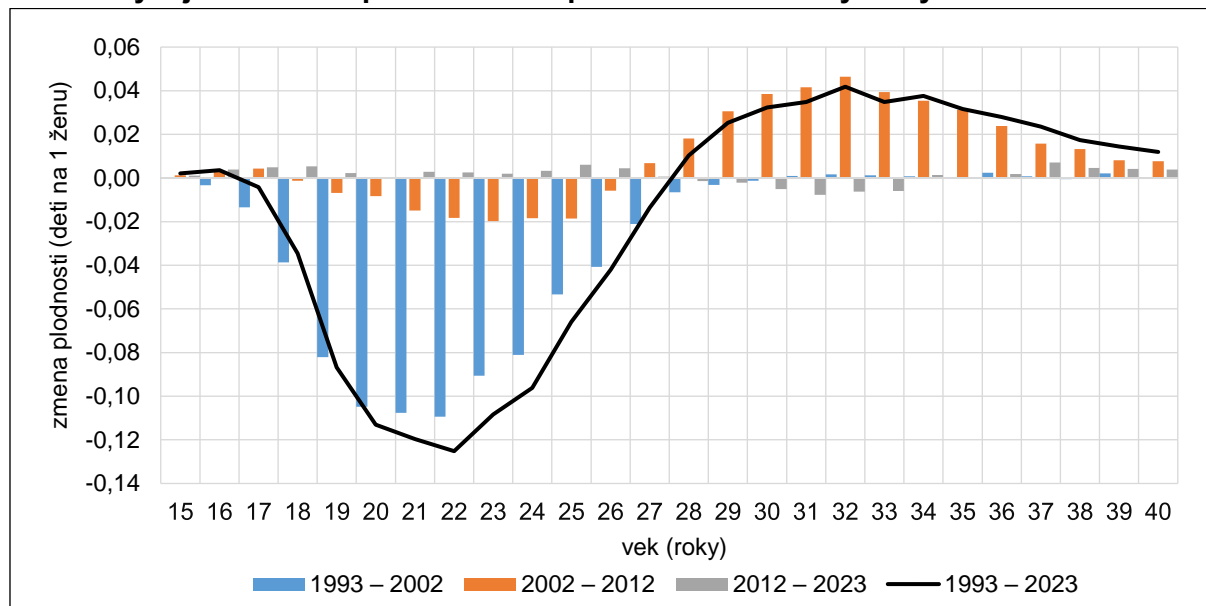

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

Aj z vývoja prierezových mier plodnosti je zrejmé, že nárast úrovne rodenia detí, ku ktorému postupne v 21. storočí došlo vo veku nad 28 rokov dokázal len v obmedzenej miere kompenzovať predchádzajúci pokles v mladšej vekovej skupine. Súčasne s tým je tiež zrejmé, že v tejto druhej fáze transformácie je kľúčovým aspektom vo vývoji úrovne plodnosti práve to, ako sa zvýšila intenzita vo vyššom veku, kým proces odkladania (poklesu v mladšom) sa značne utlmuje. Vďaka tomu došlo k ďalšiemu posunu maximálnej úrovne k hranici 30 rokov. Zaujímavosťou pritom je, že spomínané nedávne oživenie plodnosti bolo podmienené nielen zvyšovaním hodnôt mier plodnosti

vo veku nad 28 rokov, ale určitý nárast bol aj v mladšom a dokonca veľmi mladom veku (do 20 rokov). Potvrďuje sa tak nezanedbateľný vplyv určitej podskupiny žien na reprodukciu Slovenska, ktorá sa matkami stáva v týchto mladých vekových skupinách a v prvej polovici reprodukčného obdobia realizuje aj svoje ďalšie reprodukčné zámery.

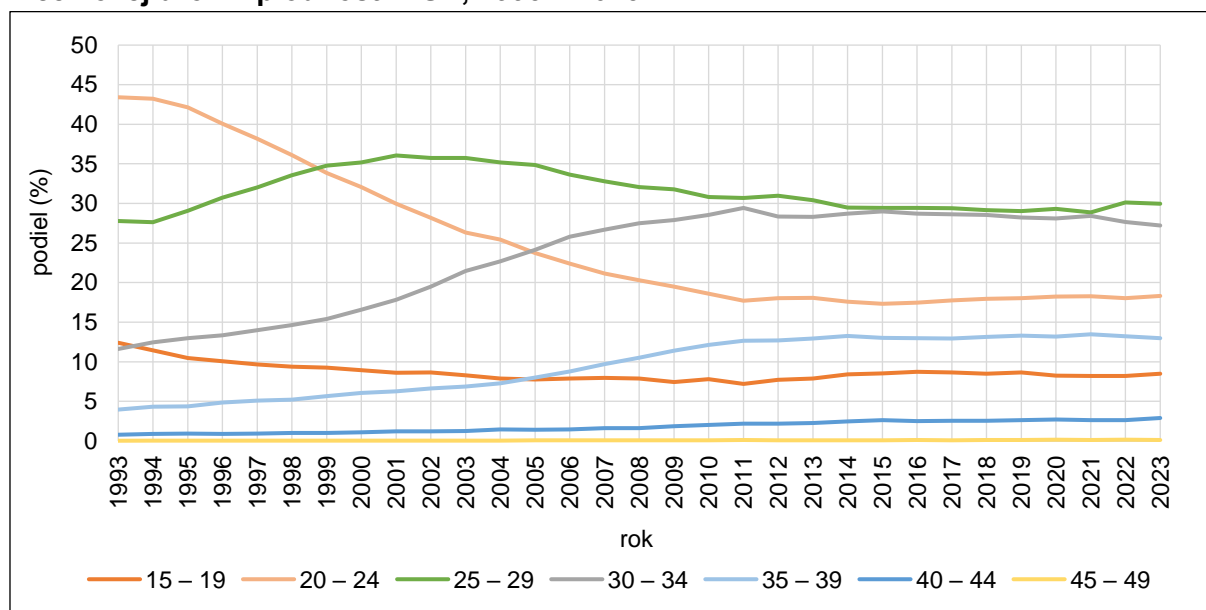
G 3.3.5 Vývoj zmien mier plodnosti žien podľa veku medzi vybranými rokmi v SR

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

Uvedený aspekt dokazuje aj vývoj mier plodnosti v 5-ročných vekových skupinách. Po spomínanom poklese v 90. rokoch 20. storočia je zrejme, že v poslednej dekáde sa intenzita rodenia detí vo veku do 20 rokov začína na Slovensku zvyšovať. Aj napriek tomu táto veková skupina prispieva k celkovej plodnosti len 8 – 9 %, keď ešte nižšiu úroveň dosahuje plodnosť žien v poslednej dekáde reprodukčného veku. Vzhľadom na výrazný a dynamicky prebiehajúci pokles plodnosti vo veku 20 – 24 rokov, najvyššiu intenzitu rodenia detí, ako aj najvyššie príspevky k hodnote úhrnnej plodnosti, boli od začiatku tohto storočia vo veku 25 – 29 rokov. Tá sa však už len v minimálnej miere odlišuje od úrovne, ktorá sa po signifikantnom náraste sformovala vo veku 30 – 34 rokov. V oboch spomenutých vekových skupinách sa v súčasnosti realizuje takmer rovnaká časť plodnosti (v každej menej ako 30 %). Treťou najdôležitejšou, no so značným odstupom, zostala plodnosť žien vo veku 20 – 24 rokov. V tejto vekovej skupine sa v súčasnosti realizuje len 18,3 % z celkovej úhrnnej plodnosti, kým ešte v roku 1993 to bolo 43,4 %. Spoločne tak plodnosť žien vo veku do 25 rokov v roku 2023 predstavovala len približne štvrtinu z celkovej úhrnnej plodnosti, kým vo veku nad 30 rokov sa už koncentrovalo viac ako 43 %. Aj napriek určitému nárastu posledná dekáda reprodukčného obdobia žien je pre rodenie detí stále využívaná vo veľmi obmedzenej miere a podľa aktuálnych údajov sa toto vekové spektrum podieľa len 3 % na celkovej plodnosti.

G 3.3.6 Vývoj príspevkov mier plodnosti žien podľa 5-ročných vekových skupín k celkovej úrovni plodnosti v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

Nemenej dôležitým výsledkom transformačných zmien v procese plodnosti na Slovensku v posledných troch desaťročiach je výrazné oslabenie modelu rodenia detí v rámci manželského zväzku. Aj keď počas minulého politického režimu došlo k spoločenskej „legitimizácii“ predmanželského sexu a tiež v niektorých skupinách populácie bola relatívne nízka znalosť v problematike plánovania rodičovstva a takmer polovica prvých detí bola počatá ešte pred sobášom, celkový podiel detí narodených nevydatým ženám sa stabilne pohyboval pod hranicou jednej desatiny. Znamenalo to, že aj keď došlo k otehotneniu, snahou páru bolo, aby sa dieťa narodilo už v manželstve. Tento aspekt sa postupne na Slovensku od začiatku 90. rokov 20. storočia začal vytrácať, čoho dôsledkom je aj zvyšujúci sa počet a podiel nemanželských detí. Určitá normatívna legitimizácia detí narodených nevydatým ženám, ako aj akceptácia materstva slobodných matiek v spoločnosti len podporila daný trend. Kontinuálny rast zastúpenia detí narodených mimo manželský zväzok sa v podstate zastavil v druhej dekáde 21. storočia, keď prelomil hranicu 40 %. Posledné roky síce opäť priniesli určitý nárast, no ten je zatiaľ málo dynamický. V roku 2023 bol podiel detí narodených mimo manželstva 41,5 %.

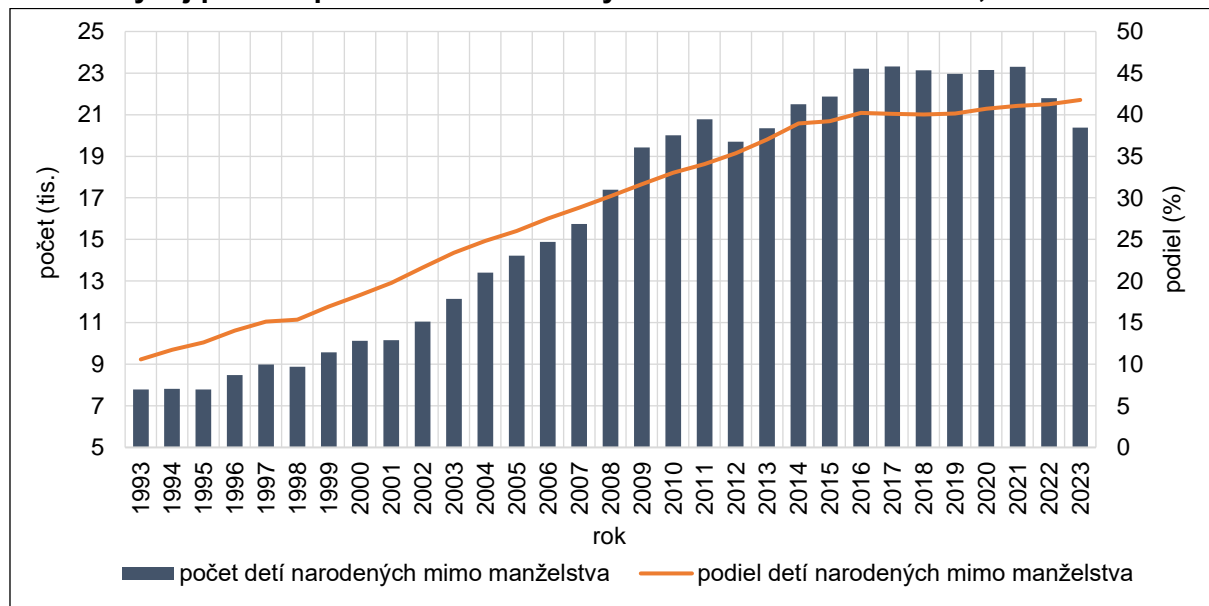
Určitými zmenami tiež prešlo vekové rozloženie žien nemanželských detí. Nárast ich podielu sa prejavil v podstate v celom reprodukčnom veku ženy. Naďalej síce platí, že jednoznačnú prevahu majú tieto deti u najmladších žien, ale nezanedbateľný nárast bol aj vo veku najvyššej plodnosti.

Rovnako došlo k predĺženiu veku dokedy deti narodené nevydatým ženám majú prevahu. Kým v roku 1993 ich podiel prekročoval hranicu 50 % do veku 17 rokov a s dovŕšením 18. roku života sa ich váha prudko prepadla na niečo viac ako jednu štvrtinu, o tri desaťročia neskôr nadpolovičnú väčšinu dosahujú až do veku 24 rokov.

3. Demografické procesy

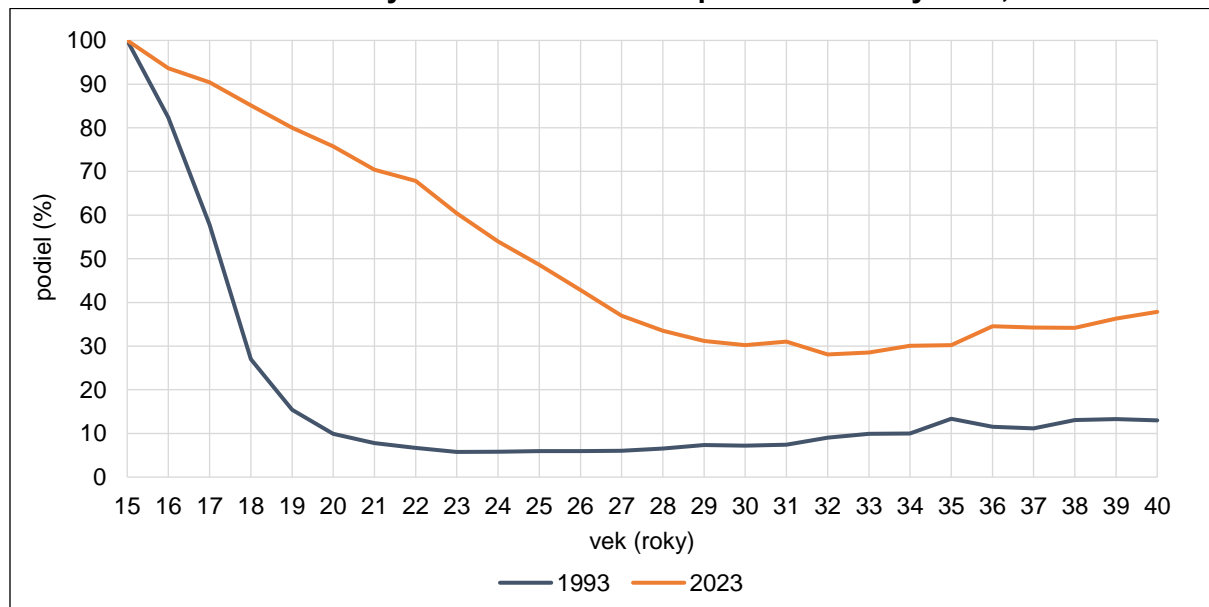
Minimálny podiel bol identifikovaný až po 30. roku života, keď nemanželské deti predstavovali menej ako 30 % z celkového počtu živonarodených detí v tomto veku. Následne s rastúcim vekom žien prišlo k určitému nárastu zastúpenia detí narodených mimo manželstva.

G 3.3.7 Vývoj počtu a podielu detí narodených mimo manželstva v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7017rr](#), 2024

G 3.3.8 Podiel detí narodených mimo manželstva podľa veku ženy v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

3.4 Potratovosť

Samotný trend poklesu početnosti zákrokov i samotnej intenzity umelej potratovosti bol naštartovaný už na začiatku 90. rokov 20. storočia a pokračuje v podstate neprerušene až do súčasnosti. V roku 1993 bolo na Slovensku realizovaných viac ako 38,8 tisíca umelých potratov. Na konci 90. rokov 20. storočia ich počet klesol trvalo pod hranicu 20-tisíc a od roku 2016 sa pohyboval pod úrovňou 10-tisíc umelých potratov ročne. Aj v súvislosti s metodickou zmenou v roku 2019, keď došlo k preklasifikovaniu niektorých umelých potratov do kategórie spontánnych potratov, sa v súčasnosti počet umelých potratov pohybuje ročne pod hranicou 6-tisíc ročne. V relatívnom vyjadrení to znamená, že ide o 1 zákrok pripadajúci na 1 000 obyvateľov, kým v roku 1993 to bolo viac ako 7.

Rovnako významne klesol aj index umelej potratovosti. Ešte v prvej polovici 90. rokov 20. storočia pripadalo na 100 narodených viac ako 50 umelých potratov, ale v roku 2023 to už bolo len 12. Tento vývoj súvisí so zvyšujúcou sa mierou používania antikoncepčných prostriedkov, s ich širšou dostupnosťou, ako aj informovanosťou o možnostiach účinného bránenia sa neželanému počatiu.

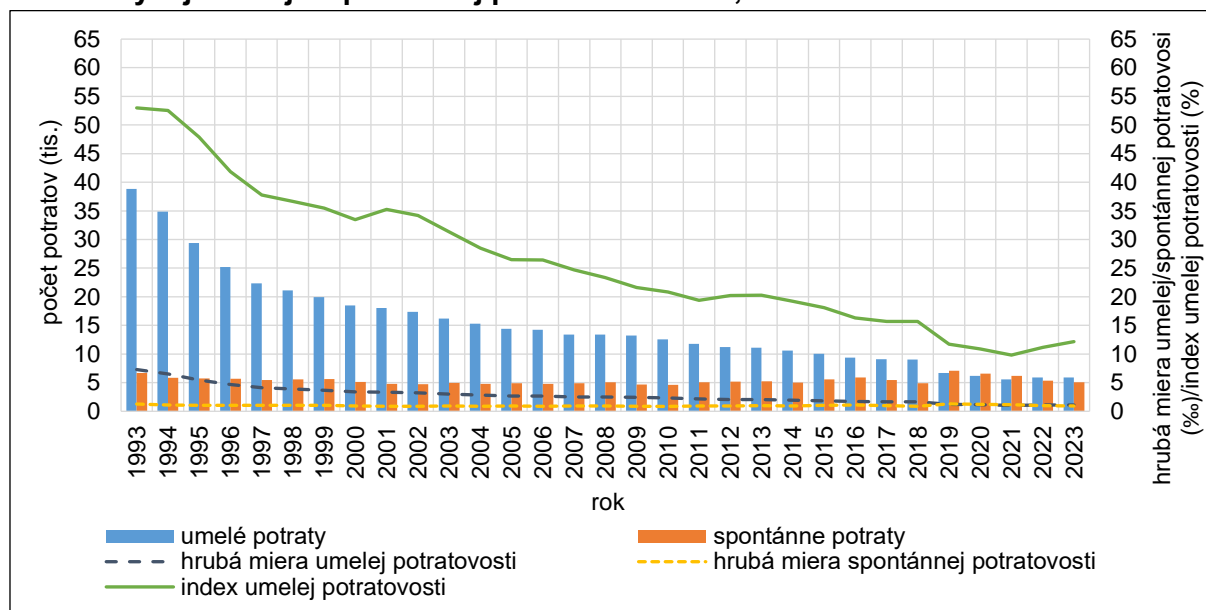
S klesajúcim počtom počatí sa znižovala aj početnosť spontánnych potratov. Z pôvodných 6,7 tisíca sa ich počty v prvej dekáde nového milénia stabilizovali na 4,7 – 5,0-tisíc spontánnych potratov ročne. Ďalší vývoj, aj v dôsledku určitého starnutia reprodukcie, keď vyšší vek predstavuje rizikový faktor pre ukončenie tehotenstva spontánnym potratom, priniesol mierne zvyšovanie až takmer k úrovni 5,9 tisíca. Výraznejšiu zmenu však priniesla až spomínaná metodická zmena, keď v roku 2019 počet spontánnych potratov prekročil hranicu 7-tisíc. Prvýkrát v histórii Slovenska bola zaznamenaná prevaha spontánnych potratov (a tiež spontánnej potratovosti). Vývoj v posledných rokoch sa aj v tejto skupine potratov niesol v znamení ďalšieho poklesu a v rokoch 2022 a 2023 sa opätovne prinavrátil stav, keď bolo realizovaných viac umelých potratov ako spontánnych. V roku 2023 klesol počet spontánnych potratov tesne nad hranicu 5-tisíc. V relatívnom vyjadrení to znamená, že na 1 000 obyvateľov pripadol menej ako 1 spontánný potrat.

Pokles počtu umelých potratov je výsledkom nielen spomínaných zmien v dostupnosti, kvalite, informovanosti a využívaní účinných antikoncepčných prostriedkov, ale aj v nižšej početnosti počatí a predovšetkým v znižujúcej sa intenzite s akou ženy v reprodukčnom veku na Slovensku podstupujú umelé potraty. Hodnota úhrnnej umelej potratovosti od roku 1993 nepretržite klesala, a to v podstate až z takmer 1 umelého potratu na ženu na súčasných menej ako 0,2. Na vývoj v posledných rokoch do určitej miery mala vplyv aj spomínaná metodická zmena v roku 2019, keď úhrnná umelá potratovosť medziročne signifikantne klesla pod predmetnú hranicu 0,2 umelého potratu na ženu.

3. Demografické procesy

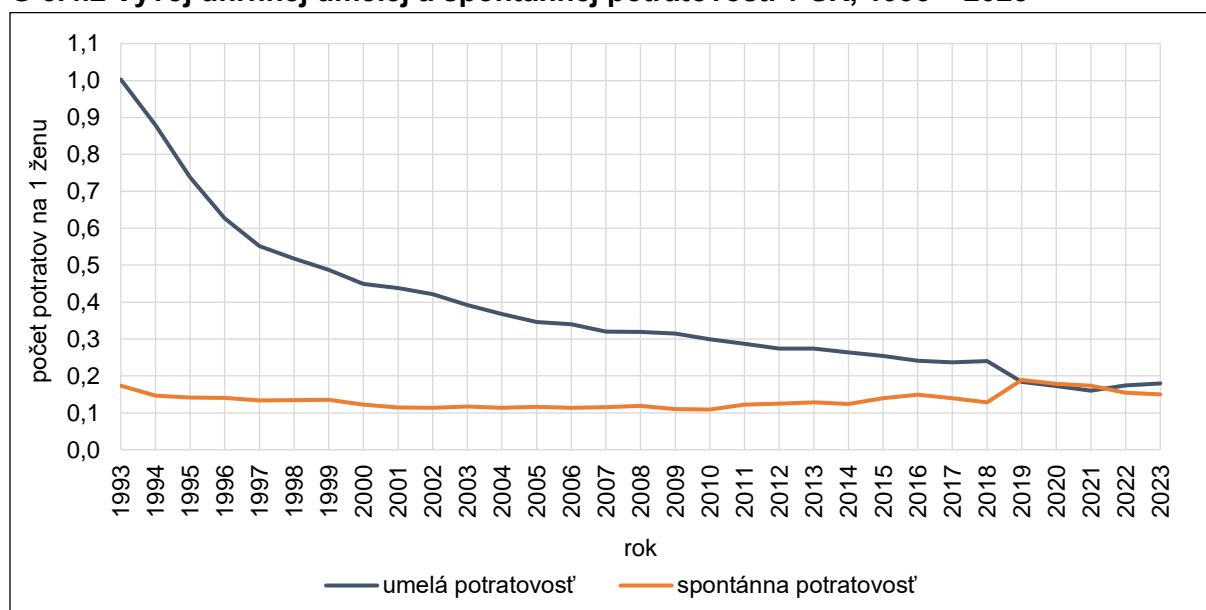
V prípade spontánnej potratovosti bola jej úroveň dlhodobo výrazne nižšia než úroveň umelej potratovosti. Navyše v priebehu 90. rokov 20. storočia dochádzalo k jej miernemu poklesu z 0,17 na 0,13 spontánneho potratu na ženu. Posledné desaťročie však prinieslo určitý málo dynamický rast, ktorý zvýraznila reklasifikácia niektorých iných umelých potratov za spontánne potraty. Vplyvom toho v rokoch 2019 až 2021 bola intenzita spontánnych potratov vyššia ako tomu bolo v prípade umelých potratov. Spomínaný pokles v poslednom období bol u spontánnej potratovosti dynamickejší, a preto opätovne platí, že na jednu ženu v reprodukčnom veku pripadá 0,17 – 0,18 umelých potratov a spontánnych iba 0,15.

G 3.4.1 Vývoj umelej a spontánnej potratovosti v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7019rr](#), [om7011rr](#), 2024

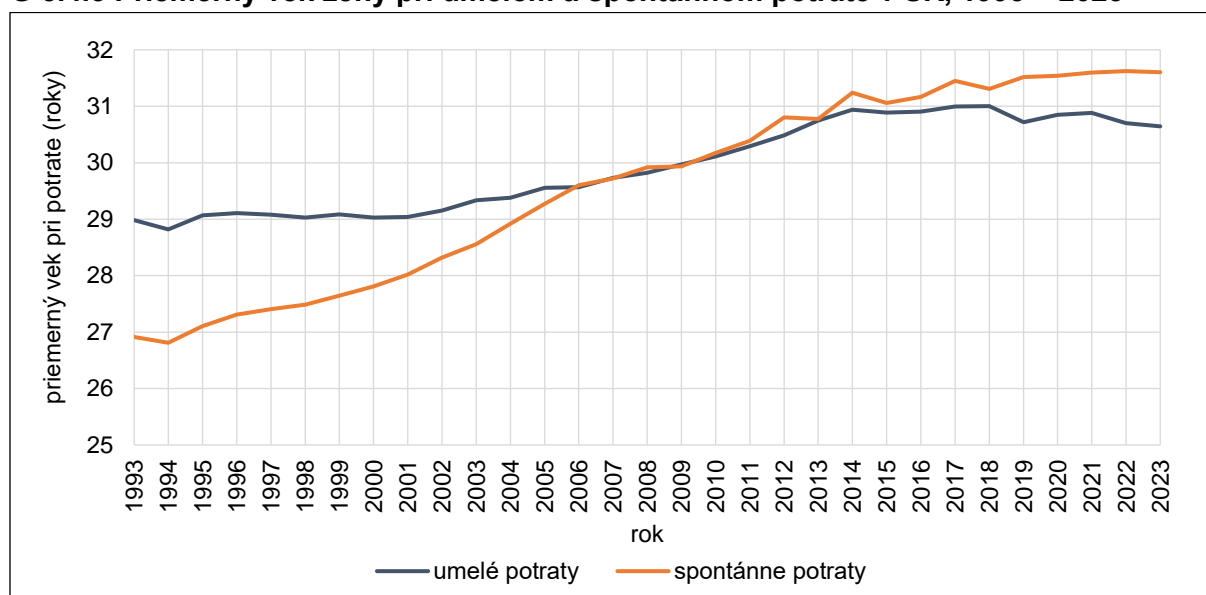
G 3.4.2 Vývoj úhrnnej umelej a spontánnej potratovosti v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

Odsúvanie počatí do vyššieho veku so sebou prináša aj zmeny v časovaní umelej a spontánnej potratovosti. Umelé potraty boli v podstate až do 90. rokov 20. storočia využívané predovšetkým vydatými ženami vo vyššom veku po narodení určitého želaného počtu detí. Postupne dochádzalo v transformačnom období k zmene tohto vzorca prevažujúcich žiadateľiek o umelý potrat v prospech slobodných (a mladších). Dynamika rastu priemerného veku pri umelých potratoch nebola tak výrazná ako v prípade spontánnych potratov. Medzi rokmi 1993 a 2018 sa priemerný vek žien pri umelých potratoch na Slovensku zvýšil z 29 rokov na 31 rokov. V poslednom období dochádza k miernemu poklesu, a tak v roku 2023 hodnota tohto ukazovateľa časovania umelej potratovosti dosahovala 30,6 roka.

G 3.4.3 Priemerný vek ženy pri umelom a spontánnom potrate v SR, 1993 – 2023

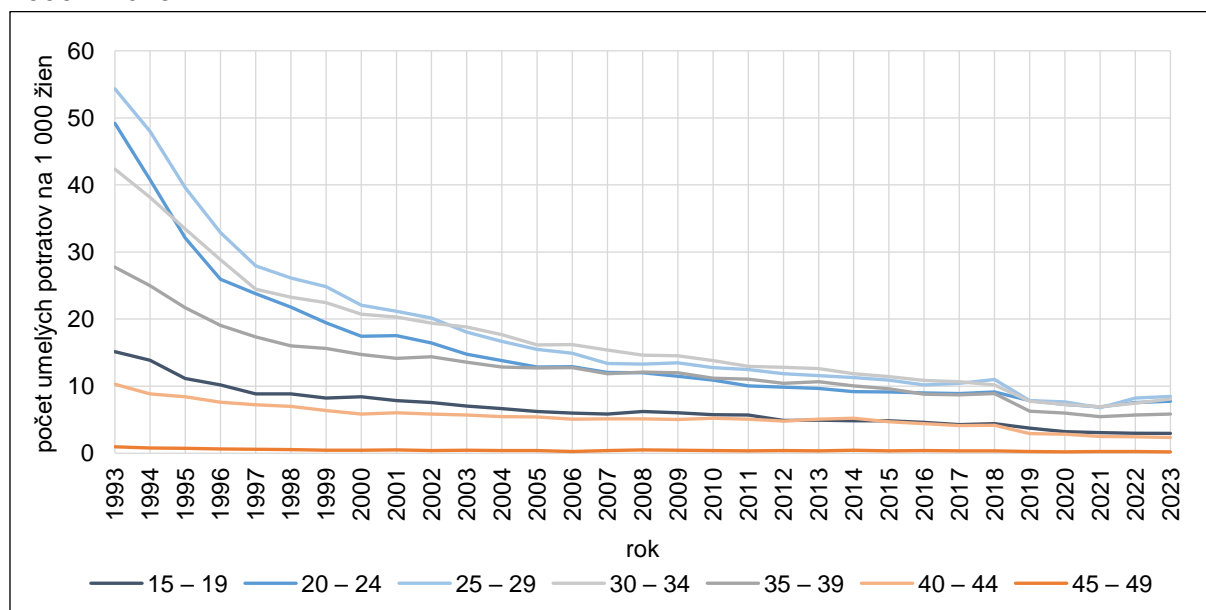

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7033rr](#), 2024

V prípade dynamického nárastu priemerného veku žien pri spontánnom potrate sa odzrkadľuje celkový posun počatí do vyššieho veku, širšie možnosti účinného bránenia sa počatiu v mladom a veľmi mladom veku a tiež zvyšujúca sa plodnosť v neskorom a veľmi neskorom reprodukčnom veku. Práve vyšší vek tehotných žien môže predstavovať jeden z dôležitých rizikových faktorov ukončenia tehotenstva spontánnym potratom. Výsledkom toho je skutočnosť, že kým v prvej polovici 90. rokov 20. storočia mala žena s indikovaným spontánnym potratom v priemere menej ako 27 rokov, v roku 2023 to už bolo 31,6 roka. Znamená to tiež, že už viac ako jedno desaťročie dochádza k spontánnemu potratu vo vyššom veku, ako je tomu v prípade vykonania umelých potratov a táto diferencia sa navyše v čase prehĺbuje.

Pokles intenzity umelej potratovosti sa v podstate týkal celého vekového intervalu. Obzvlášť dynamicky klesala úroveň v tých vekových intervaloch, v ktorých bola dlhodobu najvyššia. Maximum sa zaznamenalo v roku 1993 okolo 25. roku života, ale v porovnaní s rokom 2023 vysoké hodnoty nadobúdala aj v mladšom a staršom veku.

G 3.4.4 Vývoj mier umelej potratovosti v 5-ročných vekových skupinách žien v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

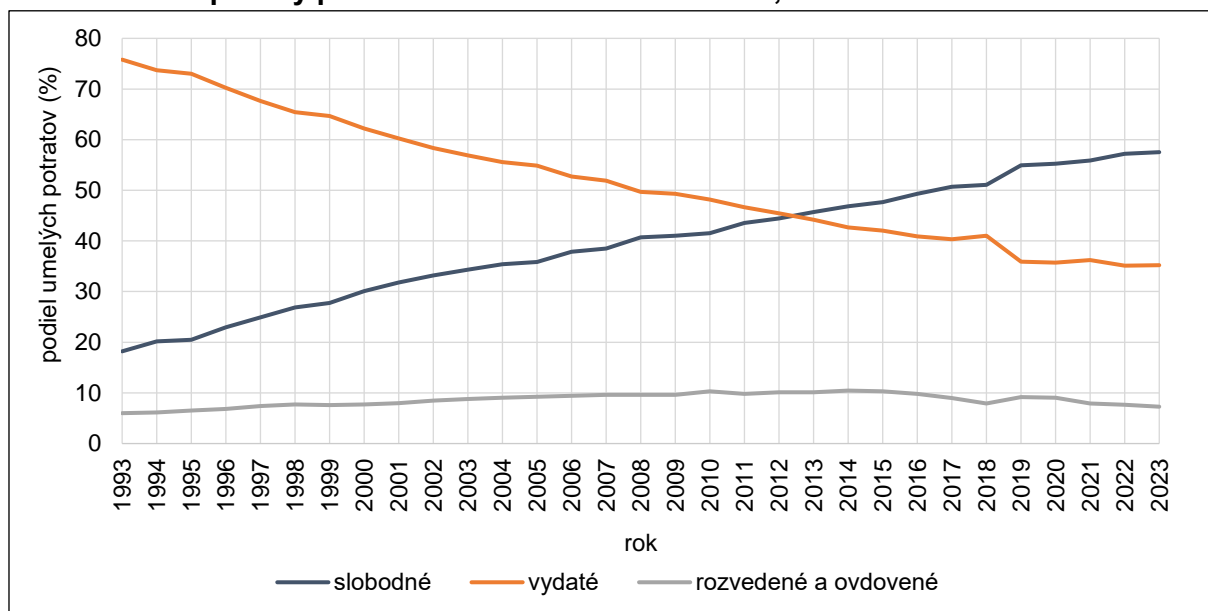
Potvrďuje to aj vývoj jednotlivých 5-ročných vekových skupín žien, keď ešte v 90. rokoch 20. storočia určitú prevahu mali najmä vekové skupiny 25 – 29, 20 – 24 a neskôr aj 30 – 34 rokov. Vďaka poklesu umelej potratovosti práve v týchto vekových skupinách žien sa krivky mier významne sploštili, nemajú žiadne výraznejšie maximum a s výnimkou najstarších (nad 40 rokov) a najmladších vekových skupín (do 20 rokov) neexistujú už žiadne výraznejšie diferencie v intenzite umelej potratovosti.

Dlhodobou dominantou skupinou žiadateľiek o umelý potrat boli vydaté ženy. Ich podiel na celkovom počte vykonaných zákrokov sa ešte na začiatku 90. rokov 20. storočia pohyboval na úrovni 79,6 %. Postupne dochádzalo k poklesu v prospech slobodných žien, čo je hlavnou transformačnou štrukturálnou zmenou prebiehajúcou až do súčasnosti. Na začiatku druhej dekády 21. storočia došlo k vyrovnaniu zastúpenia oboch skupín a vzhľadom na pokračujúci trend v súčasnosti slobodné ženy medzi tehotnými s vykonaným zákrokom majú výraznú prevahu. Zo 100 umelých potratov je takmer 58 realizovaných slobodným ženám, ďalších viac ako 35 vydatým a zvyšok pripadá na rozvedené a ovdovené. S tým je úzko spojená aj zmena štruktúry žien, ktoré prekonal umelý potrat.

V minulosti zohrávali umelé potraty dôležitú úlohu práve pri regulácii veľkosti rodiny a s prehĺbujúcou sa prevahou dvojdetného modelu práve ženy s dvomi živonarodenými deťmi tvorili dlho najpočetnejšiu skupinu, u ktorých bol realizovaný umelý potrat. Po roku 1995 však postupne došlo k významnému poklesu zo 43,5 % na 25,6 % v roku 2016, pokles predstavoval až 17,9 p. b. Posledné obdobie síce prinieslo určité zvýšenie k hranici 30 %, no diferencie s ostatnými skupinami sú minimálne. To je tiež výsledok posilnenia zastúpenia umelých potratov žien s jedným dieťaťom a bezdetných žien, ktoré spoločne v súčasnosti tvoria takmer 53 % všetkých zákrokov.

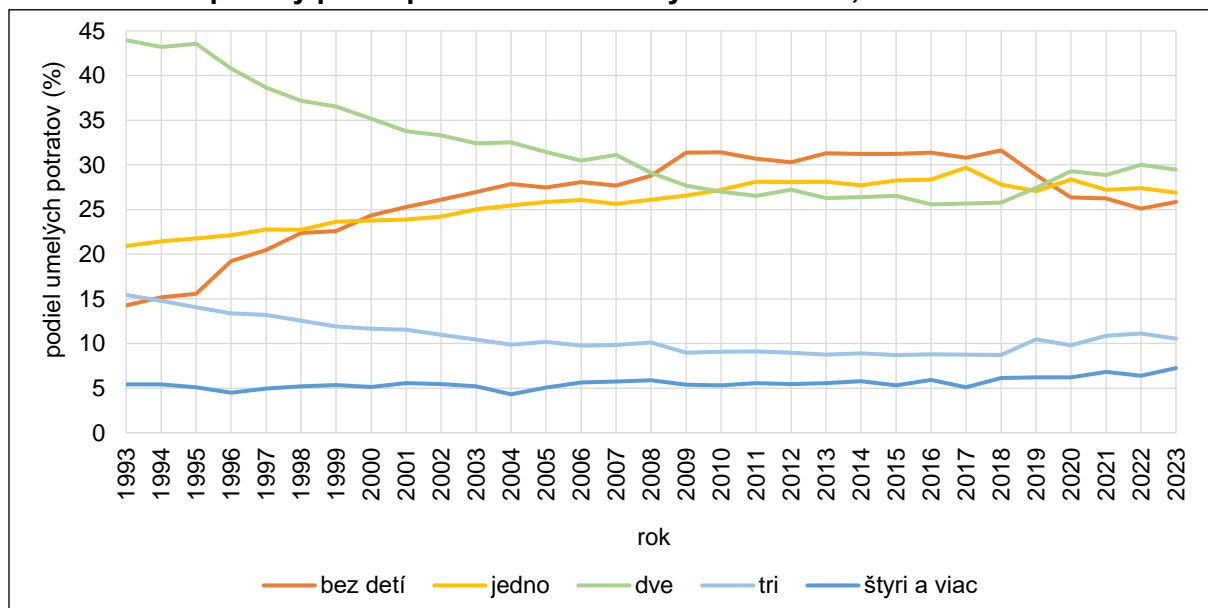
V roku 2023 bola desatina umelých potratov realizovaná ženám s tromi živonarodenými a zostávajúcich 7 % ženám so štyrmi a viac živonarodenými deťmi.

G 3.4.5 Umelé potraty podľa rodinného stavu žien v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

G 3.4.6 Umelé potraty podľa počtu živonarodených detí v SR, 1993 – 2023

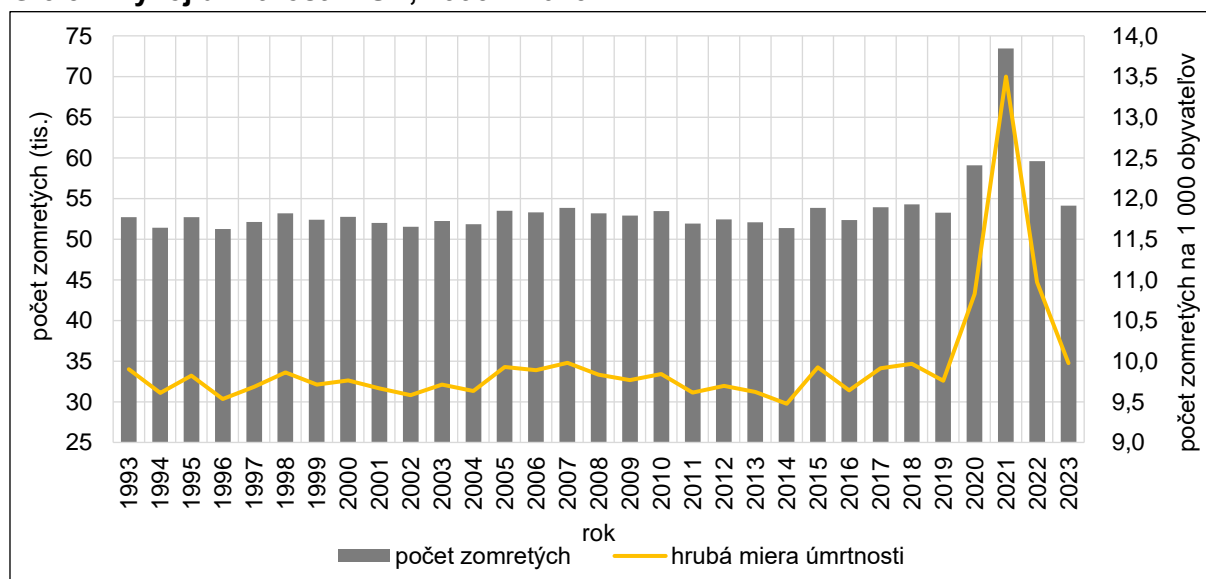

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

3.5 Úmrtnosť

Počet zomretých ako aj hrubá miera úmrtnosti sa od roku 1993 výraznejšie nemenili a oscilovali až do roku 2019 v rozmedzí 51,2 – 54,2 tisíca, čo v relatívnom vyjadrení znamenalo 9,5 – 10,0 úmrtí na 1 000 obyvateľov. Až s vypuknutím pandémie ochorenia COVID-19 došlo k výraznejšiemu nárastu počtu úmrtí, ktoré v roku 2020 prekročili hranicu 59-tisíc zomretých a v roku 2021 dokonca dosiahli takmer 73,5 tisíca. Hodnota hrubej miery úmrtnosti v dôsledku toho vzrástla najprv na 10,8 ‰, a v roku 2021 bola na úrovni 13,5 úmrtia na 1 000 obyvateľov.

G 3.5.1 Vývoj úmrtnosti v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7011rr](#), 2024

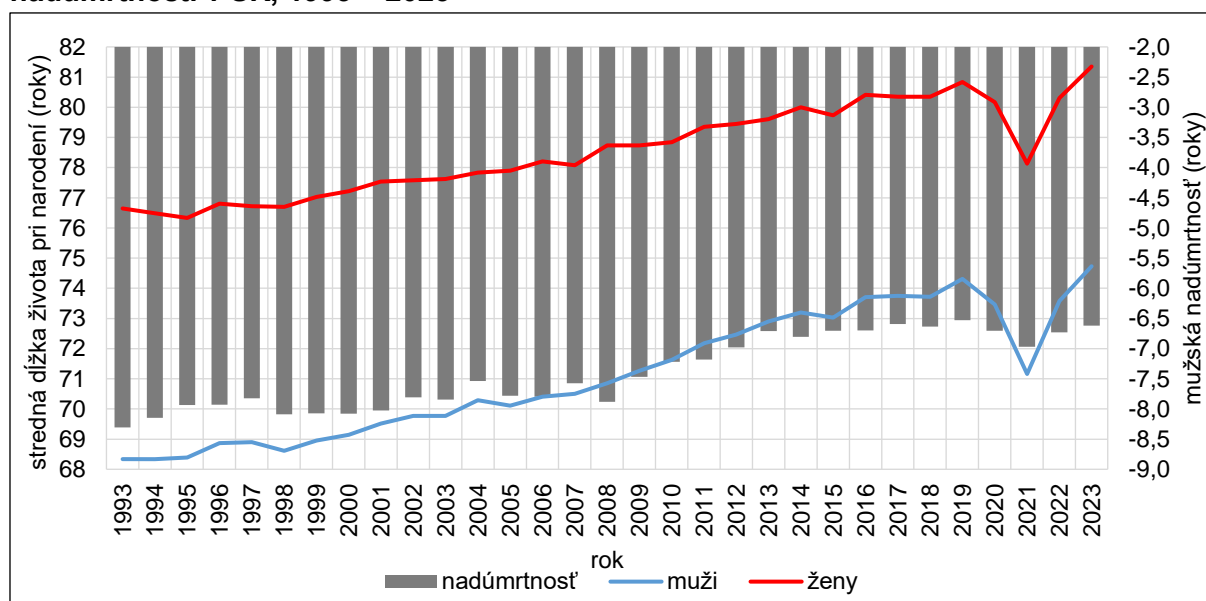
Nadpriemerné hodnoty počtu zomretých osôb ako aj hrubej miery úmrtnosti boli zaznamenané aj v roku 2022, ale v roku 2023 sa situácia vrátila už do predkrízového stavu, keď zomrelo 54,1 tisíca osôb, čo v relatívnom vyjadrení znamenalo 10 ‰.

Posledná dekáda 20. storočia priniesla z hľadiska úmrtnostných pomerov na Slovensku prelomenie takmer tri desaťročia trvajúcej stagnácie u mužov a len málo dynamického predlžovania života u žien (Mészáros 2008, 2009, Šprocha a Tišliar 2018, Vaňo et al. 2001). Potvrďuje to predovšetkým vývoj strednej dĺžky života pri narodení, ktorá predstavuje syntetický ukazovateľ úmrtnosti všetkých vekových skupín. Ten vzrástol medzi rokmi 1993 a 2019 u mužov o 6 rokov z pôvodných 68,3 roka na 74,3 roka. U žien bolo toto zlepšenie o niečo menej dynamické, keď potenciálny počet rokov práve narodeného dievčaťa sa zvýšil o 4,2 roka, a to zo 76,6 roka na 80,8 roka.

Rok 2020 priniesol pokles hodnôt strednej dĺžky života pri narodení u mužov o 0,8 roka a 0,7 roka u žien. Negatívne dopady pandémie však boli spojené až s druhou polovicou roka 2020 a najmä s rokom 2021. Preto medzi rokmi 2020 a 2021 došlo k ďalšiemu

zhoršeniu úmrtnostných pomerov a poklesu strednej dĺžky života pri narodení o ďalších 2,3 roka u mužov a o 2 roky u žien. Celkovo sa tak medzi rokmi 2019 a 2021 skrátila potenciálna dĺžka života práve narodených chlapcov o 3,1 roka a u dievčat o 2,7 roka. Takéto hodnoty strednej dĺžky života pri narodení nadobúdali muži v roku 2009 a ženy v roku 2007. S odznením nepriaznivej epidemiologickej situácie v rokoch 2022 a 2023 prišlo aj k návratu pozitívneho trendu zlepšovania úmrtnostných pomerov. Stredná dĺžka života pri narodení sa vďaka tomu dostala v roku 2023 už u oboch pohlaví nad hranicu, ktorú dosahovali pred vypuknutím pandémie COVID-19. Konkrétne u mužov to bolo 74,7 roka a u žien 81,4 roka.

G 3.5.2 Vývoj strednej dĺžky života pri narodení podľa pohlavia a vývoj mužskej nadúmrtnosti v SR, 1993 – 2023

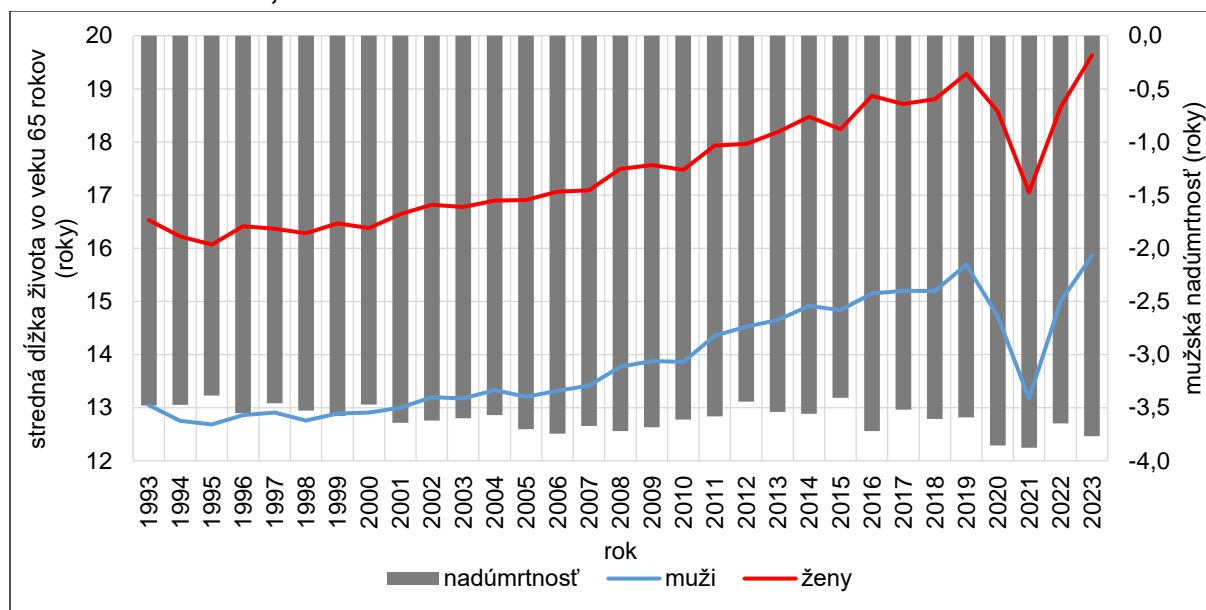
Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om2021rs](#), 2024

Z uvedeného prehľadu je zrejmé, že okrem krátkodobého a napokon aj obmedzeného zhoršenia úmrtnostných pomerov v dôsledku nepriaznivej epidemiologickej situácie vo všeobecnosti platí, že od vzniku samostatného Slovenska dochádza k nezanedbateľnému predlžovaniu života u oboch pohlaví. Súčasne je tiež zjavné, že tento trend prebiehal o niečo dynamickejšie u mužov. Vďaka tomu došlo aj k poklesu mužskej nadúmrtnosti. Tá sa charakterizuje ako rozdiel hodnôt stredných dĺžok života pri narodení. Kým v roku 1993 muži na Slovensku zaostávali za ženami o 8,3 roka, v roku 2019 to bolo len o 6,5 roka. Keďže v mužskej časti populácie bolo zhoršenie úmrtnostných pomerov počas dvoch nasledujúcich rokov výraznejšie, došlo tiež k určitému prehĺbeniu zaostávania až o takmer 7 rokov. Dopady pandémie na úroveň úmrtnosti boli časovo obmedzené a posledné dva roky opätovne priniesli vzhľadom na rýchlejší rast strednej dĺžky života pri narodení u mužov zmenšovanie mužskej nadúmrtnosti. V roku 2023 bol rozdiel v strednej dĺžke života pri narodení mužov a žien 6,6 roka. Dá sa očakávať, že v najbližšom období sa budú rozdiely v strednej dĺžke života pri narodení medzi pohlaviami zmenšovať.

3. Demografické procesy

Pozitívnymi zmenami prešla úmrtnosť aj u osôb vo veku 65 rokov, čo sa odzrkadlilo na hodnotách strednej dĺžky života mužov a žien vo veku 65 rokov. V roku 2019 bol potenciálny počet rokov života, ktorý mal v tomto veku pred sebou muž na Slovensku na úrovni 15,7 roka. V roku 1993 to pritom bolo len 13 rokov. U žien sa predmetný ukazovateľ úmrtnostných pomerov vo veku 65 rokov zvýšil zo 16,5 v roku 1993 na 19,3 roka v roku 2019.

G 3.5.3 Vývoj strednej dĺžky života vo veku 65 rokov podľa pohlavia a vývoj mužskej nadúmrtnosti v SR, 1993 – 2023

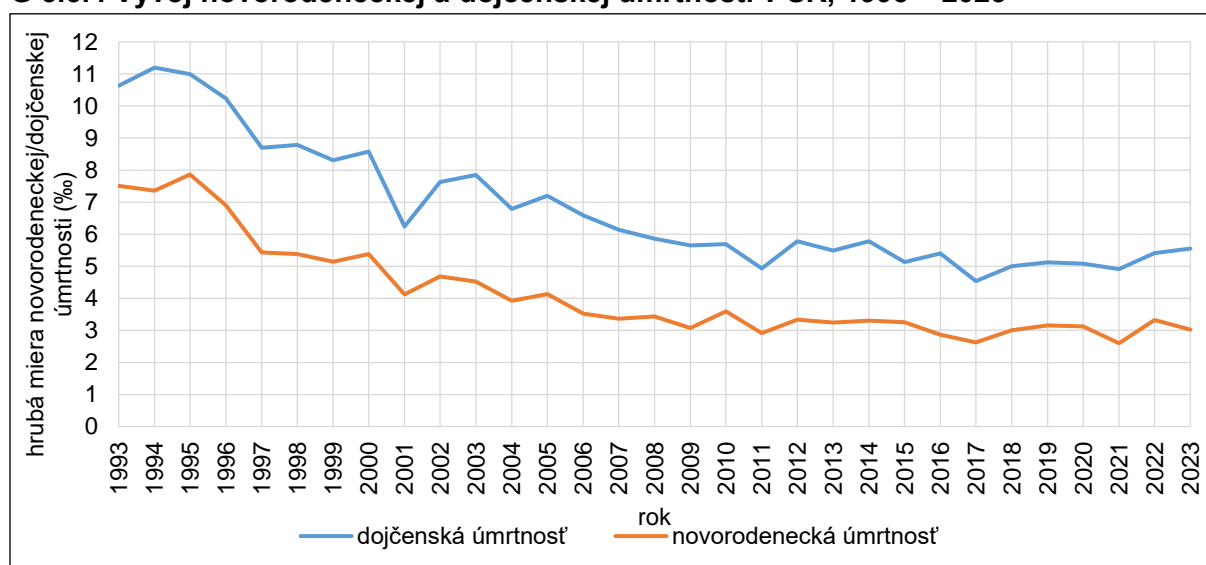
Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om2021rs](#), 2024

Keďže nárast úmrtnosti, ktorý priniesla nepriaznivá epidemiologická situácia počas rokov 2020 a 2021, sa dotkol najmä starších osôb a vo väčšej miere mužov, odzrkadlilo sa to aj na poklese strednej dĺžky života vo veku 65 rokov. V roku 2021 bola v porovnaní s rokom 2019 nižšia o 2,5 roka u mužov a o 2,2 roka u žien. Vďaka následnému rýchlemu zlepšovaniu úmrtnostných pomerov však bola hodnota v roku 2023 u oboch pohlaví vyššia, ako tomu bolo v predpandemickom období. V mužskej časti populácie stredná dĺžka života vo veku 65 rokov už dosiahla 15,9 roka a u žien bola 19,6 roka. Aj keď o niečo dynamickejšie sa v postpandemickom období znížila v predmetnom veku úmrtnosť u mužov, naďalej platí, že celkovo proces zlepšovania úmrtnostných pomerov bol rýchlejší od roku 1993 na strane žien. Aj preto mužská nadúmrtnosť vo veku 65 rokov sa v porovnaní s prvou polovicou 90. rokov 20. storočia mierne prehĺbila. V roku 2023 tak muži vo veku 65 rokov zaostávali za rovnako starými ženami o 3,8 roka.

Hodnoty strednej dĺžky života a ich vývoj je v pozadí formovaný rôznym nastavením rizika úmrtia v jednotlivých vekových skupinách a ich zmenami v čase. Preto pre podrobnejšiu analýzu procesu úmrtnosti je potrebné sa detailnejšie pozrieť práve na úroveň úmrtnosti v kombinácii s vekom a pohlavím.

V najmladšom veku bola úmrtnosť na Slovensku už v prvej polovici 90. rokov 20. storočia pomerne nízka (Mészáros, 2008). Z 1 000 živonarodených detí zomieralo do 1 roka života 10 – 11 detí. Hlavnú úlohu pritom zohráva úmrtnosť v prvých dňoch a týždňoch života, čo potvrdzujú hodnoty novorodeneckej úmrtnosti. Prvé štyri týždne života v rokoch 1993 – 1995 neprežilo na Slovensku 7 – 8 novorodencov z 1 000 živonarodených. V druhej polovici 90. rokov 20. storočia nasledoval nástup kontinuálnej redukcie dojčenskej úmrtnosti, ktorá sa stabilne dostala pod hranicu 10 ‰ a od roku 2015 až do roku 2021 sa stabilizovala na úrovni 5 ‰. Roky 2022 a 2023 priniesli veľmi mierne zvýšenie, ale ide len o minimálnu zmenu, keďže hodnota kvocientu dojčenskej úmrtnosti stále neprekročila 6 úmrtí na 1 000 živonarodených detí.

G 3.5.4 Vývoj novorodeneckej a dojčenskej úmrtnosti v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7011rr](#), 2024

K zlepšovaniu úmrtnostných pomerov došlo aj v prípade úmrtnosti v prvých štyroch týždňoch od narodenia. Novorodenecká úmrtnosť klesla zo 7,5 ‰ v roku 1993 pod hranicu 5 ‰ v roku 2001 a ďalší pokles prispel k tomu, že v posledných rokoch sa jej úroveň pohybuje na úrovni 3 úmrtí z 1 000 živonarodených detí.

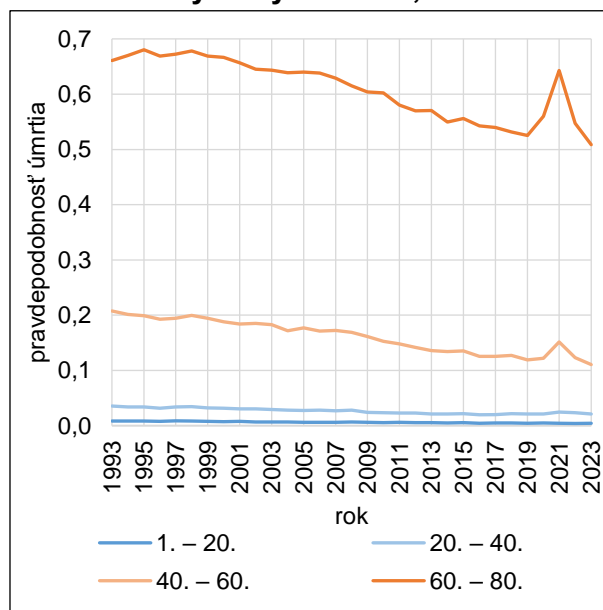
Vo všeobecnosti vývoj po roku 1993 prispel k tomu, že pravdepodobnosti úmrtia vo veku do 40 rokov sú u oboch pohlaví veľmi nízke a ich vplyv na celkovú úmrtnosť sa stal marginálny. V sledovanom období tiež došlo k nezanedbateľnej redukcii úmrtnosti vo veku 40 – 60 rokov. V roku 2023 hodnota pravdepodobnosti úmrtia u mužov klesla na polovicu a u žien sa znížila o takmer 40 %. Zo 100 osôb dožívajúcich sa veku 40 rokov by sa pri zachovaní týchto úmrtnostných pomerov dožilo 60 rokov 89 mužov a 95 žien.

Znižovanie úmrtnosti na Slovensku sa dotýkalo aj najstarších vekových skupín. Kým v roku 1993 pravdepodobnosť úmrtia muža medzi 60. a 80. rokom života bola 66,1 %, v roku 2023 to bolo 50,9 %. Ešte výraznejšie klesla úmrtnosť v tomto vekovom spektre

3. Demografické procesy

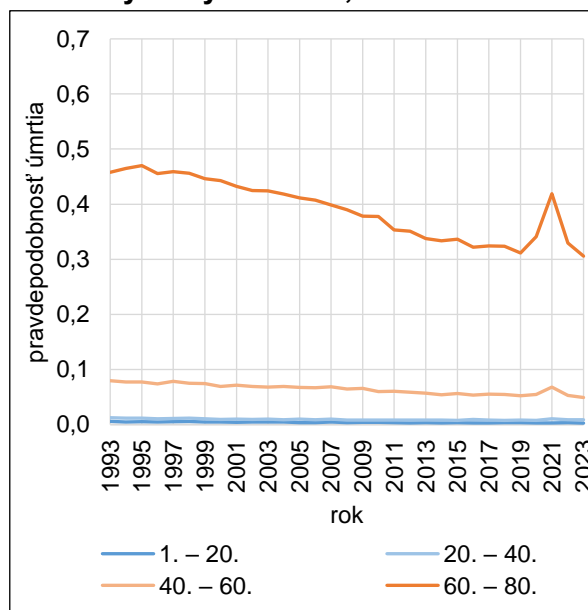
u žien, keďže pravdepodobnosť úmrtia sa dostala z pôvodných 45,8 % na 30,6 %. V rokoch 2020 a 2021 bol tento pozitívny trend narušený vyššou intenzitou úmrtnosti. Úmrtnosť medzi 60. a 80. rokom vzrástla u mužov medzi rokmi 2019 a 2021 z 52,5 % na 64,3 % a u žien z 31,1 % na 41,9 %. Takúto úroveň úmrtnosti v tomto veku dosahovala pred 15 rokmi. Vývoj po pandémie ochorenia COVID-19 však bol natoľko dynamický, že už v roku 2023 bola hodnota pravdepodobnosti úmrtia nižšia ako pred nástupom pandémie.

G 3.5.5 Pravdepodobnosť úmrtia mužov v SR medzi vybranými vekmi, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

G 3.5.6 Pravdepodobnosť úmrtia žien v SR medzi vybranými vekmi, 1993 – 2023

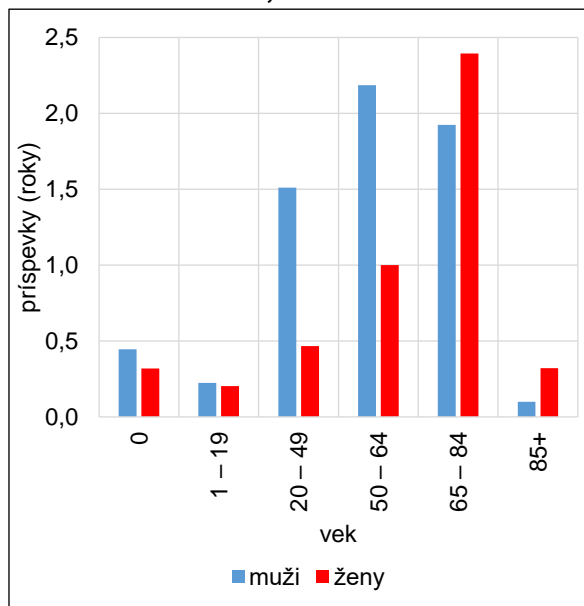

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

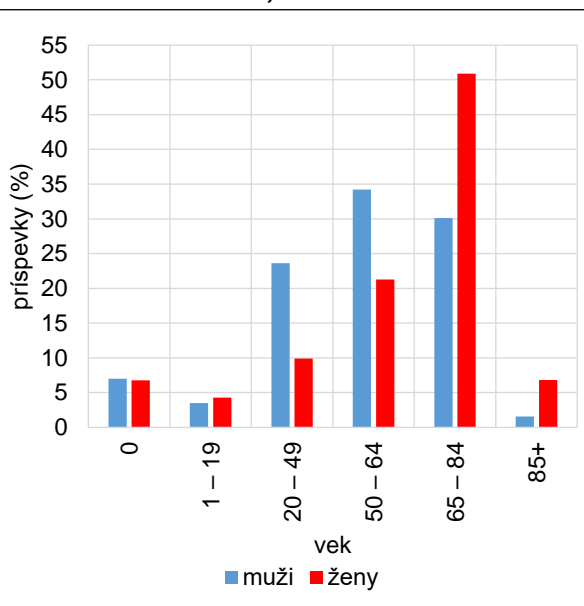
Podrobnejší pohľad na význam jednotlivých vekových skupín k zmene procesu úmrtnosti mužov a žien na Slovensku medzi rokmi 1993 a 2023 poskytujú v absolútnom a relatívnom vyjadrení príspevky k zmene strednej dĺžky života pri narodení.

Celkovo sa za uvedené obdobie predĺžil život práve narodených chlapcov o takmer 6,4 roka. Najväčší vplyv na to malo zníženie úmrtnosti vo veku 50 – 64 rokov, kde sa koncentrovalo takmer 2,2 roka, teda viac ako tretina z celkového nárastu.

Druhou najdôležitejšou skupinou bol vek 65 – 84 rokov s príspevkom vo výške 1,9 roka (30,1 %). V poradí tretím z hľadiska výšky príspevkov bola veková skupina 20 – 49 rokov, kde redukcia úmrtnosti priniesla nárast hodnôt strednej dĺžky života pri narodení o 1,5 roka (23,6 %). Význam ostatných vekových skupín na celkovú zmenu v úmrtnostných pomeroch mužov na Slovensku bol v podstate minimálny.

G 3.5.7 Absolútne príspevky vekových skupín k zmene hodnôt SDŽ pri narodení mužov a žien v SR, 1993 a 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

G 3.5.8 Relatívne príspevky vekových skupín k zmene hodnôt SDŽ pri narodení mužov a žien v SR, 1993 a 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

U žien sa stredná dĺžka života pri narodení medzi rokom 1993 a 2023 zvýšila o 4,7 roka. Viac ako polovica (2,4 roka) z tohto predĺženia spočívala v poklese úmrtnosti vo veku 65 – 84 rokov. Ďalšími 21,3 % (1 rok) prispel interval 50 – 64 rokov. Dominancia týchto dvoch skupín znamenala, že ostatné vekové skupiny sa na zmene úmrtnosti žien podieľali už len veľmi malou mierou.

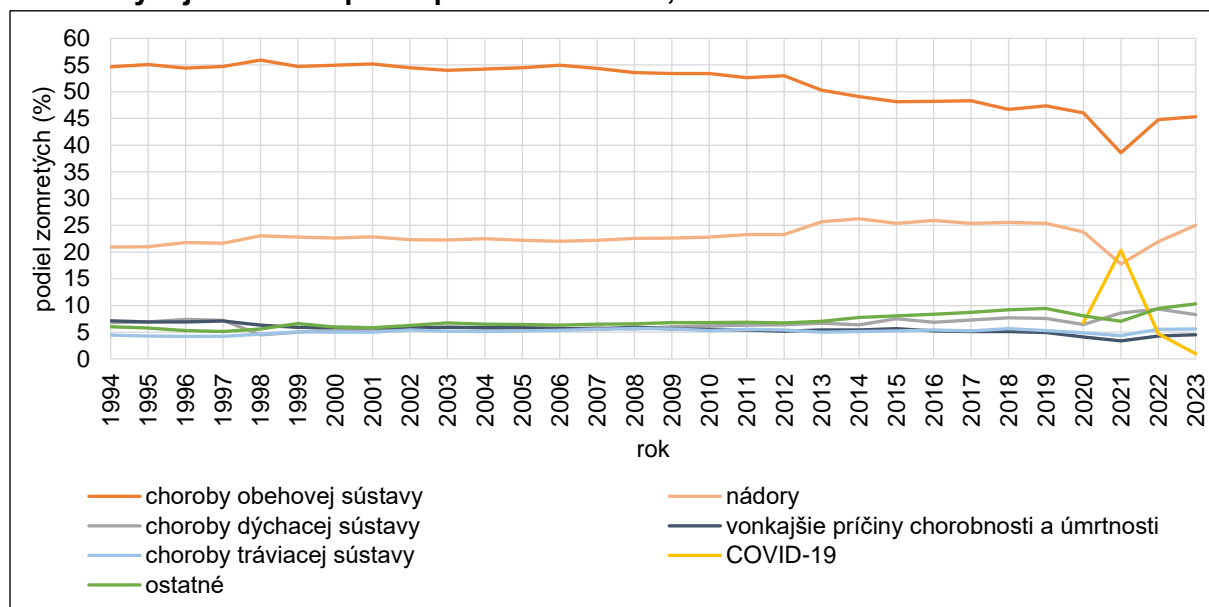
Štruktúra zomretých podľa príčin smrti má na Slovensku aj napriek určitým parciálnym posunom, prípadne dočasným zmenám v dôsledku pandémie ochorenia COVID-19, v podstate stabilný obraz, kde väčšina úmrtí je v dôsledku úmrtí na ochorenia obehovej sústavy a nádory. Spoločne sa tieto dve veľké kapitoly príčin smrti podieľali do roku 2019 na 72 – 79 % všetkých úmrtí. Vzhľadom na zmeny v intenzite úmrtnosti, ako aj vekovej štruktúre populácie Slovenska došlo k určitému poklesu podielu úmrtí na ochorenia obehovej sústavy a naopak k nárastu zastúpenia úmrtí z dôvodu nádorov. So značným odstupom nasledujú úmrtia zapríčinené ochoreniami dýchacej, tráviacej sústavy a na vonkajšie príčiny chorobnosti a úmrtnosti. Spoločne týchto 5 hlavných kapitol príčin smrti tvorilo viac ako 90 % všetkých úmrtí na Slovensku.

Ochorenie COVID-19 tento obraz značne zmenilo, pričom niektoré jeho dopady sú identifikované aj v súčasnosti. V dôsledku vysokej úmrtnosti na COVID-19 v roku 2020 a najmä 2021 bol zaznamenaný výrazný pokles počtu a podielu úmrtí najmä na ochorenia obehovej sústavy a nádory. Dá sa predpokladať, že COVID-19 bol príčinou nielen celkového nárastu počtu úmrtí, ale pravdepodobne bol dôvodom aj predčasných úmrtí osôb, ktoré by za normálnej epidemiologickej situácie zomreli na niektorú zo spomínaných skupín príčin smrti. Opačný trend mal počet a podiel zomretých na

3. Demografické procesy

ochorenia dýchacej sústavy a čiastočne aj infekčné a parazitárne choroby. Ich zastúpenie aj po ústupe pandémie a výraznej redukcii úmrtí na COVID-19 zostáva zatiaľ na Slovensku nadpriemerné. Z hľadiska početnosti však ide len o 8,3 tisíce v prípade úmrtí na ochorenia dýchacej sústavy a 2,6 tisíce úmrtí z dôvodu infekčných a parazitárnych chorôb.

G 3.5.9 Vývoj úmrtnosti podľa príčin smrti v SR, 1994 – 2023

Pozn.: Pre porovnateľnosť sú použité údaje od roku 1994, kedy sa štatistika príčin smrti začala spracovávať podľa Medzinárodnej štatistickej klasifikácie chorôb a príbuzných zdravotných problémov v znení 10. revízie (MKCH-10).

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7036rr](#), 2024

Počet zomretých podľa príčin smrti predstavuje len základnú informáciu, keďže tieto sú podmienené jednak vekovou štruktúrou, pohlavím, ale najmä intenzitou úmrtnosti na danú príčinu smrti v úzkom prepojení na vek osoby. Najčastejšie sa na účel analýzy samotnej úrovne úmrtnosti podľa príčin smrti a jej vývojových zmien používajú štandardizované miery konštruované zvlášť podľa pohlavia.

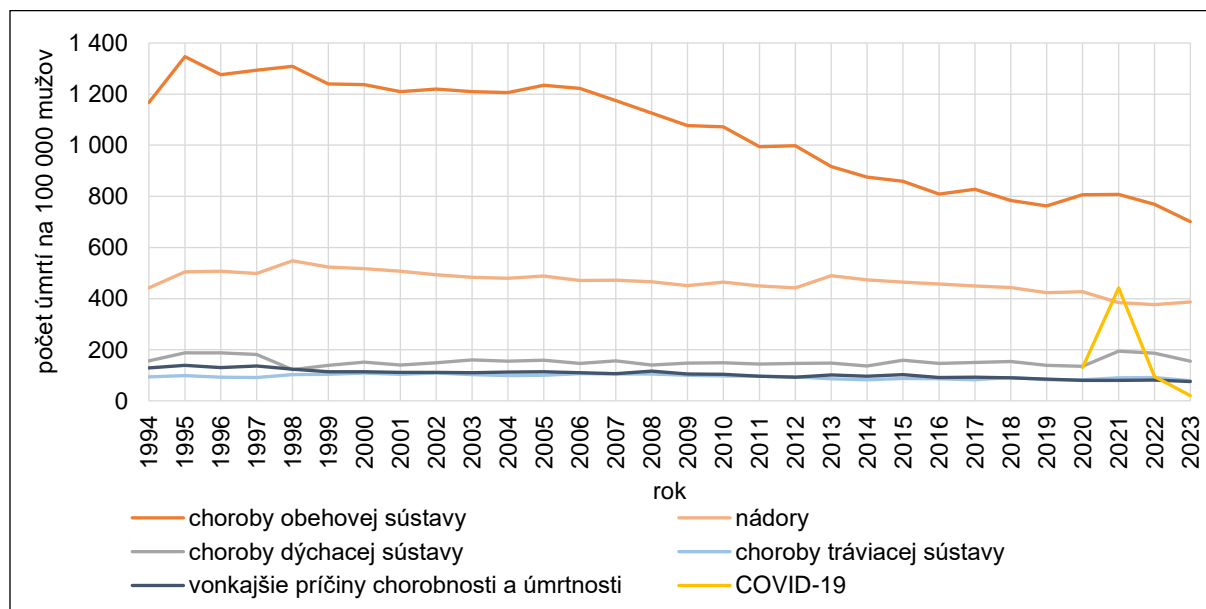
Celkový pokles úmrtnosti, ktorý prebiehal na Slovensku od začiatku 90. rokov 20. storočia u oboch pohlaví bol podmienený predovšetkým znižovaním štandardizovaných mier úmrtnosti na ochorenia obehovej sústavy. Úroveň z roku 2023 bola u oboch pohlaví polovičná v porovnaní so stavom z polovice 90. rokov 20. storočia, kedy úmrtnosť na ochorenia obehovej sústavy dosahovala u mužov i žien maximálnu úroveň.

Priaznivým vývojom prešla aj úmrtnosť na nádory. Najvyššiu úroveň pritom táto skupina príčin smrti u oboch pohlaví dosahovala v druhej polovici 90. rokov 20. storočia. Od tohto momentu nastáva postupný pozvoľný pokles. Ten o niečo dynamickejšie prebiehal u mužov, u ktorých štandardizovaná miera úmrtnosti na nádory z roku 2023 bola nižšia v porovnaní s maximálnou hodnotou v roku 1998. Pre doplnenie u žien bola rýchlosť poklesu intenzity danej skupiny príčin smrti v porovnaní

s mužmi polovičná. Už samotná početnosť úmrtí naznačovala, že ostatné skupiny príčin smrti sa na celkovej úmrtnosti a jej vývojovej trajektórii podieľajú v ďaleko menšej miere. Potvrdili to aj samotné hodnoty štandardizovaných mier úmrtnosti na choroby dýchacej, tráviacej sústavy a vonkajšie príčiny chorobnosti a úmrtnosti. U mužov ani jedna z menovaných skupín neprekročila hodnotu 200 úmrtí na 100 000 osôb štandardnej populácie.

V populácii žien bola ich intenzita ešte nižšia. Len v rokoch 1995 – 1997 a 2021 a 2022 prekročila štandardizovaná miera úmrtnosti na ochorenia dýchacej sústavy hranicu 100 úmrtí na 100 000 osôb. Preto aj samotné vývojové zmeny mohli mať len obmedzený efekt na identifikované predlžovanie života. Bez ohľadu na to je však zrejmé, že aj v ich prípade sa vývoj od začiatku 21. storočia niesol v znamení znižovania samotnej úmrtnosti. Pandemické roky síce priniesli určitý dočasný nárast (s výnimkou úmrtí na vonkajšie príčiny), no nasledujúci vývoj opäť hodnoty štandardizovaných mier úmrtnosti vrátil na takmer predpandemickú úroveň. V porovnaní s druhou polovicou 90. rokov 20. storočia tak u mužov bola úmrtnosť na ochorenia dýchacej sústavy v roku 2023 nižšia o 17,7 % a u žien dokonca o 32,9 %. Ešte väčší pokles zaznamenala úmrtnosť na vonkajšie príčiny smrti. V mužskej časti bola v roku 2023 polovičná v porovnaní so stavom v polovici 90. rokov 20. storočia a u žien jej hodnoty tvorili dokonca len 45,6 %.

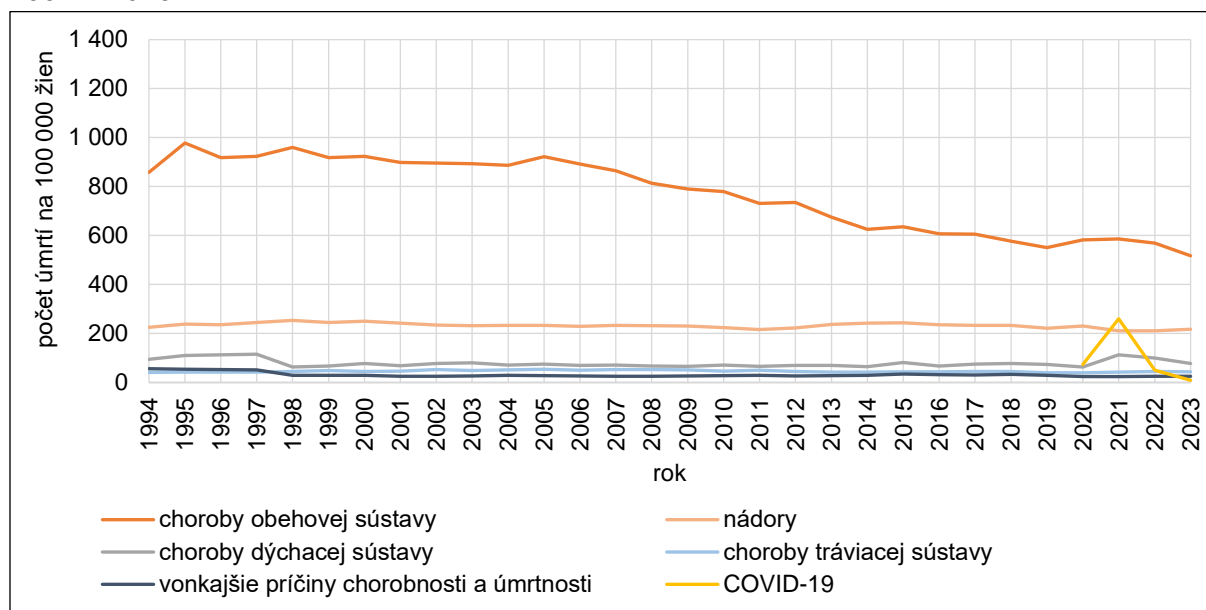
G 3.5.10 Vývoj štandardizovanej miery úmrtnosti mužov podľa príčin smrti v SR, 1994 – 2023

Pozn.: Pre porovnateľnosť sú použité údaje od roku 1994, kedy sa štatistika príčin smrti začala spracovávať podľa Medzinárodnej štatistickej klasifikácie chorôb a príbuzných zdravotných problémov v znení 10. revízie (MKCH-10).

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

G 3.5.11 Vývoj štandardizovanej miery úmrtnosti žien podľa príčin smrti v SR, 1994 – 2023

Pozn.: Pre porovnateľnosť sú použité údaje od roku 1994, kedy sa štatistika príčin smrti začala spracovávať podľa Medzinárodnej štatistickej klasifikácie chorôb a príbuzných zdravotných problémov v znení 10. revízie (MKCH-10).

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

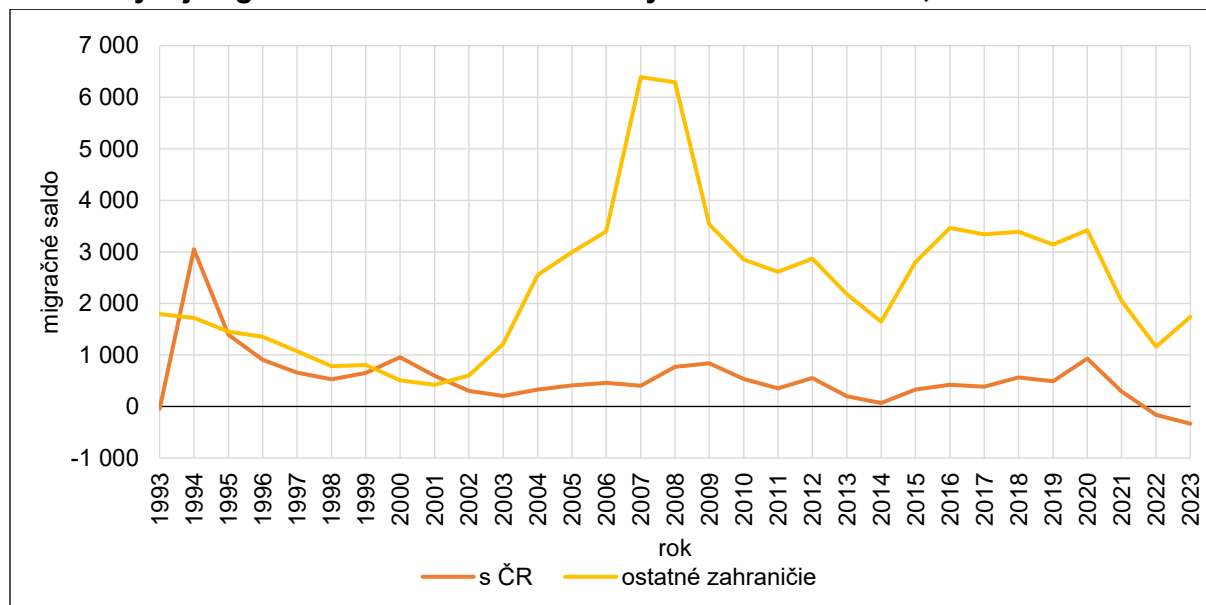
3.6 Zahraničná migrácia

Proces zahraničnej migrácie prešiel v posledných troch desaťročiach pomerne významným vývojom. Vzhľadom na dynamiku prirodzeného pohybu obyvateľstva je pritom zrejmé, že jeho význam pre samotný populačný vývoj slovenskej populácie bol a je čoraz väčší. Samotné objemy, smery a štrukturálne charakteristiky sťahujúcich sa cez hranice Slovenska, ako aj zmeny vo vývojových tendenciách zahraničnej migrácie sú pritom podmienené celým komplexom ekonomických, sociálnych a geopolitických faktorov.

Už v prvej polovici 90. rokov 20. storočia vznikol stav, keď Slovensko začalo získavať sťahovaním s Českom i ostatným zahraničím mierne populačné prírastky. Najmä s rokmi 1994 a 1995 je spojené významné oživenie migračných tokov medzi novovzniknutou ČR a SR. Predpokladá sa, že väčšinou išlo o návratovú migráciu, pričom u niektorých migrantov mohli byť motívy spojené aj s reštitúciou majetku (Vaňo a kol. 2005). Táto vlna však bola rýchlo ukončená a ďalšie roky priniesli významnú redukciu migračného salda. To sa týkalo aj sťahovania s ostatným zahraničím, a preto sa najmä začiatok nového milénia niesol v znamení najnižších absolútnych i relatívnych hodnôt migračného salda. Minimálne hodnoty migračného salda boli v roku 2002, keď rozdiel medzi prisťahovanými a vysťahovanými predstavoval len 901 osôb, čo znamenalo, že na 1 000 obyvateľov pribudlo zahraničným sťahovaním 0,2 osoby. Nízke migračné zisky s Českom sa stali pre Slovensko stabilným javom. S výnimkou spomenutých rokov 1994 a 1995 bola hodnota migračného salda pod hranicou 1 000 osôb ročne. Obdobie po pandémie COVID-19 (spolu s prvým rokom

existencie SR) však dokonca prinieslo nový jav, a to mierny úbytok obyvateľstva sťahovaním s Českom. Celkovo medzi rokmi 1993 – 2023 však Slovensko zahraničnou migráciou so svojím západným susedom získalo takmer 17-tisíc osôb.

G 3.6.1 Vývoj migračného salda s ČR a ostatným zahraničím v SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7051rr](#), 2024

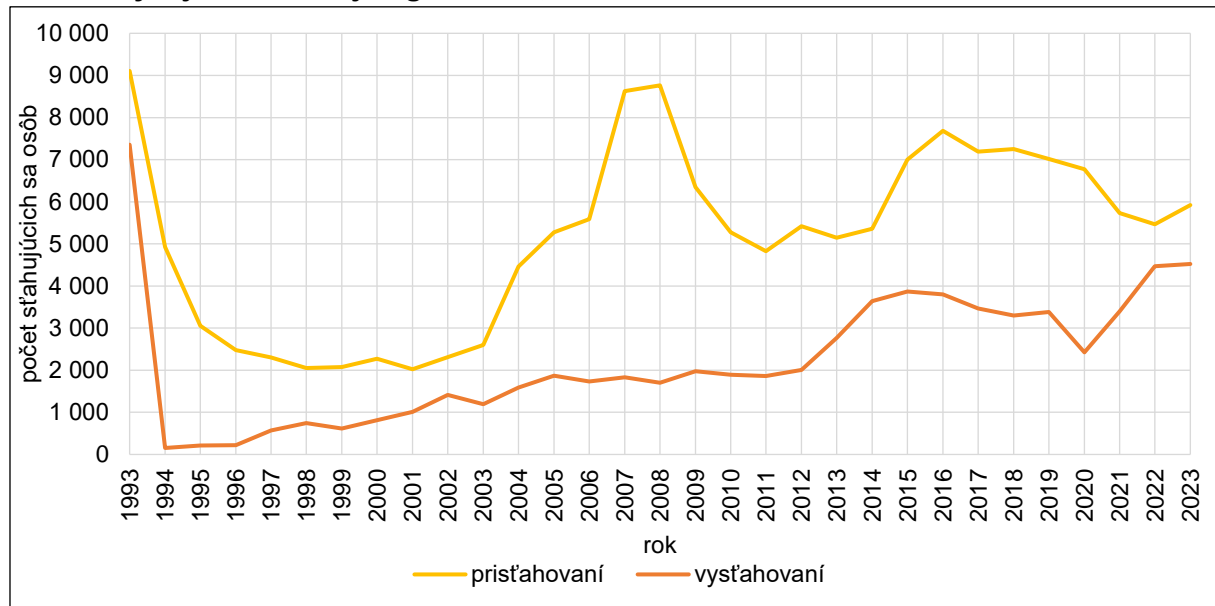
V prípade sťahovania s ostatným zahraničím došlo po počiatočnom poklese až na minimálnu úroveň migračného salda v roku 2001 (420 osôb), postupne k určitému oživeniu. Okrem zlepšovania hospodárskej situácie k tomu prispievali aj niektoré geopolitické faktory. Z nich je potrebné spomenúť predovšetkým prijatie Slovenska do EÚ (rok 2004), ako aj prijatie do Schengenského priestoru, či vstup Rumunska a Bulharska do EÚ v roku 2007 (Jurčová, 2009) a Chorvátska v roku 2013. Vrchol dosiahlo migračné saldo zahraničného sťahovania (s výnimkou Česka) v rokoch 2007 a 2008, keď ročne pribudlo 6,3 – 6,4 tisíce osôb. Ďalší vývoj sa niesol v znamení výrazného poklesu, ku ktorému prispelo aj celkové zhoršenie hospodárskej situácie v dôsledku globálnej hospodárskej krízy. K zvráteniu tohto vývojového trendu došlo po roku 2014, čo mohlo súvisieť s prijatím Chorvátska do EÚ v roku 2013. Už v období rokov 2017 – 2020 získavalo Slovensko 3,1 – 3,4 tisíce osôb ročne. Rok 2021 však priniesol výraznú redukciu, ktorá vyvrcholila v roku 2022, keď sťahovaním so zahraničím (s výnimkou Česka) Slovensko získalo len takmer 1,2 tisíce osôb. Rok 2023 síce priniesol mierne oživenie, no absolútna hodnota migračného salda bola stále len polovičná v porovnaní s úrovňou pred pandémiou COVID-19, či rokom 2020. Celkový objem migračných ziskov Slovenska s ostatným zahraničím medzi rokmi 1993 – 2023 predstavoval 73,5 tisíce osôb.

Od roku 1993 boli tri vrcholy migračných prírastkov. Prvý vznikol po rozpade spoločnej republiky, keď najmä v roku 1994 na Slovensku pribudlo takmer 4,8 tisíce osôb. Hrubá miera migračného salda sa dostala na hodnotu 0,9 ‰. Následný vývoj priniesol rýchly

pokles vrcholiaci na začiatku nového milénia, keď Slovensko získavalo 900 až 1,4 tisíce osôb ročne. To v relatívnom vyjadrení znamenalo prírastok v rozmedzí 0,17 – 0,19 osoby na 1 000 obyvateľov. Spomínané hospodárske a najmä geopolitické zmeny prispeli k oživeniu migrácie s ostatnými zahraničnými krajinami. Ako už bolo uvedené, maximálne hodnoty migračného salda sa sformovali po prijatí Rumunska a Bulharska do EÚ. V roku 2007 celkové migračné saldo tak predstavovalo 6,8 tisíce a v roku 2008 to bolo 7,1 tisíce osôb. Toto doteraz historické maximum znamenalo, že na každých 1 000 obyvateľov pribudlo na Slovensku 1,3 osoby. Po niekoľkoročnom poklese najmä v dôsledku negatívneho hospodárskeho vývoja, došlo následne opätovne k oživeniu a migračné saldo Slovenska sa zvýšilo až nad 4,3 tisíce osôb. Toto maximum bolo dosiahnuté v roku 2020 a je možné, že práve pandémie ochorenia COVID-19 a na ňu nadväzujúce problémy prispeli k návratu väčšieho počtu osôb, ktoré v minulosti zo Slovenska emigrovali. Posledné tri roky významne zredukovali tieto prírastky na 995 v roku 2022 (2. najnižšia hodnota počas sledovaného obdobia). V roku 2023 dochádza k oživeniu zahraničnej migrácie a hodnota migračného salda sa dostala na úroveň 1,4 tis. osôb. Hrubá miera migračného salda sa tak opätovne dostala na nižšiu úroveň (0,2 ‰).

Z hľadiska vnútorného zloženia migračného salda je zrejmé, že s výnimkou prvého roku existencie SR, bol počet vystaňovaných dlho pod hranicou tisíc osôb a len postupne rástol. Nad spomenutú úroveň sa emigračná zložka dostala stabilne až začiatkom 21. storočia. K určitému zrýchleniu rastu počtu emigrantov došlo po roku 2013 najmä v rokoch 2015 a 2016, keď sa zo Slovenska vystaňovalo viac ako 3,8 tisíce osôb ročne. Následný pokles a stabilizácia nad hranicou 3-tisíc vystaňovaných prerušil prvý pandemický rok 2020, keď rozhodovanie o emigrácii zo Slovenska s najväčšou pravdepodobnosťou ovplyvňovala nepriaznivá situácia vo svete. Už v roku 2021 došlo k opätovnému prelomeniu hranice 3-tisíc vystaňovaných. Rast pokračoval a v rokoch 2022 a 2023 sa hodnoty vystaňovaných zo Slovenska dostali na najvyššie hodnoty počas sledovaného obdobia (4,5 tisíce vystaňovaných). Súvisí to s predchádzajúcim utlmením emigrácie v dôsledku pandémie, ale aj dopadmi hospodárskej krízy, prípadne čiastočne aj vojnovou situáciou na Ukrajine.

Vývojové etapy imigračnej zložky sú v podstate totožné s už popísanými trendmi migračného salda. Po vzniku samostatného Slovenska sa prisťahovalo 9,1 tisíce osôb. Nasledoval prudký pokles a stabilizácia na úrovni 2,0 – 2,5 tisíce osôb. Prvý výraznejší nárast je spojený so vstupom Slovenska do EÚ a následne tiež s prijatím spomínaných balkánskych krajín. Globálna hospodárska kríza priniesla redukcii počtu imigrantov pod hranicu 5-tisíc. Po vstupe Chorvátska do EÚ v roku 2013 sa počet prisťahovaných začal zvyšovať, aby sa v rokoch 2016 – 2019 pohyboval v rozmedzí 7,0 – 7,7 tisíce osôb. Dôležitú úlohu v náraste prisťahovaných zo zahraničia zohráva aj prvé prihlásenie detí narodených v zahraničí ženám s trvalým pobytom na Slovensku. Ale ani to nedokázalo zabrániť fáze znižovania počtu imigrantov, ktorý vyvrcholil v roku 2022 pod úrovňou 5,5 tisíce osôb. Rok 2023 priniesol mierny nárast, no naďalej sa počet prisťahovaných nedostal nad hranicu 6-tisíc.

G 3.6.2 Vývoj zahraničnej migrácie SR, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7021rr](#), 2024

Zahraničná migrácia je vo všeobecnosti vekovo a pohlavne selektívny proces (Donato a Gabaccia 2015). Zastúpenie prisťahovaných mužov a žien vo veľkej miere súvisí s dôvodmi sťahovania, aspektmi spojenými s hospodárskymi podmienkami, ako aj samotnou štruktúrou ekonomiky a dopytom po určitom type pracovnej sily. Migračné prírastky sú formované dlhodobou predovšetkým mužskou zložkou. Určitou výnimkou bol len prvý rok po vzniku SR, keď podiel žien bol o niečo vyšší. V priebehu 90. rokov 20. storočia ich zastúpenie klesalo a na začiatku nového milénia sa dostalo v podstate stabilne pod hranicu 40 %. Ďalší vývoj nepriniesol zvrátenie tohto trendu a po prijatí Slovenska do EÚ sa podiel žien na migračnom prírastku pohyboval na úrovni 30 %. Špecifickým z tohto pohľadu bol rok 2020, keď sa podiel žien opätovne dostal takmer na 40 %. Išlo o dôsledok spomínanej návratovej migrácie zo zahraničia. Špecifickosť tohto vývoja potvrdili aj posledné analyzované roky, keďže podiel žien sa opätovne prepadol najprv pod 30 % a následne až na 10 – 15 %.

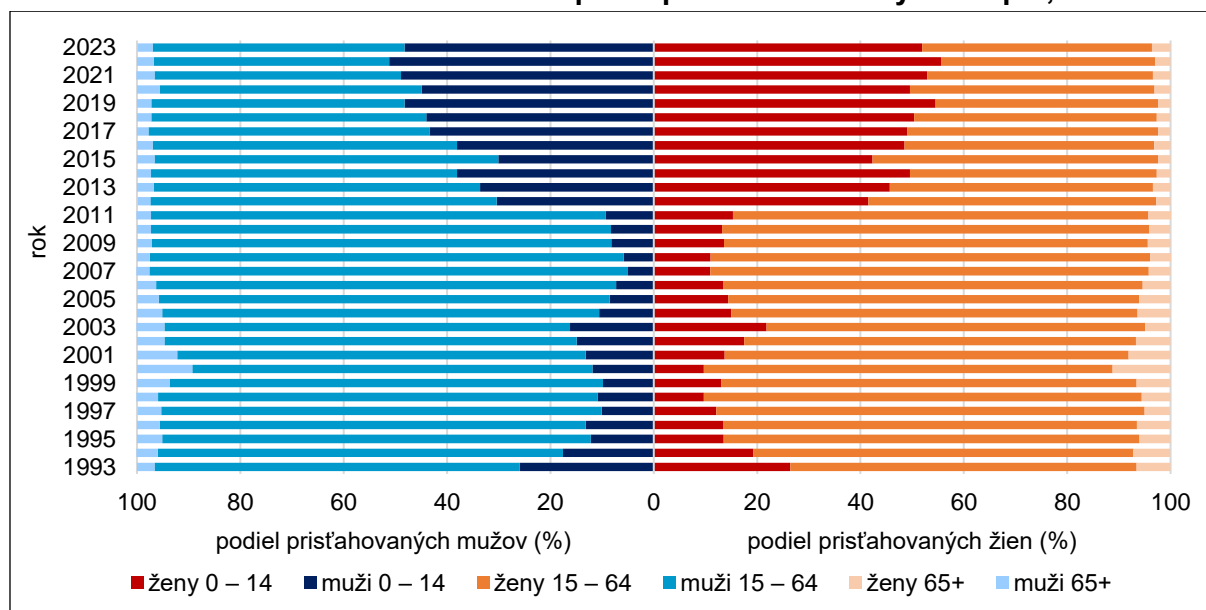
Priemerný vek prisťahovaných osôb po prvotnom náraste v 90. rokoch 20. storočia, keď na začiatku nového milénia tesne prekročil hranicu 39 rokov a u žien sa dostal na hranicu 38,6 roka, postupne klesal. Pred zmenou metodiky v roku 2011 nedosahoval v mužskej časti populácie ani 35 rokov a u žien sa dostal pod 31 rokov. Začlenenie detí narodených v zahraničí a prihlásených na trvalý pobyt na Slovensku medzi prisťahovaných tento vývoj ešte zvýraznilo. Preto podľa aktuálnych údajov priemerný vek prisťahovaných mužov sa pohybuje medzi 21,7 – 22,8 rokmi a u žien to je v rozmedzí 19,2 – 20,8 roka. Keďže detská zložka netvorila tak výrazný podiel u vysťahovaných osôb, priemerný vysťahovaný muž má v súčasnosti 32,8 – 33,7 roka a žena 34,5 – 35,6 roka. Posledný vývoj navyše ukazuje na mierne zvyšovanie priemerného veku vysťahovaných.

3. Demografické procesy

Vekové zloženie migrantov je úzko prepojené s fázami životného cyklu, v ktorom dochádza najčastejšie k zmene trvalého pobytu a s dôvodmi, ktoré k nemu viedli.

Aj preto dlhodobo na Slovensku mali najvyššiu váhu prisťahovaní muži a ženy vo veku 15 – 49 rokov. U mužov v týchto rokoch tieto osoby tvorili viac ako 80 % a u žien sa ich zastúpenie pohybovalo v rozmedzí 73 – 76 %. Od roku 2012 došlo k metodologickej zmene vykazovania detí narodených v zahraničí matkám s trvalým pobytom na Slovensku. V prípade, že tieto deti prihlásili na trvalý pobyt na Slovensku (tzv. prvé prihlásenie) už boli zaradené medzi prisťahované. Preto podiel detskej zložky pomerne výrazne vzrástol. Pred danou zmenou ich podiel najprv mierne klesol z viac ako jednej štvrtiny po roku 1993 na menej ako 10 % u mužov a 11 – 14 % u žien. Medzi rokmi 2011 a 2012 došlo k spomínanému výraznému nárastu – nad 30 % u mužov a 40 % u žien. Tento trend sa zachoval aj v ďalších rokoch, a preto medzi prisťahovanými ženami majú v poslednom období deti do 15 rokov miernu prevahu (52 – 56 %) a u mužov sa ich podiel pohyboval v rozmedzí 49 – 51 %. Ostatné vekové skupiny tak vzhľadom na uvedené majú výrazne menší podiel na celkovom počte imigrantov. V staršom produktívnom veku (50 – 64 rokov) to je u mužov 10 % a u žien len 5 – 7 %. Ešte menej častými sú medzi prisťahovanými seniori (65 rokov a viac), keďže ich podiel nedosahuje ani u jedného pohlavia 5 %.

G 3.6.3 Prisťahovaní do SR zo zahraničia podľa pohlavia a vekových skupín, 1993 – 2023

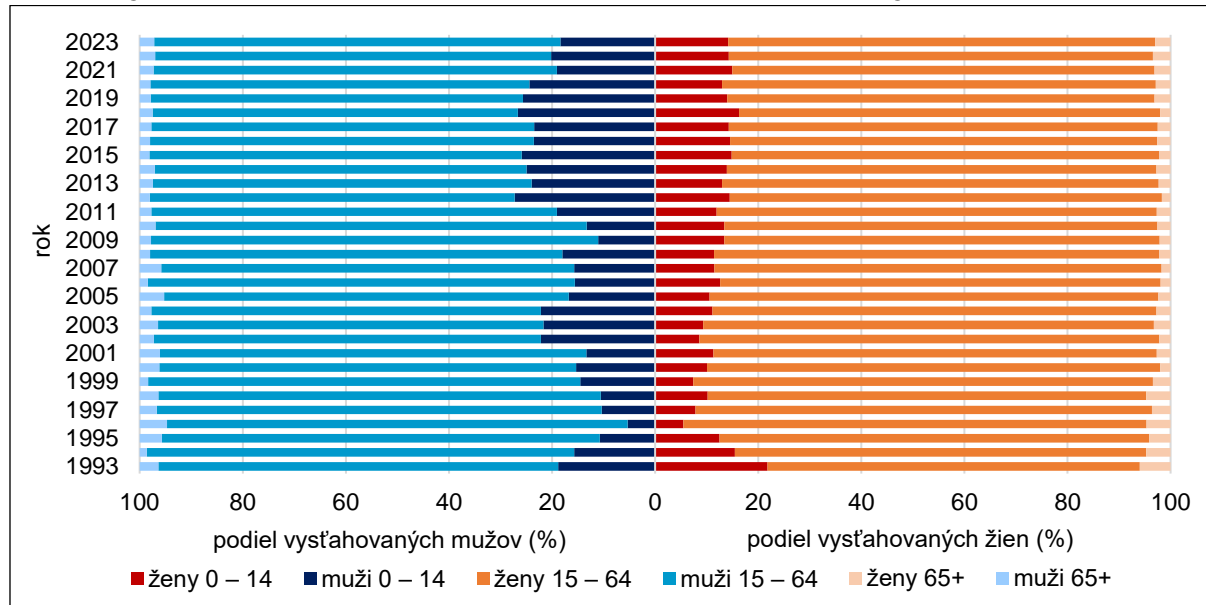

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

Rovnako medzi vysťahovanými mužmi a ženami osoby vo veku 65 rokov tvoria marginálnu časť emigrantov. Ich podiel sa v analyzovanom období rokov 1993 – 2023 pohyboval u mužov v rozmedzí 1 – 5 % a u žien 2 – 6 %. V staršom produktívnom veku (50 – 64 rokov) to bolo 4 – 13 % medzi mužmi a 4 – 11 % medzi ženami. Zaujímavosťou je, že maximálne hodnoty v mužskej časti populácie boli spájané najmä s obdobím vrcholiacej hospodárskej krízy (2009 – 2012), kým v ženskej sú to posledné roky. Dlhodobo najdôležitejšou vekovou skupinou medzi vysťahovanými zo Slovenska

sú bez ohľadu na pohlavie osoby vo veku 15 – 49 rokov. V ich prípade sa maximálne hodnoty sformovali v druhej polovici 90. rokov 20. storočia, keď u mužov išlo o 75 – 80 % a u žien 80 – 85 %. Od začiatku nového milénia nasledoval určitý pokles na súčasné hodnoty 68 – 69 % u mužov a 72 – 73 % u žien. Opačne sa pritom vyvíjalo zastúpenie detí do 15 rokov a mierny rast bol aj u vysťahovaných žien vo veku 50 – 64 rokov. Detská zložka sa tak u mužov podieľala na 18 – 20 % vysťahovaných zo Slovenska, kým u žien to bolo 14 – 15 %.

G 3.6.4 Vyst'ahovaní zo SR do zahraničia podľa pohlavia a vekových skupín, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

Medzi prisťahovanými, ale aj vysťahovanými mužmi a ženami majú dlhodobo prevahu osoby so stredoškolským vzdelaním s maturitou. Druhou najpočetnejšou skupinou sťahujúcich sa cez hranice Slovenska sú osoby s vysokoškolským vzdelaním, pričom najmenší počet pripadá na mužov a ženy so základným vzdelaním.

Z pohľadu rodinného stavu je situácia ešte jednoznačnejšia. Dominujú predovšetkým slobodné osoby a osoby žijúce v manželskom zväzku. Ich zastúpenie však v 90. rokoch 20. storočia zaostávalo za slobodnými osobami, no postupne sa ich početnosť vyrovnala. U vysťahovaných platí, že medzi mužmi častejšie opúšťajú Slovensko slobodní, kým u žien sú to vydaté. Početnosť rozvedených a najmä ovdovených, aj vzhľadom na ich vek, kedy dochádza k ovdoveniu resp. rozvodu, je v podstate minimálny.

V 90. rokoch 20. storočia mali prevahu medzi prisťahovanými osoby so štátnym občianstvom SR. Ich podiel už v tomto období klesol z viac ako 90 % na hodnotu 52 – 54 %. Začiatok nového milénia priniesol dočasný nárast nad 80 %, keď už prijatím Slovenska do EÚ došlo opätovne k poklesu na 55 %. Ďalšie roky vzhľadom na celkové oživenie imigrácie priniesli ešte výraznejšie zníženie podielu prisťahovaných so

štátnym občianstvom SR. V rokoch 2007 – 2009 sa ich podiel pohyboval v rozmedzí 15 – 19 %. Následné utlmenie zahraničnej migrácie v dôsledku globálnej hospodárskej krízy znamenalo aj opätovný nárast významu imigrantov so štátnym občianstvom SR. Tento trend pokračoval aj v nasledujúcom vývoji a výraznejšie sa na ňom nepodpísala ani pandemická kríza, či postpandemické roky. V roku 2023 tak prisťahované osoby so štátnym občianstvom SR tvorili takmer dve tretiny všetkých prisťahovaných na Slovensko. Ešte väčšia dominancia tejto skupiny osôb je sledovaná u emigrantov. Zastúpenie osôb s iným štátnym občianstvom ako SR odhlásených z trvalého pobytu na Slovensku je v posledných rokoch marginálne. Ide o pár jednotlivcov, nanajvýš dve-tri desiatky osôb. Celkovo najnižšie podiely emigrantov so štátnym občianstvom SR boli v prvej polovici 90. rokov 20. storočia (62 %), v tomto období boli aj celkové počty emigrantov veľmi nízke.

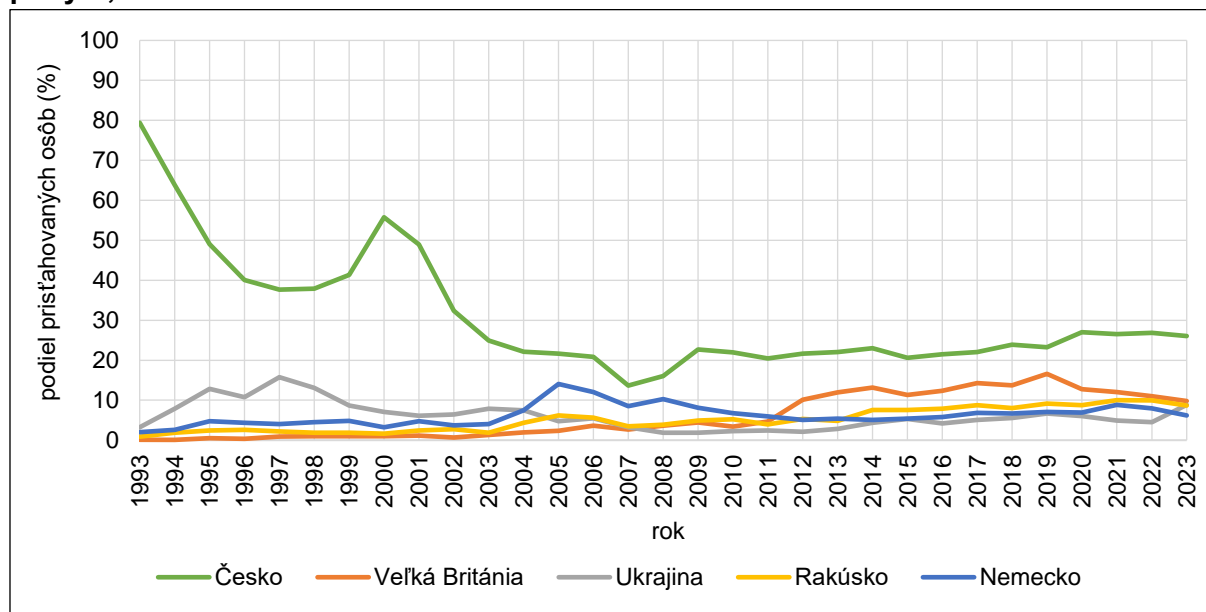
Dominantným priestorom odkiaľ prichádzajú imigranti na Slovensko je európsky kontinent. V priemere za roky 1993 – 2023 tvorili imigranti z európskych krajín takmer 89 %. Z vývojového hľadiska pritom najprv nastal mierny pokles z viac ako 90 % až na úroveň takmer 71 % v roku 2003. S prijatím Slovenska do EÚ sa opätovne posilnil význam Európy. Medzi rokmi 2007 – 2022 pochádzalo z niektorej európskej krajiny 88 – 93 % prisťahovaných osôb. Ukludnenie situácie po pandémie prinieslo určitý nárast imigrantov aj z iných ako európskych krajín.

V dlhodobom kontexte jednoznačne najdôležitejšou zdrojovou krajinou pre Slovensko je stále Česko, a to aj napriek výraznému poklesu, ku ktorému došlo po rozdelení spoločného štátu. V roku 1993 prisťahovaní z Česka predstavovali takmer 80 % všetkých prisťahovaných osôb zo zahraničia. Ďalší vývoj priniesol pokles, a preto po roku 2001 tvorili imigranti z Česka len štvrtinu až tretinu všetkých prisťahovaných zo zahraničia. Pokles vyvrcholil v rokoch 2007 a 2008 (14 – 16 %), keď došlo k výraznému nárastu počtu a podielu osôb prisťahovaných na Slovensko z Rumunska. Ďalšie roky priniesli určité mierne oživenie zastúpenia prisťahovaných z Česka nad 20 %. V rozmedzí 20 – 27 % sa ich podiel pohyboval následne až do súčasnosti.

Druhou najpočetnejšou skupinou imigrantov v priebehu rokov 1993 – 2023 sú osoby z Veľkej Británie. Ich podiel sa začal výraznejšie zvyšovať až od roku 2012, keď prvýkrát prekročil hranicu 10 %. Aj keď rastúci trend začal už skôr, ale dovtedy sa ich zastúpenie zvýšilo z menej ako 1 % na takmer 5 % za rok. V poslednom desaťročí prisťahovaní z Veľkej Británie s výnimkou posledného roku 2023 tvorili viac ako desatinu (10 – 17 %) zo všetkých prisťahovaných zo zahraničia. Najmä vďaka rokom tesne po prijatí Slovenska do EÚ a následne v období po metodologickej zmene vo vykazovaní detí narodených v zahraničí sa osoby z tejto krajiny stali treťou najpočetnejšou skupinou imigrantov. Odchodom Veľkej Británie z EÚ ich početnosť a podiel medzi imigrantmi výrazne klesol a tvoria len 10 % z celkového počtu prisťahovaných zo zahraničia.

So vstupom Slovenska do EÚ je spojené aj oživenie imigrácie z Nemecka. Celkovo za obdobie rokov 1993 – 2023 ide o štvrtú najdôležitejšiu zdrojovú krajinu. Vrcholom imigrácie boli najmä roky 2005 a 2006, keď osoby z Nemecka tvorili 12 – 14 % z celkového počtu prisťahovaných zo zahraničia. Po následnom výraznom poklese až na hranicu 5 % v roku 2012 došlo k miernemu rastu k úrovni 9 % v roku 2021.

G 3.6.5 Prisťahovaní do SR zo zahraničia podľa vybranej krajiny predchádzajúceho pobytu, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7051rr](#), 2024

Podrobnejšia analýza údajov z rokov 2022 a 2023 signalizuje, že spomínaný nárast podielu imigrantov z inej ako európskej krajiny bol predovšetkým podmienený zvýšením zastúpenia osôb z Ázie, a to najmä Vietnamu. Najvyššie zastúpenie osôb pochádzajúcich z ázijského kontinentu dosahovali v rokoch 2003 a 2004, keď tvorili 12 – 13 %. Dominantné postavenie medzi nimi mal spomínaný Vietnam a Čína. V roku 2005 došlo tiež k významnému nárastu počtu prisťahovaných z Kórejskej republiky v súvislosti s výstavbou automobilového závodu Kia.

Cieľom emigrantov zo Slovenska sú dlhodobo v prevažnej miere európske štáty. Ich podiel síce v 90. rokoch 20. storočia klesol na 80 % (rok 1998), no od tohto okamihu bol opätovne zaznamenaný mierne rastúci trend vrcholiaci v časoch pandémie ochorenia COVID-19 (94 – 96 %). V posledných dvoch rokoch síce došlo opäť k určitému poklesu, no európske krajiny naďalej v 90 % prípadov predstavujú cieľové destinácie osôb vysťahovaných zo Slovenska. Pokles pod túto hranicu od polovice 90. rokov 20. storočia do roku 2006 bol podmienený predovšetkým vyšším zastúpením emigrantov do Ameriky (najmä USA a Kanady) a čiastočne aj Austrálie a Oceánie. Ich vrchol nastal už v druhej polovici 90. rokov 20. storočia (14 % Amerika v roku 1998; 5 % Austrália a Oceánia v roku 1997). V ďalších rokoch došlo k postupnej redukcii až na súčasných 4,8 % (Amerika), resp. 1,1 % (Austrália a Oceánia). Za zmienku stojí ešte ázijsky kontinent, ktorého podiel na celkovom počte emigrantov zo Slovenska sa

3. Demografické procesy

v predpandemickom období dostal stabilne na úroveň 2 – 3 % s vrcholom v roku 2016 (4 %). V súčasnosti je zaznamenaný určitý pokles na hodnotu 1,2 %.

Úzke migračné prepojenie Slovenska a Česka potvrdzuje počet a podiel vysťahovaných osôb. Česko bolo cieľom emigrantov najmä po vzniku samostatných republík, keď sem smerovalo takmer 99 % všetkých osôb odhlásených z trvalého pobytu na Slovensku. Ďalšie roky však priniesli pomerne dynamický pokles s minimom v roku 2002, keď sa Česko stalo cieľovou krajinou pre menej ako 32 % vysťahovaných. Ďalší vývoj siete priniesol mierny nárast nad hranicu 40 %, no po vstupe Slovenska do schengenského priestoru sa opätovne začala zvyšovať váha iných európskych krajín a podiel emigrantov do Česka klesol dokonca pod hranicu 30 % (rok 2015). Vývoj v posledných rokoch priniesol ďalší mierny rast. K tomu pravdepodobne prispeli aj nepriaznivé podmienky počas pandémie ochorenia COVID-19. Situácia sa pritom nezmenila ani v prvých postpandemických rokoch a podľa údajov z roku 2023 je Česko cieľovou krajinou pre viac ako 41 % vysťahovaných zo Slovenska.

Ako druhá najdôležitejšia krajina sa pre emigrantov zo Slovenska v rokoch 1993 – 2023 vyprofilovalo Rakúsko. Od roku 1993 ich podiel vzrástol z menej ako 1 % na 15 – 17 % na začiatku milénia. Po dočasnom poklese a zotrvaní na hranici okolo 10 – 11 % po prijatí do Schengenu nasleduje ďalšie oživenie, ktoré vyvrcholilo v roku 2020, keď vysťahovaní do Rakúska tvorili viac ako jednu štvrtinu všetkých emigrantov zo Slovenska. Po tomto období nasledoval pokles a v roku 2023 podiel vysťahovaných do Rakúska tvoril 17,3 %.

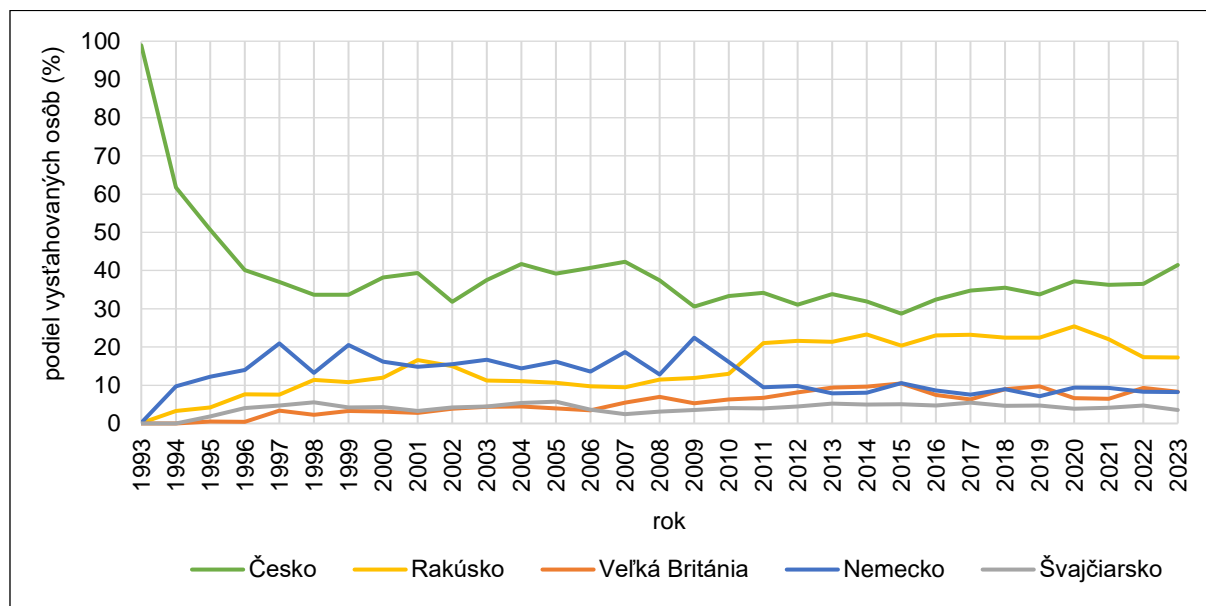
Už v 90. rokoch 20. storočia došlo k pomerne výraznému nárastu zastúpenia vysťahovaných smerujúcich do Nemecka. Až do roku 2010 ich podiel osciloval v rozpätí 15 – 22 %. Následne došlo k prudkému poklesu. V posledných rokoch tvoria emigranti zo Slovenska do Nemecka 8 – 9 % zo všetkých vysťahovaných do zahraničia.

Kontinuálny rast až do roku 2015 bol zaznamenaný aj v prípade Veľkej Británie s najvyššou hodnotou 10,5 %. Ďalší vývoj priniesol striedanie pomerne výrazných medziročných poklesov a oživení v rozmedzí 6 – 10 %. Aj v prípade tejto cieľovej krajiny platilo, že pandemické roky zapríčinili určitý pokles, kým pokrízové obdobie naopak so sebou prinieslo oživenie emigrácie.

V prvej päťke najdôležitejších cieľových krajín pre emigrantov zo Slovenska sa po roku 1993 dostalo Švajčiarsko. Aj v jeho prípade nastal prudký nárast v 90. rokoch 20. storočia a následné striedanie období poklesu a nárastu. Maximálna úroveň neprekročila hranicu 6 % (rok 2005). V posledných rokoch sa podiel vysťahovaných osôb zo Slovenska do Švajčiarska udržiava pod úrovňou 5 %.

Celkovo týchto 5 európskych krajín sa v priemere rokov 1993 – 2023 stalo cieľovými pre takmer 79 % všetkých emigrantov zo Slovenska. Nad hranicu 2 % sa v priemere za dané obdobie dostali už len USA, Kanada a Taliansko.

G 3.6.6 Vystaňovanie zo SR do zahraničia podľa vybranej krajiny nasledujúceho pobytu, 1993 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7051rr](#), 2024

3.7 Medzinárodné porovnanie demografických procesov

Počet a prírastok obyvateľstva

V roku 2004 medzi najpočetnejšie populácie EÚ patrili Nemecko (82,5 milióna, 17,9 % obyvateľstva EÚ), Francúzsko (62,8 milióna, 13,6 % obyvateľstva EÚ) a Taliansko (57,9 milióna, 12,5 % obyvateľstva EÚ), ktoré spolu tvorili 44 % populácie EÚ. Najmenej obyvateľov mala Malta (0,4 milióna, 0,1 %) a Luxembursko (0,46 milióna, 0,1 %). Obyvateľstvo Slovenska v roku 2004 predstavovalo 1,2 % populácie EÚ (5,37 milióna). Na podobnej úrovni bolo aj Fínsko a Dánsko. Najmä v dôsledku vystúpenia Veľkej Británie z EÚ klesol počet obyvateľov EÚ do roku 2022 o 2,7 % na 448,8 milióna. Najväčší pokles počtu obyvateľov bol v Lotyšsku (o 16,3 % na 1,88 milióna). Väčšina krajín EÚ zaznamenala nárast počtu obyvateľov, z nich malo najvýraznejší nárast Luxembursko (o 43,3 % na 0,66 milióna). Počet obyvateľov Slovenska vzrástol o 0,8 % a dosiahol 5,43 milióna obyvateľov, jeho podiel na počte obyvateľov v celej EÚ sa nezmenil a predstavoval 1,2 %, rovnako ako v roku 2004.

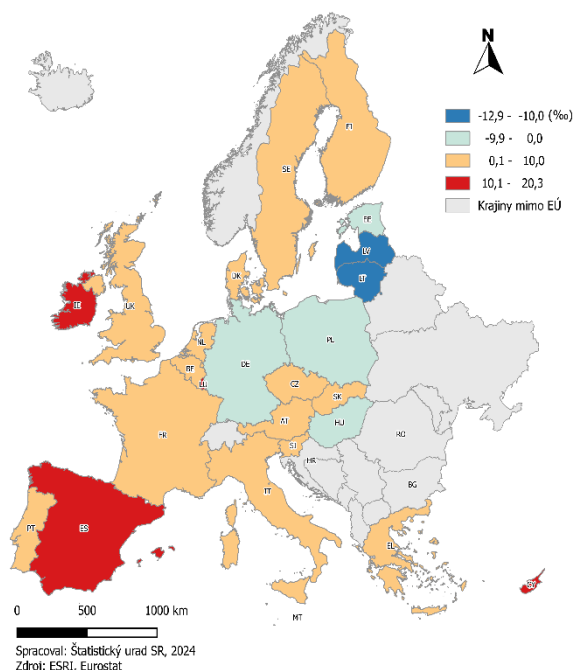
Celkový prírastok obyvateľstva EÚ bol od roku 2004 kladný s výnimkou obdobia 2020 – 2021. Slovensko bolo v čase vstupu do EÚ krajinou s najnižším celkovým prírastkom (0,2 ‰). Nízkou úrovňou tohto ukazovateľa sa vyznačovalo aj Česko (0,3 ‰) a Slovinsko (0,6 ‰). V ostatných členských krajinách sa celkový prírastok obyvateľstva pohyboval od 1 do 20 osôb na 1 000 obyvateľov. Celkovo viac ako

3. Demografické procesy

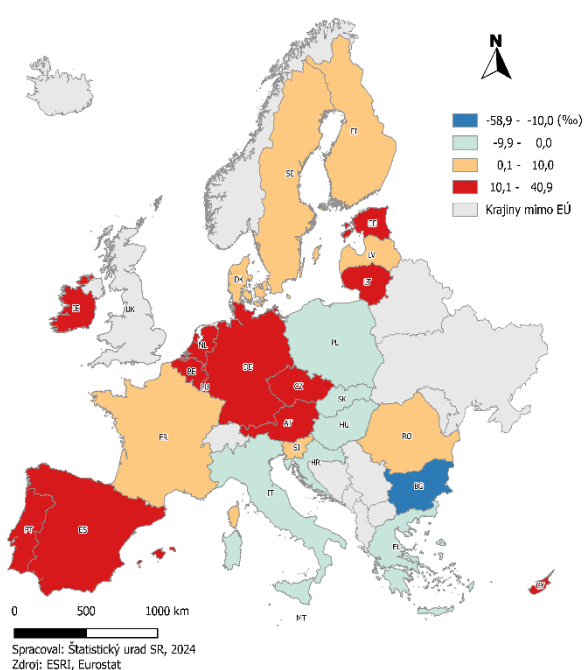
10 osôb na 1 000 obyvateľov pribudlo v Írsku (20,3 ‰), Španielsku (17,4 ‰), na Cypre (14 ‰) a v Luxembursku (13,7 ‰). Celkový úbytok obyvateľstva bol v roku 2004 zaznamenaný v šiestich štátoch EÚ a pohyboval sa od -12,9 ‰ do -0,4 ‰. Najviac obyvateľov ubudlo v Litve (-12,9 ‰) a Lotyšsku (-11,8 ‰), naopak najmenej v Poľsku a Nemecku (u oboch -0,4 ‰).

Na konci sledovaného obdobia, t. j. v roku 2022 celkový prírastok EÚ predstavoval 6 osôb na 1 000 obyvateľov. Celkový prírastok obyvateľstva, najmä vďaka prírastku z migrácie zaznamenalo 20 krajín. Najvyšší celkový prírastok obyvateľstva dosiahlo Írsko, a to takmer 41 osôb na 1 000 obyvateľov. Obhájilo si tým svoje prvenstvo z roku 2004, hoci jeho hodnota bola o polovicu nižšia. Na európske pomery vysoký celkový prírastok zaznamenala aj Malta (39,7 ‰), ktorého hodnota v porovnaní s rokom 2004 vzrástla viac ako päťnásobne. Tretie miesto s celkovým prírastkom 29 osôb na 1 000 obyvateľov patrí Česku. Viac ako 20 ‰ predstavoval celkový prírastok už len v Estónsku (25,3 ‰) a Luxembursku (23,6 ‰). Na opačnom konci rebríčka prvé miesto s najnižším celkovým prírastkom obyvateľstva patrí Rumunsku (0,6 ‰), za ním nasledovali Fínsko (2,8 ‰) a Francúzsko (3,2 ‰). Slovensko sa zaradilo do skupiny siedmich krajín (Bulharsko, Poľsko, Maďarsko, Grécko, Chorvátsko, Slovensko a Taliansko) s celkovým úbytkom obyvateľstva. Spolu s Talianskom patrili ku krajinám s najnižšou hodnotou úbytku (Slovensko -1,1 ‰, Taliansko -0,6 ‰). Celkovo najviac obyvateľov, v dôsledku prirodzeného úbytku obyvateľstva a vysokého migračného úbytku, stratilo v roku 2022 Bulharsko (-58,9 ‰) a Poľsko (-3,7 ‰).

M 3.7.1 Hrubá miera celkového prírastku/úbytku v krajinách EÚ, 2004

M 3.7.2 Hrubá miera celkového prírastku/úbytku v krajinách EÚ, 2022

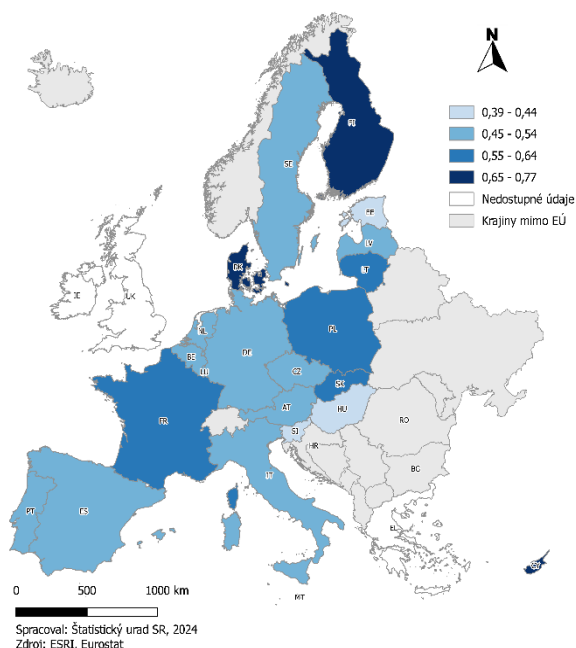

Sobášnosť

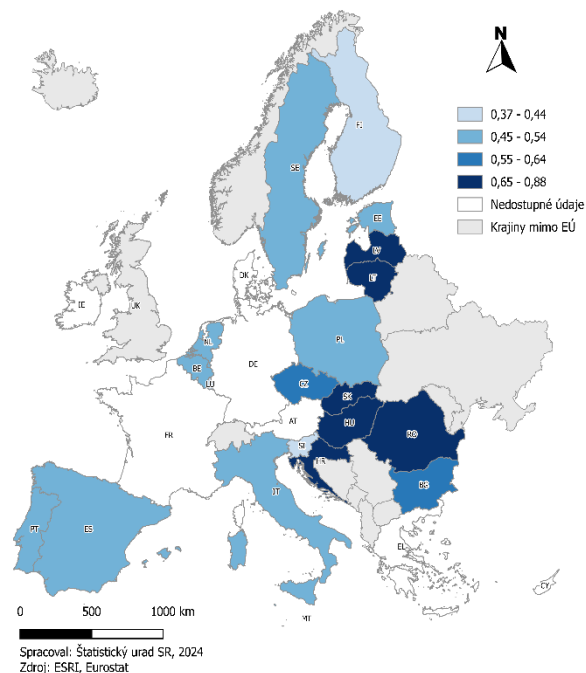
Dominantnú rolu vo vývoji intenzity sobášnosti zohrávajú sobáše slobodných osôb. V roku 2004, v čase vstupu SR do EÚ, pripadalo na jedného muža 0,55 sobáša slobodných. V prípade žien to bolo 0,57 sobáša. Najnižšou intenzitou vstupu slobodných mužov a žien do manželstva sa však vyznačovali ďalšie nové členské krajiny – Slovinsko, Maďarsko, Estónsko, Česko a Lotyšsko, ktoré spolu s Belgickom a Luxemburskom mali hodnoty úhrnnej sobášnosti slobodných nižšie, ako štáty západnej a severnej Európy. Naopak najvyššiu sobášnosť slobodných mužov a žien v roku 2004 mali Malta a Cyprus, ďalej niektoré krajiny severnej Európy (Dánsko, Fínsko) a z bývalého východného bloku aj Poľsko a Litva.

V porovnaní s rokom 2004 úhrnná sobášnosť slobodných mužov do roku 2022 vzrástla s výnimkou Talianska, Luxemburska, Holandska, Poľska, Španielska, Portugalska, Fínska a Švédska, vo všetkých ostatných členských štátoch EÚ, najvýraznejšie v Maďarsku a Lotyšsku. Ku krajinám s najnižšou intenzitou sobášnosti slobodných mužov, keď na jedného muža pripadalo menej ako 0,5 sobáša slobodných, patrili v roku 2022 Slovinsko, Portugalsko, Belgicko, Taliansko, Španielsko, Luxembursko, Fínsko a Holandsko. Naopak najčastejšie vstupovali slobodní muži do manželstva v Rumunsku a Maďarsku, kde na jedného muža pripadalo viac ako 0,8 sobáša slobodných. Úroveň úhrnnej sobášnosti slobodných mužov na Slovensku dosahovala v roku 2022 hodnotu 0,66, čím sa zaradilo na 14. miesto z 19 krajín, za ktoré je údaj k dispozícii.

M 3.7.3 Úhrnná prvosobášnosť mužov v krajinách EÚ, 2004

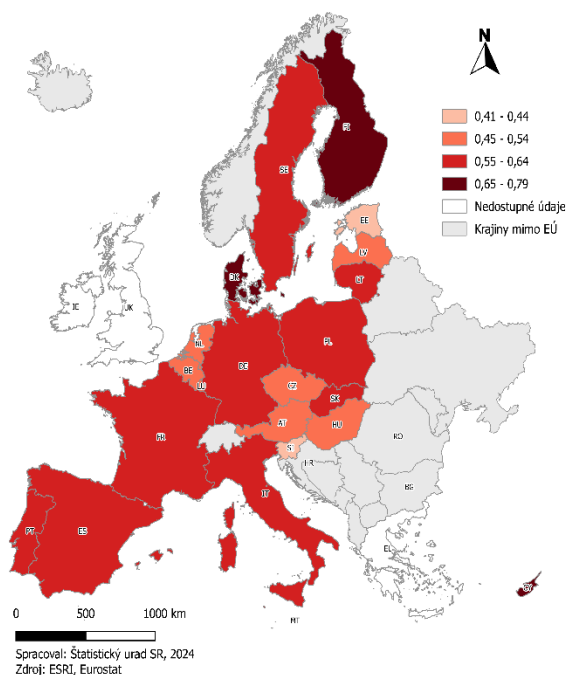
M 3.7.4 Úhrnná prvosobášnosť mužov v krajinách EÚ, 2022

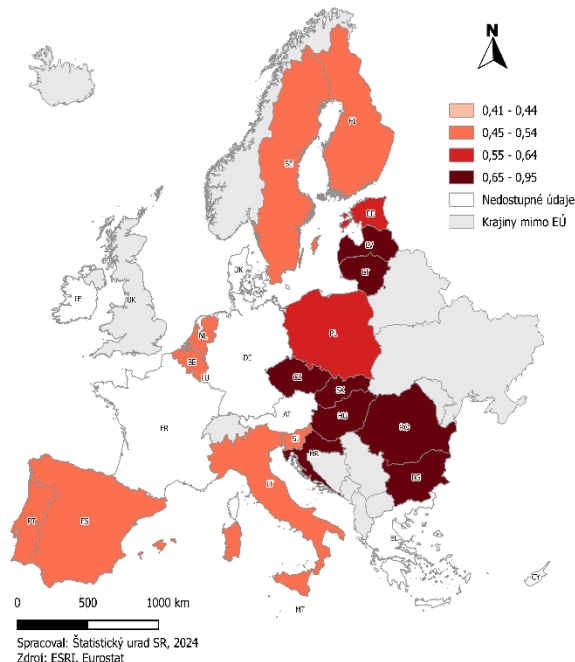
3. Demografické procesy

Vývoj sobášnosti slobodných žien v členských štátoch EÚ bol veľmi podobný ako u slobodných mužov, s tým rozdielom, že hodnoty úhrnnej sobášnosti boli mierne vyššie. Obdobia relatívnej stability a veľmi mierneho nárastu striedali obdobia s klesajúcou intenzitou sobášnosti slobodných žien. Výnimkou boli Bulharsko, Portugalsko Španielsko a Francúzsko s kontinuálnym poklesom už od začiatku sledovaného obdobia. V roku 2022 nastalo vo väčšine členských štátov EÚ k oživeniu sobášnosti slobodných žien. Ku krajinám s najvyššou intenzitou sobášnosti slobodných žien patrili Rumunsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva. S hodnotou úhrnnej sobášnosti slobodných žien 0,74 sa Slovensko spolu s Chorvátskom zaradili ku krajinám s vyššou intenzitou sobášnosti v rámci EÚ. Najnižšie hodnoty tohto ukazovateľa vykazovalo Luxembursko, v ktorom na jednu ženu pripadalo len 0,41 sobáša slobodných.

M 3.7.5 Úhrnná prvosobášnosť žien v krajinách EÚ, 2004

M 3.7.6 Úhrnná prvosobášnosť žien v krajinách EÚ, 2022

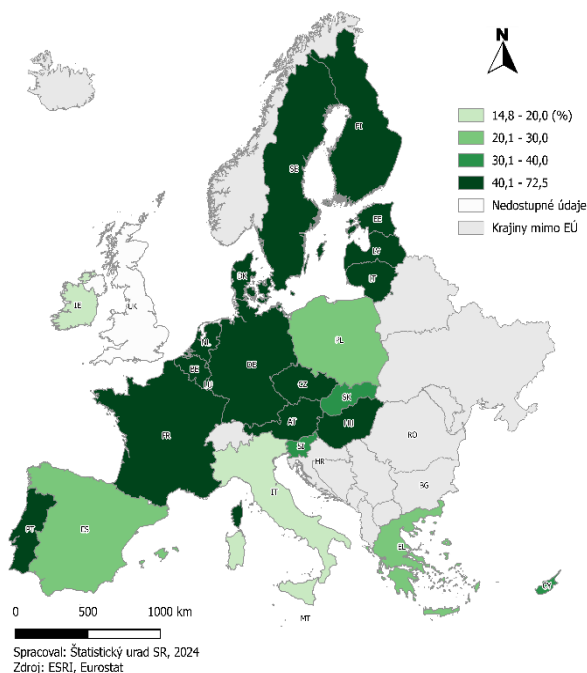
Rozvodovosť

Z hľadiska medzinárodného porovnania rozvodovosti v členských štátoch EÚ patrí SR k populáciám so stredne vysokou úrovňou rozvodovosti. Pri medzinárodnom porovnaní je potrebné zohľadniť legislatívne normy v jednotlivých krajinách. Niektoré krajiny ako napr. Francúzsko, Luxembursko legislatívne upravili možnosť rozvodu už na konci 18. storočia. Väčšina krajín zaviedla do praxe určitú formu rozvodu v 19. storočí. Výnimku predstavovali najmä juhoeurópske štáty, ďalej Írsko, Poľsko a neskôr vznikajúce balkánske krajiny. Napríklad Portugalsko, Taliansko a Španielsko prijali zákonnú úpravu umožňujúcu rozvod až v 70. a na zač. 80. rokov 20. storočia (Kalibová, 2008). Špecifický prípad predstavuje Írsko a Malta. V oboch krajinách bol rozvod donedávna zakázaný. V Írsku je možné sa rozviesť od roku 1997, na Malte až

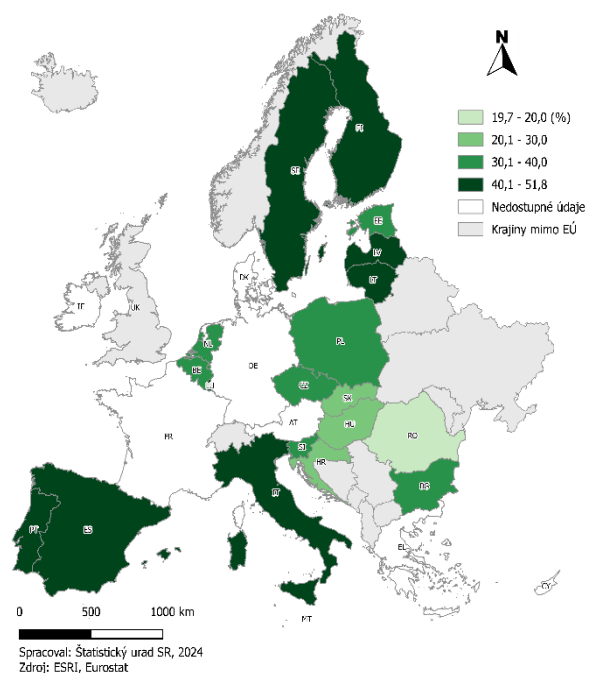
od roku 2011. V oboch prípadoch prijatiu zákona, ktorý umožnil ukončenie manželstva rozvodom, predchádzalo referendum.

V roku 2004 pripadalo na Slovensku 39 rozvodov na 100 sobášov, čo bola hodnota takmer rovná priemeru EÚ. Najnižším indexom rozvodovosti, menej ako 20 rozvodov na 100 sobášov, sa vyznačovali Írsko (14,8 rozvodu na 100 sobášov) a Taliansko (18,1 rozvodu na 100 sobášov). Ku krajinám s relatívne nižšou úrovňou rozvodovosti v uvedenom roku ďalej patrili Španielsko a Grécko (24 rozvodov na 100 sobášov). Naopak najvyšší index rozvodovosti 72,5 rozvodu na 100 sobášov spomedzi krajín EÚ vykazovalo Belgicko a viac ako 60 rozvodov na 100 sobášov bolo zaznamenaných v Estónsku a Česku. Do roku 2022 klesol index rozvodovosti v Belgicku na 39,9 %, v Česku na 36,2 %, v Maďarsku na 27,7 %, v Španielsku na 45,5 %, v Luxembursku a Portugalsku na 50 %. V roku 2022 dosiahol index rozvodovosti na Slovensku 28 %, čo je jeho najnižšia hodnota od vstupu SR do EÚ a Slovensko tak spolu s Maltou, Rumunskom, Chorvátskom a Maďarskom, uzatvorilo päťicu krajín s najnižším indexom rozvodovosti v EÚ.

M 3.7.7 Index rozvodovosti v krajinách EÚ, 2004

M 3.7.8 Index rozvodovosti v krajinách EÚ, 2022

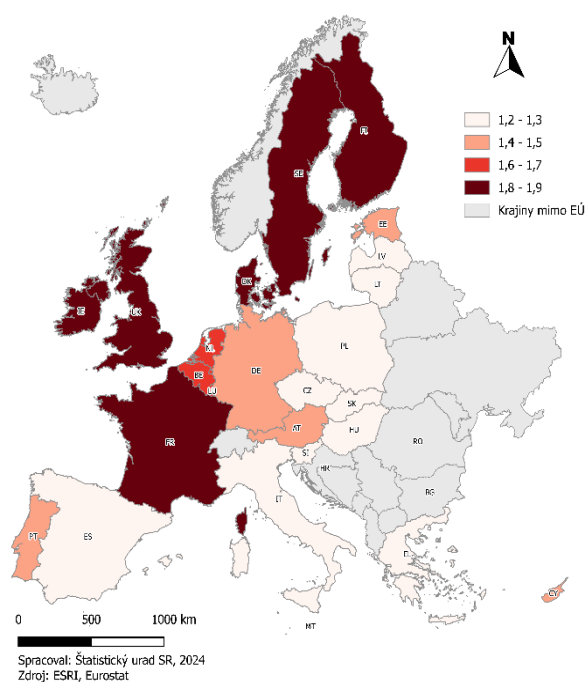
Plodnosť

V roku 2004 sa v krajinách EÚ priemerne narodilo jednej žene 1,5 dieťaťa. Slovensko s hodnotou 1,25 dieťaťa na jednu ženu v reprodukčnom veku patrilo v tom čase spolu s Českom, Poľskom a Slovinskom ku krajinám s najnižšou úrovňou úhrnnej plodnosti v EÚ. Žiadna z krajín EÚ nedosahovala úroveň úhrnnej plodnosti nad hranicou jednoduchšej reprodukcie (2,1 dieťaťa na jednu ženu). Najbližšie k nej bola populácia

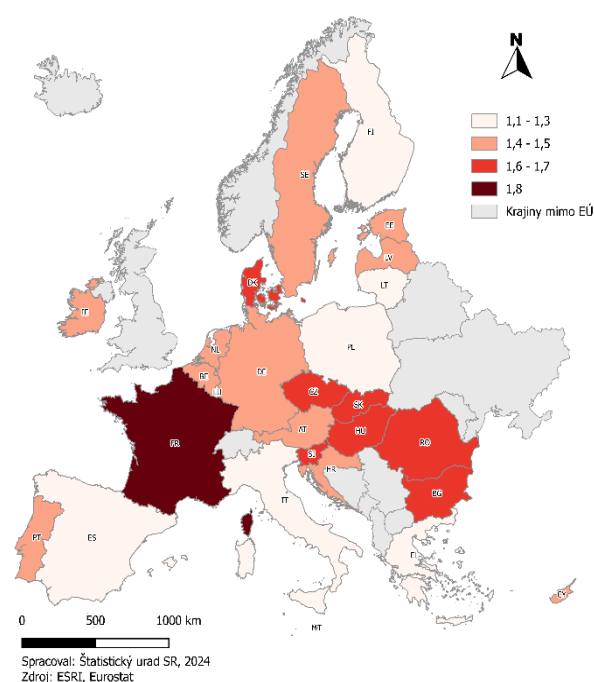
3. Demografické procesy

Írsko (1,93 dieťaťa na jednu ženu) a Francúzsko (1,92 dieťaťa na jednu ženu). V roku 2022 v štrnástich členských krajinách EÚ došlo k zníženiu hodnôt úhrnnej plodnosti. Najvýraznejší pokles zaznamenalo Fínsko (z 1,80 na 1,32), nasledovali Írsko (z 1,93 na 1,54) a Luxembursko (z 1,66 na 1,31). Z krajín, ktoré zaznamenali medzi rokmi 2004 a 2022 nárast úhrnnej plodnosti dominuje Česko (z 1,23 na 1,64), nasledovali Rumunsko (z 1,33 na 1,71) a Bulharsko (z 1,33 na 1,65). Na Slovensku stúpila hodnota úhrnnej plodnosti na 1,57 dieťaťa na ženu. Lepšie na tom bolo len Francúzsko (1,79 dieťaťa na ženu), Rumunsko (1,71 dieťaťa na ženu), Bulharsko (1,65 dieťaťa na ženu) a Česko (1,64 dieťaťa na ženu).

M 3.7.9 Úhrnná plodnosť v krajinách EÚ, 2004

M 3.7.10 Úhrnná plodnosť v krajinách EÚ, 2022

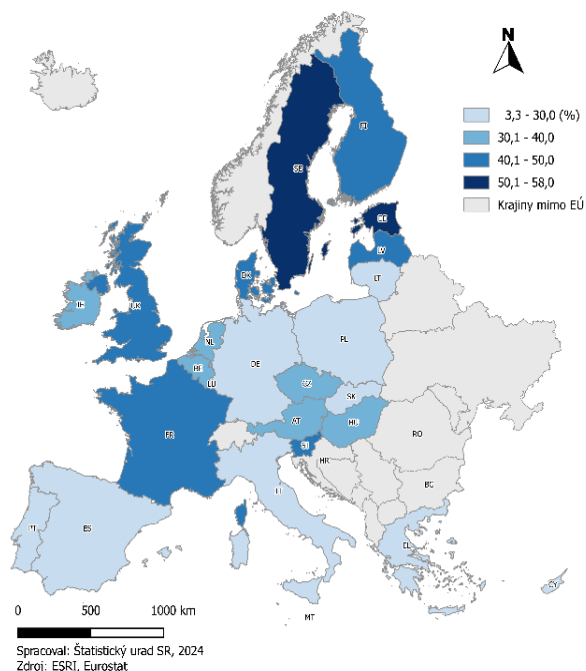

Slovensko v rámci EÚ patrí ku krajinám s nižším podielom živonarodených detí mimo manželstva. V roku 2004 sa v EÚ priemerne necelá tretina živonarodených detí narodila mimo manželstva. Na Slovensku to bola menej ako štvrtina (24,8 %), čo patrilo k tým nižším hodnotám v rámci krajín EÚ. Najmenej živonarodených detí mimo manželstva vykazoval Cyprus (3,3 %) a Grécko (5,1 %). Za nimi nasledovali Taliansko, Poľsko a Malta (do 20 %). Naopak najviac živých detí sa narodilo mimo manželstva v pobaltských krajinách (Estónsko, Lotyšsko), v štátoch severnej Európy (Švédsko, Dánsko, Fínsko), ďalej vo Francúzsku a Slovinsku.

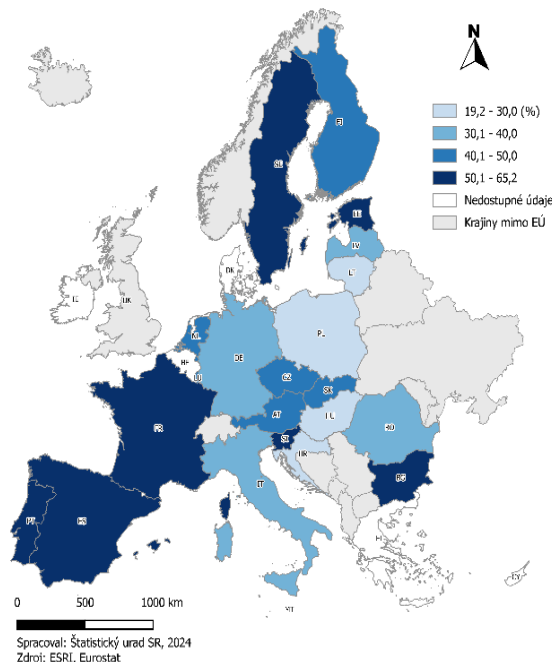
V roku 2022 sa podiel živonarodených detí narodených mimo manželstva pohyboval od 19,2 % (Grécko) do 65,2 % (Francúzsko). Slovensko sa s podielom 41,2 % nachádzalo presne v polovici v rebríčku členských krajín EÚ. Na podobnej úrovni bol podiel živonarodených detí mimo manželstva aj v Rakúsku. Počet krajín, v ktorých podiel živonarodených detí mimo manželstva prevyšoval narodených v manželstve sa rozšíril o Portugalsko a Španielsko a ich počet vzrástol na sedem. Je zrejmé, že

najnižší podiel nemanželsky narodených živých detí sa rodí v tradične religióznych krajinách, hoci aj tam je pozorovaný naprieč celým sledovaným obdobím jeho postupný rast.

M 3.7.11 Podiel živonarodených detí mimo manželstva v krajinách EÚ, 2004

M 3.7.12 Podiel živonarodených detí mimo manželstva v krajinách EÚ, 2022

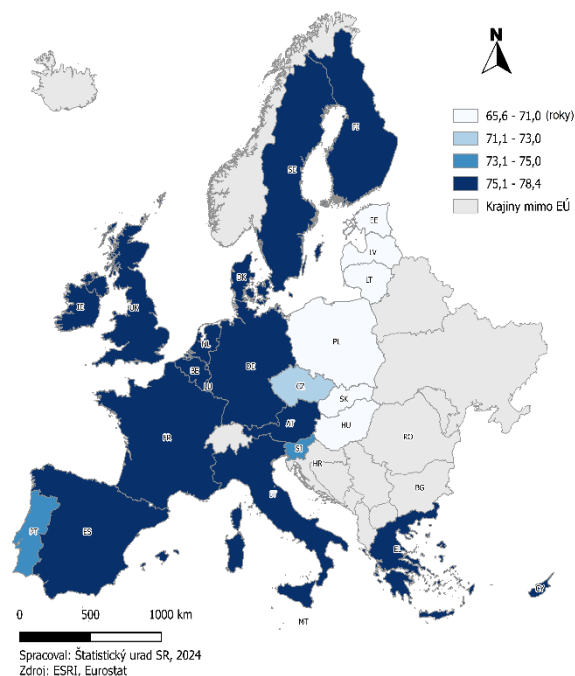
Úmrtnosť

Zlepšujúce sa úmrtnostné pomery sa podpísali na priaznivom vývoji strednej dĺžky života pri narodení mužov aj žien v EÚ. Napriek tomu sú medzi členskými krajinami výrazné diferencie. V roku 2004 bola stredná dĺžka života pri narodení v EÚ 75,2 roka u mužov, v prípade žien to bolo o 6,3 roka viac. V jednotlivých členských krajinách EÚ sa jej hodnoty pohybovali u mužov od 65,5 roka v Lotyšsku do 78,4 roka vo Švédsku, v prípade žien od 76 rokov v Lotyšsku do 83,8 roka vo Francúzsku. Ku krajinám s nízkou hodnotou strednej dĺžky života pri narodení u oboch pohlaví patrili pobaltské krajiny – Lotyšsko, Litva, Estónsko a ďalej Maďarsko. V prípade mužov bola v spomínaných krajinách stredná dĺžka života pri narodení menej ako 70 rokov. Slovensko túto hranicu prekročilo len veľmi tesne (70,3 roka). V prípade žien bola stredná dĺžka života pri narodení vo všetkých krajinách EÚ vyššia ako 70 rokov, na Slovensku to bolo 78 rokov. Rozdiel v hodnotách strednej dĺžky života pri narodení medzi pohlaviami bol najvyšší v Estónsku, Lotyšsku a Litve, t. j. v krajinách, kde sa muži aj ženy dožívali „najkratšie“ z celej EÚ a predstavoval viac ako 10 rokov. V roku 2022 sa situácia vo vývoji strednej dĺžky života pri narodení začala po prekonaní nepriaznivých vplyvov celosvetovej pandémie opäť zlepšovať. V roku 2022 dosiahla stredná dĺžka života pri narodení v EÚ 77,9 roka u mužov a 83,3 roka u žien. Blízko k európskemu priemeru bola úroveň tohto ukazovateľa v Nemecku a Grécku, v prípade žien aj v Dánsku, Rakúsku a na Cypre. Z geografického pohľadu sa v rozložení štátov EÚ podľa strednej dĺžky života pri narodení nič nezmenilo. Ku krajinám s najnižšou

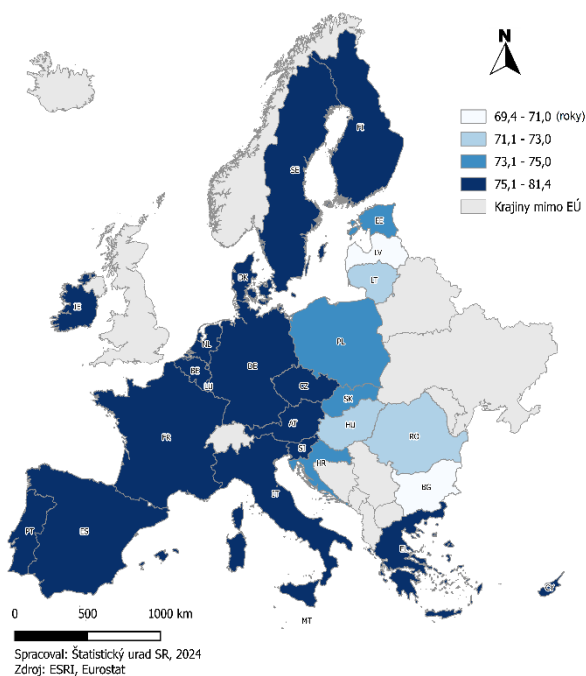
3. Demografické procesy

hodnotou ukazovateľa tradične patrili Lotyšsko, Bulharsko, Rumunsko, Litva. Slovensko s hodnotou 73,6 roka u mužov a 80,3 roka u žien dosiahlo úroveň pod priemerom EÚ.

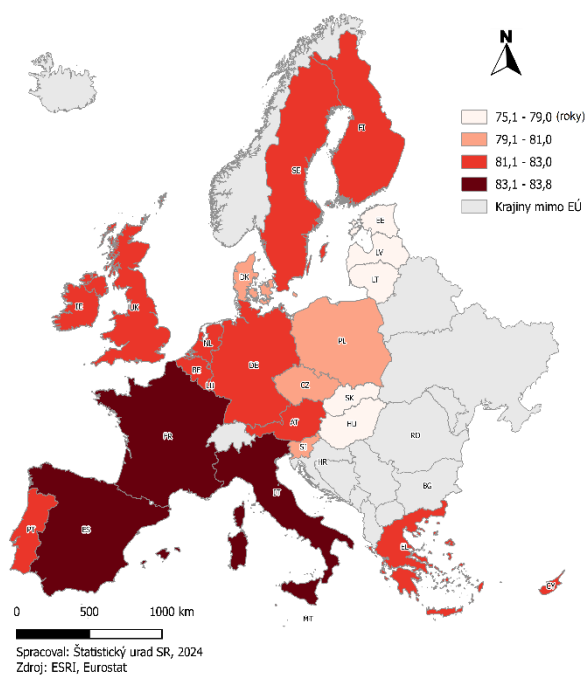
M 3.7.13 Stredná dĺžka života mužov pri narodení v krajinách EÚ, 2004

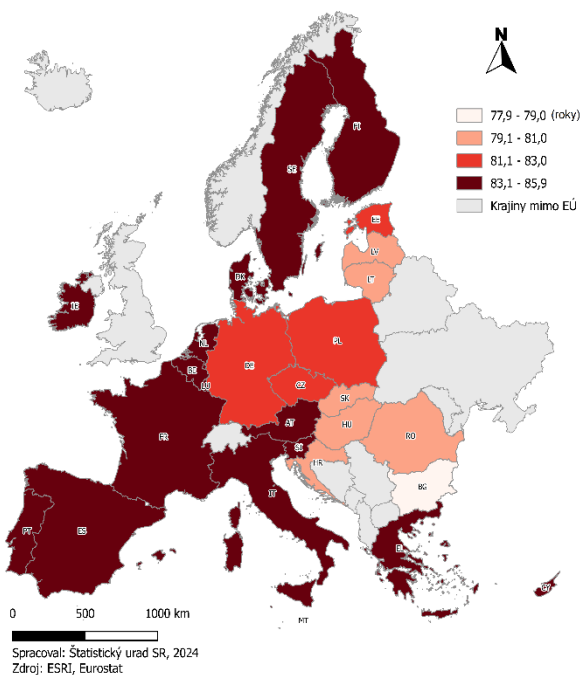
M 3.7.14 Stredná dĺžka života mužov pri narodení v krajinách EÚ, 2022

M 3.7.15 Stredná dĺžka života žien pri narodení v krajinách EÚ, 2004

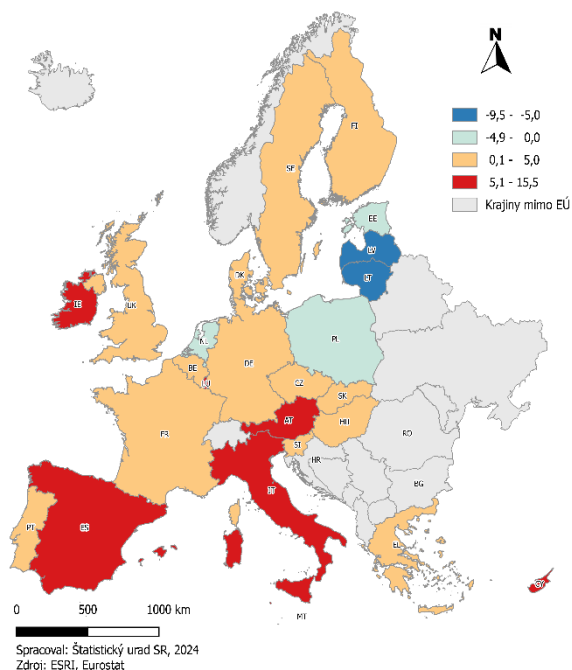
M 3.7.16 Stredná dĺžka života žien pri narodení v krajinách EÚ, 2022

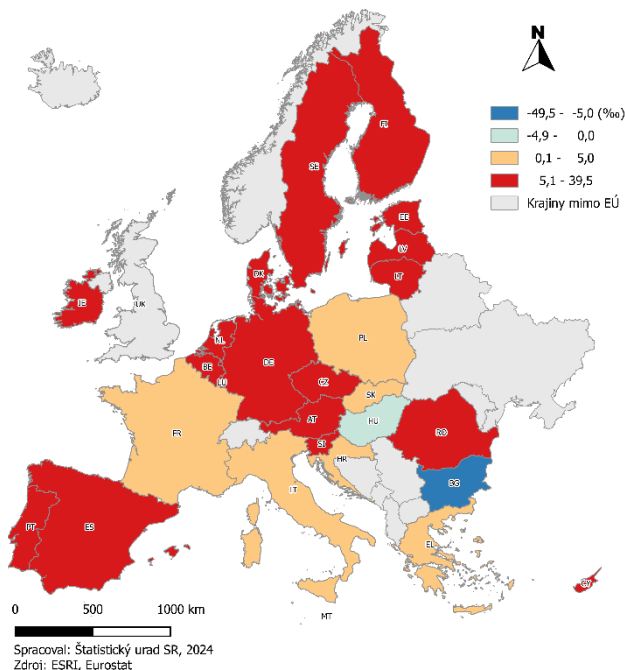
Zahraničná migrácia

EÚ bola v období 2004 – 2022 migračne zisková. SR bola v čase vstupu do EÚ takisto migračne zisková, avšak jej prírastok z migrácie bol v porovnaní s inými členskými krajinami veľmi nízky a predstavoval len 0,5 osoby na 1 000 obyvateľov. V rámci krajín EÚ bolo päť krajín migračne stratových – Poľsko, Holandsko, Estónsko, Lotyšsko a Litva s najvyšším migračným úbytkom -9,5 ‰. Na vývoj zahraničnej migrácie sa negatívne podpísala pandémia ochorenia COVID-19. Opatrenia v súvislosti so zabránením šírenia tohto ochorenia do veľkej miery ovplyvnili cezhraničný pohyb osôb v EÚ, čo sa prejavilo na znížených hodnotách migračného salda v členských krajinách EÚ v porovnaní s obdobím pred jej vypuknutím. Po prekonaní krízového obdobia došlo k oživeniu zahraničnej migrácie vo väčšine členských štátov EÚ. Najvyššie migračné saldo v roku 2022 bolo zaznamenané na Malte (39,5 ‰). K významne migračne ziskovým krajinám EÚ ďalej patrili Írsko (37,2 ‰), Česko (30,9 ‰), Estónsko (29,5 ‰), Litva (25,5 ‰) a Luxembursko (20,5 ‰). Najnižší migračný zisk bol zaznamenaný na Slovensku a v Poľsku (obe po 0,2 ‰). Z 27 členských krajín EÚ dve vykazovali migračnú stratu – Bulharsko a Maďarsko. Záporné migračné saldo Bulharska v roku 2022 dosahovalo takmer 50 ‰. Bola to zároveň najvyššia migračná strata v celej EÚ v sledovanom období.

M 3.7.17 Hrubá miera migračného prírastku/úbytku v krajinách EÚ, 2004

M 3.7.18 Hrubá miera migračného prírastku/úbytku v krajinách EÚ, 2022

4. Demografické štruktúry

4.1 Štruktúra obyvateľstva podľa pohlavia

K 31. 12. 2023 žilo v SR 5 424 687 obyvateľov, v tom bolo 2 653 217 mužov a 2 771 470 žien. Z dlhodobého hľadiska charakterizuje slovenskú populáciu pozitívna femininita, zastúpenie žien v populácii bolo od roku 1993 vždy nad 51 %. Vysvetľujúcim faktorom je, že sa síce rodí viac chlapcov ako dievčat (maskulinita narodených), ale vo vyššom veku zomiera viac mužov než žien (nadúmrtnosť mužov).

T 4.1.1 Štruktúra obyvateľov podľa pohlavia v SR, 1993 – 2023

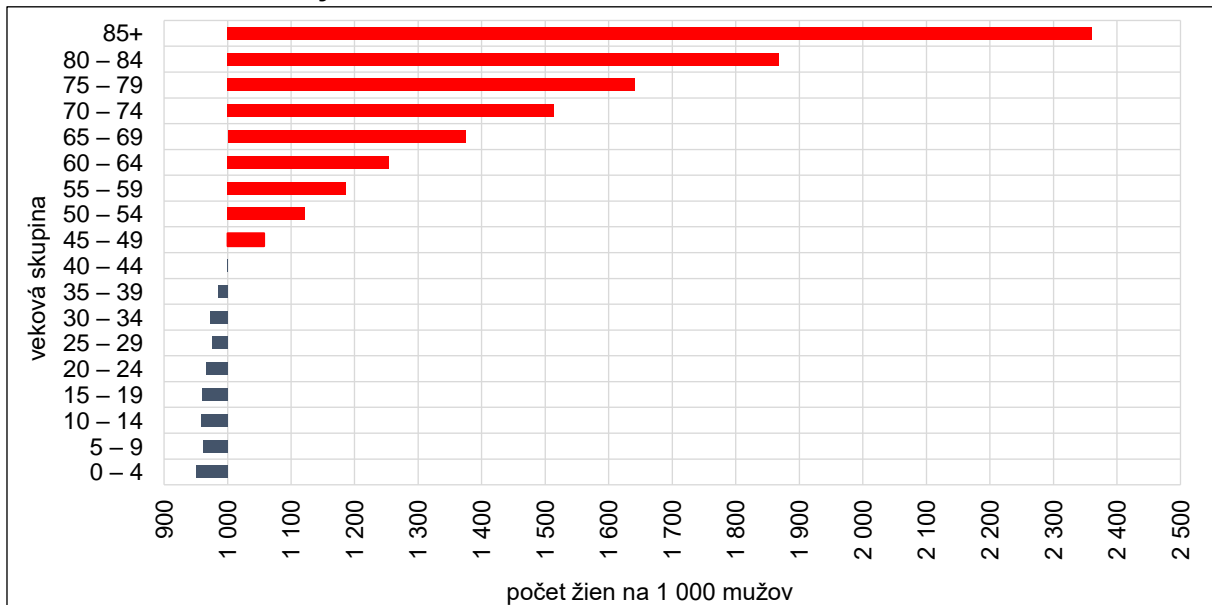
Rok	Počet obyvateľov (abs.)			Podiel žien (%)	Počet žien na 1 000 mužov (‰)
	spolu	muži	ženy		
1993	5 336 455	2 600 047	2 736 408	51,28	1 052
1994	5 356 207	2 608 901	2 747 306	51,29	1 053
1995	5 367 790	2 613 712	2 754 078	51,31	1 054
1996	5 378 932	2 618 434	2 760 498	51,32	1 054
1997	5 387 650	2 622 005	2 765 645	51,33	1 055
1998	5 393 382	2 623 692	2 769 690	51,35	1 056
1999	5 398 657	2 625 126	2 773 531	51,37	1 057
2000	5 402 547	2 626 061	2 776 486	51,39	1 057
2001	5 378 951	2 611 921	2 767 030	51,44	1 059
2002	5 379 161	2 611 306	2 767 855	51,46	1 060
2003	5 380 053	2 611 124	2 768 929	51,47	1 060
2004	5 384 822	2 613 490	2 771 332	51,47	1 060
2005	5 389 180	2 615 872	2 773 308	51,46	1 060
2006	5 393 637	2 618 284	2 775 353	51,46	1 060
2007	5 400 998	2 623 127	2 777 871	51,43	1 059
2008	5 412 254	2 629 804	2 782 450	51,41	1 058
2009	5 424 925	2 636 938	2 787 987	51,39	1 057
2010	5 435 273	2 642 240	2 793 033	51,39	1 057
2011	5 404 322	2 631 752	2 772 570	51,30	1 054
2012	5 410 836	2 635 979	2 774 857	51,28	1 053
2013	5 415 949	2 639 060	2 776 889	51,27	1 052
2014	5 421 349	2 642 328	2 779 021	51,26	1 052
2015	5 426 252	2 646 082	2 780 170	51,24	1 051
2016	5 435 343	2 651 684	2 783 659	51,21	1 050
2017	5 443 120	2 656 514	2 786 606	51,20	1 049
2018	5 450 421	2 661 077	2 789 344	51,18	1 048
2019	5 457 873	2 665 350	2 792 523	51,17	1 048
2020	5 459 781	2 666 486	2 793 295	51,16	1 048
2021	5 434 712	2 657 903	2 776 809	51,09	1 045
2022	5 428 792	2 655 094	2 773 698	51,09	1 045
2023	5 424 687	2 653 217	2 771 470	51,09	1 045

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7013rr](#), 2024

Celkovo najvyššia prevaha žien bola sledovaná v rokoch 2002 – 2006, keď na 1 000 mužov pripadalo 1 060 žien. V tomto období zaznamenali ženy najvyšší podiel v populácii, keď predstavovali takmer 51,5 % z celkovej populácie. V roku 2023 bol

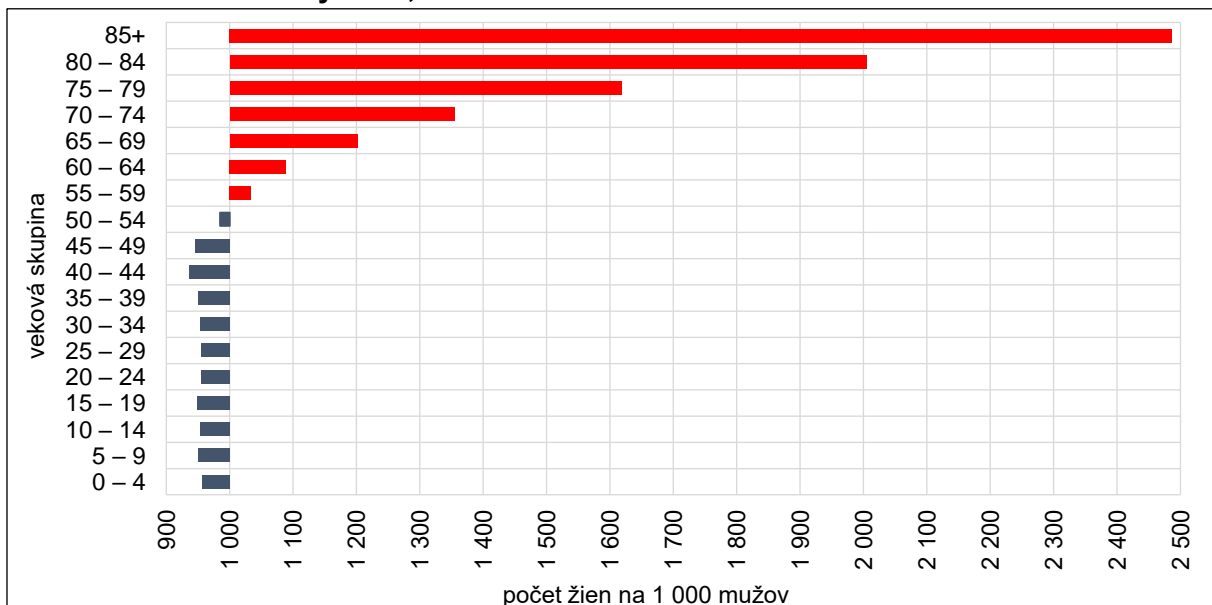
podiel žien v populácii Slovenska 51,1 %. V populácii Slovenska sa tiež posunula veková hranica pohlavnej rovnováhy, ktorá sa v roku 1993 nachádzala v skupine štyridsiatnikov, v roku 2023 bola najbližšie pohlavnej rovnováhe skupina päťdesiatnikov, čo je spôsobené, okrem zlepšujúcich sa úmrtnostných pomerov v mužskej časti populácie, najmä vysokou pôrodnosťou v 70. rokoch 20. storočia.

G 4.1.1 Index femininity v SR, 1993

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

G 4.1.2 Index femininity v SR, 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

4.2 Štruktúra obyvateľstva podľa veku

Medzi najvýraznejšie zmeny, ktoré zaznamenalo obyvateľstvo SR vo vekovej štruktúre od vzniku samostatnej SR patrí pokles predproduktívnej (detskej) zložky a rast poproduktívnej zložky obyvateľstva.

V roku 1993 predstavoval podiel predproduktívnej zložky takmer štvrtinu obyvateľstva (23,5 %). Podiel 0 – 14-ročných sa však neustále znižuje a v roku 2023 bol menej ako 16 %. Najnižší podiel predproduktívnej zložky bol zaznamenaný v roku 2010 (15,3 %). Bolo to výsledkom nízkej úrovne pôrodnosti najmä na začiatku 21. storočia.

Podiel produktívnej zložky obyvateľstva dosahoval v roku 1993 hodnotu takmer 66 % a do roku 2008 sa výrazne zvýšil na maximálnu hodnotu 72,5 %, odvtedy kontinuálne klesá a v roku 2023 sa jeho hodnota vrátila na úroveň z roku 1993.

Podiel obyvateľov poproduktívnej zložky (65-ročných a starších) sa oproti roku 1993 zvýšil o 7,7 p. b., tzn. v roku 1993 podiel obyvateľov v poproduktívnom veku predstavoval len 10,7 %. Presunom početne silných generácií narodených v 50. rokoch 20. storočia z produktívneho veku smerom do vyššieho veku stúpol podiel poproduktívnej zložky na hodnotu 18,4 %.

Dochádza teda k dlhodobému trendu intenzívneho starnutia populácie, ktorého hlavnou príčinou je zásadná zmena reprodukčného správania. Okrem nízkej pôrodnosti, ktorá spôsobuje starnutie populácie zdola a zvyšovania strednej dĺžky života, ktorá spôsobuje starnutie populácie zhora, začína starnutie slovenskej populácie už aj zo stredu. To spočíva v presune početne silných generácií narodených v 70. rokoch 20. storočia, smerom nahor, do vyššieho veku. Tieto generácie budú postupne „opúšťať“ reprodukčný vek, čím sa starnutie zo stredu vekovej pyramídy ešte viac prehĺbi (Pilinská, 2022).

Starnutie populácie Slovenska sa prejavilo aj na vývoji hodnôt ďalších ukazovateľov vekovej štruktúry. Medzi rokmi 1993 a 2023 sa úroveň priemerného veku zvýšila z 34 rokov na takmer 42 rokov, t. j. zvýšenie o 8 rokov.

Ešte významnejšie sa zvýšil vekový medián, od roku 1993 o 11 a pol roka. Kým v roku 1993 bola ešte polovica obyvateľstva Slovenska mladšia ako 31,1 roka, v roku 2023 bol už vekový medián populácie 42,6 roka, čo znamená, že v súčasnosti je už polovica populácie SR staršia ako 42,6 roka.

Dynamizáciu starnutia obyvateľstva Slovenska potvrdzuje aj index starnutia. Ten sa medzi rokmi 1993 a 2023 zvýšil z viac ako 45 % na takmer 115 %, tzn. kým v roku 1993 pripadalo na 100 detí vo veku 0 – 14 rokov 45 osôb vo veku 65 rokov a viac, tak v roku 2023 už pripadalo 100 detí na takmer 115 osôb v poproduktívnom veku. Prelomový rok v tomto kontexte bol rok 2018, keď počet seniorov historicky prvýkrát prevýšil počet detí.

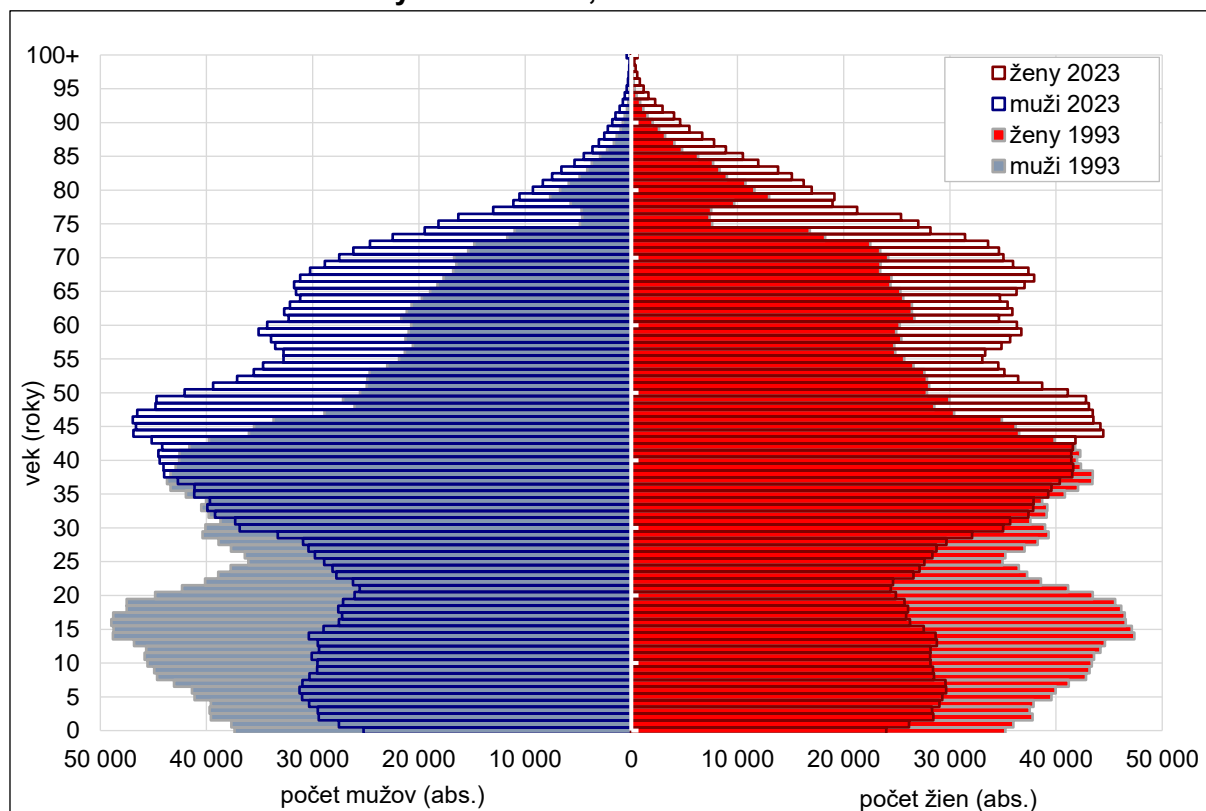
T 4.2.1 Ukazovatele veku obyvateľstva SR, 1993 – 2023

Rok	Ukazovatele veku					
	Priemerný vek (roky)	Mediánový vek (roky)	Index starnutia (%)	Podiel osôb v predproduktívnom veku (%)	Podiel osôb v produktívnom veku (%)	Podiel osôb v poproduktívnom veku (%)
1993	34,04	32,10	45,28	23,54	65,80	10,66
1994	34,28	32,40	47,18	22,89	66,31	10,80
1995	34,54	32,70	49,15	22,27	66,79	10,94
1996	34,82	33,00	51,22	21,66	67,25	11,09
1997	35,10	33,30	53,38	21,05	67,72	11,23
1998	35,38	33,60	55,39	20,43	68,25	11,32
1999	35,68	33,90	57,53	19,81	68,80	11,40
2000	35,98	34,30	59,78	19,18	69,35	11,47
2001	36,17	34,40	60,84	18,72	69,89	11,39
2002	36,50	34,70	63,20	18,13	70,42	11,46
2003	36,82	35,00	65,68	17,55	70,92	11,53
2004	37,13	35,30	68,12	17,06	71,31	11,62
2005	37,41	35,60	70,74	16,59	71,67	11,74
2006	37,71	35,90	73,47	16,14	72,00	11,86
2007	37,99	36,20	76,00	15,76	72,27	11,98
2008	38,25	36,50	78,26	15,45	72,46	12,09
2009	38,49	36,90	80,01	15,32	72,42	12,26
2010	38,73	37,20	81,01	15,28	72,34	12,38
2011	39,05	37,70	82,96	15,41	71,81	12,78
2012	39,32	38,20	85,51	15,35	71,52	13,13
2013	39,60	38,60	88,34	15,32	71,14	13,54
2014	39,87	39,00	91,17	15,31	70,73	13,96
2015	40,13	39,40	94,22	15,33	70,22	14,45
2016	40,37	39,80	96,96	15,46	69,55	14,99
2017	40,59	40,20	99,43	15,61	68,87	15,52
2018	40,82	40,60	101,90	15,74	68,22	16,04
2019	41,06	41,00	104,80	15,83	67,59	16,58
2020	41,26	41,40	107,34	15,90	67,03	17,07
2021	41,39	41,80	108,27	16,06	66,55	17,39
2022	41,62	42,20	110,95	16,09	66,06	17,85
2023	41,91	42,60	114,76	15,99	65,66	18,35

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7005rr](#), 2024

V zmysle Sundbärgovej klasifikácie ide aktuálne v slovenskej populácii o regresívny typ vekovej štruktúry (Šprocha, 2017), pretože vplyvom nižšej pôrodnosti významne ubudlo obyvateľov v najmladších vekových skupinách, čím sa zúžila spodná časť vekovej pyramídy a vplyvom zlepšujúcich sa úmrtnostných pomerov sa rozširuje horná časť vekovej pyramídy.

G 4.2.1 Veková štruktúra obyvateľstva SR, 1993 a 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om2024rs](#), 2024

4.3 Štruktúra obyvateľstva podľa rodinného stavu

Dlhodobou najvýraznejšou zastúpenosťou medzi obyvateľmi 15-ročnými a staršími z hľadiska rodinného stavu mali ženatí/vydatí obyvatelia. V roku 1993 sa podiel osôb žijúcich v manželstve pohyboval na úrovni 64,4 % u mužov a 59,6 % u žien, čo sú najvyššie hodnoty počas sledovaného obdobia. Po roku 1993 ich podiel začal kontinuálne klesať a pokračuje až do súčasnosti. Príčinou tohto klesajúceho trendu bolo zo začiatku zvyšovanie rozvodovosti a neskôr znižovanie intenzity sobášnosti. Najnižšie hodnoty boli zistené v roku 2023, keď podiel ženatých mužov vo veku 15 rokov a viac predstavoval 48,1 % a podiel vydatých žien bol 46,3 %. V porovnaní s rokom 1993 sa podiel osôb žijúcich v manželstve výraznejšie zmenil najmä u mužov. Ich podiel sa v populácii 15-ročných a starších mužov znížil o 16,3 p. b., zatiaľ čo podiel vydatých žien sa znížil o 13,2 p. b.

Druhou najpočetnejšou skupinou obyvateľov vo veku 15 rokov a viac podľa rodinného stavu sú slobodní obyvatelia. Vývoj podielu osôb žijúcich v manželstve a slobodných osôb je úzko prepojený. V roku 1993 podiel slobodných osôb dosahoval u mužov 29,1 % a u žien 20,6 %, čo sú najnižšie hodnoty počas sledovaného obdobia. Po roku 1993 sa ich podiel začal zvyšovať. Príčinou tohto rastúceho trendu bola zmena sobášneho správania, najmä odkladanie sobášov do vyššieho veku i celková nižšia intenzita sobášnosti čiastočne ovplyvnená spoločenskou akceptáciou spolužitia v partnerských

zväzkoch bez uzavretia manželstva. Vo všeobecnosti je zastúpenie slobodných mužov vyššie ako slobodných žien. Najvyššie hodnoty boli zistené v roku 2023, keď podiel slobodných mužov bol 39,7 % a podiel slobodných žien 29,3 %. V porovnaní s rokom 1993 sa podiel slobodných mužov a žien zmenil, významnejšie u mužov. Ich podiel sa v populácii 15-ročných a starších mužov zvýšil o 10,6 p. b., podiel slobodných žien o 8,7 p. b.

Podiel rozvedených osôb bol na začiatku sledovaného obdobia relatívne nízky a predstavoval u mužov 3,6 % a u žien 4,7 %, čo sú najnižšie hodnoty počas sledovaného obdobia. Po roku 1993 sa ich zastúpenie začalo zvyšovať až do roku 2020, keď zaznamenali najvyššie hodnoty, a to konkrétne podiel rozvedených mužov predstavoval 10 % a rozvedených žien 11,7 %. V porovnaní s rokom 1993 je to nárast o 6,4 p. b. u mužov a o 7 p. b. u žien. Vyššie zastúpenie medzi populáciou 15-ročných a starších mali rozvedené ženy. Najvýraznejší rozdiel bol v roku 2023, podiel rozvedených žien bol o 2,1 p. b. vyšší než u mužov. Rozvedené ženy tvorili 10,8 % a rozvedení muži 8,7 %.

T 4.3.1 Štruktúra obyvateľov vo veku 15 rokov a viac podľa pohlavia a rodinného stavu v SR, 1993 – 2023

Rok	Počet obyvateľov									
	muži					ženy				
	z toho rodinný stav					z toho rodinný stav				
	spolu	slobodní	ženatí	rozvedení	ovdovení	spolu	slobodné	vydaté	rozvedené	ovdovené
abs.										
1993	1 958 250	568 906	1 261 380	70 189	57 775	2 122 173	436 356	1 263 791	100 420	321 606
1994	1 982 225	590 313	1 259 324	74 840	57 748	2 147 994	456 899	1 261 407	106 091	323 597
1995	2 002 859	610 016	1 255 499	79 740	57 604	2 169 643	474 952	1 257 493	112 104	325 094
1996	2 022 597	628 748	1 251 647	84 791	57 411	2 191 438	492 910	1 253 562	118 232	326 734
1997	2 042 025	647 246	1 247 825	89 335	57 619	2 211 675	509 899	1 249 640	123 750	328 386
1998	2 060 134	665 150	1 246 804	92 993	55 187	2 231 407	526 952	1 248 506	129 103	326 846
1999	2 078 147	682 810	1 245 352	97 123	52 862	2 251 135	543 917	1 246 942	134 860	325 416
2000	2 095 854	701 507	1 242 761	100 832	50 752	2 270 267	561 845	1 244 150	140 212	324 063
2001	2 096 757	723 281	1 215 840	99 684	57 952	2 275 224	572 015	1 228 537	141 729	332 943
2002	2 112 203	740 170	1 211 292	105 136	55 605	2 291 967	588 753	1 223 474	148 674	331 066
2003	2 127 516	756 572	1 207 629	110 178	53 137	2 308 081	604 255	1 219 420	155 354	329 052
2004	2 142 785	769 595	1 207 013	115 845	50 332	2 323 122	616 332	1 218 027	162 195	326 568
2005	2 157 850	784 980	1 203 464	121 681	47 725	2 337 022	630 136	1 213 489	169 480	323 917
2006	2 172 209	800 106	1 198 489	128 360	45 254	2 350 806	644 171	1 207 503	177 757	321 375
2007	2 186 854	813 410	1 196 537	134 310	42 597	2 363 100	655 641	1 203 856	185 238	318 365
2008	2 201 399	825 401	1 194 902	140 851	40 245	2 374 786	665 260	1 200 647	193 205	315 674
2009	2 210 557	834 078	1 190 968	147 703	37 808	2 383 048	673 432	1 195 852	201 476	312 288
2010	2 216 650	840 923	1 186 564	153 985	35 178	2 388 166	679 837	1 190 701	209 175	308 453
2011	2 204 610	828 792	1 126 383	188 741	60 694	2 367 140	665 370	1 137 847	236 237	327 686
2012	2 209 770	833 763	1 123 434	193 676	58 897	2 370 490	669 620	1 134 191	242 334	324 345
2013	2 213 300	845 418	1 107 592	200 733	59 557	2 372 724	677 046	1 124 526	250 121	321 031
2014	2 216 411	849 992	1 101 647	205 648	59 124	2 374 757	679 921	1 120 614	255 853	318 369
2015	2 219 128	852 813	1 097 902	209 595	58 818	2 375 081	680 490	1 119 021	260 554	315 016
2016	2 220 818	853 189	1 096 461	212 661	58 507	2 374 297	678 417	1 119 397	264 461	312 022
2017	2 220 707	851 691	1 095 408	215 498	58 110	2 372 712	675 516	1 120 560	268 053	308 583

4. Demografické štruktúry

T 4.3.1 Štruktúra obyvateľov vo veku 15 rokov a viac podľa pohlavia a rodinného stavu v SR, 1993 – 2023 *dokončenie*

Rok	Počet obyvateľov									
	muži					ženy				
	z toho rodinný stav					z toho rodinný stav				
	spolu	slobodní	ženatí	rozvedení	ovdovení	spolu	slobodné	vydaté	rozvedené	ovdovené
abs.										
2018	2 220 944	850 731	1 093 845	218 219	58 149	2 371 435	673 091	1 121 049	271 585	305 710
2019	2 222 473	851 839	1 091 698	220 659	58 277	2 371 680	672 975	1 120 811	274 905	302 989
2020	2 221 558	857 653	1 083 635	222 243	58 027	2 369 929	678 440	1 114 084	277 351	300 054
2021	2 211 122	872 812	1 071 134	191 897	61 657	2 350 794	684 124	1 091 795	251 267	317 403
2022	2 207 939	873 565	1 067 572	191 693	61 594	2 347 401	684 636	1 090 045	251 987	314 578
2023	2 209 194	877 947	1 063 724	192 337	61 793	2 348 096	689 076	1 087 449	253 192	312 272
%										
1993	100,00	29,05	64,41	3,58	2,95	100,00	20,56	59,55	4,73	15,15
1994	100,00	29,78	63,53	3,78	2,91	100,00	21,27	58,72	4,94	15,07
1995	100,00	30,46	62,69	3,98	2,88	100,00	21,89	57,96	5,17	14,98
1996	100,00	31,09	61,88	4,19	2,84	100,00	22,49	57,20	5,40	14,91
1997	100,00	31,70	61,11	4,37	2,82	100,00	23,05	56,50	5,60	14,85
1998	100,00	32,29	60,52	4,51	2,68	100,00	23,62	55,95	5,79	14,65
1999	100,00	32,86	59,93	4,67	2,54	100,00	24,16	55,39	5,99	14,46
2000	100,00	33,47	59,30	4,81	2,42	100,00	24,75	54,80	6,18	14,27
2001	100,00	34,50	57,99	4,75	2,76	100,00	25,14	54,00	6,23	14,63
2002	100,00	35,04	57,35	4,98	2,63	100,00	25,69	53,38	6,49	14,44
2003	100,00	35,56	56,76	5,18	2,50	100,00	26,18	52,83	6,73	14,26
2004	100,00	35,92	56,33	5,41	2,35	100,00	26,53	52,43	6,98	14,06
2005	100,00	36,38	55,77	5,64	2,21	100,00	26,96	51,92	7,25	13,86
2006	100,00	36,83	55,17	5,91	2,08	100,00	27,40	51,37	7,56	13,67
2007	100,00	37,20	54,71	6,14	1,95	100,00	27,74	50,94	7,84	13,47
2008	100,00	37,49	54,28	6,40	1,83	100,00	28,01	50,56	8,14	13,29
2009	100,00	37,73	53,88	6,68	1,71	100,00	28,26	50,18	8,45	13,10
2010	100,00	37,94	53,53	6,95	1,59	100,00	28,47	49,86	8,76	12,92
2011	100,00	37,59	51,09	8,56	2,75	100,00	28,11	48,07	9,98	13,84
2012	100,00	37,73	50,84	8,76	2,67	100,00	28,25	47,85	10,22	13,68
2013	100,00	38,20	50,04	9,07	2,69	100,00	28,53	47,39	10,54	13,53
2014	100,00	38,35	49,70	9,28	2,67	100,00	28,63	47,19	10,77	13,41
2015	100,00	38,43	49,47	9,44	2,65	100,00	28,65	47,12	10,97	13,26
2016	100,00	38,42	49,37	9,58	2,63	100,00	28,57	47,15	11,14	13,14
2017	100,00	38,35	49,33	9,70	2,62	100,00	28,47	47,23	11,30	13,01
2018	100,00	38,30	49,25	9,83	2,62	100,00	28,38	47,27	11,45	12,89
2019	100,00	38,33	49,12	9,93	2,62	100,00	28,38	47,26	11,59	12,78
2020	100,00	38,61	48,78	10,00	2,61	100,00	28,63	47,01	11,70	12,66
2021	100,00	39,47	48,44	8,68	2,79	100,00	29,10	46,44	10,69	13,50
2022	100,00	39,56	48,35	8,68	2,79	100,00	29,17	46,44	10,73	13,40
2023	100,00	39,74	48,15	8,71	2,80	100,00	29,35	46,31	10,78	13,30

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om2017rs](#), 2024

Podiel ovdovených osôb bol najvyšší u oboch pohlaví na začiatku sledovaného obdobia. V roku 1993 ich podiel medzi obyvateľmi vo veku 15 rokov a viac predstavoval u mužov 3 % a u žien 15,2 %. V roku 2023 boli ich podiely už nižšie, ovdovení muži tvorili 2,8 % a ovdovené ženy 13,3 %. Vzhľadom na mužskú nadúmrtnosť sú častejšie ovdovenými ženy ako muži. Okrem diferenčnej úmrtnosti

dôležitú úlohu zohráva aj intenzita, s akou ovdovené osoby opakovane vstupujú do manželstva. Keďže šance na ďalší sobáš mali dlhodobo vyššie ovdovení muži, aj tento proces prispieval k častejšiemu výskytu ovdovených žien v populácii 15-ročných a starších (Šprocha, Majo, 2016). Najvýraznejší rozdiel bol v roku 1993, podiel ovdovených žien bol vyšší o 12,2 p. b. Najmenší rozdiel bol v roku 2020, podiel ovdovených žien bol vyšší o 10,1 p. b.

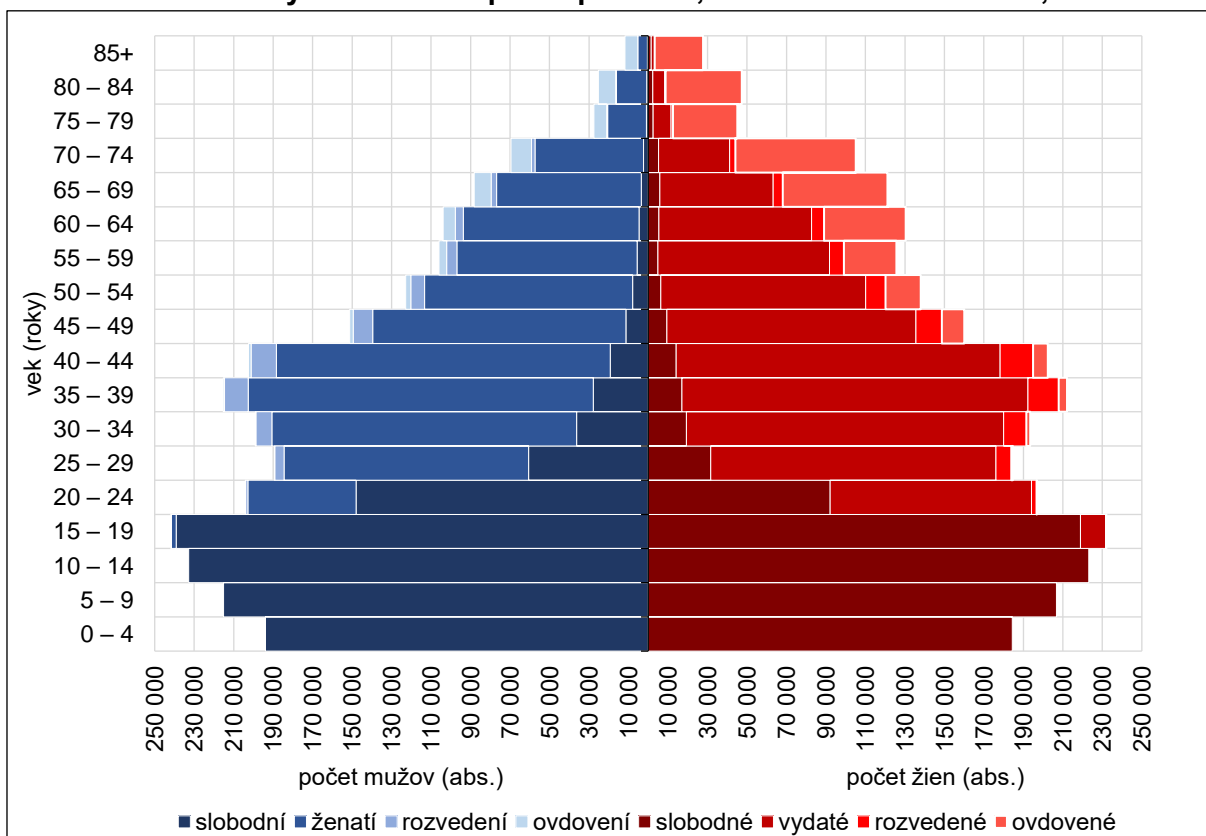
Z hľadiska pohlavia a veku prišlo medzi rokmi 1993 a 2023 k posunu dominancie jednotlivých rodinných stavov v populácii do vyššieho veku.

V roku 1993 slobodní muži prevládali v populácii do veku 24 rokov, v roku 2023 sa ich dominancia v populácii posunula až do veku 39 rokov. Na začiatku sledovaného obdobia ženatí muži prevládali vo veku 24 – 84 rokov, v roku 2023 ženatí muži prevládali od veku 40 rokov vo všetkých vekových skupinách. V roku 1993 bolo najviac rozvedených mužov vo vekovej skupine 40 – 44 rokov (12 913), v roku 2023 sa ich najvyšší počet v populácii presunul do vyššieho veku do vekovej skupiny 50 – 54 rokov (34 516). V roku 1993 a aj v roku 2023 bolo najviac ovdovených mužov vo vekovej skupine 70 – 74 rokov (10 357 v roku 1993 a 11 717 v roku 2023).

V roku 1993 slobodné ženy prevládali v populácii iba do veku 19 rokov. U slobodných žien môžeme pozorovať menej výrazné starnutie vekového profilu ako v prípade slobodných mužov, keďže v roku 2023 sa dominancia slobodných žien presunula do veku 29 rokov. V roku 1993 vydaté ženy prevládali vo veku 20 – 69 rokov, v roku 2023 prevládali vo veku 30 – 74 rokov. V roku 1993 bolo najviac rozvedených žien vo vekovej skupine 40 – 44 rokov (16 744), v roku 2023 sa ich najvyšší počet presunul do vekovej skupiny 45 – 49 rokov (39 398). V roku 1993 a aj v roku 2023 bolo najviac ovdovených žien vo vekovej skupine 70 – 74 rokov (61 078 v roku 1993 a 57 212 v roku 2023).

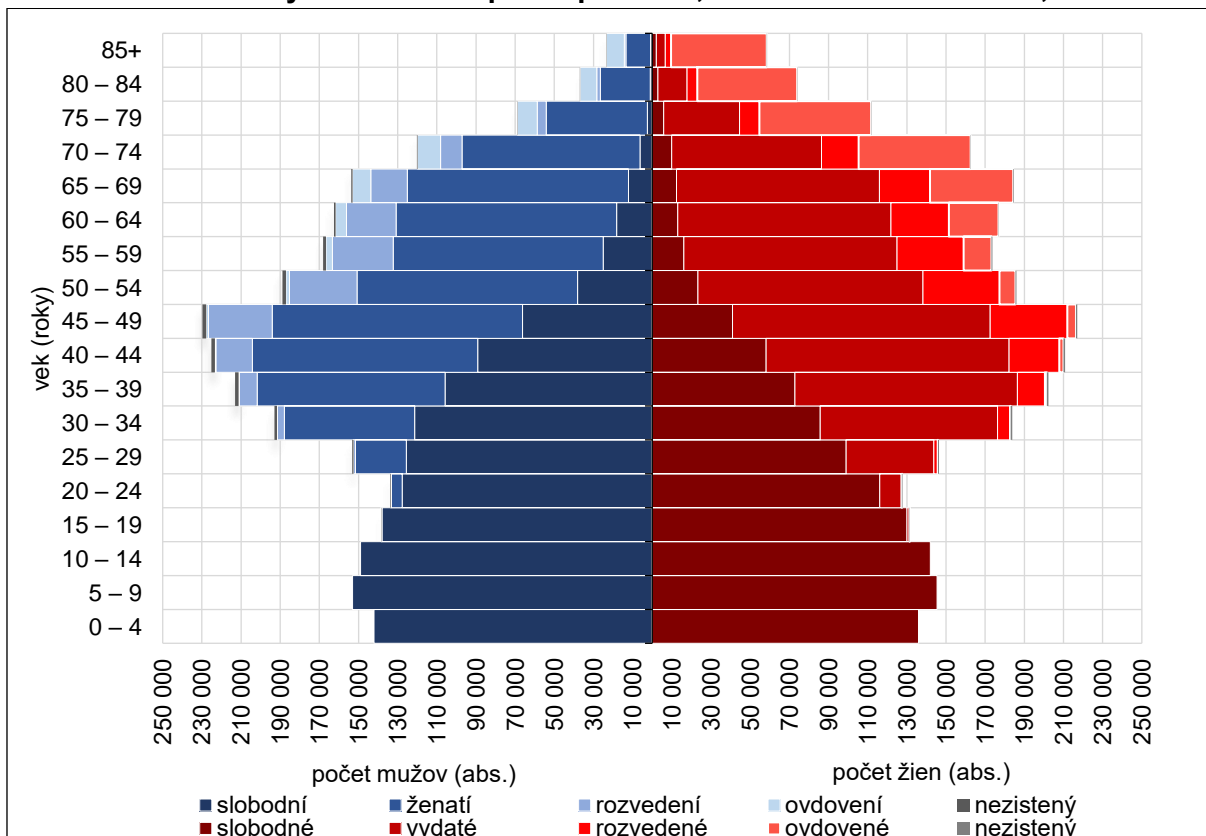
4. Demografické štruktúry

G 4.3.1 Štruktúra obyvateľstva SR podľa pohlavia, rodinného stavu a veku, 1993

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om2017rs](#), 2024

G 4.3.2 Štruktúra obyvateľstva SR podľa pohlavia, rodinného stavu a veku, 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om2017rs](#), 2024

4.4 Štruktúra obyvateľstva podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania

Zloženie obyvateľstva podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania v spojitosti s vekom a pohlavím predstavuje z viacerých uhlov pohľadu jednu z najvýznamnejších štrukturálnych charakteristík ovplyvňujúcich charakter a fungovanie celej spoločnosti. Práve najvyššie dosiahnuté vzdelanie a s ním spojené ďalšie faktory ako dĺžka prípravy na povolanie, úroveň dosiahnutého sociálneho a ľudského kapitálu, rozdielna kultúrna a hodnotová orientácia, životné ciele jednotlivých skupín osôb podľa dosiahnutého vzdelania predstavujú v spoločnosti jednu z kľúčových premenných ovplyvňujúcich charakter reprodukčného správania ich nositeľov. Preto pre hlbšie poznanie reprodukčného správania a to nielen v súčasnosti, ale aj do budúcnosti, je znalosť zloženia slovenskej populácie podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania jedným zo základných predpokladov.

Základným zdrojom údajov o najvyššom dosiahnutom vzdelaní obyvateľstva SR bolo dlhodobé výlučne sčítanie obyvateľov, domov a bytov. Intercenzálna bilancia obyvateľstva podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania, veku a pohlavia sa každoročne začala publikovať až od roku 2011. V rokoch 2011 – 2020 boli vytvorené každoročné odhady zloženia obyvateľstva SR podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania, veku a pohlavia pomocou dostupných zdrojov údajov. Od roku 2021 sa bilancia obyvateľstva podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania, veku a pohlavia každoročne aktualizuje na základe počtov absolventov a údajov zo štatistických zisťovaní o prirodzenom a migračnom pohybe obyvateľstva.

Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva SR sa vyznačuje výrazným zastúpením obyvateľov so stredoškolským vzdelaním najmä na začiatku sledovaného obdobia, keď podiel mužov vo veku 15 rokov a viac so stredoškolským vzdelaním tvoril 68,5 % a podiel žien vo veku 15 rokov a viac so stredoškolským vzdelaním tvoril 59,7 %. Počas celého sledovaného obdobia najpočetnejšou skupinou obyvateľov vo veku 15 rokov a viac boli muži a ženy so stredoškolským vzdelaním s maturitou. Ich zastúpenie v populácii 15-ročných a starších bolo ustálené s miernym nárastom mužov a s miernym poklesom žien. V roku 2011 podiel mužov so stredoškolským vzdelaním s maturitou bol 34,3 %, spomínaný nárast ich zastúpenia predstavoval v roku 2023 hodnotu 1,2 p. b. (35,5 %). Podiel žien so stredoškolským vzdelaním s maturitou bol 37,6 %, čo bola najvyššia hodnota počas sledovaného obdobia. V roku 2023 ich zastúpenie v populácii žien 15-ročných a starších klesol o 0,9 p. b. Vyššie zastúpenie medzi populáciou 15-ročných a starších mali ženy so stredoškolským vzdelaním s maturitou. Najvýraznejší rozdiel bol v roku 2011, podiel žien so stredoškolským vzdelaním s maturitou bol o 3,3 p. b. vyšší než u mužov. Rozdiely v najvyššom dokončenom vzdelaní medzi pohlavím sa časom vyrovnávajú a v roku 2023 predstavovali len 1,2 p. b. v prospech žien.

4. Demografické štruktúry

V kontexte zvyšovania vzdelanostnej úrovne obyvateľstva SR sa môže pozitívne vnímať aj pokles zastúpenia mužov a žien so základným vzdelaním. V roku 2011 podiel osôb so základným vzdelaním dosahoval u mužov 14,2 % a u žien 21,5 %, čo sú najvyššie hodnoty počas sledovaného obdobia. Po roku 2011 ich podiel začal klesať. Príčinou tohto klesajúceho trendu je najmä vymieranie starších generácií, ktoré majú vyšší podiel osôb s nižším vzdelaním. Vo všeobecnosti platilo, že zastúpenie žien so základným vzdelaním bolo vyššie v porovnaní s mužmi. Najnižšie hodnoty boli zistené v roku 2023, keď podiel mužov so základným vzdelaním bol 10,9 % a podiel žien so základným vzdelaním bol 14,3 %. V porovnaní s rokom 2011 sa podiel mužov a žien so základným vzdelaním zmenil najmä u žien. Podiel žien so základným vzdelaním sa v populácii 15-ročných a starších žien znížil o 7,2 p. b. a podiel mužov sa znížil iba o 3,3 p. b.

T 4.4.1 Štruktúra obyvateľov vo veku 15 rokov a viac podľa pohlavia a najvyššieho dosiahnutého vzdelania, 2011 – 2023

Rok	Počet obyvateľov									
	muži					ženy				
	z toho najvyššie dosiahnuté vzdelanie					z toho najvyššie dosiahnuté vzdelanie				
	spolu	základné	stredné bez maturity	stredné s maturitou	vysokoškolské	spolu	základné	stredné bez maturity	stredné s maturitou	vysokoškolské
abs.										
2011	2 204 610	313 627	752 759	756 971	373 155	2 367 140	508 912	523 134	890 744	436 692
2012	2 209 770	312 893	747 788	757 774	383 536	2 370 490	500 360	521 027	881 463	460 035
2013	2 213 300	303 986	742 370	766 658	393 205	2 372 724	482 475	518 295	884 234	479 993
2014	2 216 411	299 110	735 470	773 066	401 846	2 374 757	469 788	514 320	884 666	498 315
2015	2 219 128	292 466	729 522	777 544	412 638	2 375 081	455 115	511 429	881 788	519 542
2016	2 220 818	287 538	723 564	781 379	421 591	2 374 297	442 242	508 624	879 709	536 798
2017	2 220 707	283 824	717 198	784 014	429 031	2 372 712	431 205	505 758	876 809	552 077
2018	2 220 944	280 090	710 121	788 115	435 917	2 371 435	419 801	502 392	876 265	566 092
2019	2 222 473	278 332	702 660	792 625	441 994	2 371 680	410 792	498 773	876 888	578 190
2020	2 221 558	276 431	693 590	797 208	447 409	2 369 929	401 675	494 086	877 337	589 762
2021	2 211 122	240 563	595 975	763 969	434 960	2 350 794	343 437	429 396	853 714	572 209
2022	2 207 939	241 029	582 918	774 711	440 560	2 347 401	340 358	422 913	858 014	583 303
2023	2 209 194	241 413	573 064	785 215	444 272	2 348 096	336 453	417 398	862 603	592 539
%										
2011	100,00	14,23	34,14	34,34	16,93	100,00	21,50	22,10	37,63	18,45
2012	100,00	14,16	33,84	34,29	17,36	100,00	21,11	21,98	37,18	19,41
2013	100,00	13,73	33,54	34,64	17,77	100,00	20,33	21,84	37,27	20,23
2014	100,00	13,50	33,18	34,88	18,13	100,00	19,78	21,66	37,25	20,98
2015	100,00	13,18	32,87	35,04	18,59	100,00	19,16	21,53	37,13	21,87
2016	100,00	12,95	32,58	35,18	18,98	100,00	18,63	21,42	37,05	22,61
2017	100,00	12,78	32,30	35,30	19,32	100,00	18,17	21,32	36,95	23,27
2018	100,00	12,61	31,97	35,49	19,63	100,00	17,70	21,19	36,95	23,87
2019	100,00	12,52	31,62	35,66	19,89	100,00	17,32	21,03	36,97	24,38
2020	100,00	12,44	31,22	35,89	20,14	100,00	16,95	20,85	37,02	24,89
2021	100,00	10,88	26,95	34,55	19,67	100,00	14,61	18,27	36,32	24,34
2022	100,00	10,92	26,40	35,09	19,95	100,00	14,50	18,02	36,55	24,85
2023	100,00	10,93	25,94	35,54	20,11	100,00	14,33	17,78	36,74	25,23

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7055rr](#), 2024

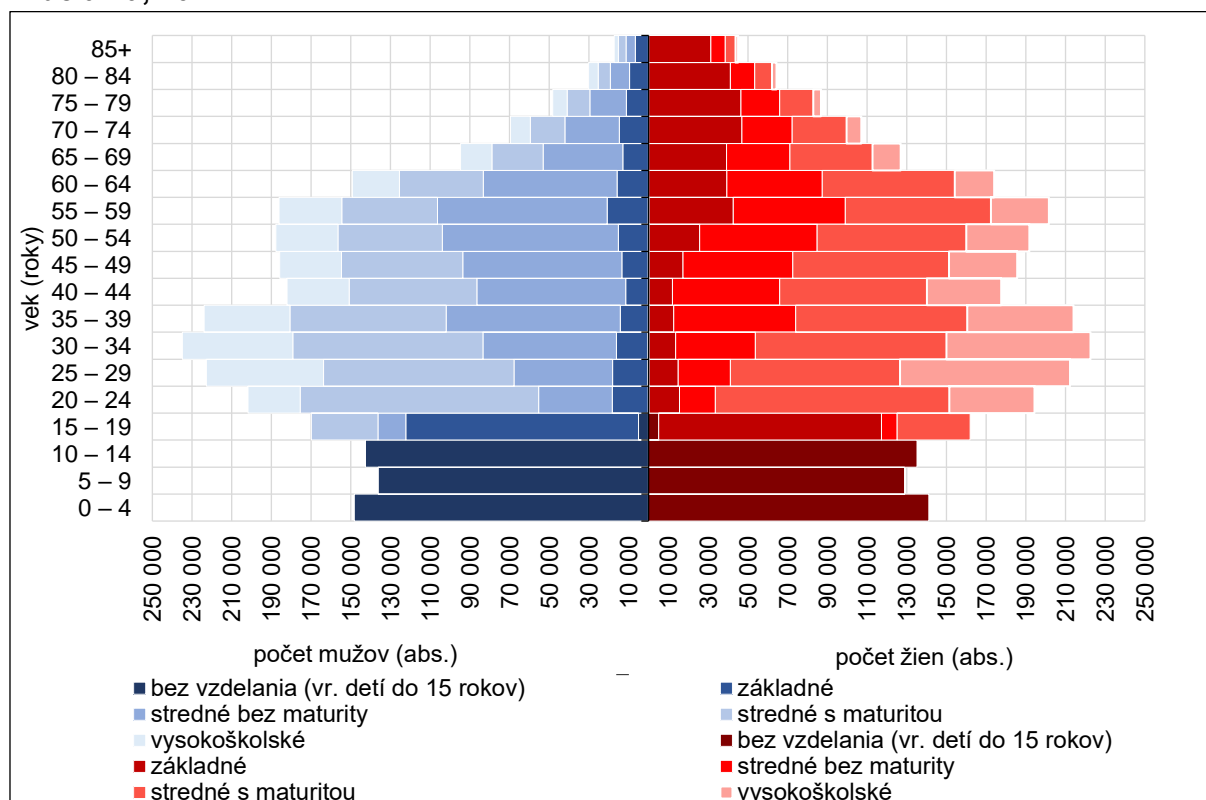
Vývoj zastúpenia obyvateľov so stredoškolským vzdelaním bez maturity mal klesajúci trend u oboch pohlaví. V roku 2011 podiel osôb so stredoškolským vzdelaním bol u mužov 34,1 % a u žien 22,1 %, čo sú najvyššie hodnoty počas sledovaného obdobia. Najnižšie hodnoty boli zaznamenané v roku 2023, keď podiel mužov 15-ročných a starších so stredoškolským vzdelaním bez maturity bol 25,9 % a žien bol 17,8 %. V porovnaní s rokom 2011 zaznamenali muži najvýraznejší pokles zastúpenia tohto vzdelania, pokles bol o 8,2 p. b. U žien mal pokles nižšiu intenzitu a predstavoval pokles o 4,3 p. b. Stredoškolské vzdelanie bez maturity dosiahli častejšie muži, čoho dôkazom je aj značná diferencia medzi pohlaviami. Najvýraznejší rozdiel bol v roku 2011, keď zastúpenie mužov so stredoškolským vzdelaním bez maturity bolo o 12 p. b. vyššie ako žien. Stredoškolské vzdelanie bez maturity predstavovalo u 15-ročných a starších mužov druhú najpočetnejšiu skupinu.

Výrazné zmeny sa uskutočnili aj pri vysokoškolskom vzdelaní, od roku 2011 sa výrazne zvýšilo zastúpenie vysokoškolsky vzdelaných mužov i žien. V roku 2011 podiel vysokoškolsky vzdelaných mužov vo veku 15 rokov a viac predstavoval 16,9 % a žien 18,4 %, čo sú najnižšie hodnoty počas sledovaného obdobia. Po roku 2011 sa ich zastúpenie v populácii 15-ročných a starších začalo zvyšovať. V porovnaní s rokom 2011 sa podiel vysokoškolsky vzdelaných žien v roku 2023 výraznejšie navýšil, nárast predstavoval 6,8 p. b., na hodnotu 25,2 %. Každá štvrtá žena vo veku 15 rokov a viac mala ukončené vysokoškolské vzdelanie. Podiel vysokoškolsky vzdelaných mužov zaznamenal nižšiu intenzitu, ich podiel sa v roku 2023 zvýšil na hodnotu 20,1 % (nárast o 3,2 p. b.). Každý piaty muž vo veku 15 rokov a viac mal ukončené vysokoškolské vzdelanie. Najväčší rozdiel medzi mužmi a ženami s vysokoškolským vzdelaním bol sledovaný v roku 2023, keď podiel vysokoškolsky vzdelaných žien bol o 5,1 p. b. vyšší ako podiel vysokoškolsky vzdelaných mužov.

Od roku 2011 do 2023 prišlo na Slovensku k výraznému zvýšeniu vzdelanostnej úrovne najmä u mladších generácií, keď počet vysokoškolsky vzdelaných osôb stúpol u oboch pohlaví. Na druhej strane, u starších generácií sa postupným vymieraním osôb s nižším vzdelaním znížil celkový počet osôb so základným alebo stredoškolským vzdelaním bez maturity. Tento trend vedie k celkovému zvýšeniu vzdelanostnej úrovne obyvateľstva SR.

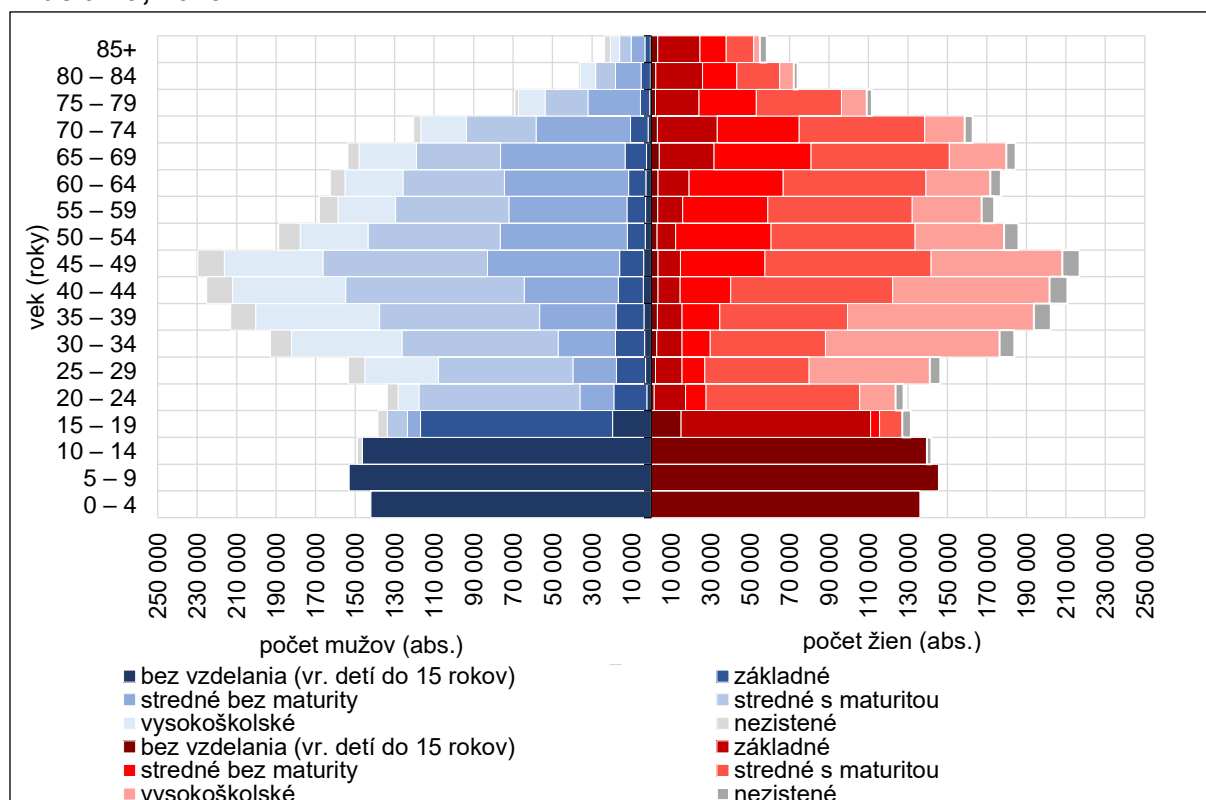
4. Demografické štruktúry

G 4.4.1 Štruktúra obyvateľstva SR podľa pohlavia, veku a najvyššieho dosiahnutého vzdelania, 2011

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

G 4.4.2 Štruktúra obyvateľstva SR podľa pohlavia, veku a najvyššieho dosiahnutého vzdelania, 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7055rr](#), 2024

4.5 Štruktúra obyvateľstva podľa národnosti

Slovensko má bohatú históriu, ktorá formovala jeho národnostné zloženie. Národnostná štruktúra SR sa môže meniť v dôsledku rôznych faktorov, ako sú asimilácia, migrácia, demografické zmeny, spoločensko-politická situácia v krajine.

V roku 2023 žilo v SR 4 581,9 tisíce obyvateľov slovenskej národnosti, čo tvorilo 84,5 % z celkovej populácie. Druhou najpočetnejšou národnosťou bola maďarská národnosť (415-tisíc; 7,6 %), potom nasledovala rómska národnosť (66,4 tisíce; 1,2 %).

V porovnaní s rokom 1993 sa národnostná štruktúra obyvateľstva SR javí ako relatívne stabilná s dominantnou pozíciou slovenskej národnosti (mierny pokles o 1,2 p. b. v roku 2023 oproti roku 1993).

Pokles počtu i podielu najpočetnejších národnostných menšín od roku 2021 je spôsobený predovšetkým zmenou metodiky zisťovania, pretože pri sčítaní v roku 2021 mali obyvatelia možnosť deklarovať príslušnosť až k dvom rôznym národnostiam. Aj napriek tomuto faktoru zostáva maďarská národnostná menšina najpočetnejšou národnostnou menšinou na Slovensku.

T 4.5.1 Štruktúra obyvateľstva SR podľa národnosti, 1993 – 2023

Rok	Spolu	Národnosť								
		slovenská	maďarská	rómska	česká, moravská, sliezská	rusínska	ukrajinská	nemecká	poľská	iná a nezistená
abs. (tis.)										
1993	5 336,45	4 573,71	568,55	82,59	56,80	17,27	13,91	5,39	2,97	15,27
1994	5 356,21	4 590,10	568,71	83,99	57,65	17,28	14,34	5,38	3,04	15,71
1995	5 367,79	4 599,60	568,37	85,07	58,25	17,28	14,68	5,38	3,09	16,07
1996	5 378,93	4 608,25	568,44	86,38	58,65	17,26	14,90	5,37	3,15	16,53
1997	5 387,65	4 614,55	568,29	87,78	59,01	17,27	15,23	5,37	3,19	16,98
1998	5 393,38	4 618,06	567,76	89,43	59,31	17,26	15,49	5,36	3,22	17,50
1999	5 398,66	4 621,24	566,96	91,28	59,60	17,25	15,68	5,37	3,28	17,99
2000	5 402,55	4 623,37	565,93	93,09	60,10	17,26	15,81	5,37	3,32	18,30
2001	5 378,95	4 613,75	519,78	90,94	47,12	24,18	10,84	5,42	2,61	64,33
2002	5 379,16	4 612,73	518,52	92,68	47,24	24,15	10,86	5,40	2,63	64,96
2003	5 380,05	4 612,29	517,21	94,44	47,31	24,12	10,94	5,39	2,65	65,71
2004	5 384,82	4 613,76	516,28	96,26	47,76	24,08	11,11	5,57	2,88	67,13
2005	5 389,18	4 614,00	515,22	98,17	48,41	24,07	11,22	6,07	3,18	68,84
2006	5 393,64	4 613,74	514,24	100,07	49,07	24,05	11,41	6,57	3,80	70,69
2007	5 401,00	4 613,88	513,65	101,96	49,76	24,01	11,59	7,01	4,21	74,94
2008	5 412,25	4 616,97	513,63	104,03	50,70	24,01	11,69	7,68	4,60	78,95
2009	5 424,93	4 624,10	513,76	105,68	51,61	23,99	11,77	7,77	4,97	81,28
2010	5 435,27	4 630,42	513,15	107,21	52,30	23,97	11,87	7,86	5,25	83,25
2011	5 404,32	4 357,32	458,37	106,58	33,99	33,45	7,51	4,76	3,21	399,13
2012	5 410,84	4 360,31	458,09	107,96	34,45	33,44	7,63	4,87	3,34	400,75

4. Demografické štruktúry

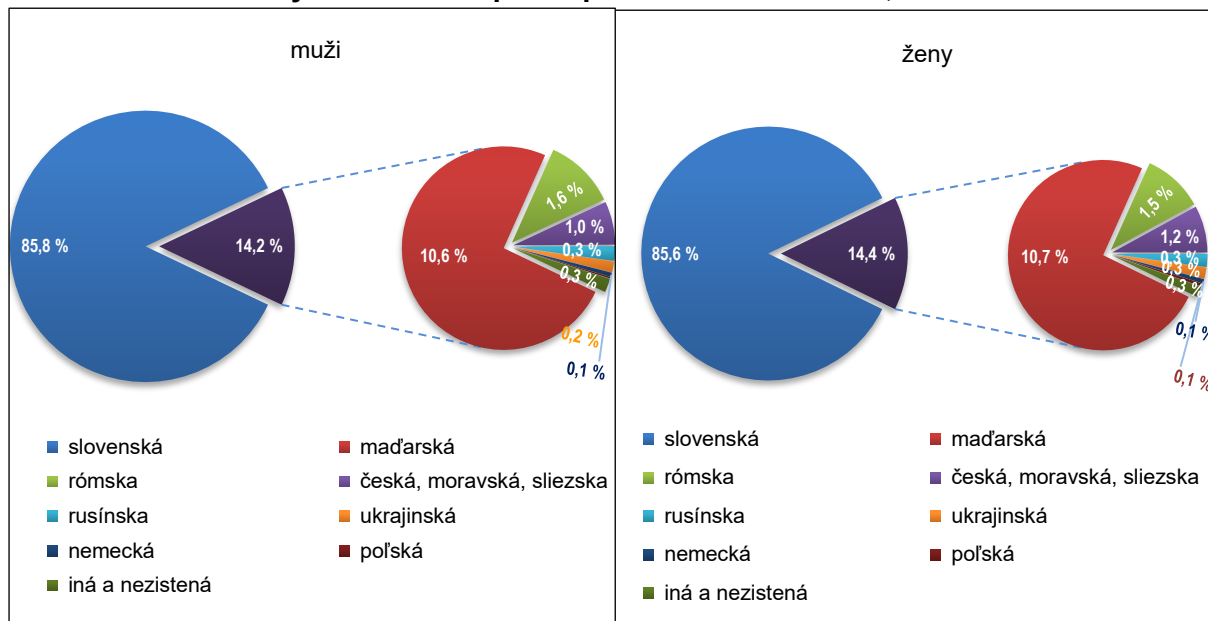
T 4.5.1 Štruktúra obyvateľstva SR podľa národnosti, 1993 – 2023

Rok	Spolu	Národnosť								
		slovenská	maďarská	rómska	česká, moravská, sliezska	rusínska	ukrajinská	nemecká	poľská	iná a nezistená
abs. (tis.)										
2013	5 415,95	4 388,23	458,04	107,92	37,70	32,34	8,58	6,93	5,64	370,57
2014	5 421,35	4 399,41	456,99	108,88	38,13	31,94	8,85	7,01	5,82	364,32
2015	5 426,25	4 408,65	455,74	109,60	38,66	31,50	9,25	7,16	6,08	359,61
2016	5 435,34	4 421,54	454,91	110,26	39,26	31,08	9,64	7,28	6,34	355,04
2017	5 443,12	4 433,57	453,57	111,09	39,78	30,60	10,03	7,44	6,55	350,48
2018	5 450,42	4 444,76	451,91	111,89	40,22	30,15	10,50	7,54	6,78	346,66
2019	5 457,87	4 455,61	450,12	112,70	40,62	29,70	11,03	7,63	6,97	343,49
2020	5 459,78	4 461,53	447,93	113,37	41,12	29,20	11,46	7,73	7,19	340,26
2021	5 434,71	4 572,98	419,00	67,24	30,40	22,78	9,77	3,34	3,91	305,30
2022	5 428,79	4 577,73	416,63	67,11	30,45	21,90	10,10	3,38	4,02	297,48
2023	5 424,69	4 581,92	414,98	66,38	30,57	21,14	10,81	3,39	4,12	291,38
%										
1993	100,00	85,71	10,65	1,55	1,06	0,32	0,26	0,10	0,06	0,29
1994	100,00	85,70	10,62	1,57	1,08	0,32	0,27	0,10	0,06	0,29
1995	100,00	85,69	10,59	1,58	1,09	0,32	0,27	0,10	0,06	0,30
1996	100,00	85,67	10,57	1,61	1,09	0,32	0,28	0,10	0,06	0,31
1997	100,00	85,65	10,55	1,63	1,10	0,32	0,28	0,10	0,06	0,32
1998	100,00	85,62	10,53	1,66	1,10	0,32	0,29	0,10	0,06	0,32
1999	100,00	85,60	10,50	1,69	1,10	0,32	0,29	0,10	0,06	0,33
2000	100,00	85,58	10,48	1,72	1,11	0,32	0,29	0,10	0,06	0,34
2001	100,00	85,77	9,66	1,69	0,88	0,45	0,20	0,10	0,05	1,20
2002	100,00	85,75	9,64	1,72	0,88	0,45	0,20	0,10	0,05	1,21
2003	100,00	85,73	9,61	1,76	0,88	0,45	0,20	0,10	0,05	1,22
2004	100,00	85,68	9,59	1,79	0,89	0,45	0,21	0,10	0,05	1,25
2005	100,00	85,62	9,56	1,82	0,90	0,45	0,21	0,11	0,06	1,28
2006	100,00	85,54	9,53	1,86	0,91	0,45	0,21	0,12	0,07	1,31
2007	100,00	85,43	9,51	1,89	0,92	0,44	0,21	0,13	0,08	1,39
2008	100,00	85,31	9,49	1,92	0,94	0,44	0,22	0,14	0,09	1,46
2009	100,00	85,24	9,47	1,95	0,95	0,44	0,22	0,14	0,09	1,50
2010	100,00	85,19	9,44	1,97	0,96	0,44	0,22	0,14	0,10	1,53
2011	100,00	80,63	8,48	1,97	0,63	0,62	0,14	0,09	0,06	7,39
2012	100,00	80,58	8,47	2,00	0,64	0,62	0,14	0,09	0,06	7,41
2013	100,00	81,02	8,46	1,99	0,70	0,60	0,16	0,13	0,10	6,84
2014	100,00	81,15	8,43	2,01	0,70	0,59	0,16	0,13	0,11	6,72
2015	100,00	81,25	8,40	2,02	0,71	0,58	0,17	0,13	0,11	6,63
2016	100,00	81,35	8,37	2,03	0,72	0,57	0,18	0,13	0,12	6,53
2017	100,00	81,45	8,33	2,04	0,73	0,56	0,18	0,14	0,12	6,44
2018	100,00	81,55	8,29	2,05	0,74	0,55	0,19	0,14	0,12	6,36
2019	100,00	81,64	8,25	2,06	0,74	0,54	0,20	0,14	0,13	6,29
2020	100,00	81,72	8,20	2,08	0,75	0,53	0,21	0,14	0,13	6,23
2021	100,00	84,14	7,71	1,24	0,56	0,42	0,18	0,06	0,07	5,62
2022	100,00	84,32	7,67	1,24	0,56	0,40	0,19	0,06	0,07	5,48
2023	100,00	84,46	7,65	1,22	0,56	0,39	0,20	0,06	0,08	5,37

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7002rr](#), 2024

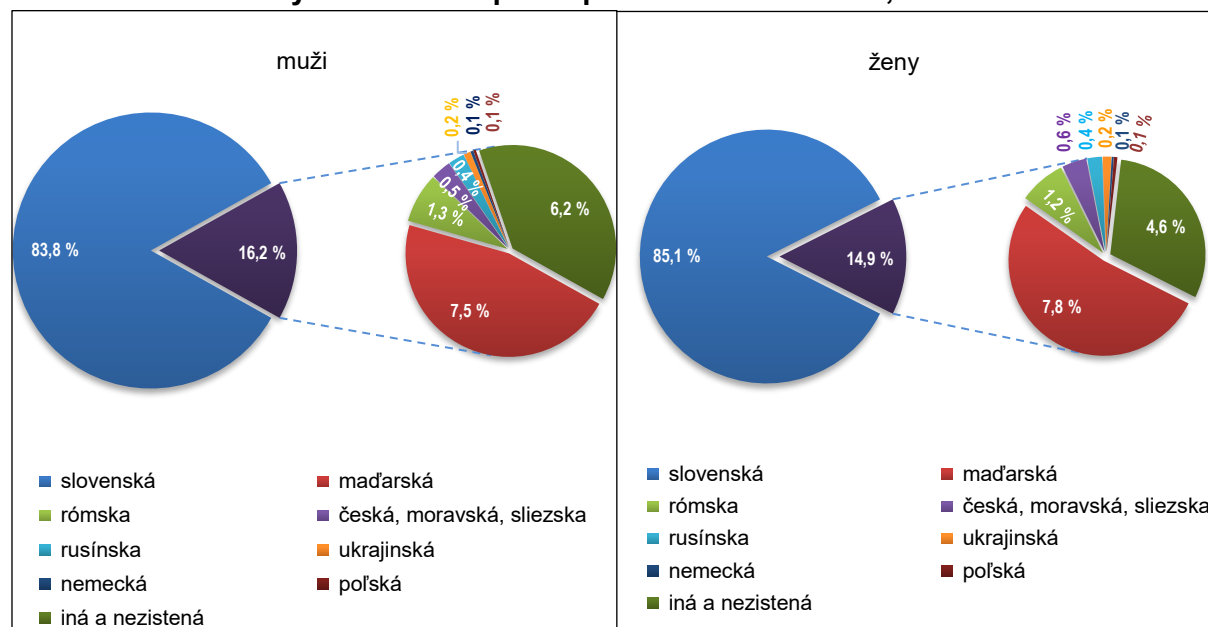
Výrazné diferencie v národnostnom zložení s ohľadom na pohlavie nie sú. V roku 2023 bolo vyššie zastúpenie žien ako mužov v slovenskej, maďarskej, českej, moravskej, sliezskej, poľskej národnosti. Na druhej strane vyššie zastúpenie mali muži v rómskej, rusínskej, ukrajinskej a nemeckej národnosti.

G 4.5.1 Štruktúra obyvateľstva SR podľa pohlavia a národnosti, 1993

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

G 4.5.2 Štruktúra obyvateľstva SR podľa pohlavia a národnosti, 2023

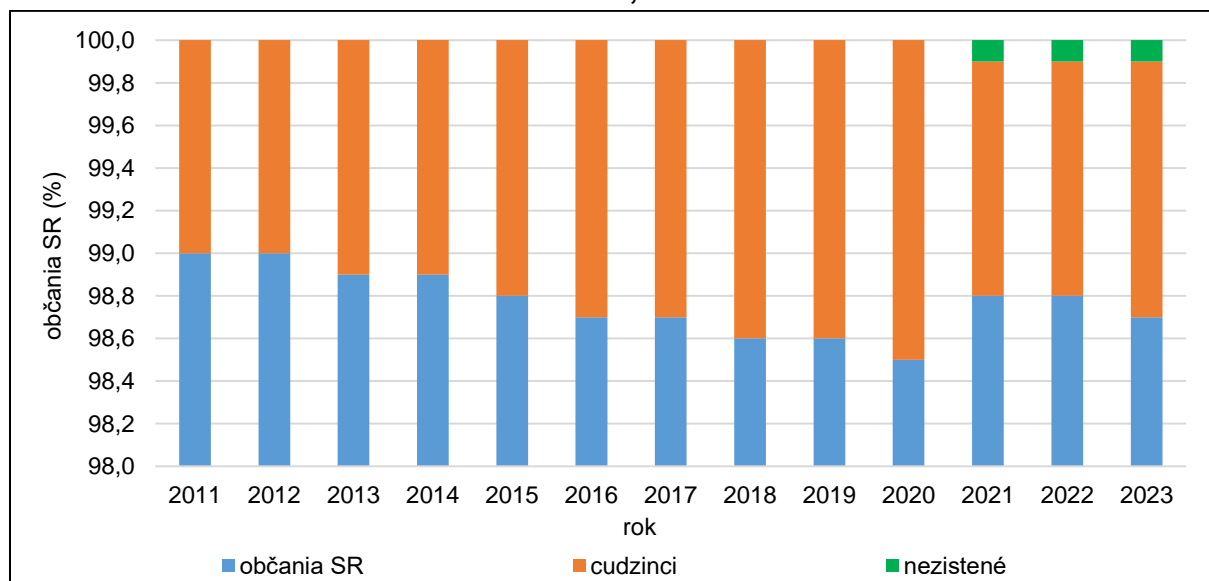

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7002rr](#), 2024

4.6 Štruktúra obyvateľstva podľa štátneho občianstva

Bilancovanie obyvateľstva podľa štátneho občianstva je v podmienkach SR štandardné od roku 2011, kedy sa Sčítaním obyvateľov, domov a bytov 2011 vytvorila potrebná východisková základňa údajov pre bilancovanie. Časový rad obyvateľstva podľa štátneho občianstva je tak možné pozorovať od roku 2011 až po súčasnosť. Z hľadiska metodiky je potrebné uviesť, že cudzincom sa rozumie obyvateľ, ktorý nie je štátnym občanom SR alebo je osobou bez štátneho občianstva.

G 4.6.1 Podiel občanov SR a cudzincov v SR, 2011 – 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

Kým v roku 2011 bolo na Slovensku 99 % občanov SR a 1 % cudzincov, na konci sledovaného obdobia sa podiel občanov SR zastabilizoval na hodnote 98,8 % a podiel cudzincov dosiahol 1,2 %. Výraznejší zlom v časovom rade 2011 – 2023 je sledovaný po Sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2021. Ten je spôsobený tým, že sa sčítaním základňa pre bilancovanie aktualizovala, a tak sa mierne zvýšil podiel občanov SR a mierne klesol podiel cudzincov. Ide o pokles spôsobený tým, že sa do stavu obyvateľstva už nedostali cudzinci, ktorí si nesplnili odhlasovaciu povinnosť pri odchode zo SR. Od roku 2021 po Sčítaní obyvateľov, domov a bytov pribudla aj kategória obyvateľov s nezisteným štátnym občianstvom, ktorí tvoria približne 0,1 %.

V rámci detailnejšieho porovnania hraničných rokov 2011 a 2023 je v absolútnom vyjadrení pozorovaný nárast počtu občanov SR aj počtu cudzincov, čo je však spôsobené celkovým zvýšením počtu obyvateľov v tomto období. V roku 2011 bolo 5 350 910 obyvateľov so štátnym občianstvom SR, zatiaľ čo v roku 2023 sa ich počet zvýšil na 5 358 701. To predstavuje zvýšenie o 7 791 obyvateľov so slovenským občianstvom. V relatívnom vyjadrení však došlo k ich poklesu o 0,2 p. b. U cudzincov sa počet zvýšil, kým v roku 2011 bol počet cudzincov 53 412, v roku 2023 dosiahol hodnotu 62 987, čo je nárast o 9 575 cudzincov. Ten bol spôsobený najmä nárastom

cudzincov z krajín mimo EÚ. Z hľadiska pohlavia došlo k odlišnému vývoju u mužov a u žien. U mužov dochádza k mierne rastúcemu trendu aj u občanov SR aj cudzincov, zatiaľ čo u žien dochádza k ich miernemu poklesu s občianstvom SR a zároveň prírastku s cudzím štátnym občianstvom.

Porovnanie najpočetnejších občianstiev v rokoch 2011 a 2023 sa výrazne neodlišuje, v oboch rokoch boli najpočetnejšie zastúpení štátni občania ČR (10,5 tisíce), Maďarska (7-tisíc) a Poľska (4,5 tisíce). Výraznejší nárast bol zaznamenaný u občanov Ukrajiny, u ktorých došlo k zvýšeniu o približne 4,5 tisíce (z 2 562 v roku 2011 na 6 999 v roku 2023). Najvýraznejší pokles zaznamenali štátni občania Nemecka, u ktorých došlo k zníženiu o 1,5 tisíce za sledované obdobie.

T 4.6.1 Najpočetnejšie skupiny obyvateľstva SR podľa štátneho občianstva, 2011 a 2023

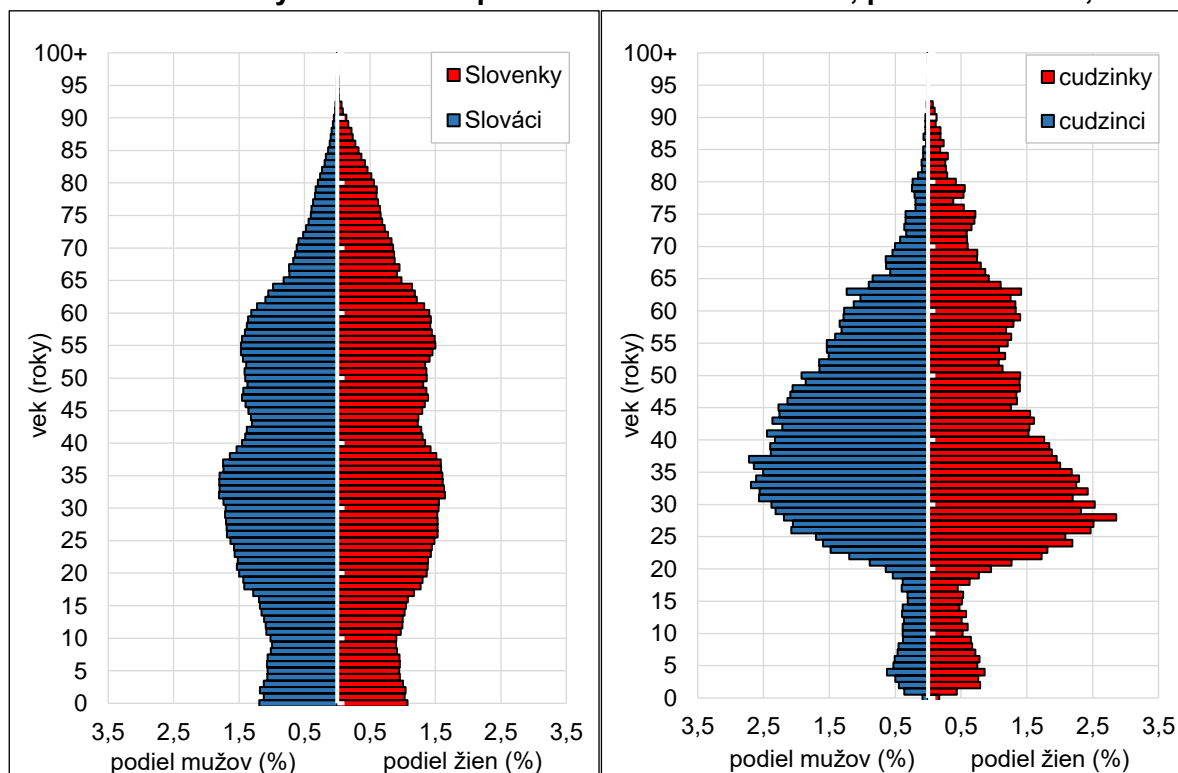
Štátne občianstvo	2011		2023	
	Počet obyvateľov (abs.)	Podiel obyvateľov (%)	Počet obyvateľov (abs.)	Podiel obyvateľov (%)
Slovensko	5 350 910	99,01	5 358 701	98,78
Česko	10 578	0,20	10 638	0,20
Maďarsko	7 082	0,13	7 295	0,13
Ukrajina	2 562	0,05	6 999	0,13
Poľsko	4 787	0,09	4 516	0,08
Rumunsko	4 375	0,08	4 504	0,08
Rusko	1 269	0,02	2 570	0,05
Taliansko	1 681	0,03	2 126	0,04
Vietnam	1 193	0,02	2 155	0,04
Nemecko	3 357	0,06	1 912	0,04
Čína	728	0,01	1 737	0,03
Spojené kráľovstvo	1 442	0,03	1 608	0,03
Bulharsko	1 380	0,03	1 287	0,02
Rakúsko	1 712	0,03	1 311	0,02
Srbsko	554	0,01	1 353	0,02
ostatné a nezistené	10 712	0,20	15 975	0,29
spolu	5 404 322	100,00	5 424 687	100,00

Zdroj: Štatistický úrad SR, databáza DATAcube., [om7003rr](#), 2024

Porovnanie obyvateľov podľa občianstva a veku poukazuje na odlišnú vekovú štruktúru občanov SR a cudzincov. Je zrejmé, že u občanov SR je v rámci podielov viac zastúpená skupina osôb do veku približne 25 rokov. U cudzincov sú vyššie podiely v produktívnom veku, čo je spôsobené najmä imigráciou cudzincov za prácou, za životným partnerom atď.

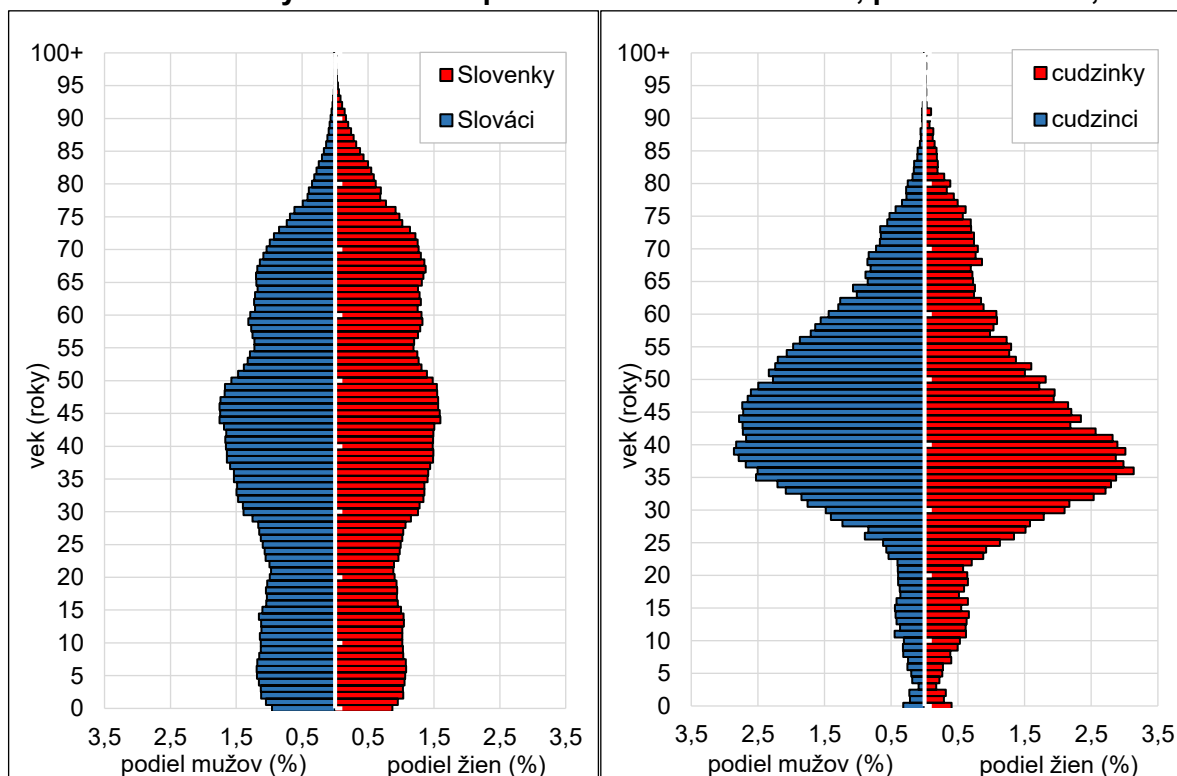
4. Demografické štruktúry

G 4.6.2 Štruktúra obyvateľstva SR podľa štátneho občianstva, pohlavia a veku, 2011

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

G 4.6.3 Štruktúra obyvateľstva SR podľa štátneho občianstva, pohlavia a veku, 2023

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2024

V rámci štátneho občianstva je možné sledovať aj mieru zhody s krajinou narodenia. V roku 2011 malo 97,7 % občanov SR aj krajinu narodenia SR, v roku 2023 tento

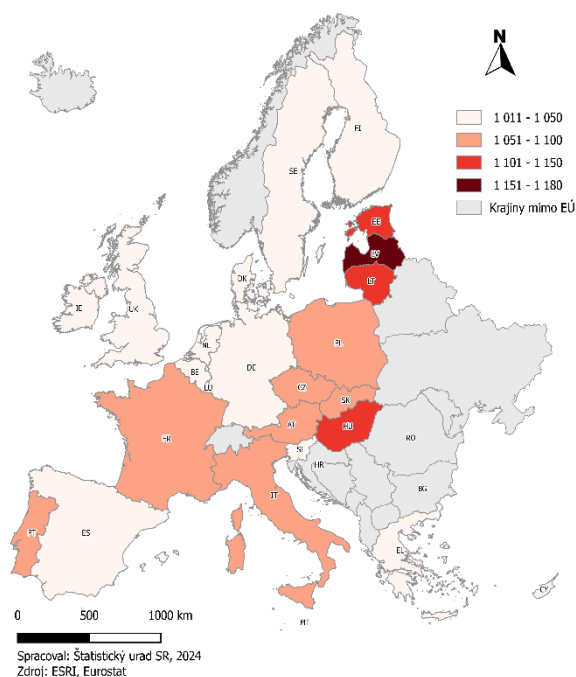
podiel klesol na 96,9 %. Podiel občanov SR narodených v inej krajine sa v sledovanom období zvýšil o 0,8 p. b., z 2,3 % v roku 2011 na 3,1 % v roku 2023. Občania SR, ktorí sa narodili v zahraničí, sa najčastejšie narodili v Česku (79 057 občanov v roku 2011 a 93 887 v roku 2023). Kým druhou najčastejšou krajinou ich narodenia bolo v roku 2011 Maďarsko (12 725), v roku 2023 to bolo Spojené kráľovstvo (14 647).

4.7 Medzinárodné porovnanie demografických štruktúr

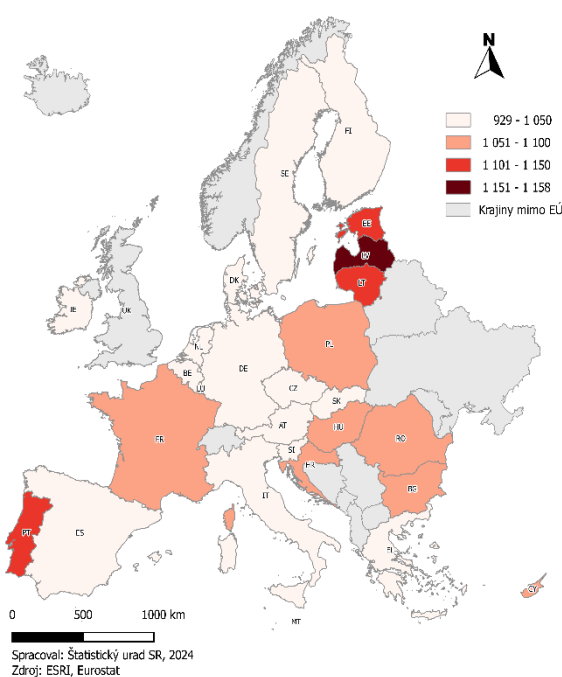
Podľa biologickej zákonitosti sa rodí viac chlapcov ako dievčat, ale pôsobením mužskej nadúmrtosti a vyššej strednej dĺžky života žien je v súčasnosti vo väčšine krajín EÚ prevaha žien v populácii.

Pri vstupe Slovenska do EÚ v roku 2004 mali všetky krajiny EÚ vyššiu prevahu žien v populácii, z nich mali najvyššiu prevahu žien Lotyšsko (na 1 000 mužov pripadalo 1 180 žien), Estónsko (na 1 000 mužov pripadalo 1 150 žien) a Litva (na 1 000 mužov pripadalo 1 146 žien). Na Slovensku v roku 2004 pripadalo na 1 000 mužov 1 060 žien. V priebehu takmer dvadsiatich rokov sa zmenila štruktúra obyvateľstva krajín EÚ podľa pohlavia v prospech nárastu zastúpenia mužskej zložky. V Slovinsku, Luxembursku, Švédsku a Malte prevládala mužská zložka populácie. Vyššiu prevahu žien v populácii mala väčšina krajín EÚ, z nich najvyššiu prevahu žien malo Lotyšsko (na 1 000 mužov pripadalo 1 158 žien), Litva (na 1 000 mužov pripadalo 1 148 žien) a Portugalsko (na 1 000 mužov pripadalo 1 103 žien). Rovnako ako väčšina krajín EÚ aj Slovensko zaznamenalo nárast zastúpenia mužov v populácii a v roku 2022 pripadalo na 1 000 mužov 1 045 žien, čo je hodnota na úrovni priemeru EÚ.

M 4.7.1 Index femininity v krajinách EÚ, 2004

M 4.7.2 Index femininity v krajinách EÚ, 2022

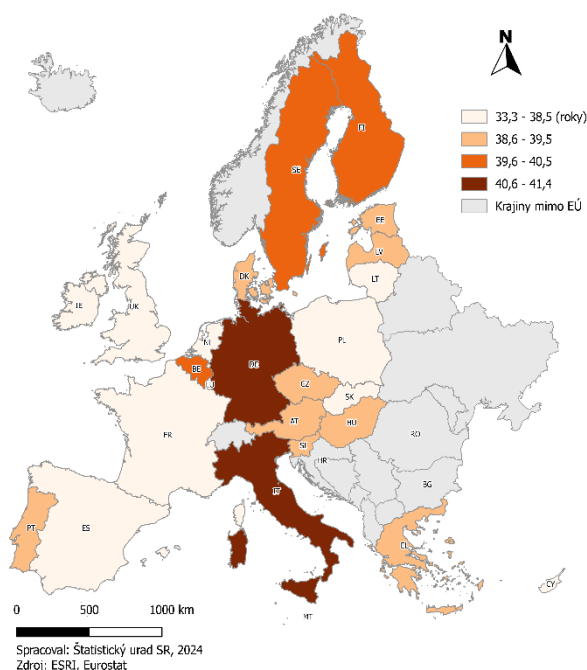

4. Demografické štruktúry

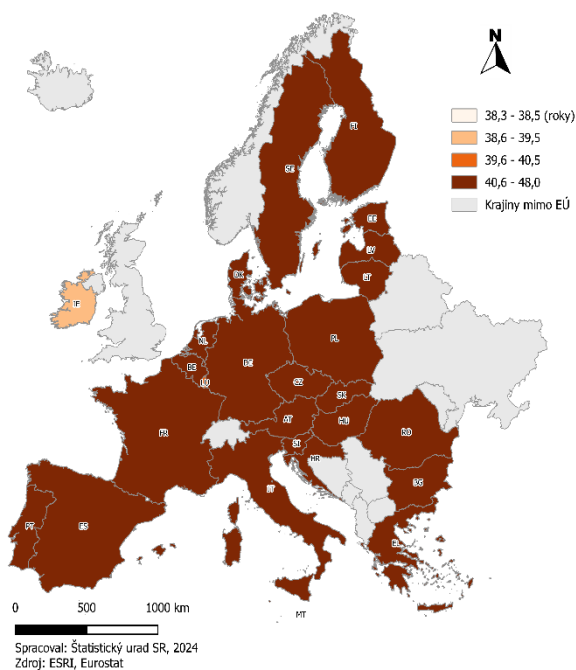
Obyvateľstvo krajín EÚ starne, čo je možné sledovať prostredníctvom viacerých demografických ukazovateľov. Významný vplyv na proces starnutia má starnutie zhora a zdola a čoraz viac je možné identifikovať aj starnutie zo stredu vekovej pyramídy, ktoré je aktuálne charakteristické narastajúcim zastúpením 45- až 64-ročných.

Jedným z ukazovateľov, ktorý kvantifikuje proces starnutia je medián veku. V roku 2004 bola hodnota mediánového veku na Slovensku 35 rokov, čo bola tretia najnižšia hodnota v EÚ. Nižší mediánový vek mali iba Írsko (33,3 roka) a Cyprus (34,7 roka). Medzi najstaršie populácie v rámci EÚ patrili Nemecko (41,4 roka), Taliansko (41,3 roka), Fínsko (40,5 roka). Do roku 2022 sa zvýšil mediánový vek vo všetkých krajinách EÚ s rôznou intenzitou. Slovensko patrilo ku krajinám EÚ s vyššou intenzitou nárastu mediánového veku, jeho hodnota bola na úrovni 41,8 roka (nárast o 6,8 roka). Slovensko vypadlo zo skupiny krajín EÚ s najmladšou populáciou. V roku 2022 patrili medzi krajiny s najnižším mediánovým vekom Cyprus (38,3 roka), Írsko (38,8 roka) a Luxembursko (39,7 roka). Na druhej strane najvyšší mediánový vek bol v Taliansku (48 rokov), Portugalsku (46,8 roka) a Grécku (46,1 roka).

M 4.7.3 Mediánový vek v krajinách EÚ, 2004

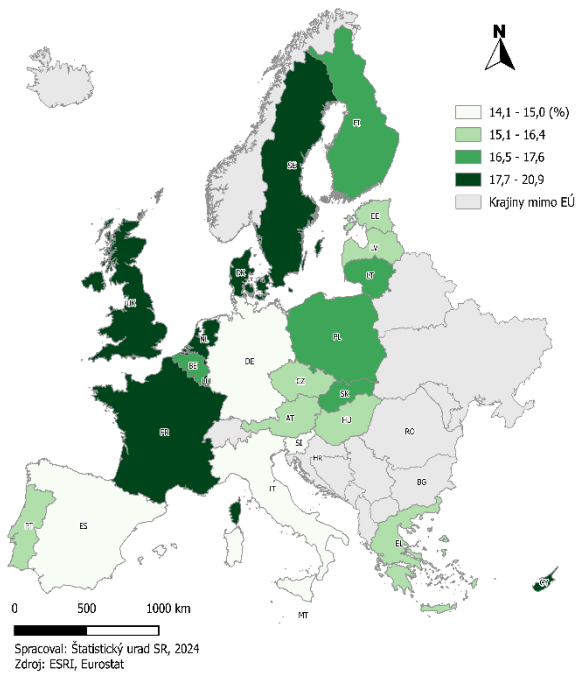

M 4.7.4 Mediánový vek v krajinách EÚ, 2022

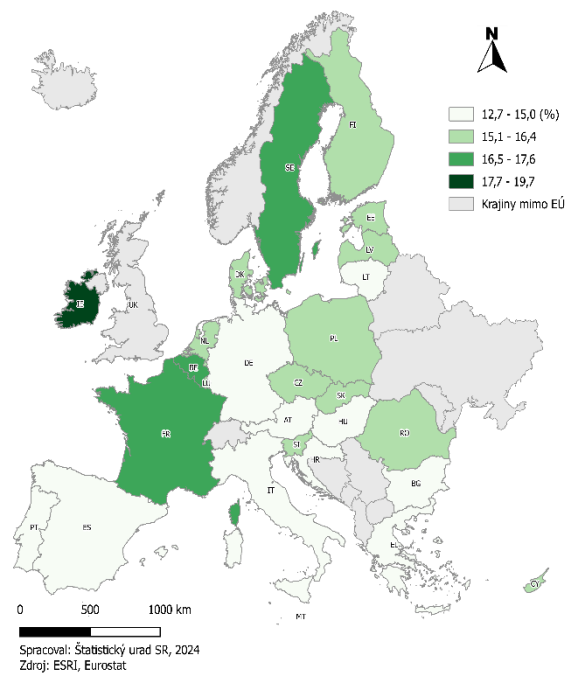

V roku 2004 najvyššie zastúpenie detskej zložky, t. j. detí vo veku 0 – 14 rokov malo Írsko (20,9 %), Cyprus (20,4 %) a Dánsko (18,9 %). Naopak najmenej predproduktívneho obyvateľstva žilo v roku 2004 v Taliansku (14,2 %), Španielsku (14,5 %) a Slovinsku (14,6 %). Slovensko so svojou hodnotou 17,6 % malo vyššie zastúpenie ako priemer EÚ. Väčšina obyvateľov krajín EÚ bola v roku 2004 v produktívnom veku 15 – 64 rokov. Najvyššie zastúpenie tejto zložky populácie malo práve Slovensko, Česko (obe po 70,8 %) a Slovinsko (70,4 %).

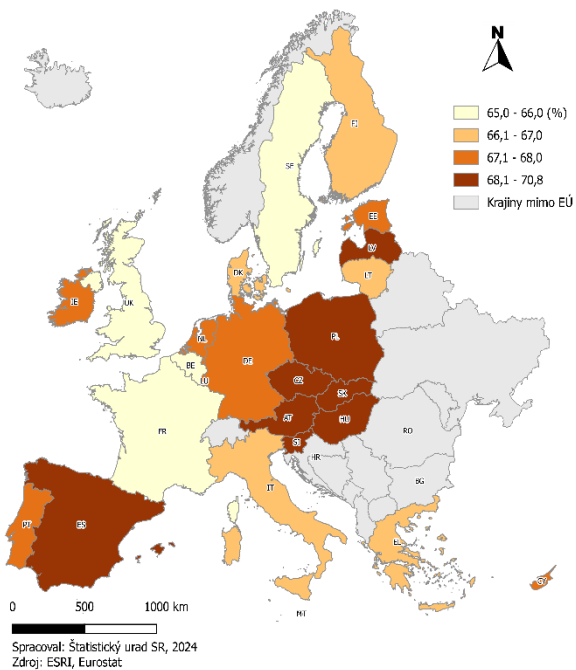
**M 4.7.5 Podiel obyvateľov
v predproduktívnom veku v krajinách EÚ,
2004**

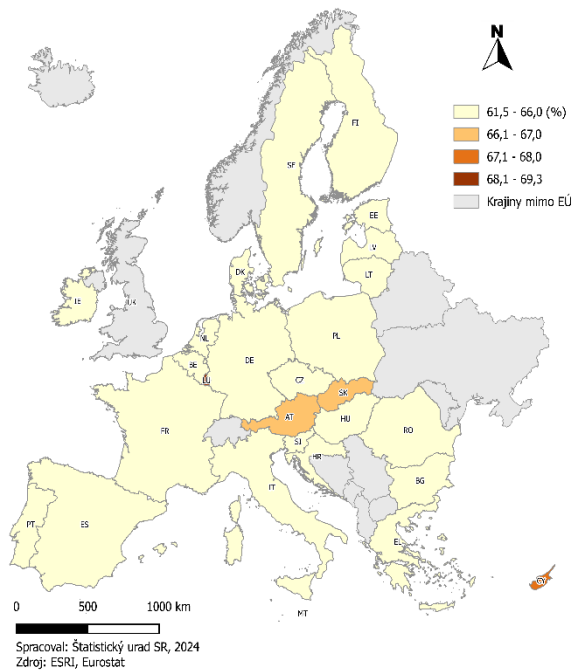
**M 4.7.6 Podiel obyvateľov
v predproduktívnom veku v krajinách EÚ,
2022**

**M 4.7.7 Podiel obyvateľov
v produktívnom veku v krajinách EÚ,
2004**

**M 4.7.8 Podiel obyvateľov
v produktívnom veku v krajinách EÚ,
2022**

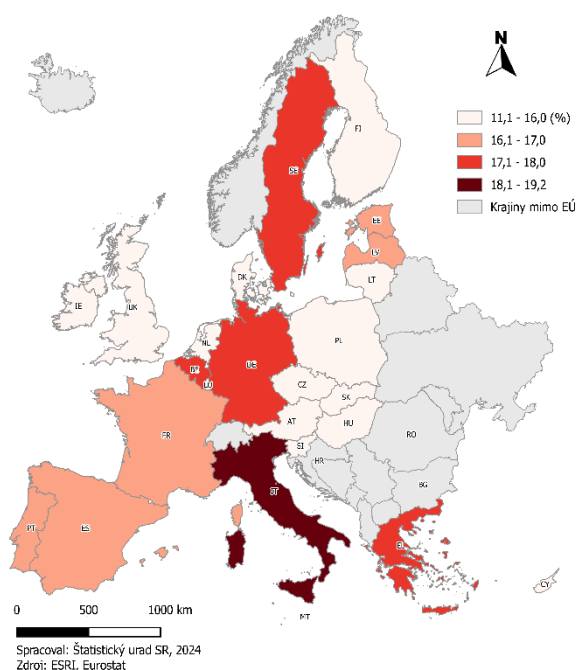
V roku 2004 bol podiel poproduktívneho obyvateľstva (nad 65 rokov) vo väčšine krajín EÚ nižší ako podiel 0 – 14-ročných. Najnižší podiel zastúpenia najstarších obyvateľov

4. Demografické štruktúry

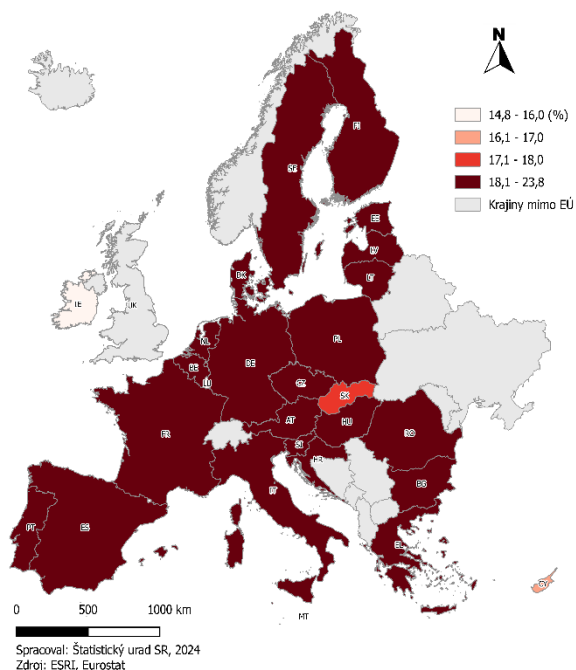
malo Írsko (11,1 %), Slovensko (11,6 %) a Cyprus (11,9 %). Najväčší podiel poproduktívneho obyvateľstva malo Taliansko (19,2 %), Nemecko a Grécko (obe po 18 %).

Za posledných takmer dvadsať rokov hlavným demografickým trendom je jednoznačne proces starnutia populácií krajín EÚ. Dokazuje to nárast zastúpenia obyvateľstva v poproduktívnom veku a znižovanie detskej zložky. V roku 2022 bol zaznamenaný najvýraznejší nárast poproduktívnej zložky populácie vo Fínsku (o 7,5 p. b.), Portugalsku (o 6,8 p. b.) a Česku (o 6,6 p. b.). Na Slovensku sa podiel obyvateľov vo veku 65 rokov a viac zvýšil o 5,8 p. b., čím sa zaradil medzi krajiny s vyššou intenzitou nárastu. Väčšina krajín EÚ zaznamenala pokles detskej zložky populácie, výnimkou bolo len Česko (nárast o 0,9 p. b.), Estónsko (o 0,6 p. b.), Lotyšsko a Slovinsko (obe o 0,5 p. b.) a Bulharsko (o 0,4 p. b.). V roku 2022 mali najvýraznejší pokles 0 – 14-ročných detí Malta (pokles o 4,8 p. b.), Cyprus (pokles o 4,3 p. b.) a Portugalsko (pokles o 3,2 p. b.). Slovensko zaznamenalo pokles o 1,5 p. b.

M 4.7.9 Podiel obyvateľov v poproduktívnom veku v krajinách EÚ, 2004

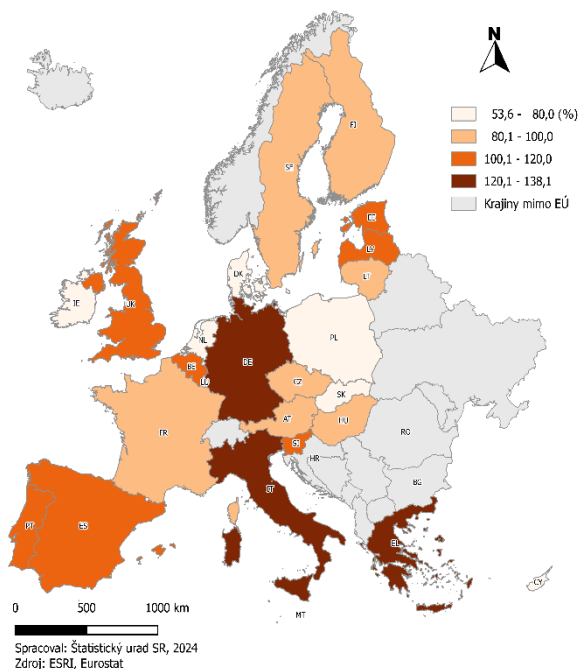
M 4.7.10 Podiel obyvateľov v poproduktívnom veku v krajinách EÚ, 2022

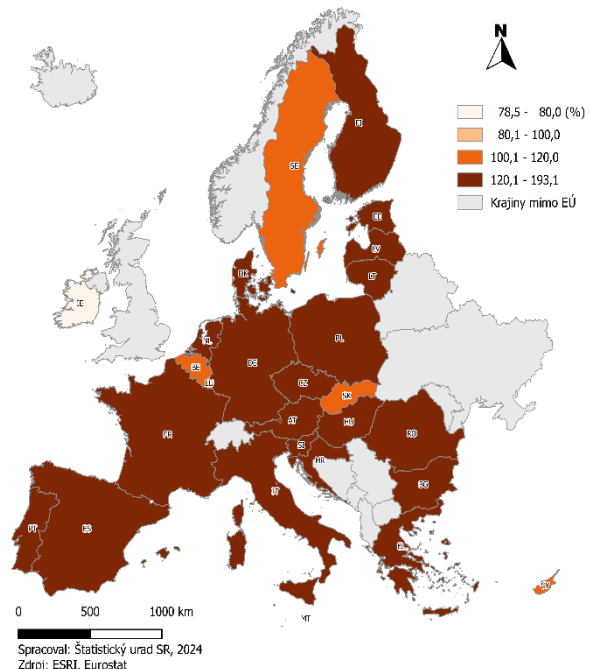
Často používaným ukazovateľom na sledovanie procesu starnutia je index starnutia, ktorý udáva počet 65-ročných a starších obyvateľov, pripadajúcich na 100 obyvateľov 0 – 14-ročných. V roku 2004 vo väčšine krajín EÚ počet 0 – 14-ročných prevyšoval počet osôb vo veku 65 rokov a viac. Najnižšiu hodnotu indexu starnutia mali Írsko, kde pripadalo na 100 detí iba 54 osôb vo veku 65 a viac rokov. Ďalej nasledovali Cyprus,

kde na 100 detí pripadalo 61 osôb v poproduktívnom veku a Slovensko, kde na 100 detí pripadalo 68 osôb v poproduktívnom veku. Z krajín, kde počty 65-ročných a starších prevýšili počty 0 – 14-ročných mali najvyššiu hodnotu indexu starnutia Taliansko (138 %), Nemecko (129 %) a Grécko (121 %). V období rokov 2004 a 2022 sa index starnutia zvýšil vo všetkých krajinách EÚ. V roku 2022 vo väčšine krajín EÚ prevyšovali počty 65-ročných a starších počty 0 – 14-ročných osôb. Výnimkou boli len Írsko (79 %) a Luxembursko (94 %). Najviac poproduktívnych osôb na 100 detí pripadalo v Taliansku (193), Portugalsku (186) a Grécku (172). Na Slovensku pripadalo na 100 detí 111 osôb vo veku 65 a viac rokov, čo je nižšia hodnota ako hodnota za EÚ ako celok.

M 4.7.11 Index starnutia v krajinách EÚ, 2004

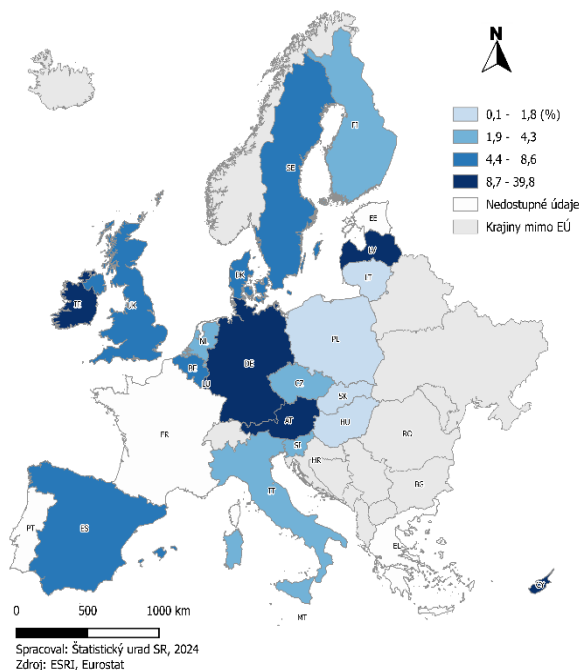
M 4.7.12 Index starnutia v krajinách EÚ, 2022

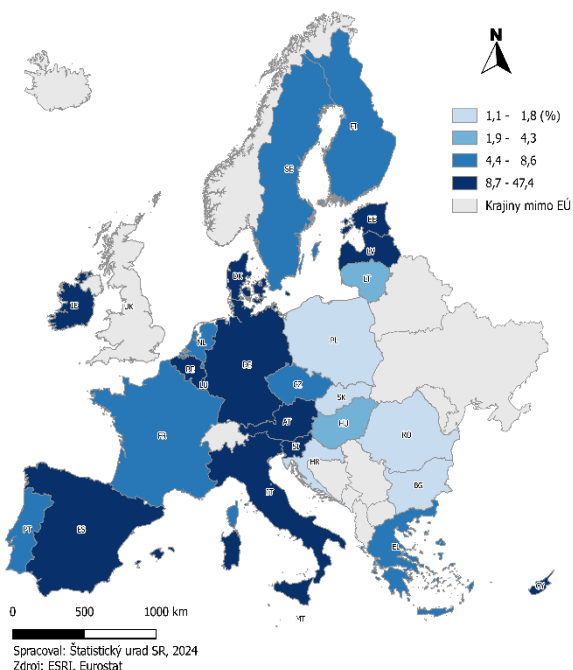
Porovnanie štátneho občianstva je v rámci medzinárodného porovnania vyjadrené cez podiel cudzincov v členských krajinách EÚ. V SR je podiel cudzincov jeden z najnižších v EÚ, v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ má SR dlhodobo jeden z najnižších podielov cudzincov. V priebehu rokov 2004 – 2022 sa ich podiel síce mierne zvýšil, o 0,7 p. b., ide ale o najnižší nárast v sledovanom období zo všetkých krajín. Z hľadiska medzinárodného porovnania bolo Slovensko aj v roku 2004 aj v roku 2022 krajina s druhým najnižším podielom cudzincov (0,4 % resp. 1,1 %) v krajinách EÚ.

4. Demografické štruktúry

M 4.7.13 Podiel cudzincov v krajinách EÚ, 2004

M 4.7.14 Podiel cudzincov v krajinách EÚ, 2022

Porovnateľné zastúpenie cudzincov ako v SR je napríklad v Rumunsku (1,1 %) alebo v Poľsku (1,2 %). Lotyšsko ako jediná krajina zaznamenala pokles podielu cudzincov z 21,1 % v roku 2004 na 13,90 % v roku 2022 (pokles o 7,2 p. b.). Medzi krajiny s najvyšším nárastom podielu cudzincov v rokoch 2004 – 2022 patrí Malta, kde podiel cudzincov vzrástol z 3 % v roku 2004 na 25,3 % v roku 2022, čo predstavuje nárast o 22,3 p. b. Výrazný nárast bol zaznamenaný aj v Rakúsku, o 9,5 p. b., a v Luxembursku, kde sa podiel zvýšil o 7,6 p. b. Práve v Luxembursku je dlhodobý najvyšší podiel cudzincov, v roku 2022 tvorili takmer polovicu celého obyvateľstva (47,4 %).

5. Predpokladaný vývoj obyvateľstva Slovenska

5.1 Kmeňová prognóza vývoja obyvateľstva Slovenska

Predchádzajúci populačný vývoj spolu s charakterom vekovej štruktúry predstavujú základné komponenty pre budúce smerovanie obyvateľstva Slovenska. Znalosť budúcich vývojových trajektórií, a to nielen z hľadiska početnosti, ale aj vekovej štruktúry je dôležitým informačným vstupom pre nastavenie rôznych rozhodovacích procesov umožňujúcich pripraviť slovenskú spoločnosť na tieto kľúčové populačné zmeny. Zdrojom takýchto informácií sú oficiálne populačné prognózy, ktorých konštrukcia na Slovensku má bohatú tradíciu. Ich vznik sa najčastejšie viaže s najnovším sčítaním obyvateľov, ktoré predstavuje vždy najaktuálnejšiu bázu vstupných údajov o počte a vekovej štruktúre obyvateľstva Slovenska. Tak tomu bolo aj v spojitosti s posledným Sčítaním obyvateľov, domov a bytov v roku 2021.

Kmeňová populačná prognóza obyvateľstva Slovenska pre obdobie rokov 2022 – 2080 bola konštruovaná použitím kohortne-komponentného modelu a to v troch scenároch možného populačného vývoja. Tie sa snažia zohľadniť neistotu spojenú s budúcim smerovaním, pričom stredný scenár predstavuje v čase vzniku prognózy najpravdepodobnejší scenár a vysoký s nízkym tvoria akési „mantinely“, v ktorých by sa mohol populačný vývoj Slovenska pohybovať. Nízky scenár pritom pracuje s predpokladom nízkej úrovne plodnosti, migračného salda a vysokej úmrtnosti. Predstavuje najregresívnejší variant možného budúceho vývoja počtu, prírastkov a vekového zloženia obyvateľstva. Zatiaľ čo vysoký scenár predpokladá vysokú úroveň plodnosti, migračného salda a nízku intenzitu úmrtnosti v populácii Slovenska. V kontexte svojho nastavenia tak tvorí podľa autorov prognózy najprogresívnejší reálny vývoj počtu, prírastkov a vekového zloženia obyvateľov.

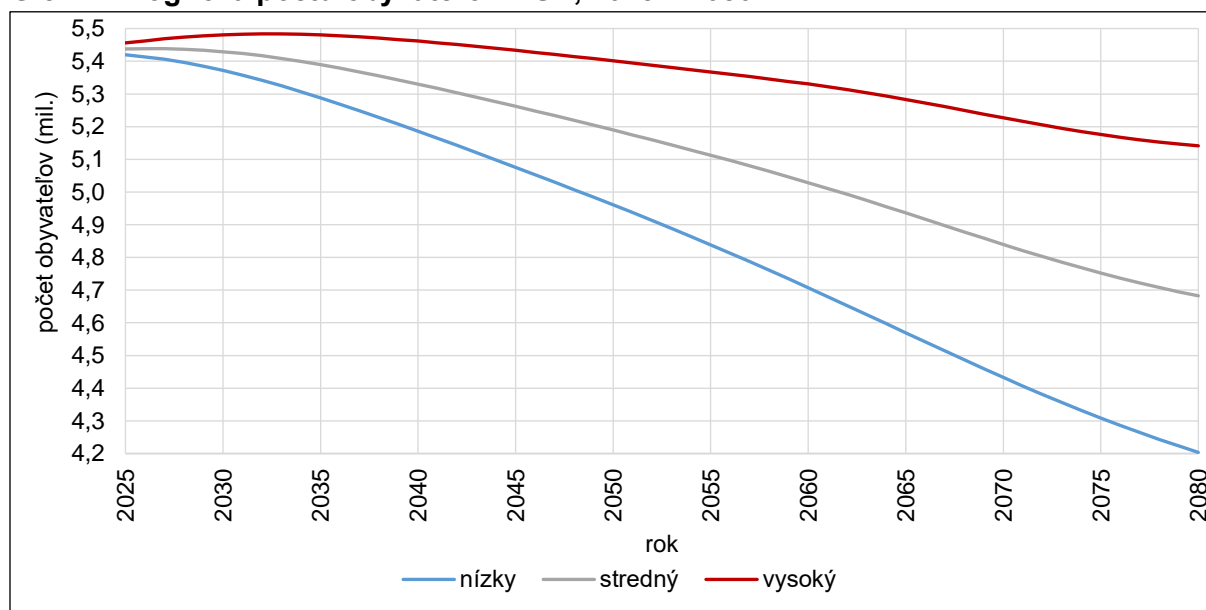
Výsledky poslednej kmeňovej prognózy pomerne jasne ukázali, že ďalší vývoj počtu obyvateľov Slovenska sa bude niesť v znamení poklesu. Určitou výnimkou by mohli byť najbližšie roky v prípade naplnenia vysokého scenára, ktorý okrem iného predpokladá aj pomerne vysoké migračné prírastky Slovenska. Ani tie by však napokon nemali postačovať, aby približne od prvej polovice 30. rokov 21. storočia nedochádzalo aj v jeho prípade k poklesu počtu obyvateľov Slovenska. Tie by sa podľa variantu prognózy mali v roku 2050 pohybovať v rozmedzí 4,96 až 5,40 milióna osôb. Aj vývoj po tomto roku by mal priniesť ďalšie klesanie, a preto v horizonte prognózy v roku 2080 by počet obyvateľov Slovenska mohol byť v závislosti od scenára od 4,20 po 5,14 milióna. Celkové zníženie by sa tak pohybovalo od 1,23 milióna v nízkom scenári po 297-tisíc osôb vo vysokom scenári. V strednom sa očakáva pokles počtu obyvateľov do roku 2080 o viac ako 752-tisíc osôb. Takto široké rozpätie početnosti, ako aj samotných celkových úbytkov je dané predovšetkým vysokou neurčitou vo

5. Predpokladaný vývoj obyvateľstva Slovenska

vývoji zahraničnej migrácie. Svojím dielom v postcovidovom období prispieva však aj plodnosť a úmrtnosť.

Reálny vývoj v posledných rokoch naznačil, že hlavným faktorom znižovania počtu obyvateľov na Slovensku sa v čoraz väčšej miere stáva prevaha zomretých nad živonarodenými. Tento prirodzený úbytok obyvateľstva sa bude v najbližších desaťročiach s najväčšou pravdepodobnosťou len prehlbovať. Príčinou sa stane predpokladaný pokles počtu živonarodených detí, ako aj rastúci počet zomretých. V prvom prípade k tomu dôjde aj napriek určitému predpokladanému ďalšiemu oživeniu plodnosti. Ten nebude schopný kompenzovať štrukturálny efekt, keď bude dochádzať k znižovaniu reprodukčnej základne Slovenska z dôvodu odchodu početných generácií žien a ich nahrádzania menej početnými kohortami. Zahraničná migrácia tento trend dokáže pritom eliminovať len v obmedzenej miere. Rovnako rastúce počty zomretých budú podmienené zvyšujúcim sa počtom starších osôb vo vekoch s vyššou intenzitou úmrtia. Aj napriek predpokladanému celkovému znižovaniu úmrtnosti, a to aj vo vyššom veku takéto početné vekové kohorty budú generovať aj pri zníženom riziku úmrtia vyššie počty zomretých, ako je tomu v súčasnosti.

G 5.1.1 Prognóza počtu obyvateľov v SR, 2025 – 2080

Zdroj: VDC, 2024

Prirodzený úbytok obyvateľstva Slovenska bude počas celého prognózovaného obdobia pre všetky scenáre s výnimkou vysokého, ktorý pri kombinácii najpriaznivejšieho populačného vývoja generuje do konca 20. rokov 21. storočia mierne populačné zisky. V ďalšom vývoji však aj v prípade vysokého scenára príde k populačným úbytkom. Tie by sa bez ohľadu na scenár mali prehlbovať až do 60. rokov 21. storočia. Posledné prognózované desaťročie by malo priniesť určitú redukciu prirodzených úbytkov, no aj napriek tomu by Slovensko malo naďalej strácať obyvateľstvo v dôsledku prevahy zomretých nad živonarodenými.

Keďže vo všetkých scenároch bolo predpokladané kladné migračné saldo, očakávaný vývoj prirodzených prírastkov predstavuje kľúčový faktor spomínaného prognózovaného úbytku počtu obyvateľov Slovenska.

Dôležitejším ako samotný vývoj počtu obyvateľov je pre budúci vývoj spoločnosti na Slovensku predpokladané nastavenie vekovej štruktúry. Proces starnutia pritom na Slovensku prebieha už niekoľko desaťročí, no jeho dynamizáciu priniesol až relatívne nedávny vývoj. Tento trend potvrdzujú aj výsledky kmeňovej populačnej prognózy vo všetkých scenároch. Predovšetkým najbližšie desaťročia prinesú obzvlášť intenzívne starnutie. Ku koncu prognózovaného obdobia je možné očakávať postupné zmenšovanie dynamiky až stagnáciu niektorých aspektov tohto procesu. Malé rozdiely medzi jednotlivými scenármi počas celého prognózovaného obdobia poukazujú na nezvratnosť starnutia obyvateľov na Slovensku a tiež malé možnosti tento proces ovplyvniť. Hodnota priemerného veku obyvateľstva Slovenska bude pomerne rýchlo rásť až do prvej polovice 40. rokov 21. storočia, keď prekročí hranicu 46 rokov. Následne by malo prísť k spomaleniu tohto trendu a od polovice 60. rokov 21. storočia dokonca k jeho zastaveniu. To by mal mať obyvateľ Slovenska priemerný vek viac ako 47 rokov.

Už na prahu prognózy platilo, že v populácii Slovenska majú miernu prevahu osoby v seniorskom veku (65 a viac rokov) nad detskou zložkou (0 – 14 rokov). Rast indexu starnutia očakávajú všetky vývojové scenáre. Do polovice 50. rokov 21. storočia by mohla vzniknúť situácia, že na jedno dieťa vo veku do 15 rokov by pripadali dvaja seniori. Ďalší vývoj síce pravdepodobne prinesie mierne zníženie, ale do konca prognózovaného obdobia by index starnutia klesol len na 190 – 200 % v závislosti od scenára. Uvedené zmeny vo vzájomnom pomere seniorskej a detskej zložky budú predovšetkým výsledkom pomerne výrazného nárastu podielu osôb vo veku 65 a viac rokov. Na začiatku 40. rokov 21. storočia sa očakáva, že v tomto vekovom intervale bude žiť štvrtina celej populácie Slovenska a v polovici 50. rokov 21. storočia by to už mohlo byť viac ako 30 %. Od tohto momentu sa však predpokladá stabilizácia a smerom k horizontu prognózy aj mierny pokles pod spomenutú hranicu. Naopak, podiel detí do 15 rokov by sa mal v najbližších rokoch najprv mierne znížiť na menej ako 15 % a následne by došlo k stagnácii až do konca prognózovaného obdobia.

5.2 Predpokladaný vývoj obyvateľstva krajín EÚ podľa projekcie Eurostatu

Počet obyvateľov krajín EÚ-27 by mal podľa projekcie Eurostatu (EUROPOP2023) veľmi mierne rásť až do polovice 21. storočia. Ďalší vývoj by mal priniesť opačný trend, keď do roku 2099 by sa populácia všetkých členských štátov mala zmenšiť zo súčasných viac ako 446,7 milióna na menej ako 419,5 milióna osôb v roku 2099. Slovensko by pritom malo početne rásť len v najbližších rokoch. Už v roku 2040 by malo mať až o 133-tisíc osôb menej. Očakáva sa, že tento trend bude pokračovať až do konca projektovaného obdobia. Už v 60. rokoch 21. storočia by pritom Slovensko pokorilo hranicu 5-miliónov a v horizonte projekcie by malo mať len 4,55 milióna obyvateľov. To je v porovnaní so súčasným stavom pokles o takmer 900-tisíc osôb.

T 5.2.1 Budúci vývoj počtu obyvateľov v EÚ vo vybraných rokoch, základný scenár

Krajina	Rok															
	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060	2065	2070	2075	2080	2085	2090	2095	2099
	abs. (mil.)															
EÚ-27	453,3	452,5	452,0	451,4	449,9	447,2	443,5	439,2	435,1	431,6	428,8	426,5	424,4	422,5	420,8	419,5
Belgicko	11,87	12,04	12,21	12,37	12,49	12,57	12,61	12,64	12,66	12,69	12,72	12,73	12,70	12,66	12,61	12,56
Bulharsko	6,80	6,52	6,30	6,12	5,97	5,83	5,69	5,55	5,41	5,29	5,19	5,12	5,08	5,07	5,07	5,07
Česko	10,98	10,82	10,72	10,72	10,74	10,75	10,74	10,70	10,63	10,56	10,52	10,52	10,55	10,58	10,62	10,65
Dánsko	6,00	6,07	6,12	6,14	6,15	6,15	6,15	6,17	6,18	6,19	6,19	6,18	6,17	6,15	6,13	6,13
Nemecko	85,31	85,26	85,22	85,16	84,99	84,76	84,52	84,30	84,23	84,24	84,23	84,16	84,11	84,10	84,11	84,12
Estónsko	1,37	1,35	1,34	1,34	1,34	1,34	1,34	1,33	1,32	1,31	1,30	1,29	1,29	1,29	1,29	1,29
Írsko	5,29	5,45	5,61	5,78	5,92	6,03	6,08	6,09	6,08	6,07	6,06	6,05	6,03	5,98	5,93	5,87
Grécko	10,27	9,98	9,71	9,45	9,19	8,91	8,60	8,29	8,00	7,75	7,57	7,44	7,37	7,32	7,30	7,28
Španielsko	48,82	49,36	49,86	50,32	50,55	50,40	49,88	49,14	48,33	47,62	47,08	46,69	46,34	45,96	45,51	45,12
Francúzsko	68,83	69,52	70,15	70,59	70,72	70,60	70,35	70,05	69,81	69,65	69,50	69,28	68,98	68,67	68,33	68,04
Chorvátsko	3,79	3,67	3,57	3,48	3,38	3,29	3,21	3,13	3,07	3,01	2,95	2,91	2,88	2,85	2,83	2,82
Taliansko	58,90	58,75	58,63	58,47	58,07	57,35	56,31	55,13	54,03	53,19	52,60	52,15	51,69	51,18	50,63	50,19
Cyprus	0,95	0,96	0,97	0,97	0,98	0,98	0,99	0,99	1,00	1,00	0,99	0,99	0,99	0,99	1,00	1,01
Lotyšsko	1,84	1,74	1,64	1,57	1,51	1,45	1,40	1,35	1,30	1,25	1,22	1,19	1,18	1,17	1,17	1,17
Litva	2,84	2,72	2,60	2,50	2,41	2,32	2,23	2,15	2,07	2,00	1,94	1,89	1,84	1,81	1,79	1,78
Luxembursko	0,70	0,75	0,80	0,84	0,87	0,90	0,93	0,95	0,96	0,98	0,99	0,99	0,99	0,99	1,00	1,00
Maďarsko	9,62	9,50	9,40	9,33	9,27	9,22	9,18	9,14	9,08	9,02	8,98	8,96	8,97	8,99	9,03	9,05
Malta	0,56	0,61	0,66	0,69	0,72	0,75	0,77	0,79	0,81	0,81	0,81	0,80	0,79	0,78	0,77	0,76
Holandsko	18,13	18,39	18,60	18,73	18,76	18,74	18,70	18,69	18,71	18,75	18,76	18,71	18,62	18,50	18,39	18,31
Rakúsko	9,13	9,24	9,34	9,43	9,49	9,53	9,54	9,54	9,54	9,55	9,56	9,56	9,56	9,56	9,57	9,58
Poľsko	38,20	37,23	36,38	35,72	35,09	34,51	33,89	33,24	32,52	31,77	31,09	30,50	30,07	29,77	29,60	29,52
Portugalsko	10,35	10,22	10,10	9,96	9,80	9,61	9,42	9,24	9,08	8,94	8,86	8,82	8,82	8,86	8,91	8,98
Rumunsko	18,71	18,10	17,59	17,15	16,75	16,36	15,99	15,61	15,27	14,99	14,79	14,66	14,59	14,57	14,59	14,61
Slovinsko	2,12	2,12	2,11	2,11	2,10	2,09	2,07	2,04	2,02	2,00	1,98	1,97	1,96	1,96	1,96	1,95
Slovensko	5,51	5,43	5,35	5,29	5,23	5,17	5,10	5,01	4,91	4,81	4,72	4,65	4,60	4,57	4,56	4,55
Fínsko	5,64	5,63	5,59	5,55	5,50	5,45	5,39	5,33	5,28	5,23	5,16	5,09	5,01	4,92	4,84	4,78
Švédsko	10,77	11,08	11,36	11,64	11,92	12,18	12,41	12,60	12,76	12,91	13,04	13,14	13,20	13,24	13,27	13,28

Zdroj: Eurostat, [proj_23np](#), 2024

Výsledky projekcie tiež ukazujú, že nie všetky členské štáty budú čeliť problému zmenšovania svojej populácie. Z 27 krajín by do roku 2099 malo stratiť určitý počet obyvateľov 15 krajín. Najväčšie zníženie by malo postihnúť pobaltské štáty (Lotyšsko,

Litva) a štáty na Balkáne (Grécko, Chorvátsko, Rumunsko, Bulharsko). Celkom opačná situácia by pri naplnení predpokladov mala vzniknúť v malých členských štátoch (Luxembursko, Malta, Cyprus), ale aj vo Švédsku a v Írsku.

Pokračujúce populačné starnutie a presun početných generácií do vyššieho veku v členských krajinách bude jedným z kľúčových faktorov postupne sa formujúcej prevahy zomretých nad živonarodenými deťmi. Prognóza EUROPOP2023 očakáva, že v druhej polovici 50. rokov 21. storočia už všetky členské štáty budú čeliť prirodzenému úbytku. Najväčšie prirodzené úbytky do roku 2100 by mali zažiť pobaltské štáty (Litva, Lotyšsko) a krajiny južnej (Taliansko, Portugalsko) a juhovýchodnej Európy (Grécko, Bulharsko, Rumunsko, Chorvátsko). Pokles počtu obyvateľov Slovenska z dôvodu prevahy zomretých nad živonarodenými medzi prahom a horizontom projekcie by mal byť o niečo vyšší ako za celú EÚ-27 (-3,7 ‰).

Kľúčovým prvkom pre celkový populačný vývoj sa tak v celej EÚ stane zahraničná migrácia. Predpokladané objemy migračného salda pre jednotlivé členské štáty hovoria o možnom pozitívnom vplyve a teda zvyšovaní počtu obyvateľov vo všetkých krajinách. Určité úbytky boli prognózované len v prípade Rumunska, Lotyšska a Grécka a aj to len v najbližších desaťročiach. Celkovo najväčšie absolútne migračné zisky by do roku 2100 mali získať Nemecko (21,6 milióna osôb), Taliansko (menej ako 19-miliónov) a Španielsko (takmer 16,5 milióna). V prepočte na 1 000 obyvateľov by si migračne najviac mohli polepšiť predovšetkým malé členské štáty (Malta, Luxembursko), no len o niečo nižšiu hodnotu hrubej miery migračného salda by dosahovali aj niektoré spomínané štáty s najvyššími absolútnymi ziskami (Taliansko, Španielsko). Slovensko by spolu s Lotyšskom, Rumunskom a Gréckom malo patriť ku členským krajinám s celkovo najnižšími migračnými ziskami vyjadrenými na 1 000 obyvateľov.

Populačné starnutie predstavuje proces, ktorým do konca 21. storočia prejdú všetky členské štáty EÚ-27. Vekový medián by sa mal v krajinách EÚ-27 zvýšiť medzi rokmi 2022 a 2100 zo 44,4 roka na viac ako 50 rokov. Najrýchlejšie by pritom mala starnúť Malta a Island, kde v spomínanom období sa hodnoty vekového mediánu zvýšia o 12 – 13 rokov. Dvojciferný nárast 10,0 – 10,5 roka sa očakáva aj v Luxembursku a na Cypre. Vekový medián v populácii Slovenska by sa v danom období mal podľa výsledkov projekcií EUROPOP2023 zvýšiť o 6,6 roka, za celú EÚ-27 o 5,8 roka. Na konci projektovaného obdobia by tak 15 členských štátov malo mať polovicu populácie staršiu ako 50 rokov. Najvyššie hodnoty vekového mediánu v roku 2100 by pritom mala dosahovať Malta a Taliansko s 53 – 54 rokmi, nasledované Litvou, Fínskom, Španielskom a Chorvátskom s 52 – 53 rokmi. Slovensko by naopak spolu so Švédskom pri naplnení prognózovaných komponentov populačného vývoja patrilo k členským krajinám s najnižším vekovým mediánom (48,4 roka). Podobné hodnoty (48,4 – 48,6 roka) by ešte dosahovalo aj Česko, Maďarsko a Cyprus.

5. Predpokladaný vývoj obyvateľstva Slovenska

Vo všetkých členských štátoch sa v prognózovanom období očakáva rast podielu seniorskej zložky. V Česku, Grécku, Nemecku a Portugalsku by malo zastúpenie osôb vo veku 65 a viac rokov vzrásť o viac ako 10 p. b. Priemer za celú EÚ-27 je pritom 11,4 p. b. Najväčší nárast sa predpokladá v Írsku, Luxembursku, na Malte a v Litve, kde by sa podiel seniorov mohol zvýšiť o 15 – 18 p. b. V prípade Slovenska by to mal byť nárast o 13,5 p. b. Najvyšší podiel osôb vo veku 65 a viac rokov by mal byť na Malte, v Taliansku a Litve (35 – 36 %) a naopak najnižšie podiely by dosahovali Česko, Švédsko, Maďarsko a Slovensko (30 – 31 %).

Najpočetnejšou zložkou stále zostanú osoby vo veku 15 – 64 rokov. Vo všetkých členských štátoch EÚ-27 sa však očakáva, že dôjde k poklesu ich zastúpenia. Kým v súčasnosti je podiel za EÚ-27 tesne pod hranicou 64 % a minimálna hodnota je 61,5 % (Francúzsko) a maximálna 69,3 % (Luxembursko), na konci prognózovaného obdobia by to podľa výsledkov projekcie malo byť v priemere 54,4 % za EÚ-27 s maximom takmer 56 % v Česku a minimom na Malte 53 %. V prípade Slovenska sa očakáva pokles z dvoch tretín na menej ako 55 %.

Rovnako pokles indikujú výsledky projekcií EUROPOP2023 aj v prípade detskej zložky. Jedinou výnimkou by mohlo byť Portugalsko s veľmi miernym nárastom zo súčasných 12,8 % na viac ako 13 %. Naopak najvýraznejšie zníženie detí do 15 rokov sa predpokladá v Írsku (takmer -7 p. b.). Za celú EÚ-27 sa predpokladá pokles na úroveň -1,8 p. b., čo je len o niečo viac ako v prípade Slovenska (-1,6 p. b.). Maximálnu úroveň by pritom malo dosahovať práve Slovensko (14,5 %) a naopak najmenšie zastúpenie detskej zložky na Malte (11,4 %).

Kľúčovým pre budúce smerovanie celkového zaťaženia produktívnej zložky populácie je tak rastúci podiel seniorov. Keďže tento trend je očakávaný vo všetkých členských štátoch EÚ-27, rovnako vo všetkých štátoch výsledky projekcie predpokladajú zvyšovanie počtu neproduktívnych osôb na 100 osôb v produktívnom veku (15 – 64 rokov). V súčasnosti hodnota za EÚ-27 dosahuje necelých 57 osôb, no na konci prognózovaného obdobia by to už mohlo byť takmer 84 osôb. Len dva štáty (Česko a Cyprus) by sa pritom nachádzali tesne pod hranicou 80 osôb, pričom v Litve a na Malte by to bolo 89 – 90 osôb. Slovensko by so svojimi niečo viac ako 83 osobami bolo na úrovni hodnoty za celú EÚ-27.

Záver

Populačný vývoj SR prešiel od vzniku samostatného štátu viacerými významnými a v mnohých smeroch historicky jedinečnými zmenami. Tie odzrkadľujú nielen transformačné posuny v politických, hospodárskych, spoločenských podmienkach, ale aj zmeny v hodnotovom a normatívnom nastavení a to najmä v spojitosti s rodinným a reprodukčným správaním. Ku kľúčovým patrí predovšetkým odkladanie uzavretia manželstva a celkovo významne nižšia intenzita s akou slobodní muži a ženy do manželstva vstupujú. Historický model skorej a takmer univerzálnej sobášnosti platný minimálne od konca 19. storočia sa v priebehu niekoľkých pár rokov rozpadol. Nie je to pritom len dôsledok spomínaného odkladania, ale časť mladých volí rôzne alternatívne formy spolužitia, prípadne zostávajú bez stabilného partnera / partnerky.

S klesajúcou sobášnosťou sa naopak súbežne zvyšovalo riziko rozvodu manželského zväzku. Tento trend sa však zastavil už na sklonku prvej dekády 21. storočia a ďalší vývoj sa niesol v znamení pomerne významnej redukcie rozvodovosti. Súčasne tiež platí, že k rozvodom dochádza čoraz častejšie vo vyššom veku a po dlhšej dobe uplynutej od sobáša.

Nemenej dôležitými zmenami prešiel proces rodenia detí. V jeho prípade bol zaznamenaný prudký pokles intenzity. Súčasná úroveň plodnosti stále pomerne významne zaostáva za situáciou existujúcou na začiatku 90. rokov 20. storočia. Dôvodom je najmä obmedzená realizácia odloženej plodnosti druhého a vyššieho poradia. Spolu s procesom odkladania tak dochádza k určitému nárastu bezdetnosti, ale predovšetkým k pomerne významnému poklesu zastúpenia dvojdetného modelu rodiny a rodín s vyšším počtom detí. Významnými transformačnými zmenami však prešlo aj vekové rozloženie plodnosti. Model vekovo koncentrovanej reprodukcie v mladom veku, keď druhá polovica reprodukčného obdobia bola využívaná na rodenie detí len okrajovo, sa významne zmenil. Okrem toho, že práve vek 30 a viac rokov sa stáva kľúčovým pre proces plodnosti, došlo tiež k výraznej vekovej pluralizácii realizácie reprodukčných zámerov. To súvisí aj s existenciou určitej časti populácie žien, ktoré sa naďalej stávajú matkami veľmi skoro. Dôležitým transformačným znakom od začiatku 90. rokov 20. storočia sa stal tiež nárast počtu a podielu detí narodených mimo manželstva.

Pozitívny trend nastal vo vývoji umelej potratovosti. Umelé potraty pritom ešte na konci 80. a začiatku 90. rokov 20. storočia predstavovali dôležitú súčasť správania žien na Slovensku a významnou mierou redukovali počet narodených detí z celkového počtu tehotenstiev. Premena reprodukčného správania, odkladanie koncepcií, ako aj väčšie možnosti bránenia neželaného tehotenstva v kombinácii so zvyšujúcimi sa vedomosťami v oblasti sexuálnej a vzťahovej výchovy prispeli k dramatickému poklesu počtu umelých potratov, aj samotnej intenzity umelej potratovosti. Okrem toho došlo

k dôležitej štrukturálnej zmene medzi žiadateľkami o interrupciu, keď prevahu už nemajú vydaté ženy a ženy s dvomi deťmi, ale do popredia sa dostali slobodné ženy.

Začiatkom 90. rokov 20. storočia skončilo aj takmer štvrtstoročie trvajúce obdobie stagnácie alebo len veľmi málo dynamického predlžovania života. V podstate až do začiatku pandémie ochorenia COVID-19 pretrvával na Slovensku pomerne významný nárast hodnôt strednej dĺžky života pri narodení u oboch pohlaví. Rýchlejšie sa úmrtnostné charakteristiky zlepšovali u mužov, čo sa následne odzrkadľovalo aj na znižovaní mužskej nadúmrtnosti. Pandemické roky 2020 a 2021 výrazne zasiahli do tohto pozitívneho vývojového trendu. Ako však ukazujú aktuálne údaje, išlo len o dočasný jav a úroveň úmrtnosti je už v podstate na predpandemickej hladine. Zo štrukturálneho hľadiska sa kľúčovým pre znižovanie celkovej úmrtnosti stáva redukcia rizika úmrtia vo veku 65 rokov a viac a u žien najmä vo veku nad 80 rokov.

Vznikom samostatnej republiky sa Slovensko stalo migračne ziskovou krajinou. Význam migračných väzieb s Českom sa postupne pritom oslaboval a do popredia sa začali dostávať aj niektoré ďalšie európske krajiny. Najmä v období po prijatí Slovenska do EÚ, Schengenského priestoru, ako aj s rozširovaním únie o Rumunsko a Bulharsko sú spojené maximálne zisky zo zahraničného sťahovania. Významný nárast bol aj po prijatí Chorvátska do EÚ. Sťahovanie mimo európsky priestor je stále skôr okrajovou záležitosťou a týka sa len niektorých krajín a špecifických období.

Z hľadiska početnosti sa celkový populačný vývoj od roku 1993 niesol v znamení mierneho rastu počtu obyvateľov Slovenska. Výnimkou sú len posledné roky poznačené pandemiou ochorenia COVID-19 a tiež nízkou pôrodnosťou. Kladné migračné saldo tak nedokázalo kompenzovať prirodzený úbytok. Výsledky populačných prognóz pritom na túto situáciu dlhodobo poukazovali. Vzhľadom na vekovú štruktúru a predovšetkým rôznopočetné vekové kohorty je málo pravdepodobné, že by sa v najbližších desaťročiach situácia mohla zmeniť. Okrem klesajúcej početnej veľkosti obyvateľstva Slovenska je potrebné počítať aj s ďalším prehĺbovaním procesu populačného starnutia. To všetko sa navyše bude diať v prostredí zmenšujúcej sa reprodukčnej a produktívnej základne.

Najvýraznejšou zmenou v štruktúrach populácie SR sú zmeny vo vekovej štruktúre. Od roku 1993 prebieha na Slovensku populačné starnutie, ktoré sa zintenzívnilo najmä v posledných desiatich rokoch. Proces populačného starnutia je dôsledkom vývoja v dolnej aj hornej časti vekovej pyramídy. Nízka pôrodnosť oslabuje detskú zložku populácie a znižujúca sa úmrtnosť predlžuje ľudský život a posilňuje zastúpenie obyvateľov v poproduktívnom veku. Súbeh týchto dvoch faktorov zrýchľuje proces populačného starnutia na Slovensku. O pokračujúcom starnutí obyvateľov vypovedá aj priemerný vek a index starnutia. Obidva ukazovatele zaznamenali dlhodobý rast od roku 1993, ktorý sa v posledných rokoch zdynamizoval. Medzi rokmi 1993 a 2023 sa úroveň priemerného veku zvýšila z viac ako 34 rokov na takmer 42 rokov, t. j. zvýšenie o takmer 8 rokov. Index starnutia sa medzi rokmi 1993 a 2023 zvýšil zo 45 osôb na

takmer 115 osôb. Prevaha osôb vo veku 65 rokov a viac nad deťmi je zaznamenaná od roku 2018. V roku 2023 už pripadalo na 100 detí takmer 115 osôb vo veku 65 rokov a viac.

Štruktúra obyvateľstva SR podľa rodinného stavu prešla za obdobie 1993 – 2023 zmenami, ktoré odzrkadľujú širšie sociálne a ekonomické transformácie v krajine. Pokles manželstiev, nárast rozvodov, vyšší podiel slobodných a rozšírenie alternatívnych spolužití sú kľúčovými trendmi, ktoré ovplyvňujú demografickú štruktúru Slovenska. Tieto zmeny majú významné dôsledky pre rodinnú politiku, sociálnu starostlivosť a celkové demografické zloženie krajiny.

Zmeny v spoločnosti sa odzrkadlili aj na vzdelanostnej štruktúre obyvateľstva SR. Od roku 2011 do 2023 prišlo na Slovensku k výraznému zvýšeniu vzdelanostnej úrovne najmä u mladších generácií, keď počet vysokoškolsky vzdelaných osôb stúpol bez ohľadu na pohlavie. Na druhej strane, u starších generácií sa postupným vymieraním osôb s nižším vzdelaním znížil celkový počet osôb so základným alebo stredoškolským vzdelaním bez maturity. Tento trend vedie k celkovému zvýšeniu vzdelanostnej úrovne obyvateľstva SR.

Súčasný demografický trendy zahŕňajú zmeny podielov niektorých národnostných menšín, čo môže byť spôsobené asimiláciou, prirodzeným úbytkom obyvateľstva, ako aj v dôsledku migrácie.

V populácii Slovenska došlo z hľadiska štátneho občianstva v sledovanom období 2011 – 2023 k miernemu nárastu podielu cudzincov, ktorý sa zvýšil z 1 % na 1,2 %. Z hľadiska vekového rozloženia je najvyššie zastúpenie cudzincov v produktívnom veku, najmä u 30- až 55-ročných, podiel cudzincov v predproduktívnom a poproduktívnom veku je nízky.

Typickou charakteristikou pre všetky krajiny EÚ je populačné starnutie. Obyvateľstvo starne vo všetkých členských krajinách EÚ bez výnimky. Medzi krajiny, v ktorých prevládali deti vo veku do 15 rokov nad obyvateľmi v poproduktívnom veku (65 a viac rokov) patrili len Írsko a Luxembursko. Taliansko, ako krajina s najstarším obyvateľstvom v EÚ, má 2,5-násobne vyšší index starnutia v porovnaní s Írskom, ktoré má najmladšie obyvateľstvo. Kým v Taliansku pripadá na 100 obyvateľov vo veku do 15 rokov 193 obyvateľov vo veku 65 rokov a viac, v Írsku je to len 79. Aj napriek výraznému zvýšeniu indexu starnutia na Slovensku, sa Slovensko zaraďuje medzi krajiny EÚ s nižším indexom starnutia.

Budúci vývoj predpokladá pokles obyvateľov vo väčšine krajín EÚ. Počet obyvateľov krajín EÚ-27 by mal podľa projekcií Eurostatu (EUROPOP2023) veľmi mierne rásť až do polovice 21. storočia. Ďalší vývoj by mal priniesť opačný trend, keď do roku 2099 by sa populácia väčšiny členských štátov mala zmenšiť. Výsledky projekcie tiež

ukazujú, že nie všetky členské štáty budú čeliť problému zmenšovania svojej populácie. Najväčší pokles by mal postihnúť pobaltské štáty (Lotyšsko, Litva) a štáty na Balkáne (Grécko, Chorvátsko, Rumunsko, Bulharsko). Slovensko sa zaradí medzi krajiny s poklesom počtu obyvateľov. Už v 60. rokoch 21. storočia by pritom Slovensko pokorilo hranicu 5-miliónov a v horizonte projekcie by malo mať len 4,55 milióna obyvateľov. To je v porovnaní so súčasným stavom pokles o takmer 900-tisíc osôb. Celkom opačná situácia by pri naplnení predpokladov mala vzniknúť v malých členských štátoch (Luxembursko, Malta, Cyprus), ale aj vo Švédsku a v Írsku. Populačné starnutie predstavuje proces, ktorým do konca 21. storočia prejdú všetky členské štáty EÚ-27. Najrýchlejšie by pritom mala starnúť Malta a Island. Na konci prognózovaného obdobia by tak 15 členských štátov malo mať polovicu populácie staršiu ako 50 rokov. Najvyššie hodnoty vekového mediánu v roku 2100 by pritom mala dosahovať Malta, Taliansko, Litva. Slovensko by naopak spolu so Švédskom pri naplnení prognózovaných komponentov populačného vývoja patrilo k členskými krajinám s najnižším vekovým mediánom (48,4 roka).

Literatúra

- BILLARI, F.C. 2005. Partnership, childbearing and partnering: Trends of the 1990s. In: M. Macura, A.L., McDonald, W. Haug (eds). The New Demographic Regime Population Challenges and Policy Responses. New York and Geneva: United Nations, 310 s. ISBN 92-1-116925-9
- BLEHA, B., ŠPROCHA, B., VAŇO, B. 2013. Prognóza populačného vývoja Slovenska do roku 2060. INFOSTAT: Bratislava. 77 s. ISBN 978-80-89398-23-2
- DONATO, K.M., GABACCIA, D. 2015. Gender and International Migration. Russell Sage Foundation. 254 s. ISBN 978-80-871545-46-6
- GOLDSTEIN, J. R., SOBOTKA, T., JASILIONIENE, A. 2009. The end of “lowest-low” fertility” Population and Development Review 35, 4, s. 663 – 699.
- JURČOVÁ, D. 2005: Slovník demografických pojmov. Bratislava: Akty. 72 s. ISBN 80-85659-40-9
- KALIBOVÁ, K. 2008. Rozvodovosť v zemích Európskej únie. Populačný vývoj v Českej republike 2007. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta, Praha, s. 101 – 106.
- KOHLER, H.P., BILLARI, F.C., ORTEGA, J.A. 2002. The Emergence of Lowest-Low Fertility in Europe during the 1990s. Population and Development Review, 28, 4, s. 641 – 680.
- MÉSZÁROS, J. 2008. Atlas úmrtnosti Slovenska 1993 – 2007. Bratislava: INFOSTAT. 108 s. ISBN 978-80-89398-03-4
- MÉSZÁROS, J. 2009. Úmrtnosť. In: Vaňo, B., ed. Populačný vývoj v Slovenskej republike 2008. Bratislava: INFOSTAT. 78 s. ISBN 978-8089398-13-3
- PILINSKÁ, V., 2022. Analýza transformácie populačných štruktúr na Slovensku v časovom a priestorovom pohľade. Bratislava: Infostat. 132 s.
- PODMANICKÁ, Z. a kol., 2015. Štatistika v súvislostiach Hlavné trendy populačného vývoja v SR a ich medzinárodné porovnanie. Bratislava: Štatistický úrad SR, 35 s. ISBN 978-80-8121-462-2
- PODMANICKÁ, Z. a kol., 2018. Štatistika v súvislostiach Hlavné trendy populačného vývoja v SR v roku 2017. Bratislava: Štatistický úrad SR, 120 s. ISBN 978-80-8121-678-7
- Pohyb obyvateľstva v Slovenskej republike (Pramenné dielo), 1993 – 2023. Bratislava. Štatistický úrad SR.
- SOBOTKA, T., ZEMAN, K., LESTHAEGHE, R., FREJKA, T. 2011. Postponement and recuperation in cohort fertility: new analytical and projection methods and their application. European Demographic Research Papers 2011-2, Vienna: Vienna Institute of Demography, Austrian Academy of Sciences. 86 s.

- ŠPROCHA, B. 2012. Rozvodovosť. In Vaňo, B. (ed.) Populačný vývoj v SR 2011. Bratislava: INFOSTAT. 97 s. ISBN 978-80-89398-21-8
- ŠPROCHA, B. 2014. Odkladanie a rekuperácia plodnosti v kohortnej perspektíve v Českej republike a na Slovensku. Demografie, 56, 3, s. 219 – 233.
- ŠPROCHA, B., ŠÍDLO, L., BURCIN, B. 2015. Úroveň úmrtnosti na Slovensku a v Česku v európskom pohľade. Geografický časopis, 67, 1, s. 25 – 43.
- ŠPROCHA, B., TIŠLIAR, P. 2016. Transformácia plodnosti žien Slovenska v 20. a na začiatku 21. storočia. Bratislava: Centrum pre historickú demografiu a populačný vývoj Slovenska. Filozofická fakulta UK Bratislava. 376 s. ISBN 978-80-89881-02-4
- ŠPROCHA, B., TIŠLIAR, P. 2018. 100 rokov obyvateľstva Slovenska. Od vzniku Československa po súčasnosť. Bratislava: Centrum pre historickú demografiu a populačný vývoj Slovenska. Filozofická fakulta UK Bratislava. 445 s. ISBN 978-80-89881-14-7
- VAŇO, B., a kol. 2001. Obyvateľstvo Slovenska 1945 – 2000. Bratislava: INFOSTAT. 74 s.
- VAŇO, B., a kol. 2005. Populačný vývoj v Slovenskej republike 2004. Bratislava: INFOSTAT. 96 s.
- VAŇO, B., 2022. Popis konštrukčných postupov, analýza a zhodnotenie získaných výsledkov populačnej prognózy jednotlivých variant. Bratislava: Infostat. 38 s.

Hlavné trendy populačného vývoja v SR, 2023

Publikácia popisuje hlavné trendy vývoja populácie Slovenskej republiky. Trendy vychádzajú zo zmien, ktoré nastali v intenzite demografických procesov (sobášnosť, rozvodovosť, pôrodnosť, potratovosť, úmrtnosť, sťahovanie) a v rámci demografických štruktúr obyvateľstva. Súčasťou je aj analýza populačného vývoja krajín Európskej únie s dôrazom na postavenie Slovenskej republiky. Publikácia je doplnená tabuľkami s časovými radmi a vývojovými grafmi.

Štatistický úrad SR
Lamačská cesta 3/C
840 05 Bratislava 45
Slovenská republika

Tel.: +421/2/50 23 63 39
E-mail: info@statistics.sk

www.statistics.sk

978-80-8121-985-6 (online)